

**T.C.
IŞIK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA TEZİ
PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ PROGRAMI**

Seren SALTOĞLU

**GRANDİYÖZ VE KIRILGAN NARSİZM İLE
PSİKOLOJİK BELİRTİLER VE KİŞİLERARASI
PROBLEMLER ARASINDAKİ FARKLILAŞAN
İLİŞKİLERDE ŞEMA BAŞA ÇIKMA BİÇİMLERİ VE ÖZ-
BİLİNCİN ARACI ROLÜ**

DANIŞMAN

Doç. Dr. Miray AKYUNUS

İSTANBUL, Temmuz 2025

**T.C.
IŞIK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA TEZİ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ PROGRAMI**

**Seren SALTOĞLU
(219DPY9040)**

**GRANDİYÖZ VE KIRILGAN NARSİZM İLE
PSİKOLOJİK BELİRTİLER VE KİŞİLERARASI
PROBLEMLER ARASINDAKİ FARKLILAŞAN
İLİŞKİLERDE ŞEMA BAŞA ÇIKMA BİÇİMLERİ VE ÖZ-
BİLİNCİN ARACI ROLÜ**

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Miray AKYUNUS**

İSTANBUL, Temmuz 2025

**T.C.
IŞIK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA TEZİ
PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ PROGRAMI**

**Seren SALTOĞLU
(219DPY9040)**

**GRANDİYÖZ VE KIRILGAN NARSİZM İLE
PSİKOLOJİK BELİRTİLER VE KİŞİLERARASI
PROBLEMLER ARASINDAKİ FARKLILAŞAN
İLİŞKİLERDE ŞEMA BAŞA ÇIKMA BİÇİMLERİ VE ÖZ-
BİLİNCİN ARACI ROLÜ**

Tezin Savunulduğu Tarih: 18.07.2025

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Miray AKYUNUS/Bahçeşehir Üniversitesi
Diğer Jüri Üyeleri: Doç. Dr. Ayşe ALTAN ATALAY/Kadir Has Üniversitesi
Doç. Dr. Berna AKÇINAR YAYLA/Işık Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Aliye Canan TAŞLIOĞLU SAYINER/Bahçeşehir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Emel ERDOĞDU/Işık Üniversitesi

İSTANBUL, Temmuz 2025

ÖZET

GRANDİYÖZ VE KIRILGAN NARSİSİZM İLE PSİKOLOJİK BELİRTİLER VE KİŞİLERARASI PROBLEMLER ARASINDAKİ FARKLILAŞAN İLİŞKİLERDE ŞEMA BAŞA ÇIKMA BİÇİMLERİ VE ÖZ-BİLİNCİN ARACI ROLÜ

İki aşamadan oluşan tez çalışmasında literatürde önemli bir yeri olan narsisizm kavramının grandiyöz ve kırılğan türleri arasındaki farklılıkları incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, tez çalışmasının birinci aşamasında öz-bilincin işlevsel ve işlevsel olmayan iki boyutunu ölçen Ruminasyon-Yansıtımlı Düşünme Ölçeğinin Türkçe uyarlama çalışması gerçekleştirilerek, alana öz-bilinç kavramını ölçen psikometrik özellikleri güçlü bir ölçüm aracı kazandırmak hedeflenmiştir. Tez çalışmasının ikinci aşamasında ise, grandiyöz ve kırılğan narsisizmin öz-bilinç boyutları ve şema başa çıkma biçimleri ile birbirinden ayrışan ilişkilere sahip olacağı ve bunun sonucunda da iki narsisizm türünün işlevselliğinin farklı şekilde bozulacağı hipotezini test etmek amaçlanmıştır. Tez araştırmasının ilk aşaması olan ölçek uyarlama çalışması araştırmaya dahil olan ilk 500 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Tez çalışmasında sub-klinik kişilik özellikleri ölçülmek amaçlandığından genel popülasyondan kartopu örnekleme yöntemi ile toplamda 1012 katılımcıya ulaşılmıştır. Katılımcılardan Sosyodemografik Bilgi Formu'nun yanı sıra, Narsisistik Kişilik Envanteri-16, Kırılğan Narsisizm Ölçeği, Ruminasyon-Yansıtımlı Düşünme Ölçeği, Şema Başa Çıkma Biçimleri Ölçeği, Kişilerarası Problemler Envanteri-Döngüsel Ölçekler Kısa Formu, Kısa Semptom Envanteri ve Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği kullanılarak çevrimiçi veri toplanmıştır. Tez araştırmasının ilk aşamasından elde edilen veriler ile ölçeğin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik analizleri yürütülmüştür. Yapı geçerliği, yakınsak geçerlik, ayırt edici geçerlik, yordama geçerliği ve iç tutarlılık, yarıya bölme yöntemi, test-

tekrar test güvenilirliği analizleri aracılığıyla Ruminasyon-Yansıtma Düşünme Ölçeğinin Türkçe formunun geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu tespit edilmiştir. Tez çalışmasının ikinci aşamasında ise, grandiyöz ve kırılğan narsisizme dair üç farklı aracı model test edilmiştir. Buna göre, birinci modelde sırasıyla ilk olarak yansıtma düşünme ve ardından telafi şema başa çıkma biçiminin grandiyöz narsisizm ile kişilerarası problemler arasındaki ilişkide aracı rolü olduğu görülmüştür. İkinci modelde, sırasıyla ilk olarak yansıtma düşünme ve ardından telafi şema başa çıkma biçiminin grandiyöz narsisizm ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide aracı rolü olduğu bulunmuştur. Son olarak üçüncü modelde, sırasıyla ilk olarak ruminasyon ve ardından teslim şema başa çıkma biçimi ile kaçınma şema başa çıkma biçiminin kırılğan narsisizm ile içselleştirme problemleri arasındaki ilişkide aracı rolü olduğu gösterilmiştir. Öz-bilincin hem olumlu hem de olumsuz sonuçlarla ilişkisi bulunduğundan, Ruminasyon-Yansıtma Düşünme Ölçeği'nin Türkçe uyarlamasının ruminasyon ve yansıtma düşünme olmak üzere işlevsel ve işlevsel olmayan iki boyutu ölçen bir ölçek olarak literatürdeki bu paradoksu çözme anlamında önemli bir boşluğu doldurması beklenmektedir. Ayrıca, tez çalışmasının ikinci aşamasında grandiyöz ve kırılğan narsisizm türlerinin, öz-bilinç ve şema başa çıkma biçimleri ile içselleştirme, dışsallaştırma ve kişilerarası problemler ile ilişkileri açısından birbirinden farklılaştığı gösterilmiştir. Bu farklılıkların hem klinik hem de teorik açıdan önemli sonuçları bulunmaktadır. Teorik bağlamda, literatürde halihazırda tartışılmakta olan grandiyöz-kırılğan narsisizm ayrımını daha iyi anlamlandırmak adına önemli bir bakış açısı sunulmaktadır. Son olarak, grandiyöz ve kırılğan narsisizmin işlevselliklerindeki bozulmanın farklı şekillerde gerçekleştiğinin aydınlatılmasının, klinik alanda çalışan uygulamacılara pratiklerinde yol gösterici olması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Grandiyöz Narsisizm, Kırılğan Narsisizm, Yansıtma Düşünme, Ruminasyon, Şema Başa Çıkma Biçimleri

ABSTRACT

THE MEDIATING ROLE OF SCHEMA COPING STYLES AND SELF-CONSCIOUSNESS ON THE DIFFERING RELATIONSHIPS BETWEEN GRANDIOSE AND VULNERABLE NARCISSISM AND PSYCHOLOGICAL SYMPTOMS AND INTERPERSONAL PROBLEMS

The aim of this thesis, which consisted of two studies, was to examine the distinction between grandiose and vulnerable narcissism, which has a crucial place in the literature. In line with this purpose, in the first study of the thesis, it was intended to contribute to the field with a tool with strong psychometric properties measuring self-consciousness by undertaking the adaptation of the Rumination-Reflection Questionnaire into Turkish, which measures two dimensions of self-consciousness, the functional and the dysfunctional one. In the second study of the thesis, it was aimed to test the hypothesis that grandiose and vulnerable narcissism will have distinctive relationships with self-consciousness dimensions and schema coping styles, and as a result, functionality of the two types of narcissism will be impaired in different ways. The first stage of the thesis, namely the adaptation study, was conducted with the first 500 participants included in the research. Since the thesis study aimed to measure sub-clinical personality traits, a total of 1012 participants from general population were reached via snowball sampling method. In addition to Sociodemographic Information Form, data were collected online from the study participants using Narcissistic Personality Inventory-16, Hypersensitive Narcissism Scale, Rumination-Reflection Questionnaire, Schema Coping Questionnaire, Inventory of Interpersonal Problems-Circumplex Scales Short Form, Brief Symptom Inventory and Basic Personality Traits Inventory. Validity and reliability analyses of Turkish form of the scale were conducted with data obtained from the first

study of the thesis research. With the help of construct validity, convergent validity, discriminant validity, predictive validity and internal consistency, split-half reliability, test-retest reliability analyses, it was determined that Turkish form of Rumination-Reflection Questionnaire is a valid and reliable measurement tool. In the second study of the thesis research, three different mediation models for grandiose and vulnerable narcissism were tested. Accordingly, in the first mediation model, reflection and overcompensation schema coping style, respectively, were revealed to mediate the relationship between grandiose narcissism and interpersonal problems. In the second model, reflection and overcompensation schema coping style, respectively, were found to mediate the relationship between grandiose narcissism and externalizing problems. Finally, in the third model, rumination and surrender schema coping style together with avoidance schema coping style, respectively, were shown to mediate the relationship between vulnerable narcissism and internalizing problems. Since self-consciousness has been related to both positive and negative outcomes, Turkish adaptation of Rumination-Reflection Questionnaire is expected to fill an important gap in the literature in terms of solving this paradox as a scale that measures both functional and dysfunctional dimensions that are reflection and rumination. Moreover, in the second stage of the thesis, it was shown that grandiose and vulnerable narcissism differentiate from each other in their relations to self-consciousness dimensions and schema coping styles as well as to internalizing, externalizing and interpersonal problems. These distinctions have significant clinical and theoretical implications. In theoretical framework, an important perspective is presented in order to better construe the grandiose-vulnerable narcissism distinction, which has already been an issue of discussion in the literature. Lastly, it is expected that the elucidation of the different ways, in which the functional impairment of grandiose and vulnerable narcissists occurs, will guide practitioners working in the clinical field.

Keywords: Grandiose Narcissism, Vulnerable Narcissism, Reflection, Rumination, Schema Coping Styles

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez çalışmamın en başından beri hep yanımda olan ve bana olan inancını ve güvenini her daim hissettiren çok değerli tez danışmanım Doç. Dr. Miray Akyunus'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Çalışmaya başladığımız andan itibaren hem akademik ilgi alanlarımızın ortak noktalarda buluşuyor olması ile hem de bir danışman olarak destekleyici, yapıcı, net ve çözüm odaklı tutumu ile motivasyonum üzerinde bu denli olumlu bir etkiye sahip olduğu için minnettarım. Uzun ve yer yer zorlayıcı olabilen doktora tez sürecinde yoluma rehberliğiyle ışık tuttuğu, bilgi birikimi ve zamanını sabır ve özveriyle paylaştığı için çok şanslı ve beraber daha nice çalışmalar yapacağımıza içtenlikle inandığım için heyecanlı hissediyorum. Umarım bundan sonra da sizinle beraber güzel bir ekip olmaya devam ederiz sevgili hocam!

Doktora sürecimin başında tanışma fırsatı yakaladığım ve doktora eğitimim boyunca desteğini hep arkamda hissettiğim çok değerli hocam Doç. Dr. Berna Akçınar'a tüm içtenliğimle teşekkür ederim. Benim için sadece doktora derslerinde kendisinden bilgi ve deneyim elde edindiğim bir hocadan çok daha fazlası olduğu, bana olan güveni ve inancıyla beni kendi yetkinliğime güvenmem konusunda teşvik ettiği, cesaretlendirmesi ve açtığı yollar sayesinde edinme fırsatı bulduğum her bir akademik deneyim için kendisine şükranlarımı sunarım. Bana kattıklarınız ve akademisyen olma yolumda vesile olduklarınızı hiç unutmayacağım sevgili hocam!

Yine doktora sürecimde tanışma şansı bulduğum ve tez izleme komitelerimde yer alan çok değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Emel Erdoğan'ya hoşgörüsü, nezaketi, samimiyeti ve içtenliği için minnettarım. Her konuda çok açık ve kapsayıcı bir tutum sergilediği ve motive edici tavrı için kendisine sonsuz teşekkür ederim. Çalışmayı keyifli hale getiren sevgili hocam!

Hem doktora sürecinde kendisinden ders alma fırsatı yakaladığım hem de tez izleme komitelerimde kısa bir süre de olsa yer alıp birlikte çalışma şansı yakaladığım değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Ezgi Deveci'ye tez için yapmış

olduğu tüm kıymetli geribildirimler, sunduğu farklı perspektifler ve yapıcı tutumu için çok teşekkür ederim. Tez savunma jürimde yer almayı tereddüt etmeden kabul eden değerli hocalarım Doç. Dr. Ayşe Altan Atalay, Dr. Öğr. Üyesi Aliye Canan Taşlıoğlu Sayiner, Prof. Dr. Feryal Çam Çelikel ve Doç. Dr. Ayten Zara'ya tezime olan ilgileri ve ayırdıkları vakit için ayrıca teşekkür ederim.

Son olarak, doktora sürecimde kendisinden hem ders hem de süpervizyon alma şansı yakaladığım için kendimi çok şanslı hissettiğim çok değerli hocam Prof. Dr. Yeşim Korkut'a ayrıca şükranlarımı sunmak isterim. Bana kattığınız yeni perspektifler ve kendimi daha ileriye taşımam için verdiğiniz cesaret ve motivasyon için tüm kalbimle minnettar olduğumu belirtmeden geçemem. Bana güvendiğiniz, bunu incelikte yaptığınız yorumlar aracılığıyla hissettirdiğiniz ve sayenizde attığım tüm adımlar için size çok teşekkür ederim sevgili hocam!

Doktora sürecimde ek olarak TÜBİTAK Bilim İnsanı Destek Programları Başkanlığı (BİDEB) 2211-Yurt İçi Lisansüstü Burs Programı kapsamında destek almış olmaktan onur duyduğumu belirtmek isterim.

Ayrıca, bu zamana kadar terapi süreçleri vesilesiyle bana kendileriyle tanışma ve hayatlarına tanıklık etme şansını veren tüm danışanlarım ile ders ve süpervizyon verme fırsatı bulduğum tüm öğrencilerime içtenlikle teşekkür ederim. Sizlerin hayatına bir şekilde dokunduğumu hissedebildiğim her an benim için çok dönüştürücü ve kıymetli birer deneyimdi. Bana hayata dair yeni bakış açıları sundunuz ve hem mesleki hem de akademik anlamda çok şey kattınız!

Doktora sürecimde duygusal destekleri ile yanımda olan ve hem beni sözleriyle motive eden hem de benimle gurur duyduklarını hissettiren sevgili arkadaşlarıma, özellikle de beraber güldüğümüz her an için, tüm kalbimle teşekkür ederim!

En son ama en önemli olarak, sözlerimi hayatımdaki en kıymetlim olan biricik annem Gülseren Güneysu'ya sonsuz şükranlarımı sunarak bitirmek istiyorum. Çok sevgili anneciğim olmasa bunların hiçbirini başaramazdım. Bana olan daimî desteğin, anlayışın, fedakarlığın ve sonsuz sevgin ile her zaman yanımda olduğun, benim için her şeyin en iyisini istediğin ve yaptığın, bana her şeyden çok değer verdiğini hissettirdiğin ve bana bu kadar iyi geldiğin için sana

ne kadar teŖekkür etsem azdır. Aramızdaki bu özel bağa ve senin gibi bir anneye sahip olduğum için çok Ŗanslıyım!

Seren SALTOğLU

İÇİNDEKİLER

	<u>SAYFA NO</u>
ONAY SAYFASI.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
BÖLÜM 1.....	1
1. GİRİŞ	1
BÖLÜM 2.....	3
2. LİTERATÜR.....	3
2.1 NARSİSİZM	3
2.2. ÖZ-BİLİNÇ.....	17
2.3 ŞEMA BAŞA ÇIKMA BİÇİMLERİ	24
2.4 GRANDİYÖZ VE KIRILGAN NARSİSİZMİN İÇSELLEŞTİRME (PSİKOLOJİK BELİRTİLER) VE DIŞSALLAŞTIRMA	

PROBLEMLERİ (KİŞİLERARASI PROBLEMLER) BAĞLAMINDA İNCELENMESİ.....	30
2.5 ÇALIŞMANIN AMAÇ VE HİPOTEZLERİ.....	40
2.5.1 Birinci Çalışma: Ölçek Uyarlama	41
2.5.2 İkinci Çalışma: Model Testleri	44
BÖLÜM 3.....	49
3. YÖNTEM.....	49
3.1 ÖRNEKLEM	49
3.2 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	53
3.2.1 Sosyodemografik Bilgi Formu	53
3.2.2 Narsisistik Kişilik Envanteri-16	53
3.2.3 Kırılgan Narsisizm Ölçeği.....	54
3.2.4 Ruminasyon-Yansıtılmal Düşünme Ölçeği.....	54
3.2.5 Şema Başa Çıkma Biçimleri Ölçeği	55
3.2.6 Kişilerarası Problemler Envanteri-Döngüsel Ölçekler Kısa Formu	56
3.2.7 Kısa Semptom Envanteri	57
3.2.8 Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği	58
3.3 VERİ ANALİZİ VE İŞLEM	59
BÖLÜM 4.....	61
4. BULGULAR	61

4.1 ÖLÇEK UYARLAMA ÇALIŞMASI	61
4.1.1 Önkoşulların Sınanması.....	61
4.1.2 Doğrulayıcı Faktör Analizi	62
4.1.3 Ölçeğin Psikometrik Özellikleri	66
4.2 ANA ÇALIŞMA	69
4.2.1 Önkoşulların Sınanması.....	69
4.2.2 Çalışmada Kullanılan Ölçeklere Dair Betimleyici İstatistikler	71
4.2.3 Çalışmanın Tüm Değişkenlerinin Demografik Değişkenler Açısından Grup Farklılıklarının İncelenmesi.....	72
4.2.4 Çalışmanın Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Değerleri.....	76
4.2.5 Paralel ve Seri Aracılık Model Testleri	79
SONUÇ VE ÖNERİLER	88
KAYNAKLAR	122
EKLER	153
ÖZGEÇMİŞ	163

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1 Grandiyöz Narsisizm ile Kişilerarası Problemler Arasındaki İlişkide Sırasıyla İlk Olarak Yansıtılmalı Düşünme ile Ruminasyon ve Ardından Telafi Değişkenlerinin Aracı Rolü.....	46
Şekil 2.2 Grandiyöz Narsisizm ile Dışsallaştırma Problemleri Arasındaki İlişkide Sırasıyla İlk Olarak Yansıtılmalı Düşünme ile Ruminasyon ve Ardından Telafi Değişkenlerinin Aracı Rolü.....	47
Şekil 2.3 Kırılgan Narsisizm ile İçselleştirme Problemleri Arasındaki İlişkide Sırasıyla İlk Olarak Ruminasyon ve Ardından Teslim ile Kaçınma Değişkenlerinin Aracı Rolü.....	48
Şekil 4.1 Düzeltme Öncesi Yol Grafiği.....	64
Şekil 4.2 Düzeltme Sonrası Yol Grafiği.....	64
Şekil 4.3 Grandiyöz Narsisizm ile Kişilerarası Problemler Arasındaki İlişkide Sırasıyla İlk Olarak Yansıtılmalı Düşünme ile Ruminasyon ve Ardından Telafi Değişkenlerinin Aracı Rolü.....	80
Şekil 4.4 Grandiyöz Narsisizm ile Dışsallaştırma Problemleri Arasındaki İlişkide Sırasıyla İlk Olarak Yansıtılmalı Düşünme ile Ruminasyon ve Ardından Telafi Değişkenlerinin Aracı Rolü.....	83
Şekil 4.5 Kırılgan Narsisizm ile İçselleştirme Problemleri Arasındaki İlişkide Sırasıyla İlk Olarak Ruminasyon ve Ardından Teslim ile Kaçınma Değişkenlerinin Aracı Rolü.....	86

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1 Araştırmada Yer Alan Katılımcıların Demografik Özellikleri (N=1012).....	51
Tablo 4.1 Uyum İstatistiklerine Dair Ölçütler.....	63
Tablo 4.2 Düzeltme Öncesi ve Sonrası Uyum İyiliği İstatistikleri.....	65
Tablo 4.3 Araştırmada Yer Alan Tüm Değişkenlerin Aralarındaki İlişkilere Dair Pearson Korelasyon Katsayıları (N=1012).....	70
Tablo 4.4 Araştırmada Yer Alan Ölçeklere Dair Betimleyici İstatistikler (N=1012).....	71
Tablo 4.5 Araştırmada Yer Alan Ölçeklere Dair İç Tutarlılık Katsayıları (N=1012).....	72
Tablo 4.6 Araştırmada Yer Alan Aracı ve Sonuç Değişkenlerin Basıklık ve Çarpıklık Değerleri (N=1012).....	77
Tablo 4.7 Grandiyöz Narsisizmin Kişilerarası Problemler Üzerindeki Dolaylı Etkilerine Dair İstatistiksel Değerler (N=1012).....	81
Tablo 4.8 Grandiyöz Narsisizmin Dışsallaştırma Problemleri Üzerindeki Dolaylı Etkilerine Dair İstatistiksel Değerler (N=1012).....	84
Tablo 4.9 Kırılgan Narsisizmin İçselleştirme Problemleri Üzerindeki Dolaylı Etkilerine Dair İstatistiksel Değerler (N=1012).....	87

KISALTMALAR LİSTESİ

ANOVA: Analysis of Variance

BDT: Bilişsel-Davranışçı Terapi

DFA: Doğrulamalı Faktör Analizi

DSM: The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders

GN: Grandiyöz Narsisizm

KN: Kırılgan Narsisizm

KNÖ: Kırılgan Narsisizm Ölçeği

KPE-DÖKF: Kişilerarası Problemler Envanteri-Döngüsel Ölçekler Kısa Formu

KSE: Kısa Semptom Envanteri

MANOVA: Multivariate Analysis of Variance

NKB: Narsisistik Kişilik Bozukluğu

NKE: Narsisistik Kişilik Envanteri

RYÖ: Ruminasyon-Yansıtımlı Düşünme Ölçeği

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences

ŞBCBÖ: Şema Başa Çıkma Biçimleri Ölçeği

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Narsisizm, psikoloji literatüründe uzun yıllardır çokça ilgi çekmiş ve üzerine sayısız teorik ve ampirik çalışma yapılmış olan bir kavramdır. Narsisizmi pek çok araştırmacı ve teorisyen farklı biçimlerde kavramsallaştırmış olsa da (Besser ve Priel, 2010; Cain vd., 2008), literatürde en yaygın kabul gören ayırım grandiyöz ve kırılğan narsisizm şeklindedir (Wink, 1991). Bireyde narsisizmin nasıl oluştuğuna ve narsisizmin patolojik boyutlara nasıl ulaştığına dair farklı açıklamalar getirilmiş (örn; Kernberg, 1998; Kohut, 1971; Millon, 1981; Morf ve Rhodewalt, 2001) ve narsisizm kavramına gerek psikiyatri gerek klinik gerekse de sosyal/kişilik alanlarında büyük ilgi gösterilmiştir (Miller ve Campbell, 2008). Son yıllarda bu ilgi, bireylerdeki narsisizm puanlarının ve dolayısıyla toplumdaki narsisizm düzeyinin gün geçtikçe dramatik şekilde artış göstermesinden dolayı (Twenge ve Foster, 2008) daha da artmıştır.

Her ne kadar grandiyöz narsisizm çoğunlukla yüksek benlik saygısı, pozitif duygulanım gibi olumlu çıktılarla; kırılğan narsisizm ise sıklıkla depresyon, kaygı, düşük öz-saygı gibi olumsuz sonuçlarla ilişkilendirilmiş olsa da (örn; Miller vd., 2010; Rathvon ve Holmstrom, 1996; Rose, 2002; Thomaes vd., 2013) ve bu sebeple literatürde genelde grandiyöz narsisizmin kırılğan narsisizme kıyasla daha işlevsel olduğu görüşü hâkim olsa da (Little vd., 1992), son zamanlarda bu konudaki yaygın görüş değişmeye başlamıştır. Artık araştırmacılar giderek daha fazla olacak şekilde her iki narsisizm türünün de işlevsel ve işlevsel olmayan yönlerinin bulunduğu vurgu yapmaktadırlar (Miller vd., 2017). Bu noktada araştırmacılar, narsisizmin kişinin yalnızca kendisinde yarattığı çeşitli öznel sıkıntılara odaklanmanın yetersiz olduğunu, narsisist bireyin çevresindeki diğer insanlara ve hatta topluma vermekte olduğu çeşitli zararların da göz önüne alınması gerektiğinin altını çizmektedirler (Twenge vd., 2008; Vize vd., 2018; Watson vd., 2006; Wright vd., 2013). Tam

da bu sebeplerden dolayı, bu tezin en öncelikli amaçlarından biri, narsisizmin grandiyöz ve kırılgan türlerinin birbirlerinden ne şekilde farklılaştığını ortaya koymak olmuş ve bu bağlamda iki narsisizm türünün öz-bilinç ile şema başa çıkma biçimleri bakımından ayrıştıkları noktalara odaklanılmıştır. Ayrıca, bu farklılıkların aracı etkileriyle iki narsisizm türünün içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri dahil olmak üzere birbirinden ayrılan olumsuz sonuçlarla ilişkilerini açığa çıkarmak amaç edinilmiştir. Bu sayede, literatürde daha önce bazı araştırmacılar tarafından işaret edilmiş olan grandiyöz narsisizmin bir “kişilerarası işlev bozukluğu”, kırılgan narsisizmin ise daha ziyade bir “benlik bozukluğu” olduğuna dair betimlemelere (Miller vd., 2012; Pincus vd., 2009) ampirik katkı sunmak hedeflenmiştir.

Grandiyöz ve kırılgan narsisizm türleri arasındaki farklılıkları gösterirken ortaya konan aracılık modellerindeki aracı değişkenlerden biri olarak alınan öz-bilinç kavramı literatürde birkaç farklı biçimde kavramsallaştırılmıştır (örn; Fenigstein vd., 1975; Grant vd., 2002). Trapnell ve Campbell (1999) tarafından geliştirilmiş olan Ruminasyon-Yansıtımlı Düşünme Ölçeği ise hem psikometrik özellikleri bakımından hem de öz-bilinç kavramının hem olumlu hem de olumsuz sonuçlarla ilişkisinin bulunmasına dair paradoksa etkili bir çözüm sunması açısından diğer kavramsallaştırmalardan öne sıyrılmaktadır. Bir başka ifadeyle bu ölçek, öz-bilincin sırasıyla yansıtımlı düşünme ve ruminasyon olmak üzere hem adaptif hem de adaptif olmayan boyutlarını ölçerek literatürdeki öz-bilince dair olumlu (örn; Harrington ve Loffredo, 2011; Lyke, 2009; Silvia ve Philips, 2011) ve olumsuz bulguların (örn; Joireman vd., 2002; Mor ve Winqvist, 2002; Takano ve Tanno, 2009) bir arada bulunması durumuna açıklık getirmeyi başarmıştır. Bu sebeple ve Türkiye’de öz-bilince yönelik gerçekleştirilmiş oldukça az sayıda çalışma bulunmasından dolayı (Yılmaz, 2022), bu tez çalışmasında, ülkemize öz-bilinç kavramını geçerli ve güvenilir şekilde ölçebilen bir araç kazandırmak amacıyla, Trapnell ve Campbell (1999)’ın geliştirmiş oldukları Ruminasyon-Yansıtımlı Düşünme Ölçeğinin Türkçe uyarlama çalışmasını yürütmek hedeflenmiştir.

BÖLÜM 2

2. LİTERATÜR

2.1 NARSİSİZM

Psikoloji tarihine bakıldığında, narsisizm kavramına yönelik hem teorik hem de ampirik ilginin muazzam seviyede ve uzun süreli olduğu görülmektedir. Narsisizm teriminin kendisi bile kökenini antik Yunan mitolojisinde önemli bir figür olan Narcissus'tan almaktadır. Ünlü mite göre, Narcissus bir gölün kenarında hayranlıkla kendi yansımasını izlemeye o denli kaptırılmıştır ki sonunda boğularak ölmüştür. Psikoloji literatüründe ise narsisizmin, Sigmund Freud'un döneminden ve psikanalitik teoriden başlayarak klinik, psikiyatrik ve sosyal/kişilik olmak üzere 3 temel alana ayrıldığı görülmektedir (Cain vd., 2008; Miller ve Campbell, 2008). Bu çeşitlilik nedeniyle, narsisizm kavramının birçok farklı kavramsallaştırması ortaya çıkmış, bu da çeşitli değerlendirme araçlarını beraberinde getirmiştir (Wright vd., 2013). Hem klinik hem de sosyal/kişilik psikolojisinde en yaygın olarak kabul gören ve ampirik olarak araştırılan narsisizm kavramsallaştırmalarından biri "büyüklenmeci/grandiyöz" ve "kırılğan" boyutlarından oluşmaktadır (Cain vd., 2008). Buna karşın, psikiyatri alanı, Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'na (DSM) dayanarak, narsisizmi B Kümesi (dramatik/dürtüsel) kişilik bozukluklarından biri olarak, yani Narsisistik Kişilik Bozukluğu (NKB) şeklinde kavramsallaştırmaktadır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013). Hem klinik hem de sosyal/kişilik psikolojisinden farklı olarak, psikiyatrik kavramsallaştırma ve tanı yalnızca yapının grandiyöz yönlerine odaklanmaktadır (Cain vd., 2008).

Klinik teori ve uygulamada, Kernberg (1998) ve Kohut (1971), bireyin gelişiminin gerekli bir yönü olduğuna inandıkları narsisizmin anlaşılmasında etkili figürler olmuşlardır. Kohut'a (1971) göre, narsisizmin bu normal gelişimi, bireyin yaşamının ilk yıllarında kendilik nesnelere narsisistik hayranlık

ihtiyaçlarını karşılayacak empatik tepkiler alamaması ve bunun sonucunda birincil bakım veren(ler)ini idealize etmekte başarısız olmasıyla sekteye uğramaktadır. Birincil bakım veren(ler)in çocuğun büyüklenmeci ihtiyaçlarını aynalamadaki eksikliğine dair bu hipotezine ek olarak, Kohut (1971) aynı zamanda çocuğun sağlıklı gelişimi için gerekli düzeyde hayal kırıklığı ve hüsrân duygularını deneyimleyebilmesi için herhangi bir alan açmayan aşırı korumacı ebeveynliğin buradaki rolünü de tartışmıştır. Kernberg (1998) ise, patolojik narsisizmin, çocuğun birincil bakım veren(ler)i tarafından reddedilmeye veya terk edilmeye tepki olarak neredeyse tüm libidinal yatırımını kendine yaptığı zaman ortaya çıktığını öne sürmüştür. Başka bir deyişle, böyle bir durumda birey idealize edilmiş özellikleri gerçekçi olmayan bir benlik imajında birleştirerek yalnızca kendisine güvenmeye ve kendisini sevmeye başlar. Dolayısıyla, Kernberg'in bakış açısına göre, soğuk ve saldırgan birincil bakım veren(ler)e sahip olmuş olan narsisistik bireyler, bunun sonucunda sevilmemenin getirdiği zorlu duygularla başa çıkabilmek için sahip oldukları bazı içsel niteliklere yönelmişlerdir (Kernberg, 1998). Bu kuramcıların görüşleri narsisizmi, özellikle de grandiyöz narsisizmi, daha ziyade çocuğun kendisini geçersiz kılan erken dönem deneyimlerine karşı geliştirdiği bir aşırı telafi mekanizması olarak sunmakta ve aslında kırılğan olan benliğin mağrur bir maskenin ardına saklandığını savunmaktadırlar.

Bu alanda bir başka kuramcı olan Millon (1981) ise sosyal-öğrenme teorisinden gelen farklı bir bakış açısı sunmuş ve narsisizmin, çocuğa fazlaca ilgi gösteren, ona özel ve mükemmel olduğunu hissettiren birincil bakım veren(ler) tarafından aşırı değer verilmesine bağlı olarak geliştiğini öne sürmüştür. Ancak ne var ki, bu fazlaca özel muamele sonucu çocukta gelişen kendilik görüşü gerçekçilikten bir hayli uzak olduğundan ev dışındaki gerçek hayatta sürdürülemez. Millon vd. (2004) ayrıca birincil bakım veren(ler) tarafından verilen bu aşırı değer ve pekiştirmenin çocuğun gerçek başarıları veya olumlu davranışları ile ilgili olmadığını, bizzat bunun da bu muamelenin gerçekçi olmayan doğasına işaret ettiğini vurgulamışlardır. Tahmin edilebileceği üzere, tüm bu farklı bakış açılarının kökeni, narsisistik bireylerin sevgilerini dışarıdan

ziyade kendi iç dünyalarına yönelttiklerini savunan Freud'un (1914) ufuk açıcı çalışmalarına dayanmaktadır. Dışarıya yönelttikleri bu sevginin nesnesi olan kişiler de genellikle tipik olarak ilk etapta birincil bakım veren(ler) olup daha sonra bu kişiler yerlerini başka önemli nesnelere bırakmaktadır. Freud'a göre narsisistik bireylerdeki bu farklılık, birincil bakım veren(ler) tarafından aşırı değer verilme ya da reddedilmenin bir sonucudur.

Özellikle Kohut ve Kernberg gibi alanında bir hayli etkili olmuş olan psikodinamik kuramcılar tarafından birincil bakım veren(ler)in rolüne yapılan vurgu, ne var ki ancak belirli bir ölçüye kadar ampirik destek bulabilmiştir. Örneğin; yetişkinlikte kırılğan narsisizme sahip olan bireylerin çocukluklarında düşük ebeveyn sıcaklığı ile birlikte müdahaleci ve kontrolcü ebeveynliğe maruz kaldıkları (Miller vd., 2010; Otway ve Vignoles, 2006), tutarsız disiplin davranışlarıyla karşılaştıkları (Mechanic ve Barry, 2015) ve ayrıca kaygılı ve kaçınan bağlanma stilleri sergiledikleri (Dickinson ve Pincus, 2003; Miller vd., 2010) görülmüştür. Grandiyöz narsisizm ile birincil bakım veren(ler)le yaşanan çocukluk deneyimleri arasındaki ilişkilere dair bulgular daha da karmaşıktır. Örneğin; grandiyöz narsisistlere yaşamlarının ilk yıllarında birincil bakım veren(ler)i tarafından oldukça sıcak, aşırı değer veren ama aynı zamanda düşük gözetim ve kontrol içeren bir ebeveynlik yapıldığı görülmüştür (Horton vd., 2006; Otway ve Vignoles, 2006). Bununla birlikte, daha yakın zamanda yapılan bir başka çalışmada, bireyde grandiyöz narsisizm gelişiminin yordayıcısı olarak birincil bakım veren(ler)in sıcaklığı değil, aşırı değer vermesi bulgulanmıştır (Brummelman vd., 2015). Ayrıca, ampirik veriler narsisistik özelliklerin çocukluk yıllarından itibaren geliştiğini ve yaşam boyunca oldukça istikrarlı ve kalıcı olduğunu göstererek genetik aktarıma da işaret etmiş, özellikle de bu bağlamda bir kişilik özelliği olarak kişilerarası antagonizmin genetik katkısını vurgulamıştır (Vernon vd., 2008). Dolayısıyla, etioloji açısından hem geriye dönük hem de ileriye dönük ampirik çalışmalar, grandiyöz narsisizm için daha çok izin verici ebeveynlik ve aşırı değer görmenin etkisine işaret ederken, birincil bakım veren(ler)in tutarsızlığı, soğukluğu, kontrolü ve müdahaleciliği daha ziyade kırılğan narsisizmle ilişkilendirilmiştir. Önde gelen birçok teorisyen

ebeveynlik tarzlarına ve genetik aktarımın yanı sıra bu yolla model olarak öğrenmeye önemli bir rol atfetmesine rağmen, yine de narsisizmin nedenleri hala tam olarak saptanabilmiş değildir (Miller ve Campbell, 2008).

Klinik alandaki diğer teorisyenler ve araştırmacılar da bu grandiyöz ve kırılğan narsisizm ayrımını büyük çoğunlukla benimsemiş olsalar da zaman zaman bu iki boyutu farklı tabirlerle adlandırmışlardır. Örnek vermek gerekirse; grandiyöz narsisizm için "açık", "kayıtsız", "teşhirci" ve kırılğan narsisizm için "gizli", "örtük", "aşırı duyarlı", "aşırı tetikte" gibi farklı terimlerle ifade etmişlerdir (Besser ve Priel, 2010; Cain vd., 2008). Grandiyöz ve kırılğan narsisizm arasındaki ayrımı ampirik olarak görünür kılan ilk araştırmacılardan biri olan Wink (1991), faktör analizi çalışmasında altı farklı narsisizm ölçeğini incelemiş ve ölçeklerdeki maddelerin "büyüklenmecilik/teşhircilik" ve "kırılğanlık/aşırı duyarlılık" olarak adlandırdığı iki faktöre belirgin bir şekilde yüklendiğini göstermiştir. Öte yandan, Watson vd. (1992) gibi diğer araştırmacılar, narsisizmin farklı uyum derecelerinin olduğu bir süreklilik içinde yorumlanması gerektiğini savunmuşlardır. Bu varsayımsal süreklilik modelinde, kırılğan narsisizm daha çok uyumsuz uca doğru uzanırken, grandiyöz narsisizm kendine daha çok uyumlu uca yer bulmaktadır. Bu araştırmacılar modellerini, grandiyöz narsisizmin benlik saygısı ile pozitif, depresyon ile negatif ve kırılğan narsisizmin depresyon ve anksiyete ile pozitif ilişkilerini gösteren ampirik bulgulara dayandırmışlardır (Rathvon ve Holmstrom, 1996; Watson vd., 1992). Bu bakış açısının savunucuları, gerçeği yansıtmasa ve hayali olsa bile grandiyöz narsisistlerin kendilerini yüceltmelerinin psikolojik iyi oluşlarına olumlu katkıda bulunduğunu (Emmons, 1987), kırılğan narsisistlerin ise kendilerine yönelik güvensizlikleri ve kendilerinden şüphe duymaları nedeniyle sürekli acı çektiklerini belirtmişlerdir (Rose, 2002).

Daha yakın zamanda ileri sürülmüş olan başka bir görüş ise ne grandiyöz ne de kırılğan narsisizmin bütünüyle işlevsel ya da tamamen patolojik olmadığını savunmaktadır. Miller ve diğerlerine (2017) göre, her ikisi de farklı zaman dilimlerinde ve çeşitli durumlarda esnek olmayan, yaygın ve aşırı ifadelerine ve sebep oldukları işlevsellikte bozulma ve sıkıntı yaratma

derecelerine bağlı olarak patolojik hale gelebilir. Ayrıca yazarlar, narsisizmin farklı boyutlarının patolojik veya patolojik değil şeklinde etiketlenmesi sırasında, araştırmacıların narsisistlerin kendilerinin yaşadığı öznel rahatsızlığın önemini aşırı vurgulama, narsisistlerin çevrelerindeki diğer insanlar için yarattığı sıkıntıyı ise hafife alma yönündeki genel eğilimlerine dikkat çekmişlerdir. Oysa ki, literatürde genellikle narsisizmin daha adaptif olan türü olarak kabul edilen grandiyöz narsisizmin işlevsel olmayan kişilerarası davranışlarına işaret eden pek çok sayıda araştırma bulgusu vardır (Watson vd., 2006; Wink, 1991). Örneğin; grandiyöz narsisistlerin reddedilme deneyiminden sonra diğer insanlara karşı saldırganlık sergiledikleri (Twenge ve Campbell, 2003) ve hatta antisosyal davranışlarda buldukları (Miller vd., 2010b) ve kişilerarası husumet yaşadıkları (O'Boyle vd., 2015) gösterilmiştir. Grandiyöz narsisizmin manipülasyonda bulunma, hilekârlık, ilgi arayışı, duyarsızlık, düşmanlık, dürtüsellik ve hatta psikopati gibi kavramlarla pozitif ilişkili olmasından dolayı kişilerarası ilişkilerinde olumsuz sonuçlarla ilişkilendirilmesi kaçınılmazdır (Vize vd., 2018; Wright vd., 2013). Tüm bunlara paralel şekilde, romantik ilişkilerinde de grandiyöz narsisistler sıklıkla sadakatsizlik eylemlerinde bulunurlar (Miller vd., 2013). Bu gibi kişilerarası tutumlarının ve bunların getirdiğı olumsuz sonuçların bir çıktısı olarak, grandiyöz narsisistler zaman içinde diğer insanlar tarafından git gide daha olumsuz algılanmakta ve değerlendirilmektedirler (Paulhus, 1998). Grandiyöz narsisizmin ilişkilerin başında diğerleri tarafından olumlu algılanmasının açık bir nedeni olarak, grandiyöz narsisistlerin kendi yeteneklerine fazlaca güvenmeleri (Campbell vd., 2004), yüksek benlik saygıları ve dışadönük bir yapıya sahip olmaları gösterilebilir (Thomaes vd., 2013).

Bununla birlikte, Miller ve diğerlerinin (2017) de belirttiğı gibi, grandiyöz narsisistlerin yüksek öz saygıya sahip olduklarını bildirmeleri ve psikolojik sıkıntılarının az olması tek başına işlevsellik olarak algılanmamalıdır. Bunun yerine, patolojiye ilişkin değerlendirmeler yapılırken grandiyöz narsisistlerin dışsallaştırma problemleri ve antagonizmaları göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla, her bir boyutun yalnızca sahibine verdiğı öznel sıkıntı düzeyine

dayanarak grandiyöz narsisizmi işlevsel, kırılğan narsisizmi ise narsisizmin patolojik boyutu olarak etiketlemek yanıltıcı olur çünkü bu yaklaşım grandiyöz narsisizmle ilişkilendirilen kişilerarası zararları göz ardı etmektedir. Daha spesifik olmak gerekirse, Thomaes vd. (2013) tarafından tanımlandığı üzere, grandiyöz narsisistler benmerkezci ve dışadönük bir yapıya sahip olduklarından ötürü, diğer insanlara karşı kolayca saldırgan davranabilirken aynı zamanda pozitif benlik algılarına yönelik bir tehdit geldiğinde olumsuz duygularını bastırabilirler. Grandiyöz narsisizmin bu özelliklerinin aksine, kırılğan narsisizm düşük benlik saygısı ve içe dönüklük ile karakterize edilir ki bu durum da kırılğan narsisistlerin diğer insanlardan uzaklaşmalarına ve benlik algılarına yönelik bir tehdit geldiğinde tetiklenen olumsuz duygular üzerine ruminasyon yapmalarına sebep olur. Literatürde eksikliği görülmekte olan bu vurgu, bir meta-analiz çalışmasında da yapılmış olup, araştırmacılar grandiyöz narsisizmin kısa vadede özellikle duygusal yönden bireyi koruyan bir faktör olsa da uzun vadede hem bireyin kendisine hem de bilhassa diğer insanlara ve toplumun bütününe şiddet, romantik ilişkiler, suça yönelik ve riskli davranışlar, bağımlılıklar da dahil olmak üzere birçok farklı yönden zarar verdiği dikkat çekmişlerdir (Twenge vd., 2008).

Sosyal/kişilik psikolojisi literatürüne bakıldığında narsisizmin, patolojiye çok az vurgu yapan, hatta kimi zaman hiç vurgu yapmayan, boyutsal bir kişilik özelliği olarak kavramsallaştırıldığı fark edilebilir. Aksine, narsisizm yüksek özsaygı ile bağdaştırılmakta ve psikolojik iyi oluşla ilişkilendirilmektedir (Sedikides vd., 2004). Bu açıdan bakıldığında narsisizm, üstünlük duyguları, başarı ve hayranlık duyulmasıyla meşgul olma, özel muamele görme beklentileri ve diğer insanları kişisel hedeflerine ulaşmak için bir araç olarak kullanma gibi birtakım özellikler ile karakterize edilen ve çeşitli ölçülerde yoğunluğa sahip sürekli bir kişilik özelliği olarak tanımlanabilir (Thomaes vd., 2013). Sosyal/kişilik psikolojisi alanında en yaygın kullanılan narsisizm modellerinden biri Morf ve Rhodewalt (2001) tarafından geliştirilmiştir. Bu modeli "dinamik öz-düzenleyici işlem modeli (dynamic self-regulatory processing model)" olarak adlandırmışlardır; çünkü narsisizmin, bir yandan her türlü eleştiriyi reddederken

diğer yandan hayranlık ve övgü gibi dışsal onayları almak için sürekli mücadele ederek büyülenmeci bir benlik algısı yaratmayı ve sürdürmeyi amaçlayan bir kişilik süreci olduğunu savunmuşlardır. Bu büyülenmeci kendilik algısını sürdürebilmek için yetenek ve becerilerini gerçekçilikten uzak derecede pozitif biçimde değerlendiren narsisistler, başarısızlıkları veya hataları için ise sorumluluk almazlar. Başkalarını kişisel hedeflerine ulaşmak için sadece birer araç olarak gördüklerinden, şişirilmiş benlik algılarını korumak için verdikleri bu aşırı mücadeleler beklenen sonuçlara yol açmaz ve sonunda diğer bireylerden gelen olumsuz geri bildirim ve reddedilme ile karşı karşıya kalırlar. Bu da onları daha da çok onay arayışına itmekte, yani kısır bir döngü içinde sıkışıp kalmaktadırlar (Morf ve Rhodewalt, 2001).

Narsisizmin etiyojisine bu şekilde sosyal/kişilik psikolojisi perspektifinden bakılırsa; çocuklarda narsisizmin gelişmesine sebep olan en önemli faktörlerin, birincil bakım veren(ler)i tarafından bu çocuklara nasıl davranıldığıнын yanı sıra, sosyokültürel etkiler olduğu varsayılabılır. Son yıllarda narsisizm skorlarındaki dramatik artış (Twenge ve Foster, 2008) göz önünde bulundurulursa, toplumun ve kültürün kişilik gelişimi üzerindeki güçlü etkisi göz ardı edilemez. Eğitim kurumlarında yetkin ve özel olmanın önemini vurgulayan bir girişim olarak özsaygının "pazarlanması" ve çeşitli sosyal medya platformlarında kendini öne çıkarmanın yükselişi ve popülerliği, bu sosyokültürel etkiler arasında özellikle de son yıllarda en çok öne çıkanlardan bazıları olarak sayılabılır (Twenge vd., 2008). Baumeister vd. (2003) bu çok değer verilen özsaygı "akımı"nın olumlu sonuçlara ulaşmada gerçekten işe yarar olup olmadığını tartışmış ve ebeveynler, öğretmenler ve hatta psikoterapistlerin bile kendilerini çocuklarda özsaygıyı artırma "trendi"nin içinde bulmalarına rağmen, esasen sürekli övgüde bulunmanın narsisizmi ve olumsuz etkilerini teşvik edebileceğini ve bunun da baştaki amaca hizmet etmekten çok zarar verebileceğini vurgulamışlardır. Ne var ki bu görüş, kişisel farklılıklar dikkate alınmaz ise, toplumdaki tüm insanların ayırım gözetmeksizin bu sosyokültürel etkilere maruz kalmasına rağmen neden bazı çocukların narsisist yetişkinler haline gelmediğini açıklamakta yetersiz kalacaktır.

Gelişimsel açıdan bakıldığında, çocukların diğer insanların kendilerini nasıl gördüğü konusunda tahminde bulunma ve bir birey olarak öz-değerlerine ilişkin genel bir yargıda bulunma konusundaki bilişsel yetenekleri yaklaşık olarak geç çocukluk döneminde ortaya çıkmaya başlar. Bu bilişsel yetenekler ortaya çıkmaya başladıkça da başkalarının kendilerine saygı duymasına ve bir birey olarak değerli hissetmeye dair ihtiyaçları da önemli hale gelmeye başlar. Bunlar narsisizmin gelişmesi gerekli ve beklenen yönleri olsa da bazı çocuklarda bu değer görme ve saygı duyulma ihtiyaçları aşırı miktarda bulunabilir (Harter, 1999; Thomaes vd., 2009). Buraya kadar farklı teoriler ışığında bahsedilmiş olan genetik ve sosyal faktörlerin anlamlı bir şekilde birleştirilmesi, psikolojik bozuklukların ortaya çıkışından farklı kişilik özelliklerinin gelişimine kadar çeşitli olgulara açıklama getirmesi açısından psikoloji literatüründe en yaygın olarak kabul gören bakış açılarından biri olan "diyatez-stres modeli"ne götürmektedir. Diyatez-stres modeline göre, kaynağını ebeveyn tutumları ve sosyokültürel etkiler gibi çevresel faktörlerden alan stres ile bireyin doğasında var olan ve onu belirli kişilik özelliklerini geliştirmeye daha yatkın ve savunmasız kılan genetik yapısı olan diyatez bir araya gelerek narsisistik kişilik özelliğini meydana getirmektedir (Thomaes vd., 2013).

Yukarıda kısaca özetlenmiş olan narsisizm hakkındaki bu geniş literatüre dayanarak, bu tezin en temel ve öncelikli amacı; narsisizmin yaygın olarak kabul gören ancak hala çok az anlaşılabilmiş olan grandiyöz ve kırılğan biçimlerinin çeşitli olumsuz çıktılarla birbirinden farklı ilişkilerini ortaya çıkarmak ve daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamaktır. Narsisistik kişilik özelliğine sahip olmakla ilişkili olabilecek bu olumsuz çıktılar, içselleştirme ve dışsallaştırma sorunları olarak ikiye ayrılabilir. İçselleştirme sorunları, kişiden kaynaklanan ve kaygı, depresyon veya geri çekilme gibi daha ziyade kişinin kendisine yönelik ortaya çıkan zarar verici etkiler iken, dışsallaştırma sorunları ise saldırganlık, dürtüsellik veya öfke gibi yine kişinin kendisinden kaynaklanan ancak bu sefer çevresindeki diğer insanlara yönelik görülen zarar verici sonuçlardır (Achenbach, 1966). Ayrıca, grandiyöz ve kırılğan narsisizmin kişinin kendisi veya diğerleri için sorun yaratan içselleştirme ve dışsallaştırma sorunlarıyla

ilişkilerinde, öz-bilinç (self-consciousness) ve şema başa çıkma biçimlerinin önemli araçlar olarak işlev görmeleri ve narsisizmin iki formunun bu aracı değişkenlerle de yine farklılaşan ilişkilere sahip olmaları beklenmektedir. Bu nedenle, öz-bilinç ve şema başa çıkma biçimleri kavramlarına geçmeden önce, grandiyöz ve kırılğan narsisizm ayrımının, ilerleyen bölümlerde tartışılacak olan tüm aracı ve sonuç değişkenlerle olan farklı ilişkilerinin daha detaylı açıklanması gerekmektedir.

Alandaki araştırmacılar tarafından en yaygın kabul gören ayırım olan grandiyöz ve kırılğan narsisizm için literatürde çok sayıda tanım ve açıklama yapılmıştır. Örneğin; Wink (1991) grandiyöz narsisizmin, bu boyuttan yüksek puan alan kişilerin teşhirci bir şekilde davranmaktan çekinmemelerini göz önünde bulundurarak narsisizmin “açık” bir biçimi olduğunu öne sürmüştür. Açık şekilde kibirli ve fazlaca özgüvenlidirler, diğer insanlardan ilgi ve hayranlık görmeyi beklerler ve kendilerini diğerlerinden üstün görürler. Grandiyöz narsisistlerin aksine kırılğan narsisizme sahip bireyler, diğer insanlara karşı güvensiz, endişeli ve çekingen bir var oluş sergilerken, aynı zamanda bilinçdışı veya “örtük” üstünlük duygularına sahip olma eğilimindedirler. İnisiyatif almaktan korkmaları muhtemeldir, zor durumlarda kolayca aşırı duyarlı ve kırılğan hale gelebilir ve çekingen davranabilirler (Wink, 1991). Bu iki narsisizm formunun aralarındaki farklılıklara rağmen, Wink (1991) sömürücülük ve hak iddia etme gibi ortak özelliklerinin bulunduğu dikkat çekmektedir. Ne var ki, bu ortak özelliklerde bile grandiyöz ve kırılğan narsisistler birbirinden dikkat çekici biçimde ayrışmaktadırlar. Daha spesifik olarak, kırılğan narsisistlerin elde etmek istedikleri şeylerde tekrarlı şekilde başarısızlık yaşamaları ve bu tekrarların yarattığı hayal kırıklığı nedeniyle hak sahibi olduklarına dair hissettikleri duyguları inkâr etmeleri daha olasıdır ve bu inkarın bir sonucu olarak sıklıkla utanç duygusu ve depresyon yaşarlar (Gabbard, 1998; Wink, 1991). Benzer şekilde, Dickinson ve Pincus (2003) kırılğan narsisizme sahip bireyleri kendi kendilerini ketleyen, utangaç ve mütevazı, ancak aynı zamanda kendilerinden ve diğer insanlardan yüksek beklentileri olan kişiler

olarak tanımlarken, grandiyöz narsisistleri kıskanç ve kibirli gibi özelliklerle betimlemişlerdir.

Morf (2006), grandiyöz narsisistlerin aşırı özgüvenli bir varoluş biçimi sergilemelerine rağmen, aslında gizli bir kırılğan benlik algısına sahip olduklarını ve bunun da onları diğer insanlardan sürekli onay ve güvence aramaya ittiğini ileri sürmüştür. Bu sahte maske argümanı, grandiyöz narsisistlerin yüksek düzeyde açık ancak düşük düzeyde örtük benlik saygısına sahip olduğunu gösteren araştırmalarla desteklenmiştir (Zeigler-Hill, 2006). Ayrıca, Paulhus ve Williams (2002) grandiyöz narsisizme sahip bireylerin psikopati ve Makyavelizm ölçümlerinden de yüksek puanlar aldıklarını ortaya koymuşlardır. Bununla ilintili olarak, grandiyöz narsisizmin diğer insanlara karşı düşmanlık duygularıyla ilişkili olduğu bulunmuştur (Paulhus, 1998). Gabbard (1998) ayrıca grandiyöz narsisistlerin kişilerarası ilişkiler üzerindeki olumsuz etkileri konusunda farkındalık eksikliğine işaret etmiştir. Bu durumun arkasındaki neden, grandiyöz narsisistlerin özsayıgılarını korumak için zayıflıklarını görmezden gelme, özgüvenlerini tehdit eden diğer insanları sindirme ve karşılanmayan beklentiler karşısında hayal kırıklığına uğrayarak düşmanca davranışlar sergileme gibi yollarla kendilerini yüceltme eğiliminde olmaları olabilir. Bu anlamda grandiyöz narsisizm özellikleri yüksek olan kişilerin, kendilerini nasıl gördükleri ile gerçekte nasıl oldukları arasında ciddi ölçüde bir tutarsızlık bulunmaktadır (Gabbard, 1998).

Kırılğan narsisistler ise özsayıgılarını korumak için kendilerini yüceltme stratejilerini kullanma bakımından grandiyöz narsisistlere kıyasla genellikle daha az yetenekli olduklarından ötürü sürekli dışarıdan onay almaya ihtiyaç duymaktadırlar (Gabbard, 1998; Wink, 1991). Aşırı duyarlılıkları ve yüksek kaygı düzeylerinin bir sonucu olarak, kırılğan narsisizme sahip olan bireylerin özsayıgılarını düzenleyebilmek adına kendilerini kişilerarası ilişkilerden sosyal olarak geri çekmeleri muhtemeldir. Buna ek olarak, kırılğan narsisistler hak iddia ettiklerine dair karşılanmamış beklentilerinin yarattığı utanç ve hayal kırıklığı duygularıyla başa çıkmak durumunda kalmamak için de sosyal ilişkilerden kaçınma eğilimi gösterebilirler (Dickinson ve Pincus, 2003). Kohut (1971)

kırılğan narsisistlerin hak iddia etmeye dair ihtiyaçları ile sıklıkla bir arada ortaya çıkan utanç duygusu ve düşük benlik saygıları arasındaki bu ilişkiyi “karşıt tepki oluşturma” savunma mekanizmasıyla açıklamıştır. Kırılğan narsisist, güçlü biçimde hissettiği hak iddia etme ihtiyacının varlığını inkâr edip bunun yerine dışarıya kırılğan bir dış katman sunarken esasen bilinçdışı düzeyde bir savunma mekanizması olarak karşıt tepki oluşturmaya kullanır (Kohut, 1971).

Her birinin tanımlayıcı özelliklerine uygun olarak, grandiyöz ve kırılğan narsisistler farklı kişilerarası zorluklarla karşılaşır ve diğer insanlarla birbirinden farklı ilişkilene biçimlerine sahiptirler. Grandiyöz narsisistlerin baskınlık ve kindarlık ile alakalı ilişkiyel sorunlar yaşama olasılığı daha yüksektir ve kişilerarası sorunlar açısından kişiler arası döngünün düşmanca-baskın ekseninde yer alırlar. Ayrıca, grandiyöz narsisizme sahip bireyler düşük seviyede kişilerarası sıkıntı deneyimlediklerini bildirme ve genellikle kendilerini güvenli veya kayıtsız bağlanma gibi daha yüksek sosyal beğenilirliğe sahip olan bağlanma stillerine uygun şekilde gösterme eğilimindedirler (Dickinson ve Pincus, 2003; Pincus ve Wiggins, 1990). Grandiyöz narsisistlerin kendilerini yücelten ve teşhirci doğaları göz önüne alındığında, baskın, düşmanca ve kindar özellikteki kişilerarası ilişkileri hakkında hiçbir endişe duymadıklarını görmek şaşırtıcı değildir; bu durum, aksi takdirde fazlaca pozitif benlik algıları üzerinde zararlı bir etkiye sahip olabilecek duygusal ve kişilerarası sorunları inkâr etmelerine neden olur (Dickinson ve Pincus, 2003). Başka bir deyişle, kendileri diğer insanlarla olan ilişkilerini sorunsuz olarak görmelerine ve ilişkilerde kolayca kendinden emin ve baskın olabilmelerine rağmen, diğer insanlar bu kişilerle olan ilişkilerini genellikle daha olumsuz olarak değerlendirmektedirler. Bu durum da grandiyöz narsisistlerin kendilerini ve diğer insanlar üzerinde yarattıkları etkiyi değerlendirme konusunda gerçekçi olmayan bir bakış açısına sahip olduklarını göstermektedir (Dickinson ve Pincus, 2003; Gabbard, 1998). Grandiyöz narsisistlerin içgörüsü zayıftır ve olumlu benlik algısı yaratmak ve sürdürmek için kendilerini yüceltme stratejilerini kullanırlar. Dolayısıyla,

ilişkilerindeki kişiler arası sıkıntı veya duyarlılık gibi duygusal zorlanmalarını ifade etme olasılıkları daha düşüktür (Dickinson ve Pincus, 2003).

Grandiyöz narsisistlerin aksine, kırılğan narsisistik kişilik özelliğine sahip bireyler sosyal ilişkilerde genelde ürkek olabilir, kişilerarası ilişkileri sürdürme becerileri konusunda kendilerine pek az güvenir ve hayal kırıklığı ve utanç duyma korkusuyla ilişkilerinde ihtiyaçlarını paylaşma konusunda çekimser bir tutum takınabilirler (Sturman, 2000). Yine bu durum, sahip oldukları çekingenlik ve endişeli olma hali gibi özelliklerinin beraberinde gelen bir yan etki olarak görülebilir. Buna ek olarak, Gabbard (1998) kırılğan narsisistlerin ilişkilerinde belli bir zaman sonra hak iddia etme duyguları nedeniyle karşı tarafa yönelik sömürücü davranışlar içerisine girme eğiliminde olduklarını öne sürmüştür. Grandiyöz ve kırılğan narsisizm arasındaki bu ortak özellikler olan hak iddia etme ve sömürücülüğün bir neticesi olarak, kırılğan narsisistlerin tıpkı grandiyöz narsisistler gibi baskınlık ve kindarlık alanlarında kişilerarası sorunlarla karşılaşmaları muhtemeldir. Ne var ki, grandiyöz narsisistlerden farklı olarak, kırılğan narsisistler sosyal ilişkilerinde soğukluk ve sosyal kaçınma açısından da zorluklar yaşamaktadırlar. Buna ek olarak, kişilerarası ilişkilerinde daha yüksek sıkıntı seviyeleri bildirmektedirler ki bu da ilişkilerinde yaşadıkları zorluklara dair farkındalıklarının daha yüksek olduğunu ve sosyal durumlarda kendilerini daha doğru değerlendirebildiklerini göstermektedir (Dickinson ve Pincus, 2003; Samuel ve Widiger, 2004). Kohut'a (1966) göre, kırılğan narsisistler ilişkilerinde iki farklı durum arasında gidip gelirler. Narsisistik öfkeyle birlikte ortaya çıkan hak taleplerini karşılamak için mücadele etme durumu ile kırılğan özdeğerlerini koruyabilmek uğruna kendini sosyal geri çekilme ve kaçınma şeklinde gösteren hak ihtiyaçlarını tamamen inkâr etme durumu arasında git gel yaşarlar.

Bağlanma stilleri açısından bakıldığında, kırılğan narsisizmin kaygılı ya da korkulu bağlanma stilleriyle (Otway ve Vignoles, 2006), grandiyöz narsisizmin ise kayıtsız ya da güvenli bağlanma stilleriyle ilişkili olduğu gösterilmiştir (Miller vd., 2010). Kaygılı bağlanmanın, ilişkinin sona ermesinden ve sevginin karşılıksız kalmasından duyulan korkuyu da içeren tanımı

düşünüldüğünde, bunun kırılğan narsisistlere uygun olduğu açıktır. Ayrıca, Dickinson ve Pincus'un (2003) ortaya koyduğu gibi, kırılğan narsisistler genellikle korkulu ve kaygılı bağlanma gibi olumsuz benlik temsillerine işaret edecek bağlanma stillerinin kendilerinde olduğunu belirtmektedirler ki bu da ilişkilerinde aşırı duyarlı oluşlarına dair yüksek bir farkındalık düzeyine sahip olduklarını işaret etmektedir. Araştırmalar ayrıca, kırılğan narsisistlerin genellikle hem bağlanma kaygısı hem de kaçınma düzeylerinin yüksek olduğunu, yani hem kendilerine hem de diğer insanlara yönelik olumsuz bir bakış açısına sahip oldukları anlamına gelen korkulu bağlanma stiline sahip olduklarını göstererek bu görüşü desteklemiştir (Miller vd., 2011). Dolayısıyla, bu bireyler kişilerarası ilişkilerde hak taleplerinin diğer insanlar tarafından yerine getirilmeyeceğinden korkar ve bu gerçekten gerçekleştiğinde, başta bir talepte bulunmuş oldukları için kolayca utanç duyarlar. Bir başka ifadeyle, kırılğan narsisistler diğer insanların kendilerini bir şekilde aşağıladığını algıladıklarında önemli miktarda öfke ve utanç yaşarlar ve karşılanmayan beklentilerinin yarattığı hayal kırıklığına tahammül edemeyeceklerini düşündükleri için kişilerarası ilişkilerden kaçınırlar.

Benzer şekilde, Pincus ve Lukowitsky'nin (2010) belirttiği gibi, kırılğan narsisistler kolayca incinebilen bir benlik algısına sahiptirler, bu nedenle de kendilerini utanmış ve yetersiz hissetmeye yatkındırlar. Bu durum, kırılğan narsisizm ile nevrotiklik arasındaki pozitif korelasyonda da kendisini belli etmektedir (Miller ve Campbell, 2008). Bunun aksine, grandiyöz narsisizmin nevrotiklik ile negatif bir korelasyona sahip olduğu bulunmuştur (Paulhus ve Williams, 2002). Nevrotiklikle aralarındaki bu farklılaşan ilişkilerinin bir sonucu olarak, grandiyöz narsisistler aynı zamanda daha az psikolojik sıkıntı ve olumsuz duygulanım bildirirken (Miller vd., 2011), kırılğan narsisistler genellikle yüksek düzeyde kaygı, depresyon ve stresten mustarıptir (Miller vd., 2010; Miller vd., 2017). Buna paralel olarak, grandiyöz narsisizm ile yüksek kaçınma ve düşük kaygı kombinasyonuna sahip olarak tanımlanan kayıtsız bağlanma stili arasındaki pozitif ilişki göz önüne alındığında, grandiyöz narsisistler kişilerarası alanda bağımsızlık ve özerkliğin önemini vurgulayarak ilişkilerinde mesafeli

durma eğilimindedirler. Bununla birlikte, narsisizmin hem grandiyöz hem de kırılğan biçimleri ortak çekirdek olarak manipölasyon, şüphecilik ve karşı çıkma gibi antagonistik özellikleri içeren düşük uyumluluk kişilik özelliğini paylaşmaktadırlar (Miller vd., 2013). Bu ortak özellik, her iki narsisizm türünün de kaçınğan bağlanma stiliyle (spesifik olarak kırılğan narsisizm için korkulu ve grandiyöz narsisizm için kayıtsız bağlanma) olan pozitif ilişkisinde de rahatlıkla gözlenebilir.

Grandiyöz ve kırılğan narsisizm arasındaki önemli farklılıklar yalnızca kendilerini nasıl gördükleri, diğler insanlarla nasıl ilişki kurdukları ve karşılaştıkları kişilerarası ve duygusal sorunlarla sınırlı değildir. Grandiyöz ve kırılğan narsisistler, olumsuz durumlara nasıl tepki verdikleri açısından da farklılık gösterirler. Örneğın; Gore ve Widiger (2016) grandiyöz narsisistik kişilik özelliğine sahip bireylerin eleştirildiklerinde oldukça öfkeli tepki verdiklerini, ayrıcalıklı konumlarına herhangi bir tehdit geldiğinde utanç ve öfke duygularını dışa vurduklarını ve hak ettiklerine inandıkları şeyleri elde edemediklerinde aşırı derecede öfkelenediklerini ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Hyatt vd. (2018) grandiyöz narsisistlerin benlik tehdidi karşısında diğler insanlara yönelik olumsuz tepkiler verme olasılıklarının daha yüksek olduğunu, kırılğan narsisistlerin ise bu tür bir benlik tehdidine genellikle olumsuz duygulanım, düşük özdeğer ve yetersizlik duygularıyla karşılık verdiklerini bulmuştur. Araştırma bulguları, grandiyöz narsisistlerin pozitif benlik algıları tehdit edildiğinde hemen her zaman yalnızca öfke gösterdiklerini, kırılğan narsisistlerin ise benlikleri bir tehditle karşı karşıya kaldığı durumlarda sadece öfke değil, aynı zamanda utanç ve üzüntü de ifade edebildiklerini göstermiştir (Hyatt vd., 2018). Grandiyöz ve kırılğan narsisistlerin aynı duruma verdikleri bu farklı duygusal tepkilerin altında yatan neden, farklı biyolojik ve fizyolojik mekanizmaları olabilir. Kırılğan narsisistler öfke, utanç veya üzüntü şeklinde kendini gösterebilen daha genel bir olumsuz duygulanım hali yaşarken, grandiyöz narsisistler öfke duygusuyla ifade ettikleri daha yaklaşma-yönelimli (approach-oriented) bir biyolojik motivasyon sistemine sahip olabilirler (Elliot ve Thrash, 2002). Miller vd. (2011) hem grandiyöz hem de kırılğan narsisistlerin

düşmanca atıf yanlılığına sahip olmalarına rağmen, yalnızca grandiyöz narsisizmin düşmanca davranışlarla pozitif ilişkili olduğunu ortaya koyarak bu görüşü desteklemiştir.

Miller vd. (2011) göre, iki narsisizm türü arasındaki tüm bu önemli farklılıklar, önemli ölçüde ayrı olan nomolojik ağlarına da açıkça yansımaktadır. Örneğin; grandiyöz narsisizm Dışadönüklük ile pozitif, Nevrotiklik ile negatif ilişkilirken, kırılğan narsisizm için bunun tam tersi geçerlidir (Miller ve Campbell, 2008; Paulhus ve Williams, 2002). Bununla birlikte hem grandiyöz hem de kırılğan narsisizm Antagonizm, yani düşük Uyumluluk, özelliğini paylaşmaktadır; bu da her iki narsisizm türünün de diğer insanlara karşı manipülatif, duygusuz ve şüpheli bir şekilde davranma eğiliminde olduğu anlamına gelmektedir (Miller vd., 2011). Yine de bu ortak özellik içinde bile narsisizmin iki formuna dair önemli farklılıklar vardır. Grandiyöz narsisistler Uyumluluk özelliği altındaki "alçakgönüllülük" boyutu ile en güçlü negatif korelasyona sahipken, kırılğan narsisizm ise "güven" boyutu ile en güçlü negatif korelasyonu göstermektedir (Miller vd., 2017). Dolayısıyla, kırılğan narsisistlerin diğer insanların iyi niyetlerinden şüphe duymaları nedeniyle antagonistik bir şekilde davrandıkları söylenebilir; oysa grandiyöz narsisistlerin kişilerarası antagonizmi daha ziyade kendini yüceltme arzusuyla bağlantılı olabilir. Grandiyöz ve kırılğan narsisizmin farklı sorun alanları açısından ayrımlarına geçmeden önce, "öz-bilinç" ve "şema başa çıkma tarzları" başlıklı ilerleyen iki bölümde, bu tezde narsisizmin iki türünü ayırt etmede önemli rol oynayacağı öne sürülen diğer önemli değişkenler ele alınacaktır. Diğer bir deyişle, bu iki değişken sırasıyla grandiyöz/kırılğan narsisizm ve dışsallaştırma/içselleştirme sorunları arasındaki ilişkide aracı değişkenler olarak görev yapacaktır.

2.2. ÖZ-BİLİNÇ

İnsanların çoğu, birbirlerinden farklı düzeylerde de olsa, genellikle düşünceleri, inançları, davranışları, duyguları ve tutumları da dahil olmak üzere

kendi içlerine bakarak kendilerini anlamaya, keşfetmeye ve incelemeye çalışırlar. Öz farkındalığa verilen önem ve değer, Delphi'deki Apollo Tapınağı'nda “Kendini Tanı/Bil” felsefi ilkesinin yazılı olduğu Antik Yunan'a kadar uzanmaktadır. Ayrıca, öz farkındalık psikoterapide ilerleme için oldukça kritik bir bileşen olarak kabul edilir ve bu nedenle ruh sağlığı uzmanları tarafından çokça saygı görür; çünkü öz farkındalık, bireyin eylemleri, düşünceleri ve duyguları ile bunların arkasındaki motivasyon ve anlam üzerine düşünme yeteneğidir (Appelbaum, 1973; Fenigstein vd., 1975). Neredeyse tüm psikoterapi yaklaşımları, benlik üzerine derinlemesine düşünmenin olgunluk ve duygusal büyümeyi beraberinde getirdiği, bu düşünme sürecinin kişinin kendini tanımasını sağladığı varsayımına dayanır. Psikoanalitik geleneğin kurucusu Freud'un kendisi bile, içgörü sağlamak için öz farkındalığı artırmanın psikolojik sağlığın en kritik ve temel bileşeni olduğunu öne sürmüştür (Harrington ve Loffredo, 2011). Her birey zaman zaman bu tür bir öz sorgulamaya girebilir; ancak bazıları bunu diğerlerinden daha sık yapma eğilimindedir ve ayrıca bunu yapma nedenleri ve yolları bir kişiden diğerine değişebilir. Örneğin; kişilik psikolojisi alanında yaygın olarak kabul gören Beş Faktör Modeli'nin (Costa ve McCrae, 1992) boyutlarından ikisi olan “Nevrotiklik” ve “Deneyime Açıklık” dikkate alındığında, her iki faktörün de öz-bilinç üzerinde etkileri olduğu; ancak bu etkilerin birbirlerinden net biçimde farklılaştığı görülebilir. Kişinin kendi üzerine düşünmesi bağlamında, Deneyime Açıklık epistemik bir merakla ilintiliyken, diğer yandan Nevrotiklik ise psikolojik sıkıntıyla ilişkilidir (Trapnell ve Campbell, 1999; Scandell, 1998). Trapnell ve Campbell (1999) tarafından ileri sürüldüğü üzere, kişinin kendine odaklanması entelektüel ve felsefi ilgi içeren pozitif bir yönden olabileceği gibi, tam tersi bu, zorlayıcı duygularla yüklü nevrotik bir odaklanma da olabilir.

Yukarıda açıklanan ikili süreç düşünüldüğünde, öz-bilinç birey için hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar getirebilir. Örneğin; Harrington ve Loffredo (2011) yüksek düzeyde öz-bilincin hem kendini kabul, diğerleriyle olumlu ilişkiler, özerklik, çevresel hakimiyet, yaşam amacı ve bireysel gelişim gibi “eudaimonik” iyi oluş (anlam, yaşam amacı ve potansiyelini gerçekleştirme)

dayalı psikolojik iyi oluş kavramı) göstergeleriyle hem de yaşam doyumu ile ölçülen öznel iyi oluşla ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde, Lyke (2009) öz-bilincin öznel mutluluk ve yaşam doyumu ile pozitif ilişkili olduğunu bulmuştur. Hatta kişinin kendisi hakkında yüksek farkındalığa sahip olması dayanıklılık ile ilişkilidir (Cowden ve Meyer-Weitz, 2016). Silvia ve Philips (2011) de çalışmalarında, benlik saygısı ve pozitif duygulanım ile olan korelasyonuna dikkat çekmişlerdir. Ne var ki, tarih boyunca vurgulanmış olan birçok farklı getirisine rağmen, aynı zamanda öz-bilincin çok çeşitli psikolojik bozukluklar ve stresle ilişkili olduğu da gösterilmiştir (Ingram, 1990). Örnek vermek gerekirse; yapılan bir çalışmada, psikolojik sıkıntı ile pozitif ilişkiye sahip olduğu gösterilmiştir (Joireman vd., 2002). Farklı araştırmacılar da yine kendine yönelik dikkat ile depresyon ve anksiyete gibi psikolojik bozukluklar arasındaki pozitif ilişkiyi vurgulamışlardır (Silvia ve Philips, 2011; Takano ve Tanno, 2009). Suçluluk, utanç ve sosyal kaygı ile olan ilişkileri üzerine de bulgular mevcuttur (Watson vd., 1996). Ayrıca, Mor ve Winqvist (2002) tarafından yapılan bir meta-analizde gösterildiği üzere, kişinin kendine odaklanmasındaki artış negatif duygulanımdaki yükselme ile ilişkilendirilmiştir. Sonuç olarak, konu üzerine yapılan sayısız araştırmayı içeren literatürdeki bu birbirine zıt bulgular “kendiyile meşguliyet paradoksuna (self-absorption paradox)” yol açmıştır. Trapnell ve Campbell (1999) tarafından açıklandığı üzere, kendiyile meşguliyet paradoksu, yüksek öz-farkındalık düzeylerinin hem psikopatoloji hem de psikolojik iyi oluş ile ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Bu nedenle, kişinin felsefi ilgiyle dikkatini kendine yöneltmesi ile nevrotik dikkatle kendine odaklanması arasında ayırım yapmak çok önemlidir. Her iki biçim de öz-bilinç kategorisi altında yer alsa da her birinin ardındaki niyet ve hedef farklıdır. İlki otantik epistemik merakın motive ettiği felsefi ve entelektüel bir şekilde kendini tüm açıklığıyla keşfetmeyi amaçlarken, ikincisi güvenlik kaygısı ve korku nedeniyle tehditlere, kayıplara, adaletsizliklere ve eksikliklere dikkat etmeyi içerir (Trapnell ve Campbell, 1999). Trapnell ve Campbell (1999) bu iki farklı öz-bilinç türünü, yani entelektüel ve nevrotik biçimleri sırasıyla “yansıtımlı düşünme” ve “ruminasyon” olarak adlandırmışlardır.

Bu değişkenin iki narsisizm türüyle ilişkisi incelendiğinde, grandiyöz narsisistlerin diğer insanların kendilerini nasıl gördükleriyle uyumlu olan doğru bir kendilik algısına sahip olma olasılıklarının daha düşük olduğu görülebilir. Örneğin; Miller ve Campbell (2008) grandiyöz narsisistlerin “Sorumluluk” kişilik özelliğinde öz değerlendirmelerini diğer insanların onları bu özellikte değerlendirmelerine kıyasla daha yüksek bulmuştur. “Sorumluluk” kişilik özelliğinin yetkinlik, başarı için çaba gösterme ve disiplin gibi nitelikleri kapsayan bir kişilik özelliği olarak sosyal beğenilirlik derecesi yüksek olan tanımı göz önüne alındığında, grandiyöz narsisizme sahip bireylerin kendilerini fazlaca pozitif bir şekilde değerlendirmeye yönelik güçlü bir eğilime sahip olmaları sebebiyle, bu olumlu niteliklerin kendilerinde olduğuna inandıklarını görmek şaşırtıcı değildir. Bu durum, kısmen grandiyöz narsisizmde sıklıkla görülen yüksek benlik saygısından kaynaklanıyor olabilir. Grandiyöz narsisistlerin yüksek benlik saygısının bir miktar da olsa yine grandiyöz narsisizmde bulunan yüksek dışadönüklük seviyeleriyle ilişkili olabileceği düşünülürken, kırılğan narsisizmdeki düşük benlik saygısının ise en azından bir ölçüye kadar kırılğan narsisistlerin nevrotik doğasıyla bağlantılı olabileceği düşünülmektedir (Miller vd., 2017). Bununla bağlantılı olarak, Ciesla ve Roberts (2002) ruminasyon ve düşük benlik saygısı arasındaki etkileşimin tedavi gördükten sonra bile depresif semptomatolojiyi yordadığını ortaya koymuşlardır. Bu sebeple, kırılğan narsisistlerin düşük benlik saygıları ruminasyon ile bir araya geldiğinde, depresyon semptomlarından mustarip olmaya daha yatkın hale gelecekleri varsayılabilir.

Ayrıca, Rimes ve Watkins (2005) ruminasyonun negatif bilişler üzerindeki etkisine dikkat çekerek, ruminatif düşüncenin özeleştiri ve kendini suçlamayı artırdığını belirtmişlerdir. Başka bir çalışmada da kendini suçlamanın ruminasyonun alt faktörlerinden biri olduğu ve yüksek miktarda işlevsel olmayan inanç ve hatalı çıkarımlara sahip olmakla ilişkili olduğu, bunun da daha şiddetli depresif semptomatolojiye yol açtığı bulunmuştur (Lam vd., 2003). Bununla birlikte, aynı araştırmacılar ruminasyonun “anlamak için analiz etme” olarak adlandırılan ve yansıtmalı düşünme ile oldukça benzerlik gösteren bir

diğer alt faktörünün depresif belirtilerle ilişkili olmadığını da göstermişlerdir. Kırılgan narsisistlerin kendilerini kolaylıkla yetersiz ve beceriksiz hissetme eğilimleri (Hyatt vd., 2018; Pincus ve Lukowitsky, 2010) göz önüne alındığında, kendilerini eleştirmeleri de muhtemeldir ve bu durum ruminasyonla daha da kötü bir hal alabilir. Nolen-Hoeksema vd. (1999) tarafından belirtildiği üzere, önemli yaşam olayları üzerinde düşük hakimiyet duygusuna sahip bireyler, sorunlarının üstesinden gelmek için yapabilecekleri hiçbir şey yokmuş gibi hissettikleri için ruminasyona daha yatkındır. Kırılgan narsisistler sıklıkla yetersizlik ve beceriksizlik duygularına sahip olduklarından, ki bunlar düşük hakimiyet duygusunun (sense of mastery) iyi birer göstergesi olabilir, ruminasyon yapma olasılıkları da daha yüksek olacaktır. Buna paralel olarak, Lyubomirsky vd. (1999) ruminasyonla uğraşan bireylerin sorunlarını daha az yönetilebilir olarak görme, kendilerini eleştirme ve suçlama olasılıklarının daha yüksek olduğunu, sorunlarını çözme ve çözüm için harekete geçme konusunda daha az istekli olduklarını ve algılanan kontrol eksikliği ile birlikte düşük özgüven düzeylerine sahip olduklarını göstermişlerdir. Buna ek olarak, Spasojevic ve Alloy (2001) da ruminasyonun kişinin kendisini eleştirmesi ile ilişkili olduğu, ancak diğer öz-bilinç türlerinin özeleştirme ile ilişkili olmadığı bulgusuna dikkat çekmişlerdir. Dolayısıyla, ruminasyon ve yansıtılmalı düşünmenin psikolojik iyi oluş üzerindeki etkileri bakımından birbirinden farklı rolleri olduğunu ve grandiyöz ile kırılgan narsisizmin ruminasyon ve yansıtılmalı düşünmeyi kullanmaları bakımından birbirlerinden ayrıldıklarını öne sürmek yerinde olacaktır.

Nevrotikliğin çeşitli psikopatolojilerle ilişkili olduğu yaygın olarak bilinen bir bulgu olduğundan (örn; Costa ve McCrae, 1992; Lam vd., 2003), kırılgan narsisistlerin yüksek nevroz düzeyleri nedeniyle bu narsisizm türünün de psikolojik sıkıntı ve bozukluklarla ilişkili olması beklenebilir. Ne var ki, kırılgan narsisizm ile psikolojik rahatsızlıklar arasındaki bu ilişkide ruminasyonun önemi göz ardı edilemez. Araştırmalar nevroz, mükemmeliyetçilik ve karamsarlık gibi faktörler kontrol edildikten sonra bile ruminasyonun depresyonla ilişkili olmaya devam ettiğini göstermiş olup, bu bulgu ruminasyonun psikopatolojilerde oynadığı kritik role işaret etmektedir (Flett vd., 2002; Nolen-

Hoeksema vd., 1994). Ayrıca, Nolan vd. (1998) tarafından yürütülmüş olan bir çalışmada, ruminasyonun nevroz ve depresyon arasındaki ilişkide bir aracı olarak rol aldığı görülmüştür. Ruminasyonun psikolojik iyi oluş üzerindeki bu ciddi etkileri, aktif problem çözme engelleyici, negatif düşünce ve anıları aktive etme ve davranışları etkileyerek stresli durumları artırma potansiyeli ile açıklanmıştır (Nolen-Hoeksema vd., 2008). Siegle vd. (2004) ruminasyonu ölçen çok çeşitli ölçekleri inceleyerek, kişinin eylemlerini, düşüncelerini ve duygularını yeniden gözden geçirmesinin adaptif biçimi ile içe bakışın işlevsel olmayan yolu arasında benzer bir ayrım yapmışlardır. Ruminasyonun, eldeki meseleyi daha sorgulayan bir duruşla yorumlama veya tekrarlayıcı bir şekilde kendine odaklanmayı içerdiğinde psikolojik iyi oluş üzerinde farklı etkiye sahip olduğu sonucuna varmışlardır. Tutarlı olarak, ilkinin sorun çözme davranışıyla sonuçlanma olasılığının daha yüksek olduğu, ikincisinin ise kişinin problemi çözmek adına aktif bir yaklaşım kullanmamasından doğan tıkanmaya ve ketlenmeye yol açma olasılığının daha yüksek olduğu gösterilmiştir (Nolen-Hoeksema vd., 2007). Ayrıca, Nolen-Hoeksema ve diğerlerinin (2007) çalışması, ruminatif şekilde düşünen ergen kızların depresyon, alkolün kötüye kullanımı ve yeme bozukluklarından mustarip olma eğiliminde olduklarını ortaya koymuştur ki bu da ruminasyon ile içselleştirme semptomları arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Nolen-Hoeksema ve Harrell (2002), yüksek ruminasyon puanlarına sahip katılımcıların yaşamlarındaki zorluklarla başa çıkmanın bir yolu olarak alkol ve madde kullanımına daha fazla yöneldiklerini gösterdikleri araştırmalarında benzer bir sonuç bulmuşlardır. Başka bir deyişle ruminasyon, problemler karşısında aktif bir yaklaşımdan ziyade, içselleştirme semptomları gibi pasif ve kaçınmacı davranışlarla daha fazla ilişkilidir (Nolen-Hoeksema vd., 2008). Bunlara ek olarak, Hilt vd. (2008) intihar amaçlı olmayan kendine zarar verme davranışlarının ruminasyonla anlamlı ilişkiye sahip olduğu bulgusundan hareketle, ruminasyonun bu gibi diğer daha ciddi kaçınmacı davranışlarla da ilişkili olabileceğini öne sürmüşlerdir. Bir başka ifadeyle, insanlar kendilerine dair tekrar eden negatif düşüncelerini susturmak için kendilerine zarar verme davranışlarına başvurabilirler. Ayrıca, Smith, Alloy ve Abramson (2006)

boylamsal araştırmalarında ruminasyonun gelecekteki intihar dūřüncesini yordadığını göstermişlerdir. Segerstrom vd. (2000) tarafından yürütölen bir başka boylamsal araştırmada ise, tekrarlayıcı negatif dūřüncelerin hem depresyon hem de anksiyete ile ilişkili olduğu görölmüştür. Nolen-Hoeksema ve Morrow (1991) yıkıcı sonuçları olan bir depremin öncesinde ve sonrasında yaptıkları prospektif çalışmalarında ruminasyonun hem depresif belirtileri hem de travma sonrası stres belirtilerini yordadığını göstermişlerdir. Ruminasyon ve beraberinde gelen kaçınmacı tutumların aksine, kişinin duygularını davranışlarının, bilişlerinin ve duygularının ardındaki anlamları kabul etmeye, anlamaya ve keşfetmeye izin verecek şekilde işlemesi, psikolojik sağlığa yardımcı olmaktadır (Stanton vd., 2000). Austenfeld ve Stanton (2004) da yansıtmalı dūřünme ile benzerlik gösteren bu türden bir kendi üzerine dūřünme biçiminin zaman içinde psikolojik iyi oluşu artırdığını göstermişlerdir. Bunlara ek olarak, Watkins (2008) sıkıntılı durumlardan ve depresyondan kurtulma, yaklaşmakta olan zorluklara karşı adaptif biçimde hazırlık ve planlama yapma ve sağlığı teşvik eden türden davranışlarda bulunma gibi durumları da yansıtmalı dūřünmenin olumlu çıktıları olarak eklemiştir.

Hem ruminasyonun hem de yansıtmalı dūřünmenin psikolojik iyi oluř bağlamındaki önemi Bucknell vd. (2022) tarafından da açıkça ortaya konmuş ve yansıtmalı dūřünmenin varlığı ile ruminasyonun yokluğunun aynı anda psikolojik dayanıklılığa ve psikolojik iyi oluşa yol açtığı bulunmuştur. Dolayısıyla, psikolojik olarak sağlıklı olmak ve psikolojik rahatsızlıklardan korunmak için, kişinin öz-bilincin pozitif bileşeni olan yansıtmalı dūřünme düzeyinin yüksek, öz-bilinç değişkeninin negatif bileşeni olan ruminasyon düzeyinin ise düşük olması gerekmektedir. Grandiyöz ve kırılđan narsisizm için elde edilen farklı bulgular ve ilgili literatür göz önünde bulundurulduğunda, kırılđan narsisizmin hem ruminasyon hem de yansıtmalı dūřünme düzeylerinin yüksek olması, grandiyöz narsisizmin ise hem ruminasyon hem de yansıtmalı dūřünme düzeylerinin düşük olması beklenmektedir. Kırılđan narsisizm için öne sürölmüş olan hipotezi destekleyici bir bulgu olarak ayrıca Miller vd. (2017), Trapnell ve Campbell'ın (1999) ruminasyon değişkeninin tanımına benzerliği ile

dikkat çeken ve nevrotiklik değişkeni altında bir boyut olarak yer alan öz-bilinç puanlarıyla kırılğan narsisizm puanlarının anlamlı ilişkiye sahip olduğunu ortaya koymuşlardır.

2.3 ŞEMA BAŞA ÇIKMA BİÇİMLERİ

Başta çıkma, bir kişinin hayatındaki sorunlu bir konunun çözümüne katkıda bulunacak şekilde hem adaptif hem de bireye hiçbir şekilde hizmet etmeyecek, aksine kişi için daha da fazla soruna neden olabilecek şekilde işlevsel olmayan biçimlerde olabilir. Üzerine çok sayıda araştırma yapılmış bir konu olan başta çıkmanın, psikoloji literatüründe birçok farklı şekilde operasyonel tanımı yapılmış ve çok çeşitli bileşenlere veya tarzlara ayrılmıştır. Bu tezde, Şema Terapi Modeli'nde tanımlanan başta çıkma modları, narsisizmin iki boyutu ile içselleştirme/dışsallaştırma sorunları arasındaki ilişkilerde aracı değişkenlerden biri olarak seçilmiştir; çünkü Şema Terapi öncelikle kişilik bozuklukları da dahil olmak üzere kronik psikopatolojilerin tedavisi için geliştirilmiş olan bir terapi ekolüdür (Young vd., 2003). Behary ve Dieckmann (2011) tarafından açıklandığı üzere, Şema Terapi köklerini Bilişsel-Davranışçı Terapi'den (BDT) alır ve Psikodinamik, Gestalt ve Duygu Odaklı Terapi yaklaşımlarından farklı unsurları geniş çerçevesi içinde birleştirir. Şema Modeli'nin temelini oluşturan ve adında da yer alan şemalar, bireyin çocukluk yıllarında karşılanmamış psikolojik, duygusal ve fiziksel ihtiyaçları, hayatındaki önemli kişilerle olan işlevsel olmayan bağlanma örüntüleri ve bireyin kendine özgü genetik yatkınlıkları ile doğuştan gelen mizacı arasındaki etkileşim sonucunda oluşmaktadır (Young vd., 2003). Bach ve Bernstein (2018) şemaları kişinin kendisi ve diğer insanlar hakkında sahip olduğu içsel modeller, modları ise aktive olmuş şemaları ve başta çıkma tepkilerini yansıtan benlik durumları olarak tanımlamışlardır. Şemalar doğuştan gelen mizaç ve çocukluk dönemindeki deneyimler arasındaki karmaşık etkileşimlerden kaynağını alan özellik benzeri işlevsel olmayan yapılardır. Bu nedenle, daha ziyade “erken dönem uyumsuz şemalar” olarak kavramsallaştırılır, yani yaşamın erken yıllarında oluşan ve kişinin yaşamı boyunca daha da

belirginleşen, kişinin işlevselliğini ciddi ölçüde etkileyen, kendilik ve diğerleri hakkında sahip olunan kapsamlı ve yaygın temalardır (Behary ve Dieckmann, 2011).

Bach vd. (2018), güncel araştırmalarla desteklendiği ve teoriyle tutarlı olduğu üzere, mevcut Şema Terapi modelinin “Kopukluk ve Reddedilme”, “Aşırı Sorumluluk ve Yüksek Standartlar”, “Zedelenmiş Özerklik ve Performans” “Diğeri Yönelimlilik” ve “Zedelenmiş Sınırlar” olmak üzere beş genel şema alanı altında kategorize edilebilecek toplam 18 şema içerdiğini belirtmişlerdir. Beş şema alanının her biri, şemaların gelişmesine yol açan karşılanmamış temel bir insani ihtiyacı temsil etmektedir. Young vd. (2003), farklı zamanlar ve değişen bağlamlar içinde sabit kalan şemalardan farklı olarak şema modlarının, aktive olan şemalara paralel olarak dalgalanabilen dinamik, durum benzeri özellikler olduğunu açıklamışlardır. Başka bir deyişle, şema modları kişinin hassasiyetinin olduğu durum ve yaşantılardan tetiklendiğinde ortaya çıkan ve aktif hale gelen duygu durumları ve başa çıkma tepkileridir. Araştırmalar, şemaların ve şema modlarının bireyde herhangi bir kişilik bozukluğunun varlığını belirlemedeki etkililiğine dair güçlü destekler sunmuştur (Lobbestael vd., 2008). Ayrıca, Thimm (2010) uyumsuz şemaların erken yaşlardaki olumsuz deneyimler ile kişilik bozukluğu belirtileri arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini ortaya koymuştur. Hatta Van Wijk-Herbrink vd. (2018), kopukluk ve reddedilme deneyimlerinden kaynaklanan erken dönem uyumsuz şemaların içselleştirme ve dışsallaştırma sorunları ile olan ilişkisine başa çıkma tepkileri ve uyumsuz şema modlarının aracılık ettiğini göstermişlerdir. Şema Terapi'nin kişilik bozukluklarının tedavisinde kullanımı özellikle son yıllarda muazzam bir artış göstermiş ve klinik etkinliği birçok çalışmada ortaya konmuş olsa da şema modu kavramının pratik faydasını teorik bir perspektiften anlayabilmek adına hala daha fazla sayıda araştırmaya ihtiyaç vardır (Bamelis vd., 2011).

Şema Terapi'nin kurucusu J. E. Young tarafından orijinal olarak geliştirilmiş olan on farklı şema modu vardır ve bunlar çocuk modları, uyumsuz ebeveyn modları, uyumsuz başa çıkma modları ve sağlıklı yetişkin modu olmak

üzere dört kategoriye ayrılmıştır (Young vd., 2003). Bu tezin ilgili değişkeni olan uyumsuz başa çıkma modları “teslim”, “kaçınma” ve “aşırı telafi” olmak üzere üç tür altında sınıflandırılmaktadır (Lobbestael vd., 2007). Teslim kavramı uyum gösterme ve bağımlı kalma olarak tanımlanabilirken; kaçınma ise kopukluk, geri çekilme ve izolasyon olarak değerlendirilebilir. Son olarak, aşırı telafi genel anlamda karşı atakta bulunma ve kontrol ile karakterize edilebilir. Spesifik türü ne olursa olsun, bu üç uyumsuz şema başa çıkma modunun her biri çocuğun temel ihtiyaçlarının yeterince karşılanmadığı işlevsel olmayan bir ortamda hayatta kalma stratejileri olarak çocuğa hizmet eder (Behary ve Dieckmann, 2011). Bu anlamda, bu üç başa çıkma modu hayatta kalmak için “savaş”, “kaç” ve “don” stratejilerine çok benzemektedir; ancak uyumsuz şema başa çıkma modları bu stratejilerin aşırı kullanımına karşılık gelmektedir (Lobbestael vd., 2008). Bu şema başa çıkma tepkileri erken yaşlardaki zorlayıcı yaşam koşullarında işlevsel ve etkili olmasına rağmen, kişinin mevcut yetişkin yaşamında bireyin kendi kendini sabote eder hale gelir (Behary ve Dieckmann, 2011).

Teorik olarak, narsisistik kişilik bozukluğu olan bireylerin yaşamlarındaki sıkıntılı durumlarla başa çıkmak için “Büyükleme” ve “Kopuk Kendini Uyuşturan” başa çıkma modlarına yönelmeleri beklenir. Bir yandan, Büyükleme başa çıkma modu reddedilme ve başarısızlık gibi acı verici olayların yarattığı duyguları statü arayışıyla telafi etmeye çalışan kibirli ve rekabetçi bir şema modu olarak tanımlanabilir. Öte yandan Kopuk Kendini Uyuşturan başa çıkma modu ise, can sıkıntısı, yalnızlık ve depresyon gibi zor duygularla yatıştırıcı faaliyetlere kaçarak başa çıkmaya çalışması anlamında daha pasif bir şema modu olarak betimlenebilir (Bamelis vd., 2011; Young vd., 2003). Bamelis vd. (2011), narsisistik kişilik bozukluğu olan danışanların başlıca uyumsuz şema başa çıkma biçimlerinin Büyükleme ve Kopuk Kendini Uyuşturan modlar olduğunu ampirik olarak da göstermeyi başarmışlardır. Ayrıca, bu iki farklı uyumsuz başa çıkma modunun özellikleri incelendiğinde, Büyükleme modun daha geniş bir şema başa çıkma kategorisi olan aşırı telafi altında yer aldığı, Kopuk Kendini Uyuşturan modun ise kaçınma şema başa

çıkma modu şemsiyesi altında yer aldığı görülmektedir (Bach ve Bernstein, 2018).

Büyüklenmeci mod diğer insanlara zarar verme olasılığı yüksek olan davranışlarda bulunur; çünkü bu şema modu kendine odaklı olduğundan başkalarının ihtiyaçlarını ve duygularını çok az dikkate alarak veya çoğu zaman hiç dikkate almadan kendini hak sahibi, kibirli ve rekabetçi hisseder ve bu şekilde istediklerine ulaşmaya çalışır. Bu şema başa çıkma moduna bel bağlayan kişiler diğerlerinden üstün olduklarına inanır ve kendilerine ayrıcalıklı bir şekilde davranılmasını beklerler. Bunlara ek olarak, benlik algılarını destekleyebilmek için genellikle çevrelerindeki diğer bireyler tarafından hayranlık duyulmayı arzu ederler (Lobbetael vd., 2007). Uyumsuz şemalarını harekete geçirerek benlik görüşlerini tehdit eden stresli durumlarda görünür hale gelen bu spesifik başa çıkma özellikleri göz önüne alındığında, grandiyöz narsisistlerin Büyüklenmeci şema başa çıkma moduna daha çok başvurabileceklerini varsaymak yerinde olacaktır. Büyüklenmeci moddan farklı olarak, Kopuk Kendini Uyuşturan şema başa çıkma moduna sahip kişiler ise çok fazla çalışmak, aşırı yemek, bilgisayar oyunları oynamak, televizyon izlemek, hayal kurmak gibi uyarıcı ya da yatıştırıcı faaliyetlere dalarak acı verici duyguları hissetmekten kendilerini uzaklaştırırlar. Hatta bu dikkat dağıtıcı faaliyetlere kaçış, bağımlı veya kompulsif özelliklere sahip olabileceği gibi, bu şema başa çıkma modu insanlardan uzaklaşmayı da içerebilir (Bach ve Bernstein, 2018; Lobbetael vd., 2007). Bu tanıma bakıldığında ve kırılğan narsisistlerin doğası göz önüne alındığında, Kopuk Kendini Uyuşturan modun kırılğan narsisistlerin stres yaratan durumlar karşısında kullanma olasılıklarının daha yüksek olduğu ana şema başa çıkma modu olduğu varsayılabilir.

Jacobs vd. (2020) şema modlarının Beş Faktör Modeli kişilik özellikleriyle nasıl ilişkilendiklerine bakarak bu doğrultuda üst-düzey bir faktör yapısında ampirik olarak nasıl düzenlenebileceğini incelemişlerdir. Üst-düzey içselleştirme faktörü altında yer alan “Kaçınan Korungan” modun yüksek “Nevrotiklik” ve düşük “Dışadönüklük” ile ilişkili olduğunu, yine üst-düzey faktör olarak dışsallaştırma alanının içerisinde bulunan “Dürtüsel Çocuk” ve

“Zorba ve Saldırgan” modların ise düşük “Sorumluluk”, düşük “Uyumluluk” ve yüksek “Dışadönüklük” ile ilişkili olduğunu göstermeyi başarmışlardır. Tüm bu bulgular dikkate alındığında ve Beş Faktör kişilik özellikleriyle olan bu spesifik bağlantılara ilişkin sonuçlar incelendiğinde, grandiyöz narsisistlerin dışsallaştırma alanı altındaki şema başa çıkma modlarını kullanma olasılıklarının daha yüksek olduğunu, kırılğan narsisistlerin ise zorluklarla karşılaştıklarında içselleştirme alanı içerisinde bulunan şema başa çıkma modlarına dönme eğilimlerinin daha yüksek olduğunu öngörmek yanlış olmayacaktır. Bu öngörüyle uyumlu olacak biçimde, farklı çalışmalarda araştırmacılar narsisistik özelliklere sahip bireylerin farklı şema başa çıkma modlarına da yöneldiklerini göstermişlerdir.

Bamelis vd. (2011), teorik olarak varsayılan ve ampirik araştırmalarla desteklenen bu iki şema başa çıkma moduna, yani Büyüklenmeci ve Kopuk Kendini Uyuşturan modlara ek olarak, “İlgi ve Onay Bekleyen” başa çıkma modunun da narsisistik kişilik bozukluğuna sahip bireyler için geçerli olduğunu bulmuşlardır. Adından da anlaşılacağı üzere bu başa çıkma modu, uygunsuz ve abartılı şekilde davranarak diğer insanların dikkatini çekme ve onaylarını almaya çabalama olarak tarif edilebilir. Kişi bu şekilde yalnızlık hislerini çoğu zaman abartılı bir tarzda telafi etmeye çalışır ki bu da bu şema başa çıkma modunu yine aşırı telafi kategorisine sokar (Bach ve Bernstein, 2018). Yine aşırı telafi şemsiyesi altında yer alan Zorba ve Saldırgan modunun, diğer insanlara zarar vermek için stratejik olarak kullanılan kasıtlı saldırganlıkla el ele gittiği düşünülmektedir (Baumeister vd., 1996). Bu tezde grandiyöz narsisistlerin başlıca başa çıkma biçimi olduğu hipotez edilen aşırı telafi şema başa çıkma modlarının özellikleri üzerinde düşünülürse, bunların sınır koyma ve hayal kırıklığına tahammül etme gibi karşılanmamış ihtiyaçların sonuçları olabileceği fark edilebilir. Daha net ifade etmek gerekirse, çocuklara aşırı bakım vermek, çocuğu karşılıklılık ve sorumluluk gibi yetişkin yaşamının gerekliliklerine hazırlıksız bırakabilir ve bir yetişkin olarak, duygusal bağ ve empati yerine güç, statü ve hakimiyet aramaya başlarlar (Twenge ve Campbell, 2009). Bunun bir sonucu olarak, grandiyöz narsisist insan ilişkilerini, hep hayalini kurdukları ve

her zaman en üstte olmayı arzuladıkları hiyerarşide galibiyetlerini sergilemek için bir platform olarak görür. Aşırı telafi şema başa çıkma modlarının etkisi altındayken, grandiyöz narsisistler oldukça çekici ve eğlenceli olabilirler; ancak aynı zamanda, sohbet sırasında başkalarının sözünü kesmeleri, monologlar halinde konuşmaları ve başkalarının gözünde takdir kazanmayı beklemeleri anlamında kaba konuşmaları muhtemeldir. Bu şekilde, aslında en derinde yatan kırılganlıklarını bu rekabetçiliğin ve başarılarının arkasına gizlemeye çalışırlar (Behary ve Dieckmann, 2011).

Öte yandan, yine yukarıda bahsedilen nedenlerden ötürü, kaçınma şema başa çıkma modları kırılğan narsisistler için daha tipik görünmektedir. Burada bir başa çıkma biçimi olarak kaçınma, kırılğan narsisistin kendisiyle diğer insanlar arasında bir duvar örerek yakınlık kurarken güvenli bir mesafe oluşturmasına ve başkalarından gelebilecek eleştiri ve zarar görme ihtimalinden korunmasına hizmet eder (Behary ve Dieckmann, 2011). Ferster (1973) kaçma, kaçınma, hareketsizlik ve geri çekilme davranışlarının olumlu pekiştireçler yerine cezaların olduğu ortamlara tepki olarak ortaya çıktığını öne sürmüştür. Davranışsal bir perspektiften bakıldığında, Ferster (1973) bireylerin pasifliği seçtiğini çünkü bunun onları cezaların bol ama olumlu pekiştireçlerin az olduğu bir bağlamdan kurtardığını savunmuştur. Daha farklı bir perspektiften bakıldığında ise, evrimsel psikologlar eylemsizlik ve kaçınmanın, bireyleri aksi takdirde tehlike, zarar, kayıp veya başka herhangi bir olumsuz sonuçla neticelenecek beyhude eylemlerden koruyabilmesi anlamında adaptif bir işleve hizmet edebileceğini ileri sürmüştür (Nesse, 2000). Başka bir deyişle, davranışların ketlenmesi bazen organizmanın gereksiz çaba sarf etmesini önleyebilir. Öte yandan, Nolen-Hoeksema vd. (2008), olumsuz durumlardan geri çekilmenin ruminasyonu daha da güçlendirdiğini; çünkü ilk etapta geri çekilmeyi körükleyen esas mekanizmanın bu olduğunu ve geri çekilmenin bireyi istenmeyen durumdan kopararak kısıtlı bir süre için bile olsa sıkıntısını hafiflettiğini öne sürmüşlerdir. Dolayısıyla, geri çekilme ve ruminasyon arasındaki ilişki bir kısır döngü olarak nitelendirilebilir.

2.4 GRANDİYÖZ VE KIRILGAN NARSİSİZMİN İÇSELLEŞTİRME (PSİKOLOJİK BELİRTİLER) VE DIŞSALLAŞTIRMA PROBLEMLERİ (KİŞİLERARASI PROBLEMLER) BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

İki bireyin aynı duruma farklı tepkiler verebildiğini gözlemlemek hiç de az rastlanan bir durum değildir ve hatta bu, oldukça önemli bir bölümü kişilik özellikleri olan bireysel farklılıkları incelemenin ve belirlemenin en iyi yollarından biridir. Klinik bağlamdan açıklayıcı bir örnek vermek gerekirse, psikanalitik ekolden gelen Masterson (1993) tarafından ileri sürüldüğü üzere, grandiyöz ve kırılğan narsisistler terk depresyonuna farklı tepkiler vermektedirler. Grandiyöz narsisistler, şişirilmiş benlik görüşlerinin diğer insanlar tarafında da karşılık bulmasını beklediklerinden, bu beklentilerini karşılamayan herhangi bir kişiyi değersizleştirirler. Grandiyöz narsisistlerin aksine, kırılğan narsisistler zaten düşük düzeyde olumlu benlik algısına sahip oldukları için terk depresyonu karşısında derin bir incinme ve reddedilme deneyimlerler (Masterson, 1993). Yine psikanalitik yaklaşımdan bir başka klinik örnek vermek gerekirse, bu ekolde terapi sürecinde üzerinde çalışılan bir diğer önemli tema olan aktarım bu amaç için açıklayıcı olacaktır. Gabbard'a (1998) göre, grandiyöz ve kırılğan narsisistlerin terapistle terapötik ilişki kurma biçimleri birbirinden farklıdır. Grandiyöz narsisistler imrendikleri terapistle karşı abartılı ölçüde pozitif benlik algılarını korumak için terapi sürecine çok fazla dahil olmadıklarından, genellikle terapistle karşı mesafeli görünürler. Bunun aksine, kırılğan narsisistler genellikle terapistin tepkilerine karşı aşırı duyarlıdırlar ve terapistin terapi sürecine fazla ilgi göstermediğine ve kendi benzersizliklerini kabul etmediğine inanırlarsa kendilerini kolaylıkla aşağılanmış hissedebilirler (Gabbard, 1998). İlk etapta psikolojik tedaviye ne sıklıkla başvurdukları bile bu farklılıkların gözlemlenebileceği güzel bir noktadır. Bu anlamda, kırılğan narsisistlerin psikiyatrik/psikolojik tedavi aramaları daha olası ve bu anlamda daha istekliyken, grandiyöz narsisistler bu konuda daha dirençlidirler (Pincus vd., 2009). Terapistle ve terapötik süreçle bu

farklı ilişkilene biçimlerinden açıkça görülebileceği gibi, grandiyöz ve kırılğan narsisistler benzer durumlara farklı tepkiler verirler ve bu da narsisizmin bu iki biçimi arasındaki önemli karakteristik farklılıklar bulunduğuna işaret eder. Tezin bu bölümünde, grandiyöz ve kırılğan narsisistlerin yaşamlarında nasıl birbirlerinden farklı türde problemlere (dışsallaştırmaya karşı içselleştirme sorunları) eğilimli oldukları, konuyla ilgili literatüre değinilerek daha ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

Öncelikle, grandiyöz narsisistler diğer insanlar tarafından otoriter, saldırgan ve zalim gibi sıfatlarla tanımlanmaktadır (Wink, 1991). Diğer bireyler grandiyöz narsisistler hakkında bu tür veya daha başka değersizleştirici nitelikte yorumlar yaptığında, abartılı benlik görüşlerine yönelik algıladıkları tehdit nedeniyle kolayca savunmacı ve saldırgan bir tutum içerisine girmektedirler (Baumeister vd., 1996). Örneğin; Bushman vd. (2009) tarafından yapılan bir deneysel çalışmada, grandiyöz narsisizmi yüksek olan deneklerin, başkalarının hakaret ve aşağılama içeren olumsuz değerlendirmelerine maruz kaldıklarında saldırgan bir şekilde tepki verdikleri gözlemlenmiştir. Bir başka çalışmada ise, grandiyöz narsisistlerin hem reaktif hem de proaktif saldırganlık türlerine yönelme olasılıklarının daha yüksek olduğu, kırılğan narsisistlerin ise yalnızca reaktif saldırganlığa yönelme eğiliminde oldukları bulunmuştur (Fossati vd., 2010). Başka bir deyişle, kırılğan narsisistler başka insanlar tarafından benzer şekilde düşmanca, savunmacı ve dik başlı olarak tanımlanmalarına rağmen (Wink, 1991), saldırgan tutumlar içerisine yalnızca bir şekilde kışkırtıldıklarında girerler. Bunun aksine, grandiyöz narsisistler yalnızca kışkırtılmaya karşı olumsuz tepkiler vermekle kalmaz, aynı zamanda bazı kazanımlar elde etmek amacıyla da saldırgan davranışlara başvurabilirler. Dolayısıyla, saldırganlık grandiyöz narsisistler için zaman zaman elde etmek istediklerine ulaşmak için kullandıkları bir araçtır (Fossati vd., 2010).

İki narsisizm türü arasında saldırganlık açısından bir başka dikkat çekici fark da Lobbestael vd. (2014) tarafından gösterilmiştir. Buna göre, her iki narsisizm türünün de reaktif ve proaktif saldırganlıkta bulduklarını bildirdiği; ancak yalnızca grandiyöz narsisistlerin gerçekte davranışsal saldırganlık

sergilediği ve testosteron seviyelerinin arttığı bulunmuştur. Bu sonuca paralel olarak, Miller vd. (2011) da grandiyöz narsisistlerin kırılğan narsisistlere kıyasla sorunlu bir durumu çözmek için hem fiziksel hem de sözel şiddete başvurma olasılıklarının çok daha yüksek olduğunu bulmuştur ki bu da grandiyöz narsisizmin yüksek kişilerarası baskınlık ve atılganlık özellikleriyle uyumludur. Bu bulgulardan, kırılğan narsisistlerin aksi yöndeki öz-bildirimlerine rağmen gerçek hayatta saldırgan davranışlarda bulunma olasılıklarının daha düşük olduğu ve saldırgan davranışlarda bulduklarında bile saldırganlığı araçsal olarak değil, benlik görüşlerini tehdit eden durumlarda yoğun duygusal uyarılmayla başa çıkmanın bir yolu olarak kullandıkları sonucu çıkarılabilir. Bu çıkarımla paralel bir noktada duran bir meta-analiz çalışmasında da yine kırılğan narsisistlerin özellikle provoke edildiklerinde saldırganlığa başvurdukları ve bunun altında da kişilerarası ilişkilerdeki hassasiyetlerinin yattığı açıklanmıştır (Rasmussen, 2016). Buna ek olarak, bir başka yakın zamanlı araştırma ise yine provokasyon karşısında yalnızca grandiyöz narsisistlerin davranışsal olarak saldırganlıklarını yansıttıklarını oysa kırılğan narsisistlerin provoke edilseler bile öfkelerini davranışsal boyuta taşımadıklarını bulmuş ve araştırmacılar bu farklılığı kırılğan narsisizmde yüksek seviyelerde bulunan nevroitiklik ile açıklamışlardır (Vize vd., 2021). Bu farklılaşan bulgular, kırılğan narsisizmin aksine grandiyöz narsisizmin öfkenin diğer insanlara ifade edilmesi açısından dışsallaştırma sorunlarıyla ilişkili olduğunu göstermektedir.

İki narsisizm türünün öfke duygusunun yanı sıra diğer duyguları nasıl deneyimlediklerine ilişkin araştırmalar söz konusu olduğunda, bu konuda da farklılaşan bulgular olduğu görülmektedir. Bu farklılıklar narsisizmin grandiyöz ve kırılğan biçimlerinin psikopatoloji türleri ile bağlantılarında da belirgin hale gelmektedir. Örneğin; grandiyöz narsisizm üzüntü, stres ve depresyon ile negatif ilişkilidir (Sedikides vd., 2004). Bu ilişkiler, grandiyöz narsisizmin temelde kişinin duygusal dengesizliği ve olumsuz duygular yaşama eğilimi olarak tanımlanabilecek nevroitiklikle negatif korelasyonu (Paulhus ve Williams, 2002) ile beraber düşünüldüğünde, grandiyöz narsisistlerin genel olarak olumlu duyguları deneyimleme olasılığının yüksek olduğu varsayılabilir. Hatta bu

durum, grandiyöz narsisizmin mutluluk ve yaşam doyumu ile pozitif ilişkisini gösteren bulgularla da desteklenmiştir (Rose, 2002). Grandiyöz narsisizmin aksine, araştırmalar kırılğan narsisizmin depresyon, anksiyete, paranoya (Miller vd., 2010) ve somatik sorunlar (Johnson, 2003) gibi psikopatolojilerle pozitif yönde ilişkili olduğunu ve pozitif duygulanımla negatif, negatif duygulanımla pozitif korelasyona sahip olduğunu göstermiştir (Miller vd., 2011). Ayrıca, kırılğan narsisistlerin kendine zarar verme davranışlarında bulunma ve intihar girişiminde bulunma olasılıkları daha yüksektir (Pincus vd., 2009; Thomas vd., 2012).

İki narsisizm biçiminin farklı şekilde ilişkili olduğu psikopatolojiler yalnızca duygudurum ve anksiyete bozuklukları gibi Eksen I bozukluklarıyla sınırlı değildir. Kişilik psikopatolojisi açısından, grandiyöz narsisizm antisosyal ve histriyonik kişilik bozukluklarına daha yakınken, kırılğan narsisizm kaçınan ve borderline kişilik bozukluklarıyla daha güçlü bir bağlantıya sahiptir (Dickinson ve Pincus, 2003). Kişilik psikopatolojileriyle olan bu farklılaşan korelasyonlar yine grandiyöz narsisistlerin saldırganlık ve baskınlık (antisosyal kişilik bozukluğu) ile kibir ve teşhircilik (histriyonik kişilik bozukluğu) özellikleriyle uyumludur. Benzer şekilde, sosyal geri çekilme ve çekingenlik (kaçınan kişilik bozukluğu) ile olumsuz duygulara yatkınlık (borderline kişilik bozukluğu) gibi özellikleri göz önüne alındığında, kırılğan narsisizm için bu spesifik korelasyonları bulmak şaşırtıcı değildir. Benzer sonuçlar, grandiyöz narsisizm ile histriyonik kişilik bozukluğu arasında ve ayrıca kırılğan narsisizm ile borderline ve kaçınan kişilik bozukluklarının yanı sıra bağımlı, paranoid ve şizotipal kişilik psikopatolojileri arasında pozitif korelasyonlar gösteren Miller vd. (2011) tarafından da ortaya konmuştur.

Grandiyöz ve kırılğan narsisizmin öfke, kaygı, üzüntü veya utanç gibi çeşitli duygularla ilişkileri arasındaki farklar, diğer insanların bu bireylerin özelliklerini nasıl tanımladıklarında bile kendini göstermektedir. Örneğin; grandiyöz narsisistlerin eşlerinden bu bireyleri tarif etmeleri istendiğinde, grandiyöz narsisizmin baskın ve dışa dönük doğasını yansıtan küstah, iddialı, agresif, kararlı ve sözünü sakınmayan gibi sıfatlar kullanmaktadırlar (Wink,

1991). Buna paralel olarak, grandiyöz narsisizm benlik saygısı ile de pozitif yönde ilişkilidir (Thomaes vd., 2013). Öte yandan, kırılğan narsisistlerin eşleri bu kişileri nevrotik yapılarına işaret edecek biçimde endişeli, duygusal, kaygılı, şikayetçi ve gergin olarak tanımlamaktadırlar (Wink, 1991). Başkalarının grandiyöz ve kırılğan narsisistleri tanımlama biçimlerindeki farklılıklardan, bu kişilerin günlük yaşamlarında farklı kişilerarası ilişkilere sahip olacaklarına dair bir çıkarım yapılabilir. Yine de bu, bu iki narsisizm türünün hiçbir ortak noktası olmadığı anlamına gelmez. Aksine hem grandiyöz hem de kırılğan narsisistler, antagonizm ve hak iddia etme ile karakterize edilebilecek kişilerarası bir tarza sahiptirler (Miller vd., 2011). Bu ortak yönlerde bile, grandiyöz ve kırılğan narsisizm, bu yapıların farklı boyutlarıyla spesifik korelasyonları bakımından birbirinden farklılık gösterirler. Daha detaylı bakmak gerekirse, grandiyöz narsisizm toplam puanda Uyumsuzluk değişkeni ile ve bu değişkenin küstahlık, itaatsizlik, yalancılık ve düşük özgecilik boyutlarıyla güçlü bir ilişkiye sahiptir ki bu özellikler de antisosyal davranışla yakından ilişkilidir (Miller vd., 2003). Öte yandan, kırılğan narsisizm, bu değişkenin güvensizlik boyutu ile daha güçlü bir ilişkiye sahiptir (Miller vd., 2011).

Miller vd. (2011) kırılğan narsisizm ile paranoya ve kişilerarası duyarlılık arasındaki pozitif korelasyona dikkat çekmiştir; ancak bu değişkenler ile grandiyöz narsisizm arasında böyle bir bağlantı bulunmamıştır. Bu bulgu da kırılğan narsisistlerin diğer insanlardan şüphe duyabilecekleri, onlara kolayca güvenmeyebilecekleri ve başkalarının eylemlerinden kolayca incinebilecekleri fikrini desteklemektedir. Araştırmacılar bu bulguları, kişilerarası ilişkilerde uyumsuz şekillerde davranmanın olası farklı nedenlerinin bir göstergesi olarak yorumlamışlardır. Diğer bir deyişle, grandiyöz narsisizm için antagonizmin altında yatan nedenin kişisel çıkar, hakimiyet ve güç olması daha muhtemelken, kırılğan narsisistlerin antagonistik tutumları ise duygusal düzensizlik ve olumsuz kişilerarası şemalarının bir sonucu olarak yorumlanabilir (Miller vd., 2011). Hak iddia etme değişkeninin altında yatan sebepler söz konusu olduğundaysa, araştırmacılar grandiyöz narsisistlerin diğer insanlardan daha üstün olduklarına inandıkları için kendilerine özel muamele yapılmasını bekleyebileceklerini öne

sürmüşlerdir. Bundan farklı olarak, kırılğan narsisistlerin özel muamele beklentisi ise, doğaları gereği hassas oldukları için özel ilgiyi hak ettiklerini düşünmeleri anlamında daha ziyade bizzat kırılğanlıklarıyla ilgili olabilir (Miller vd., 2011).

İki narsisizm türünün benimsediği farklı bağlanma stilleri de narsisistik bireylerin kişilerarası ilişkilerinde önemli bir role sahiptir. Örneğin; kırılğan narsisizmde sıklıkla gözlenen korkulu bağlanma stili (Otway ve Vignoles, 2006), insan ilişkilerinde daha az yakın olma ve güven duyma ve kendisiyle ilgili daha az bilgi paylaşmayla ilişkilidir (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Bu durum, kırılğan narsisistlerde gözlenen yakın ilişkileri kaybetme korkusu, başka bir kişiye güvenmeyi ve kendini duygusal olarak açmayı gerektiren yakın bir ilişkiyi en başta kurmaktan kaçınma gibi olumsuz kişilerarası şema ve davranışlarla desteklenmiştir (Miller vd., 2011). Kırılğan narsisistlerin aksine, grandiyöz narsisistler genellikle diğer bireylerle yakınlık kurmaktan korkmaz ve onların niyetlerine karşı güvensizlik duymazlar. Ancak bu durum, yakın ilişkilerde sıkıntıya neden olanların da zaten bizzat kendileri olmasından kaynaklanıyor olabilir (Miller vd., 2007). Bu farklılık da yine bazı çalışmalarda saptanmış olan kayıtsız bağlanma stiline sahip olmalarına dayandırılabilir (örn; Pincus ve Wiggins, 1990). Grandiyöz narsisistler daha kolaylıkla yakın kişilerarası ilişkiler kurmalarına ve ilişkinin başında diğer insanlar tarafından genellikle sempatik bulunmalarına rağmen, zaman geçtikçe insanlar genellikle grandiyöz narsisistlere karşı negatif duygular beslemeye başlarlar (Paulhus, 1998). Bu anlamda, ilişkinin ilk aşamalarındaki cana yakınlıkları ve oldukça gelişmiş yakın ilişkiler kurma becerileri, diğer bireyleri grandiyöz narsisistlerden gelebilecek zararlara karşı daha da büyük bir risk altına sokabilir.

Akhtar (1989) tarafından da ileri sürüldüğü üzere, grandiyöz narsisistler bu çekici dış katmanın ardında esasen başkalarının ihtiyaç ve duygularına karşı gerçekten de kayıtsızdırlar. Miller vd. (2017) çalışmalarında bilhassa dışadönüklüğün daha eylemliliğe dair boyutlarını yansıtan atılğanlık ve etkin olma boyutlarıyla grandiyöz narsisizm arasında güçlü pozitif ilişkiler bulmuştur. Grandiyöz narsisizmin yüksek dışadönüklük düzeyinin, grandiyöz narsisistlerin

başlangıçtaki cazibelerine katkıda bulunuyor olabileceğini vurgulamışlardır. Öte yandan, kırılğan narsisizm için ise dışadönüklüğün sadece heyecan arayışı boyutu ile pozitif ilişki bulunmuştur. Kırılğan narsisizmin sıcaklık, olumlu duygular ve sokulğanlık da dahil olmak üzere diğer tüm dışadönüklük yönleriyle güçlü negatif korelasyonları da dikkate alındığında (Miller vd., 2017), insanlarla yaklaşmanın onlar için pek de kolay olmadığı sonucuna varılabilir. Bunların yanı sıra, kişilerarası ilişkiler açısından grandiyöz ve kırılğan narsisizm arasındaki benzerlikler söz konusu olduğunda hem grandiyöz hem de kırılğan narsisistlerin diğer insanlarla etkileşimlerinde sıklıkla idealleştirme ve değersizleştirmeye başvurdukları bilinmektedir (Morf ve Rhodewalt, 2001).

Grandiyöz ve kırılğan narsisistlerin diğer insanlarla kurdukları farklılaşan ilişkileri daha iyi kavrayabilmek adına yine Kernberg (1998) ve Kohut (1971) tarafından öne sürülmüş olan argümanlara başvurulabilir. Kernberg'e (1998) göre, yaşamlarının ilk yıllarından itibaren birincil bakım veren(ler)inden devamlı olarak soğuk, kayıtsız ve saldırgan tutumlar gören narsisistik bireyler, yetişkin yaşamlarının ilerleyen dönemlerindeki ilişkilerde kendilerini koruma amacıyla şişirilmiş benlik algılarını devam ettirmeye çalışırlar ki bu da grandiyöz narsisistlerin genel davranış kalıplarını çok iyi tarif etmektedir. Rose (2002) da benzer şekilde grandiyöz narsisistlerin kendilerini koruma eğilimlerinin altını çizmiştir. Benzer şekilde Kernberg (1998) de kendini koruma eğilimini çocukluk döneminde yaşanan yoğun hiddet ve terk edilme duygularına karşı bir savunma olarak değerlendirir. Buna göre grandiyöz ve kırılğan narsisistlerin yetişkinlikteki ilişki örüntülerinde de birtakım paralellikler görülebilir. Daha net ifade etmek gerekirse, narsisistik bireylerin genellikle diğer insanlara kolayca güvenmediklerini, bu nedenle de çoğunlukla yalnızca kendilerine güvenmek için çokça mücadele ettiklerini açıklamıştır. Bu sebeple de kişilerarası ilişkileri çoğunlukla kıskançlık duyguları ile kontrol ve geri çekilme gibi davranışlarla karakterize edilebilir; ki burada yine tahmin edilebileceği üzere, kontrol davranışı grandiyöz narsisizm için tipik sayılabilirken, geri çekilme daha ziyade kırılğan narsisizme özgüdür.

Benzer ancak bir o kadar da özgün bir bakış açısı, çocuklukta sağlıklı gelişim için gerekli olan yeterli düzeyde aynalama ve idealleştirme eksikliğine vurgu yapan Kohut (1971) tarafından ortaya atılmıştır. Buna göre, narsisistik bireyler bilinçdışı bir yerden yetişkin hayatlarındaki ilişkilerinde bu karşılanmamış ihtiyaçlarını birincil bakım veren(ler)inin idealize edilmiş ikamelerini arayarak tatmin etmeye çalışmaktadırlar. Bu arayış da nihayetinde gerçekçi olmayan beklentilere sahip oldukları için hiç şüphesiz ki başarısızlık ve hayal kırıklığı ile sonuçlanmaktadır. Kohut (1971) tarafından yapılan bu tanımlama, kırılğan narsisizm için son derece uygun görünmektedir. Çünkü bu narsisizm türü genellikle diğer insanlar tarafından karşılanmayan beklentilerinin bir sonucu olarak utanç ve hayal kırıklığı deneyimleri (Dickinson ve Pincus, 2003). Bunun aksine, grandiyöz narsisizm utanç ile negatif korelasyona sahiptir (Pincus vd., 2009). Paralel bir noktadan, grandiyöz narsisistlerin olmasa da kırılğan narsisistlerin kaygılı bağlanma içsel çalışma modeline sahip olmaları muhtemeldir (Otway ve Vignoles, 2006) ve bu durum da onların sosyal anlamda kaygılı ve düşük özgüvenli bireyler olarak tasvir edilmeleriyle örtüşmektedir (Rose, 2002).

Narsisistlerin kişilerarası ilişkilerine dair tüm bu bilgiler dikkate alındığında iki narsisizm türü, ünlü psikanalist Sullivan (1953) tarafından geliştirilmiş olan Kişilerarası Kişilik Kuramı'na dayanarak Leary (1957) tarafından öne sürülen Kişilerarası Döngüsel Model içerisinde yer alan farklı boyutlara yerleştirilebilir. Sullivan'a (1953) göre, sosyal yaşamdaki çeşitli kişilerarası deneyimlerin tekrar eden örüntüleri çok çeşitli psikopatolojilerin temelini oluşturur. Özsaygı ile güven ihtiyaçları insan etkileşimlerindeki motivasyonun arkasında yatan iki temel bileşendir. Leary (1957) bu iki temel ihtiyacı daha da detaylandırmış ve sırasıyla güven ve özsaygı için yakınlık ve baskınlık olmak üzere bunlara karşılık gelen iki boyut önermiştir. Bu bileşenleri daha anlaşılır bir şekilde tasvir etmek adına Leary (1957), yakınlık boyutunu yatay ekseninde soğuk-düşmancıl davranışlardan yakın-arkadaşça davranışlara kadar uzanacak biçimde, baskınlık boyutunu ise dikey ekseninde baskın-kontrolcü davranışlardan itaatkâr davranışlara kadar değişkenlik gösterecek şekilde

görselleştirmiştir. Bu iki ana eksen üzerine iki sürekli eksen daha eklendiğinde daire toplamda sekiz alana ayrılmıştır. Sonuç olarak, bu sekiz alana karşılık gelen sekiz kişilerarası sorun alanı ortaya çıkmaktadır (Horowitz vd., 2003). Baskınlık (eylemlilik olarak da adlandırılmaktadır) özerklik ve üstünlükle ilişkiliyken, yakınlık (paylaşım olarak da adlandırılmaktadır) ise yardım etme davranışı ve yakın ilişkiler kurma ile ilişkilidir ve her bir kişilerarası sorun alanı, o oktanta (sekizde birlik dilim) düşen kişinin ya belirli bir davranışta bulunmakta zorlandığını ya da bu tür bir davranışta bulunduğu olumsuz sonuçlarla karşılaştığını gösterir (Dowgwillo ve Pincus, 2017).

İki narsisizm türünün Kişilerarası Döngüsel Model üzerindeki konumları incelendiğinde, grandiyöz narsisistlerin kindarlık, hükmetme ve müdahalecilik temaları kapsamında kişilerarası sorunlar yaşama olasılığının yüksek olduğu, kırılğan narsisistlerin ise kişilerarası ilişkilerinde soğukluk, sosyal kaçınma ve sömürülme ile alakalı sorunlar yaşama eğiliminde oldukları gösterilmiştir (Pincus vd., 2009). Yine de bu, iki narsisizm türünün birbirinden tamamen farklı olduğu, dolayısıyla ortak bir zemini paylaşmadıkları anlamına gelmez. Aksine hem grandiyöz hem de kırılğan narsisizm yakınlık boyutuyla zayıf bir negatif korelasyona ve baskınlık boyutuyla pozitif bir ilişkiye sahip olmalarıyla Kişilerarası Döngüsel Model'in sıklıkla ikinci çeyreği olan düşmanlık-baskın kısımda kendilerine yer bulmaktadır (Dowgwillo ve Pincus, 2017). Dowgwillo ve Pincus (2017) ayrıca, baskınlığın narsisistler için önemli bir ihtiyaç olduğunu; çünkü narsisistlerin diğer insanlarla ilişkilerinde kontrolcü ve manipülatif davranışlar sergileme olasılıklarının daha yüksek olduğunu açıklamışlardır. İlişkilere bu tür bir yaklaşımın ardında yatan neden, diğer insanları değiştirme ve onlar üzerinde etki sahibi olma çabası olabilir.

Edershile ve Wright (2021) ise, baskınlık boyutunda grandiyöz ve kırılğan narsisistler arasındaki farka vurgu yapmıştır. Daha detaylı açıklamak gerekirse, grandiyöz narsisizm kırılğan narsisizme kıyasla baskınlık boyutuyla daha güçlü bir korelasyona sahiptir. Buna ek olarak, grandiyöz narsisistlerin yakınlık boyutunda soğuk tarafa daha yakın olduklarını da göstermişlerdir. Bununla birlikte, literatürde grandiyöz narsisizm için yakınlık boyutuna ilişkin karışık

bulgular vardır. Örneğin; Miller vd. (2014) grandiyöz narsisizm ile sıcaklık arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki bulunurken, Pincus vd. (2009) grandiyöz narsisizmin soğuklukla daha yakından ilişkili olduğuna dikkat çekmişlerdir. Öte yandan, kırılğan narsisizmin açık bir şekilde yakınlık ekseninin daha soğuk ucunda yer aldığı görülmüştür (Edershile ve Wright, 2021). Yakınlık boyutu ile kırılğan narsisizm arasındaki ilişkiye dair bu bulgu, Miller ve diğerlerinin (2014) kırılğan narsisizmin soğukluk ve sosyal geri çekilme ile güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu gösteren araştırmaları tarafından da destek bulmuştur. Benzer şekilde, kırılğan narsisizmin düşmanca/soğuk tarafa yerleştirilme olasılığının daha yüksek olduğu ve grandiyöz narsisistlerin de düşmanca/soğuk tarafa daha fazla eğilimi olduğu, ancak aynı zamanda grandiyöz narsisizmin baskın tarafa yerleştirilme olasılığının da daha yüksek olduğu ortaya konmuştur (Dickinson ve Pincus, 2003). Grove vd. (2019) bu baskınlığın, grandiyöz narsisistlerin ilişkilerinde kişilerarası kontrolü elde etmeye yönelik güçlü motivasyonları ve diğer insanlar tarafından eşsiz ve çekici algılanma arzuları ile açıklanabileceğini vurgulamışlardır. Cheng vd. (2013) ise, grandiyöz narsisistlerin baskınlığı ile daha yüksek statü ve prestij algısı arasındaki ilişkiye dikkat çekmişlerdir. Dolayısıyla, benliği yüceltmek ve şişirilmiş bir benlik algısını sürdürmek için diğer insanlara hükmetmenin ve onları kontrol etmenin, grandiyöz narsisizmin kırılğan narsisizme kıyasla daha yüksek baskınlığa sahip olmasının ardında yatan makul bir açıklama olabileceği varsayılabilir. Bununla bağlantılı olarak, araştırmacılar grandiyöz narsisistlerin hem baskın hem de düşmanca doğaları nedeniyle sıklıkla kişilerarası çatışmalara girdiklerini (Grove vd., 2019) ve bu özelliklerinin bilhassa zaman geçtikçe diğer insanlarla ilişkilerinde zorluklara yol açtığını göstermişlerdir (Leckelt vd., 2015).

Öte yandan, kırılğan narsisizmin Kişilerarası Döngüsel Model'deki baskınlık boyutu üzerinde nasıl konumlandığına ilişkin bulgular daha karmaşıktır. Örneğin; Pincus vd. (2009) kırılğan narsisizmin farklı alt ölçeklerini ayrı ayrı incelediklerinde, iki alt ölçeğin yüksek baskınlıkta, diğer iki alt ölçeğin ise düşük baskınlıkta yer aldığını görmüşlerdir ki bunlardan ikincisi kırılğan narsisistlerin kaçınanlık ve sömürüye açıklık gibi özelliklerine işaret

etmektedir. Benzer şekilde, kırılğan narsisizmin nevrotilikle pozitif ilişkili olduğu ve nevrotiliğin de soğuk-itaatkâr çeyrekte (Ansell ve Pincus, 2004), yani sırasıyla düşük yakınlık ve düşük baskınlıkta kendine yer bulduğu göz önüne alındığında, kırılğan narsisizmin bazen düşük baskınlıkta yer aldığını görmek şaşırtıcı olmayabilir. Kırılğan narsisizmin bazı araştırmalarda düşük bazılarında ise yüksek baskınlık tarafına kaydığına dair bu bulguların yanı sıra, Miller vd. (2012) ise kırılğan narsisizm ile baskınlık arasında anlamlı bir korelasyon bulamamışlardır.

2.5 ÇALIşMANIN AMAÇ VE HİPOTEZLERİ

Narsisizmin iki türü arasındaki bu farklılıkları ayrıntılı biçimde incelemeyi amaçlayan bu tez, yukarıda bahsedilmiş olan literatüre dayanarak, grandiyöz ve kırılğan narsisistlerin işlevsel olmayan örüntülerinin en temelde tam olarak hangi boyutlarda ve biçimlerde açığa çıktığını göstermeye çalışmaktadır. Bu temel amaç doğrultusunda, iki aşamadan oluşan tez çalışmasının ilk aşamasında, grandiyöz ve kırılğan narsisistlerin arasındaki anlamlı farklılıkları vurgulayacağı düşünölen bir değişken olan öz-bilince dair iki farklı boyutu yenilikçi bir bakış açısıyla ölçen Ruminasyon-Yansıtılmalý Düşünme Ölçeđi'nin (Trapnell ve Campbell, 1999) Türkçe uyarlama çalışması gerçekleştirilecektir. Böylelikle, çalışmanın ilk aracı değişkenleri olan ruminasyon ve yansıtılmalý düşünme alt boyutlarını geçerli ve güvenilir biçimde ölçmek hedeflenmiştir. Bu aşamanın ardından ise, literatürde bahsedildiği üzere, grandiyöz ve kırılğan olmak üzere narsisizmin iki türünün sırasıyla dışsallaştırma problemleri ve kişilerarası problemler ile içselleştirme problemleri olmak üzere üç farklı sonuç değişkeniyle ilişkilerine dair üç model test edilecektir. Bu üç model testine öz-bilinç boyutlarına ek olarak řema başa çıkma biçimleri de yine yukarıdaki literatür ışığında, aracı değişkenler olarak eklenmiştir.

2.5.1 Birinci Çalışma: Ölçek Uyarlama

Öz-bilinç kavramını bireysel bir farklılık bağlamında literatürde ilk olarak adlandıran Fenigstein vd. (1975), bu kavramı bir bütün olarak kişinin dikkatini içe veya dışa yönlendirmesi şeklinde tanımlamış ve daha spesifik olarak ise iki boyuta ayırmışlardır. Öz-bilinç kavramını ve boyutlarını ölçebilmek adına geliştirmiş oldukları “Öz-Bilinç Ölçeği”nin (Self-Consciousness Scale) “özel öz-bilinç”, “genel öz-bilinç” ve “sosyal anksiyete” olarak adlandırılan boyutlarından özel öz-bilinç boyutu daha ziyade kişinin kendisi üzerine düşünmesi ve kendisini nasıl algıladığına dair deneyimine odaklanırken, genel öz-bilinç boyutu bundan farklı olarak kişinin kendisini bir sosyal uyaran olarak değerlendirmesini içeren ve dışarıdan gözlemlenebilen yönlere vurgu yapmaktadır (Fenigstein vd., 1975). Bu tanımlara bakıldığında, bu tez çalışmasında odaklanılan öz-bilinç kavramı ile özel öz-bilinç boyutunun paralellik taşıdığı anlaşılabilir. Fenigstein vd. (1975) ortaya koydukları bu kavram ile bireysel farklılıklara özel bir vurgu yapmış ve bazı kişilerin kendi duygu, düşünce ve çeşitli özellikleri üzerine eğilme konusuna daha fazla zaman ve emek harcadıklarını, bunun aksine bazı bireylerin ise kendilerine dair farkındalıklarının düşük olduğuna ve bu sebeple de kendilerini anlama konusunda eksikliklerinin bulunduğu dikkati çekmişlerdir. Aynı zamanda, araştırmacılar öz-bilinç kavramını çalışmanın kritik öneme sahip olduğunu hem felsefi yönden hem de terapötik etki açısından yorumlamışlardır.

Türkçe uyarlaması da Rugancı (1995) tarafından yapılmış olan Öz-Bilinç Ölçeği, her ne kadar literatürde oldukça yaygın olarak kullanılmış olsa da alt boyutlarının çok az madde içermesi, iki boyutun birbiriyle ortak korelasyonunun yüksek olması ve düşük güvenilirlik değerlerine sahip olması gibi sebeplerle psikometrik açıdan çokça eleştirilmiştir (Bernstein vd., 1986). Bu eleştirilere bir çözüm olarak, psikometrik özellikleri çok daha güçlü olan yeni bir öz-bilinç ölçeği ile literatürdeki bu boşluğun doldurulması ihtiyacı ortaya çıkmış ve bunun neticesinde Trapnell ve Campbell (1999) tarafından Ruminasyon-Yansıtımlı Düşünme Ölçeği geliştirilmiştir (Harrington ve Loffredo, 2011). Aynı amaçla

geliştirilmiş bir başka öz-bilinç ölçeği ise Türkçe uyarlama çalışması Aşkun ve Çetin (2017) tarafından gerçekleştirilmiş olan “Kendine Yansıtma ve İçgörü Ölçeği”dir (Self-Reflection and Insight Scale) (Grant vd., 2002). Ne var ki, bu ölçeğin Türkçe uyarlamasının iç tutarlılık katsayıları orijinal ölçeğinkilere kıyasla düşük bulunmuş ve ayrıca uyarlama çalışmasının örnekleme yalnızca üniversite öğrencilerinden oluşmuştur. Bu durum da uyarlanmış olan ölçeğin daha geniş ve heterojen özellikteki örneklemlere uygulanmasının önünde önemli bir engel oluşturmuştur. Bu sebeple, bu tez çalışmasında Ruminasyon-Yansıtma Düşünme Ölçeği'nin (Trapnell ve Campbell, 1999) öğrencilerle sınırlandırılmamış bir örnekleme Türkçe uyarlamasının yapılması literatüre anlamlı bir katkı sunacaktır.

Yakın zamanlı bir derleme çalışması da (Yılmaz, 2022), literatürde öz-bilince dair araştırmaların oldukça kısıtlı sayıda olduğuna dikkat çekmiş ve bu konuda daha fazla araştırma yapılarak bu kavramın ve boyutlarının diğer psikolojik değişkenlerle ilişkilerinin aydınlatılmasına dair gerekliliği vurgulamıştır. Türkiye özelinde öz-bilinç kavramı bağlamında yapılan çalışmalar çok sınırlı sayıda olsa da bu çalışmalar öz-bilinç kavramının pratikteki kritik önemine dair dikkat çekici katkılar sunmuştur. Örneğin; üniversite öğrencileriyle yürütülmüş olan bir deneysel çalışmada, öz-bilinç düzeyini arttırmaya yönelik bir psiko-eğitim programı uygulanmış ve çalışma sonunda katılımcıların öz-bilinç düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur (Alkal vd., 2019). Bu çalışmadan da anlaşılacağı üzere, öz-bilinç geliştirilebilen bir özellik olabilmekte ve buna yönelik psiko-eğitimsel ve/veya psikoterapötik müdahaleler etkili olabilmektedir. Bir başka çalışmada ise, yüksek öz-bilinç düzeylerine sahip bireylerin kişilerarası çatışmaları yapıcı biçimde çözüme eğiliminde oldukları gösterilmiştir (Çelik ve Çetin, 2014). Buradan da öz-bilincin yalnızca kişinin kendisi için değil, çevresindeki diğer bireyler ve hatta daha geniş bir perspektiften toplum için faydalı ve gerekli bir kavram olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda açıklanmış olan sebeplere ve literatüre dayanarak, öz-bilinç kavramını psikometrik özellikleri bakımından sağlam ve

güvenilir bir ölçekle ölçmek önemli bir hal almakta ve literatüre ciddi bir katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Bu zamana dek Ruminasyon-Yansıtımlı Düşünme Ölçeği'nin Brezilya (Zanon ve Teixeira, 2006), Japon (Takano ve Tanno, 2008), Çin (Yuan vd., 2010), Polonya (Slowinska vd., 2014) ve İran (Manavipour ve Shahhosieni, 2016) başta olmak üzere birçok farklı kültüre uyarlandığı görülebilmekte olup, ölçeğin öz-bilinç kavramının ölçümünde azımsanamayacak bir yeri olduğu rahatlıkla ifade edilebilir. Tüm bunlardan ötürü, yukarıda detaylandırılmış olan öz-bilinç literatürü dikkate alınarak, çalışmanın ilk aşaması Trapnell ve Campbell (1999) tarafından geliştirilmiş olan Ruminasyon-Yansıtımlı Düşünme Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlama çalışması olarak belirlenmiş olup, sonucunda geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı elde etmek amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, aşağıda belirtilmiş olan geçerlik ve güvenilirlik analizleri ile ölçeğin psikometrik özellikleri incelenecektir:

(1) (a) Doğrulayıcı Faktör Analizi ile Ruminasyon-Yansıtımlı Düşünme Ölçeği'nin Türkçe uyarlamasının yapı geçerliği uyum iyiliği değerleri aracılığıyla incelenecektir. Bu doğrultuda, elde edilecek yapı geçerliğinin en az kabul edilebilir uyum iyiliği değerleri içerisinde bulunması beklenmektedir.

(b) Ayırt edici geçerlik sınaması kapsamında Ruminasyon-Yansıtımlı Düşünme Ölçeği'nin Türkçe uyarlamasının iki alt boyutu olan Yansıtımlı Düşünme ve Ruminasyon arasındaki ilişki incelenecek olup, bu iki alt boyutun birbirleriyle düşük bir korelasyona sahip olması beklenmektedir.

(c) Yakınsak geçerlik analizi için Ruminasyon-Yansıtımlı Düşünme Ölçeği'nin Türkçe uyarlamasının iki alt boyutundan Ruminasyonun Nevrotiklik ile, Yansıtımlı Düşünmenin ise Deneyime Açıklık ile güçlü ve pozitif yönlü bir ilişkiye sahip olması beklenmektedir.

(d) Yordama geçerliği kapsamında psikolojik belirti düzeyinin düşük ve yüksek olduğu gruplarda ruminasyon ve yansıtımlı düşünme seviyelerindeki farklılıklar incelenecektir. Psikolojik belirtileri yüksek grubun, düşük gruba karşılaştırıldığında ruminasyon düzeyinin yüksek, yansıtımlı düşünme düzeyinin düşük olması beklenmektedir.

(e) Ruminasyon-Yansıtımlı Düşünme Ölçeği'nin Türkçe uyarlamasının iki alt boyutu için iç tutarlılık katsayıları bir güvenilirlik analizi yöntemi olan Cronbach Alfa değerleri ile belirlenecektir. Bu doğrultuda, ölçeğin Türkçe uyarlamasının öz-bilincin iki boyutu için de yüksek iç tutarlılık değerlerine sahip olması beklenmektedir.

(f) Ruminasyon-Yansıtımlı Düşünme Ölçeği'nin Türkçe uyarlamasının güvenilirlik analizleri kapsamında yarıya bölme yöntemi kullanılacak olup, bu yöntem için form iki eş yarıya bölünerek katılımcıların bu yarılarından aldıkları puanlar arasındaki korelasyon katsayıları tespit edilecektir. Bu doğrultuda, ölçeğin iki yarısından alınan puanların birbirleriyle yüksek korelasyona sahip olması beklenmektedir.

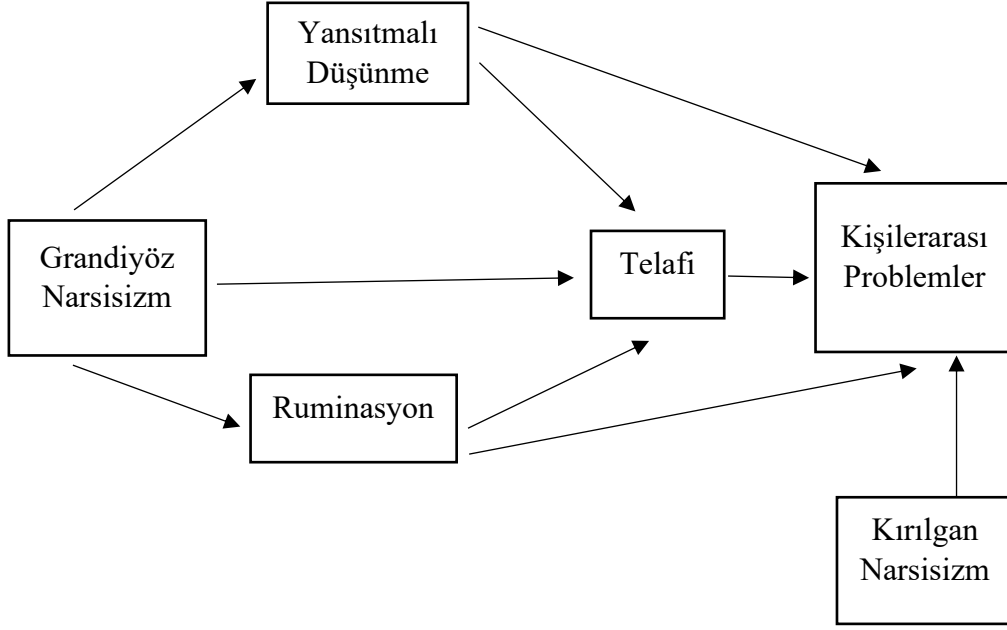
(g) Test-tekrar test güvenilirliği kapsamında Ruminasyon-Yansıtımlı Düşünme Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması belirli sayıda katılımcıya birkaç hafta arayla ikinci kez uygulanarak iki uygulama arasındaki korelasyon katsayısı hesaplanacaktır. Bu doğrultuda, birinci ve ikinci uygulamalar arasında yüksek korelasyon bulunması beklenmektedir.

2.5.2 İkinci Çalışma: Model Testleri

Pincus ve diğerlerinin (2009) ilham verici argümanlarında belirttikleri üzere, narsisizm bir “benlik bozukluğu” ve aynı zamanda bir “kişilerarası işlev bozukluğu”dur. Bu argümanla paralel olarak, bu tezin en önemli ve öncelikli amaçlarından biri; grandiyöz narsisizmin daha çok işlevsel olmayan kişilerarası ilişkiler ve dışarıya yönelik psikolojik belirtiler boyutlarında kendisini gösterdiğini, yani kişilerarası işlev bozukluğu tarafında yer aldığını; kırılğan narsisizmin ise daha ziyade öze yönelik işlevsel olmayan bir boyutta ortaya çıktığını, yani bir benlik bozukluğu biçiminde ifade edilebileceğini göstermektir. Grandiyöz narsisizmin “kişilerarası işlev bozukluğu” ile ilişkisinde, yukarıda ayrıntılandırılmış literatüre dayanarak, grandiyöz narsisistlerin düşük benlik farkındalıkları göz önüne alındığında düşük yansıtımlı düşünme eğilimine sahip olacakları ve bunu takiben daha “aktif” bir şema başa çıkma biçimi olan telafiye

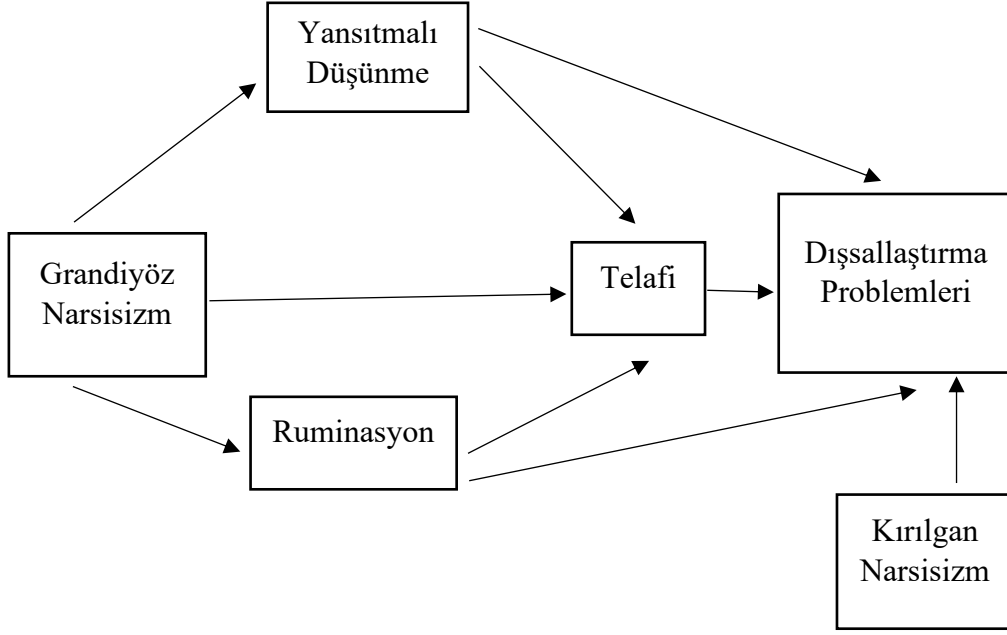
başvuracakları beklenmektedir. Diğer taraftan, kırılğan narsisizmin “benlik bozukluğu” ile ilişkisinde, yine söz konusu literatüre dayanarak, kırılğan narsisistlerin olumsuz benlik değerlendirmeleri göz önüne alındığında yüksek ruminasyon eğilimine sahip olacakları ve bunu takiben daha “pasif” şema başa çıkma biçimleri olan kaçınma ve teslimite başvuracakları beklenmektedir. Dolayısıyla, narsisizm hakkındaki geniş literatüre ve grandiyöz ile kırılğan narsisizmin yukarıda belirtilen ilgili değişkenlerle olan farklılaşan ilişkilerine dayanarak, bu tezde iki narsisizm türü için aşağıdaki üç model öne sürülmüş ve bu bölüm tez çalışmasının ikinci aşamasını oluşturmuştur. Buna göre, bu üç modelde yer alan aracı değişkenler olan öz-bilinç boyutları ve şema başa çıkma biçimlerinden öz-bilinç boyutlarının aracı değişken sıralamasında önde gelmeleri nedensel açıdan Şema Terapi yaklaşımının temel teorik varsayımlarına dayandırılmıştır. Yukarıdaki literatür ışığında görülebileceği üzere, Şema Terapi’ye göre, bireyin kendi ve diğer insanlara dair içsel modellerinin tetiklenmesi sonucu olarak şema başa çıkma biçimleri birer mod olarak anlık olacak şekilde aktive olmaktadır ve bu sebeple şema başa çıkma biçimleri içsel birer süreç olarak kavramsallaştırılan öz-bilinç boyutlarını nedensel sıralama bazında takip eden bir hiyerarşide aracı modellere yerleştirilmişlerdir. Ayrıca, aralarında nedenselliğe dayalı bir ilişki olmayacağı varsayıldığından, iki öz-bilinç boyutu ve üç şema başa çıkma biçimi kendi içlerinde paralel aracılar olarak konumlandırılmışlardır. Bahsi geçen üç model aşağıda görülmektedir:

(1) (a) Kırılğan narsisizm modele ortak değişken olarak eklendikten sonra, grandiyöz narsisizm ile kişilerarası problemler arasındaki ilişkiye sırasıyla ilk olarak öz-bilinç değişkeninin alt boyutları olan yansıtıcı düşünme ile ruminasyon ve ardından telafi şema başa çıkma biçimi değişkenleri aracılık edecektir.

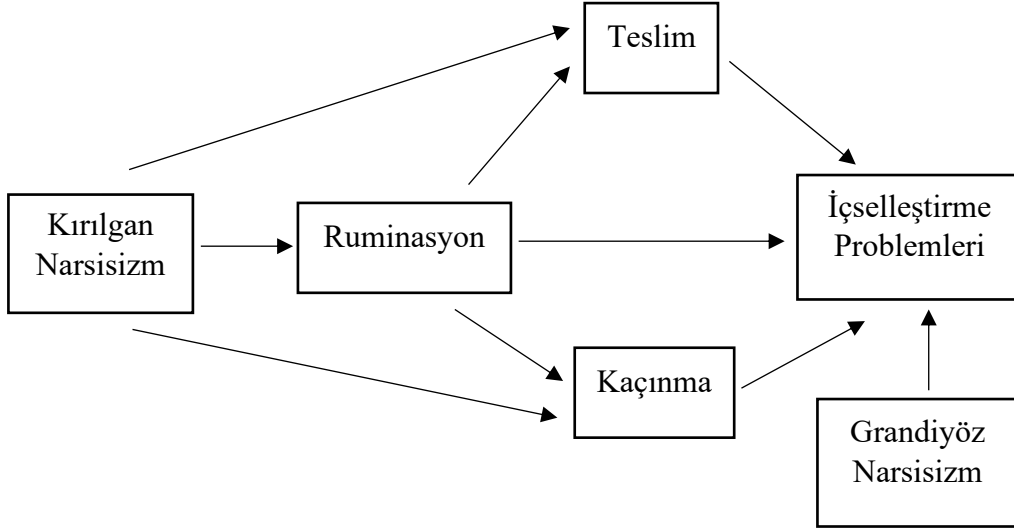
Şekil 2.1 Grandiyöz Narsisizm ile Kişilerarası Problemler Arasındaki İlişkide Sırasıyla İlk Olarak Yansıtmalı Düşünme ile Ruminasyon ve Ardından Telafi Değişkenlerinin Aracı Rolü

(b) Kırılğan narsisizm modele ortak değişken olarak eklendikten sonra, grandiyöz narsisizm ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkiye sırasıyla ilk olarak öz-bilinç değişkeninin alt boyutları olan yansıtmalı düşünme ile ruminasyon ve ardından telafi şema başa çıkma biçimi değişkenleri aracılık edecektir.

Şekil 2.2 Grandiyöz Narsisizm ile Dışsallaştırma Problemleri Arasındaki İlişkide Sırasıyla İlk Olarak Yansıtmalı Düşünme ile Ruminasyon ve Ardından Telafi Değişkenlerinin Aracı Rolü

(c) Grandiyöz narsisizm modele ortak değişken olarak eklendikten sonra, kırılğan narsisizm ile içselleştirme problemleri arasındaki ilişkiye sırasıyla ilk olarak öz-bilinç değişkeninin alt boyutu olan ruminasyon ve ardından teslim ve kaçınma şema başa çıkma biçimleri değişkenleri aracılık edecektir.

Şekil 2.3 Kırılgan Narsisizm ile İçselleştirme Problemleri Arasındaki İlişkide Sırasıyla İlk Olarak Ruminasyon ve Ardından Teslim ile Kaçınma Değişkenlerinin Aracı Rolü

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

Bu bölümde örneklem, veri toplama araçları, veri analizi ve işlem hakkında bilgilere yer verilmiştir.

3.1 ÖRNEKLEM

Araştırmada 18-65 yaş aralığında toplam 1012 katılımcıya ulaşılmış olup, katılımcıların demografik özellikleri Tablo 3.1’de gösterilmiştir. Örneklemin yaklaşık yarısından biraz fazlası, %63’ü (s=640), kadınlardan oluşmaktayken, yaklaşık %37’sini (s=372) erkek katılımcılar oluşturmaktadır. Çalışmanın başında cinsiyet kategorisi olarak “diğer” seçeneği de eklenmesine rağmen, bu şikkı işaretleyen katılımcı bulunmadığından, demografik bilgilerin arasına ek bir kategori olarak eklenmemiştir.

Örneklemin medeni durum bakımından dağılımına bakıldığında, bekar olan veya şu anda ilişkisi olmayan katılımcılar örneklemin %12’sini (s=121), romantik bir ilişki içerisinde olan veya sözlü veya nişanlı olan katılımcılar örneklemin yaklaşık %26’sını (s=265), evli olan katılımcılar örneklemin yaklaşık %22’sini (s=225), boşanmış olan veya partneriyle ayrı yaşayan katılımcılar örneklemin yaklaşık %30’unu (s=305), eşi vefat etmiş olan katılımcılar ise örneklemin yaklaşık %10’unu (s=96) oluşturmaktadır.

Örneklemin eğitim seviyesi bakımından dağılımına bakıldığında, ilkokul veya ortaokul mezunu olan katılımcılar örneklemin yaklaşık %5’ini (s=50), lise mezunu olan katılımcılar örneklemin yaklaşık %10’unu (s=99), ön lisans veya lisans öğrencisi olan katılımcılar örneklemin yaklaşık %26’sını (s=260), ön lisans veya lisans mezunu olan katılımcılar örneklemin yaklaşık %32’sini (s=319), yüksek lisans veya doktora mezunu olan katılımcılar ise örneklemin yaklaşık %28’ini (s=284) oluşturmaktadır.

Örneklemin çalışma durumu bakımından dağılımına bakıldığında, halihazırda çalışmakta olan katılımcılar örneklemin yarısından biraz fazlasını, yaklaşık %54'ünü (s=549), iş aramakta olan katılımcılar örneklemin yaklaşık %17'sini (s=167), çalışmayan katılımcılar ise örneklemin yaklaşık %29'unu (s=296) oluşturmaktadır.

Katılımcıların yaşadıkları yere göre örneklem içerisindeki dağılımına bakıldığında, büyükşehirde yaşayan katılımcılar örneklemin büyük çoğunluğunu, %69'unu (s=699), orta ölçekli bir şehirde yaşayan katılımcılar örneklemin yaklaşık %24'ünü (s=238), küçük bir yerde yaşayan katılımcılar ise örneklemin yaklaşık %7'sini (s=75) oluşturmaktadır.

Örneklemin sosyoekonomik düzey bakımından dağılımına bakıldığında, düşük sosyoekonomik düzeye sahip olan katılımcılar örneklemin yaklaşık %18'ini (s=177), orta sosyoekonomik düzeye sahip olan katılımcılar örneklemin yarısına yakını, yaklaşık %43'ünü (s=434), yüksek sosyoekonomik düzeye sahip olan katılımcılar ise örneklemin yaklaşık %40'ını (s=401) oluşturmaktadır.

Son olarak, katılımcıların psikiyatrik tanı alıp almama ve bu zamana kadar psikiyatrik ilaç veya psikoterapi yardımı alıp almadığına dair soruya verdikleri yanıtlara göre dağılımına bakıldığında, bu sorulardan herhangi birine “evet” cevabı veren katılımcılar örneklemin çok küçük bir bölümünü, yaklaşık %2'sini (s=24) oluşturmakta iken, bu soruların hepsine “hayır” cevabı veren katılımcılar örneklemin geri kalanı olan %98'ini (s=988) oluşturmaktadır.

Tablo 3.1 Araştırmada Yer Alan Katılımcıların Demografik Özellikleri
(N=1012)

Değişkenler	Kategoriler	N	%
Cinsiyet	Kadın	640	63.2
	Erkek	372	36.8
Medeni Durum	Bekar	121	12.0
	İlişkisi Olan/Sözlü/Nişanlı	265	26.2
	Evli	225	22.2
	Boşanmış/Ayrı Yaşayan	305	30.1
	Eşi Vefat Eden	96	9.5
Eğitim Seviyesi	İlkokul/Ortaokul Mezunu	50	4.9
	Lise Mezunu	99	9.8
	Ön Lisans/Lisans Öğrencisi	260	25.7
	Ön Lisans/Lisans Mezunu	319	31.5
	Yüksek Lisans/Doktora	284	28.1
	Mezunu		
Çalışma Durumu	Çalışan	549	54.2
	İş Arayan	167	16.5
	Çalışmayan	296	29.2
Yaşanılan Yer	Büyükşehir	699	69.1
	Şehir	238	23.5
	Küçük Yer	75	7.4
Sosyoekonomik Düzey	Düşük	177	17.5
	Orta	434	42.9
	Yüksek	401	39.6
İlaç/Tanı/Psikoterapi	Var	24	2.4
	Yok	988	97.6

Ayrıca, demografik özelliklerin sayısal dağılımları göz önünde bulundurularak, grup farklılıklarının incelendiği analizlerde büyüklük olarak karşılaştırılabilir gruplar elde etmek amacıyla bazı kategoriler birleştirilmeye karar verilmiş olup, grup farkı analizleri bu yeni gruplandırmalar üzerinden yapılmıştır. Bu demografik özelliklerden biri medeni durum olup bu değişken “ilişkisi var” ve “ilişkisi yok” şeklinde iki kategorili olacak biçimde gruplandırılmıştır. Buna göre, ilişkisi olan katılımcılar örneklemin yaklaşık %48’ini (s=490) oluşturmakta iken, ilişkisi olmayan katılımcılar ise örneklemin yaklaşık diğer yarısını, yani %52’sini (s=522) oluşturmaktadır. Bir diğer bu şekilde gruplandırılmış olan demografik değişken ise eğitim seviyesi olup “ilkokul veya ortaokul mezunu”, “lise mezunu” ve “ön lisans veya lisans öğrencisi” olan katılımcılar birinci grup, “ön lisans veya lisans mezunu” olan katılımcılar ikinci grup, “yüksek lisans veya doktora mezunu” olan katılımcılar ise üçüncü grup şeklinde belirlenmiştir. Buna göre, birinci grupta yer alan katılımcılar örneklemin yaklaşık %40’ını (s=409) oluşturmakta iken, ikinci grupta yer alan katılımcılar örneklemin yaklaşık %32’sini (s=319), üçüncü grupta yer alan katılımcılar ise örneklemin yaklaşık %28’ini (s=284) oluşturmaktadır. Diğer gruplandırılmış demografik değişken katılımcıların yaşadıkları yer olup bu değişken “büyük yer” ve “küçük yer” olmak üzere iki grup haline getirilmiştir. Buna göre, büyük yerde yaşamakta olan katılımcılar örneklemin büyük çoğunluğunu, yaklaşık %69’unu (s=699) oluşturmakta iken, küçük yerde yaşamakta olan katılımcılar örneklemin yaklaşık %31’ini (s=313) oluşturmaktadır. Yeniden gruplandırılmış son demografik değişken olan çalışma durumu ise, “çalışıyor” ve “çalışmıyor” şeklinde iki grup haline getirilmiştir. Buna göre, çalışmayan katılımcılar örneklemin yaklaşık %46’sını (s=463) oluşturmakta iken, çalışan katılımcılar ise örneklemin yaklaşık diğer yarısı olan %54’ünü (s=549) oluşturmaktadır.

3.2 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Katılımcıların sosyodemografik özelliklerini öğrenmek amacıyla Sosyodemografik Bilgi Formu oluşturulmuştur. Bu araştırmada kullanılan ölçekler; Narsisistik Kişilik Envanteri-16, Kırılgan Narsisizm Ölçeği, Ruminasyon-Yansıtımlı Düşünme Ölçeği, Şema Başa Çıkma Biçimleri Ölçeği, Kişilerarası Problemler Envanteri-Döngüsel Ölçekler Kısa Formu, Kısa Semptom Envanteri ve Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği olmak üzere 7 adettir.

3.2.1 Sosyodemografik Bilgi Formu

Katılımcıların sosyodemografik özelliklerini öğrenebilmek amacıyla oluşturulmuş olan Sosyodemografik Bilgi Formu'nda katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim seviyesi, çalışma durumu, sosyoekonomik düzey, yaşadıkları yer gibi genel sosyodemografik özelliklerine ek olarak, herhangi bir psikiyatrik tanıya sahip olup olmadıkları, bu zamana kadar herhangi bir psikiyatrik ilaç kullanıp kullanmadıkları ve yine bu zamana kadar psikoterapiye gidip gitmedikleri olmak üzere daha spesifik olarak mevcut ve geçmiş psikolojik bozukluk taraması amacıyla eklenmiş sorulara yer verilmiştir.

3.2.2 Narsisistik Kişilik Envanteri-16

Orijinali Raskin ve Terry (1988) tarafından geliştirilmiş olan 40 maddelik "Narcissistic Personality Inventory" isimli ölçeğin 16 maddelik kısa formu Ames vd. (2006) tarafından oluşturulmuştur. Türkçe'ye uyarlama çalışması Atay (2009) tarafından yapılmış olan ölçek grandiyöz narsisizmi ölçmekte olup, ölçekte katılımcılardan her bir tutum çifti (biri narsisistik, biri narsisistik olmayan cevap içeren) içinden kendilerine en uygun olanı işaretlemeleri beklenmekte ve ölçekten alınan puanların artması kişinin grandiyöz narsisizm düzeyinin yükseldiğine işaret etmektedir. Ölçekteki her bir narsisistik ifade işaretlendiğinde 1 puan alınmakta olup ölçekten alınabilecek en yüksek puan 16, en düşük puan ise 0'dır. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanan kısa formunun 15

maddelik versiyonu 16 maddelik olana göre daha yüksek iç tutarlılık katsayısına sahiptir (sırasıyla $\alpha=.65$ ve $\alpha=.63$) ve yapı geçerliği orijinaliyle tutarlı bulunmuş olup “teşhircilik”, “üstünlük”, “otorite”, “hak iddia etme”, “sömürücülük” ile “kendine yeterlilik” olmak üzere 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte bulunan bazı örnek maddeler şu şekildedir: “Genellikle fırsatını bulduğumda şov yaparım (narsisistik yanıt)”, “İlgi merkezi olmak beni rahatsız eder (narsisistik olmayan yanıt)”, “İnsanlar üzerinde otorite kurmaktan hoşlanırım (narsisistik yanıt)”.

3.2.3 Kırılgan Narsisizm Ölçeği

Orijinali Hendin ve Cheek (1997) tarafından geliştirilmiş olan “Hypersensitive Narcissism Scale” isimli ölçeğin Türkçe’ye uyarlama çalışması Şengül vd. (2015) tarafından yapılmış olup, orijinal ölçek toplamda 10 maddeden, Türkçe uyarlaması ise 8 maddeden oluşmaktadır. Katılımcılardan her bir maddenin kendilerine uyma derecesini “Hiç tanımlamıyor/Doğru değil/Kesinlikle katılmıyorum (1)” ile “Oldukça tanımlıyor/Doğru/Kesinlikle katılıyorum (5)” arasında değerlendirmeleri istenmekte ve ölçekten alınan puanların yüksekliği kişinin kırılgan narsisizm düzeyinin artışını göstermektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 40, en düşük puan ise 8’dir. Ölçeğin Cronbach Alfa değeri .66 olarak bulunmuştur. Türkçe uyarlamasının yapı geçerliği orijinaliyle tutarlı bulunmuş olan ölçek tek bir boyuttan oluşmaktadır. Ayrıca, uyarlama ölçeğin eş zamanlı geçerliği kapsamında Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği ile korelasyonları incelenmiş ve beklendiği gibi “nevrotiklik” ve “olumsuz değerlik” boyutlarıyla pozitif yönde ilişkileri gösterilmiştir. Ölçekte bulunan bazı örnek maddeler şu şekildedir: “Duygularım, başkalarının alayları veya aşağılayıcı sözleriyle kolayca incinir”, “Sıklıkla başkalarının görüşlerini kişisel olarak yorumlarım”.

3.2.4 Ruminasyon-Yansıtımlı Düşünme Ölçeği

Trapnell ve Campbell (1999) tarafından geliştirilmiş olan ölçek, toplamda 24 madde ve “ruminasyon” ile “yansıtımlı düşünme” olmak üzere 12’şer

maddelik 2 alt boyuttan meydana gelmektedir. Ruminasyon alt boyutu olumsuz bağlamda geçmişte olan durumlar üzerine tekrarlı biçimde düşünmeyi ifade ederken, yansıtmalı düşünme alt boyutu ise kişinin olumlu bağlamda kendi üzerine düşünme ve kendini keşfetmeye dair istek seviyesini ölçmektedir. İç tutarlılık katsayıları ruminasyon alt boyutu için .90 iken, yansıtmalı düşünme alt boyutu için .91 olarak bulunmuştur. Katılımcılardan her bir maddenin kendilerine uyma derecelerini “Tamamen katılmıyorum (1)” ile “Tamamen katılıyorum (5)” arasında değerlendirmeleri istenmektedir ve artan puanlar ilgili boyutta kişinin ruminasyon veya yansıtmalı düşünme eğiliminin arttığına işaret etmektedir. Her bir alt boyuttan alınabilecek en yüksek puan 60 iken, en düşük puan 12’dir. Çalışma kapsamında ölçeğin Türkçe uyarlama çalışması yapılmış olup, uyarlama sonrasında çalışma dâhilinde katılımcıların olumlu ve olumsuz bağlamda içgörü/öz-bilinç seviyelerini ölçmek amacıyla kullanılmıştır. Ruminasyon için bir örnek madde olarak “Often I’m playing back over in my mind how I acted in a past situation/Geçmiş bir durumda nasıl davrandığımı zihnimde sık sık yeniden canlandırırım”, yansıtmalı düşünme için örnek bir madde ise “I often love to look at my life in philosophical ways/Hayatıma sık sık felsefi biçimlerde bakmayı severim” olarak verilebilir.

3.2.5 Şema Başa Çıkma Biçimleri Ölçeği

Orijinali van Vreeswijk ve Broersen (2006) tarafından geliştirilmiş olan “Schema Coping Questionnaire” isimli ölçeğin Türkçe’ye uyarlama çalışması Bayoğlu ve Duy (2020) tarafından yapılmış olup, orijinal ölçek toplamda 16 madde ve 3 alt boyuttan, Türkçe uyarlamasının yapı geçerliği ise orijinaliyle tutarlı bulunmuş olup, 12 madde ve 4’er maddelik yine 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar “kaçınma”, “teslim” ve “aşırı telafi” olmak üzere şemalarla farklı başa çıkma davranışlarını ölçmektedir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları her bir alt boyut için sırasıyla .67, .73 ve .69 bulunmuştur ve ölçeğin tümünün Cronbach Alfa iç tutarlılık değeri ise .78’dir. Katılımcılardan her bir maddedeki başa çıkma biçimine ne ölçüde katıldıklarını “Benim için hiç uygun

değil (1)” ile “Benim için tamamen uygun (6)” arasında değişen Likert tipi derecelendirme ile belirtmeleri istenmekte ve puanlardaki artış kişinin ilgili başa çıkma biçimini kullanımının yüksekliğine işaret etmektedir. Ölçekteki her bir alt boyuttan alınabilecek en yüksek puan 24 iken, en düşük puan ise 4’tür. Ayrıca, ölçeğin Türkçe uyarlamasının eş zamanlı geçerliği kapsamında Başa Çıkma Tutumları Ölçeği ile korelasyonları incelenmiş ve beklendiği gibi “işlevsel olmayan başa çıkma alt ölçeği” ile üç şema başa çıkma biçimi arasında pozitif yönde ilişkiler bulunmuştur. Ölçekte bulunan bazı örnek maddeler şu şekildedir: kaçınma alt boyutu için “Ne zaman mutsuz veya kızgın hissetsem başkalarından uzaklaşırım”, teslim alt boyutu için “Endişe ettiğim her şeyin er ya da geç gerçekleşeceğine inanırım” ve aşırı telafi alt boyutu için “Bşkaları tarafından eleştirildiğimde çoğu zaman savunmaya geçerim”.

3.2.6 Kişilerarası Problemler Envanteri-Döngüsel Ölçekler Kısa Formu

Orijinali Horowitz vd. (2003) tarafından geliştirilmiş olan “Inventory of Interpersonal Problems-Circumplex Scales Short Form” isimli ölçek toplamda 32 madde ve 4’er maddelik 8 alt boyuttan oluşmaktadır. Türkçe’ye uyarlama çalışması Akyunus ve Gençöz (2016) tarafından yapılmış olan ölçeğin yapı geçerliği orijinaliyle tutarlı bulunmuş olup, 8 faktörlü bir yapı elde edilmiş ve ayrıca ilişkisel “baskınlık” ve “yakınlık” olmak üzere döngüsel modelin 2 uçlu yapısı doğrulanmıştır. Ölçeğin alt boyutları “baskın-kontrolcülük”, “dalıcı-talepkarlık”, “kendini feda etme”, “aşırı uyumluluk”, “kendine güvenmemegirişken olmama”, “sosyal çekiniklik”, “soğuk-mesafelilik” ve “kinci-benmerkezcilik” olarak sıralanabilir. Alt boyutların Cronbach Alfa katsayıları .66 ile .84 arasında değişmekte iken, ölçeğin bütünü için iç tutarlılık değeri .86 olarak bulunmuştur. Uzun formu 64 maddeden oluşmakta olan ölçekte, katılımcılardan her bir madde için yaşadıkları kişilerarası durumun rahatsız ediciliğini “Hiç değil (1)” ile “Fazlasıyla (5)” arasında derecelendirmeleri beklenmektedir. Alt boyutlardan alınan puanların artması kişinin ilgili kişilerarası alanda yaşadığı problemlerin artışına işaret ederken, toplam puanın

yüksekliği ise genel kişilerarası zorluk düzeyinin fazlalığını göstermektedir. Ölçeğin tamamından alınabilecek en yüksek puan 160 iken, en düşük puan ise 32'dir. Ayrıca, uyarlama ölçeğin eş zamanlı geçerliği kapsamında Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği, Kısa Semptom Envanteri, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve son olarak Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği ile korelasyonları incelenmiş ve ilişkiler beklenen yönde bulunmuştur. Ölçekte bulunan bazı örnek maddeler şu şekildedir: “Bir şeyleri kendime saklamak zordur (dalıcı-talepkarlık alt boyutu)”, “Başkalarının problemlerini gerçekten umursamak zordur (kinci-benmerkezcilik alt boyutu)”, “Kendi istediğimi elde edebilmek için başkalarını fazlasıyla yönlendiririm (baskın-kontrolçülük alt boyutu)”.

3.2.7 Kısa Semptom Envanteri

Orijinali Derogatis (1992) tarafından “SCL-90-R Belirti Tarama Listesi”nin kısa formu olarak geliştirilmiş olan “Brief Symptom Inventory” isimli ölçeğin Türkçe’ye uyarlama çalışması Şahin ve Durak (1994) tarafından yapılmış olup, toplamda 53 madde ve 5 alt boyuttan meydana gelmektedir. Türkçe uyarlamasının yapı geçerliği de orijinaliyle tutarlı bulunmuş ve 5 faktörlü yapı doğrulanmıştır. Bu alt boyutlar 13 maddelik “anksiyete”, 12 maddelik “depresyon”, 12 maddelik “olumsuz benlik”, 9 maddelik “somatizasyon” ve 7 maddelik “hostilite” olmak üzere iç tutarlılık katsayıları .55 ile .86 arasında değişmekteyken, ölçeğin bütününe Cronbach Alfa değeri ise .95'dir. Katılımcılardan her bir maddede ifade edilen belirtilerin son bir haftadır kendilerinde bulunma derecelerini “Hiç yok (0)” ile “Çok fazla var (4)” arasında değerlendirmeleri istenmektedir ve hem toplam puan olarak kişinin psikolojik belirti düzeyi belirlenebilmekte hem de her alt boyut için rahatsızlık seviyesi ölçülebilmektedir. Ölçeğin tümünden alınabilecek en yüksek puan 212 iken, en düşük puan 0'dır. Ayrıca, uyarlama ölçeğin eş zamanlı geçerliği kapsamında Strese Yatkınlık Ölçeği, Boyun Eğicilik Ölçeği, UCLA-Yalnızlık Ölçeği, Offer Yalnızlık Ölçeği ve Beck Depresyon Envanteri ile korelasyonları incelenmiş ve ilişkiler beklenen yönde bulunmuştur. Ölçekte bulunan bazı örnek maddeler şu

şekildedir: “Bağımlık, baş dönmesi (somatizasyon alt boyutu)”, “Hiçbir şeye ilgi duymamak (depresyon alt boyutu)”, “Bir şeyleri kırma, dökme isteği (hostilite alt boyutu)”.

3.2.8 Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği

Beş Faktör Kişilik Kuramı (McCrae ve Costa, 1987) temel alınarak Türk kültüründe Gençöz ve Öncül (2012) tarafından geliştirilmiş olup, toplamda 45 madde ve 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar 8 maddelik “dışadönüklük”, 8 maddelik “sorumluluk”, 8 maddelik “geçimlilik/uyumluluk”, 9 maddelik “duygusal tutarsızlık”, 6 maddelik “gelişime açıklık” ve 6 maddelik “olumsuz değerlik” olarak sıralanabilir. İlk beş alt boyut orijinaliyle aynı iken, Türk kültüründe “olumsuz değerlik” olarak adlandırılmış olan altıncı bir alt boyut daha elde edilmiştir. Alt boyutların iç tutarlılık katsayıları .71 ile .89 arasında değişmektedir ve katılımcılardan her bir maddede belirtilen kişilik özelliklerinin kendileri için ne kadar uygun olduğunu “Hiç uygun değil (1)” ile “Çok uygun (5)” arasında derecelendirmeleri istenmektedir. Alt boyutlardan alınan puanların artması kişinin ilgili kişilik özelliğini çokça yansıttığını göstermektedir. Ayrıca, uyarlama ölçeğin eş zamanlı geçerliği kapsamında Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği ve ayrıca Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ile korelasyonları incelenmiş ve Dışadönüklük, Sorumluluk, Uyumluluk ve Gelişime Açıklığın “pozitif duygu” ile Dışadönüklük, Uyumluluk, Duygusal Tutarsızlık ve Olumsuz Değerliğin “negatif duygu” ile ve son olarak Gelişime Açıklık, Sorumluluk, Dışadönüklük, Uyumluluk, Duygusal Tutarsızlık ve Olumsuz Değerliğin “benlik saygısı” ile ilişkileri beklenen yönde bulunmuştur. Ölçekte bulunan bazı örnek maddeler şu şekildedir: “Disiplinli (sorumluluk alt boyutu)”, “Cesur (gelişime açıklık alt boyutu)”, “Girişken (dışadönüklük alt boyutu)”.

3.3 VERİ ANALİZİ VE İŞLEM

Tez çalışmasının ilk aşamasında ölçek uyarlaması gerçekleştirilmiş olup, ikinci aşamasında ise hipotez testleri kapsamında üç farklı aracı etki analizi sınanmıştır. Öncelikle ilk aşama olan “Rumination-Reflection Questionnaire” (Trapnell ve Campbell, 1999) isimli ölçeğin Türkçe’ye uyarlama çalışması için SPSS v23 ve Lisrel 8.51 programları kullanılmış ve ölçeğin Türk kültüründeki psikometrik özellikleri kapsamında geçerlik ve güvenilirliği değerlendirilmiştir. Çalışmanın ikinci aşaması olan aracı etki analizleri ise, SPSS v23 programının içerisine eklenen Hayes’in (2013) PROCESS Makro eklentisi yardımıyla Model Testi 80 ve Model Testi 81 üzerinden yürütülmüştür. Planlanmış olan araştırma tasarimsal olarak nicel bir yaklaşıma sahip olup, kesitsel model kullanılmıştır. İki aşamadan oluşan tez çalışmasının uygulanabilmesi için Işık Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurulu’ndan onay alınmış ve veri toplamak adına hazırlanmış olan anketin içerisine Bilgilendirilmiş Onam Formu eklenerek katılımcılara araştırma hakkında temel bilgiler verilip katılımın gönüllülük esasına dayandığı vurgulanmıştır.

Ölçek uyarlamasının ilk adımı olarak ölçeği geliştirmiş olan araştırmacılar Trapnell ve Campbell’dan uyarlama yapılmasına dair izin alınmış ve ardından çeviri çalışmalarına geçilmiştir. Çeviri çalışması kapsamında ilk olarak ölçek hem Türkçe hem de İngilizce dil yetkinliği ileri seviyede olan bir klinik psikolog tarafından İngilizce orijinalinden hedef dil olan Türkçe’ye çevrilmiş, ardından İngilizce ve Türkçe dillerine anadil seviyesinde hâkim olan bir psikolog tarafından Türkçe’den İngilizce diline geri çevirisi yapılmıştır. Bu geri çevirinin ölçeğin orijinaliyle olan tutarlılığı incelenmiş ve tutarsız olduğu tespit edilen maddeler üzerinde tekrar çalışılmıştır. Bu adımların ardından son haline getirilmiş olan ölçek, ilk etapta 15 kişiye uygulanmış ve bu sayede, anlaşılmayan veya kafa karışıklığı yaratan herhangi bir maddenin varlığı son kez kontrolden geçirilmiştir. Ölçek hedeflenen toplam katılımcıların hepsine uygulanmadan önce, 200 katılımcıdan oluşan bir pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe versiyonu tüm katılımcılara uygulandıktan sonra ölçeğin geçerliği ve

güvenirliği detaylıca incelenip, gerek duyulması halinde maddeler revize edilip veri toplama aşamasına tekrar dönülerek sürecin baştan başlaması planlanmış ancak buna gerek duyulmamıştır. Ayrıca, ölçeğin test tekrar-test güvenilirliği için 100 katılımcıya ölçek 3-4 hafta arayla ikinci defa uygulanmıştır.

Veri toplama sürecinde olabildiğince fazla sayıda ve farklı sosyodemografik özelliklere sahip katılımcıya ulaşabilmek amacıyla, mail ve WhatsApp grupları ile sosyal medya platformlarında anket linki paylaşılmış ve buna ek olarak sosyal medyayı aktif şekilde kullanan kişilerden destek talep edilmiştir. Bu şekilde kartopu örnekleme yöntemi ile online şekilde ulaşılmış olan katılımcıların Bilgilendirilmiş Onam Formu'nu okuyup onaylamaları halinde bir dizi anket sorusu cevaplamaları beklenmiştir ve anketin tamamının doldurulmasının yaklaşık 20 dakika sürmesi öngörülmüştür. Toplamda 1000 kişilik bir veri setine ulaşmanın hedeflenmiş olduğu tez çalışmasının örneklemini 18 ile 65 yaş aralığındaki katılımcılar oluşturmaktır. İlk 500 katılımcıdan elde edilen verilerle ölçek uyarlaması gerçekleştirilmiş ve bu süreçte hedeflenen 1000 kişiye ulaşabilmek adına veri toplama sürecine devam edilmiştir. Bu örneklem sayısı, en fazla madde sayısına sahip olan ölçeğin 10 ile çarpılması ile belirlenmiş ve çalışmanın dışlama kriteri olarak çalışmanın temel değişkenleri üzerinde etki potansiyeli olabileceğinden, psikiyatrik tanıya sahip olma ve bu zamana kadar psikiyatrik ilaç veya psikoterapi yardımı alma kriterleri konulmuştur. Çalışmaya katılım için herhangi bir ek işleme kriteri bulunmamaktadır.

Tez çalışmasının ikinci aşaması olan aracı etki modellerinin analizleri için ise toplam hedeflenen katılımcı sayısı olan 1000 kişiye ulaşıldıktan sonra, ilk olarak analizleri gerçekleştirebilmek adına ön koşullar sınanmış, ardından çalışmada kullanılan ölçekler için betimleyici istatistiklere dair analizler yürütülmüş ve çalışmanın değişkenleri kapsamında demografik grup farkları incelenmiştir. Ayrıca, grandiyöz ve kırılğan narsisizm değişkenlerinin çalışmadaki diğer tüm değişkenler ile aralarındaki korelasyon katsayılarına dair bulgulara yer verilmiş ve son olarak, aracı etki analizleri yürütülmüş olup çıkan sonuçlar literatürdeki bilgilere dayanarak yorumlanmıştır.

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

Bu bölümde tez araştırmasının ölçek uyarlama ve model testleri olmak üzere her iki aşamasından elde edilen istatistiksel bulgulara yer verilmiştir.

4.1 ÖLÇEK UYARLAMA ÇALIŞMASI

4.1.1 Önkoşulların Sınanması

Çalışmanın birinci bölümünde, Trapnell ve Campbell (1999) tarafından geliştirilmiş olan Ruminasyon-Yansıtımlı Düşünme Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlama çalışması yürütülmüştür. İlk aşamada 500 katılımcıdan toplanan veri ile analizlerin yürütülmesi planlanmış, veri analizi öncesi ön koşulların karşılanıp karşılanmadığı sınanmıştır. İlk olarak, uç değerlerin belirlenmesi amacıyla hem tek değişkenli (univariate) hem de çok değişkenli (multivariate) analizler yürütülmüştür. Tek değişkenli analiz için tüm değişkenlerin Z puanları esas alınmış ve Z puanı ± 3.29 'dan küçük veya büyük ($p < .01$) olan değerlerin uç değerler olduğu kabul edilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Z değerleri incelendiğinde, tüm verilerin ± 3.29 aralığında olduğu görülmektedir; ki bu da veri setinde uç değerler bulunmadığına işaret etmektedir. Çok değişkenli analiz için ise, yine tüm değişkenlerin Mahalanobis Uzaklıkları incelenmiş ve kritik değerinin dışında kalan herhangi bir katılımcı bulunmadığından dolayı hiçbir katılımcının verisi çalışmadan çıkarılmadan analizlere devam edilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013).

Ruminasyon-Yansıtımlı Düşünme Ölçeği'ne ek olarak geçerlik çalışması kapsamında kullanılmış olan Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği alt boyutları olan "Nevrotiklik" ve "Deneyime Açıklık" ile Kısa Semptom Envanteri'nin normal dağılıp dağılmadığı Basıklık (Kurtosis) ve Çarpıklık (Skewness) değerleri ile

sınanmıştır. Buna göre, tüm değişkenlerin (Ruminasyon puanları için Skewness=-.134, SE=.109; Kurtosis=-1.518, SE=.218; Yansıtımlı Düşünme puanları için Skewness=-.453, SE=.109; Kurtosis=-1.005, SE=.218; Nevrotiklik puanları için Skewness=-.132, SE=.109; Kurtosis=-1.212, SE=.218; Deneyime Açıklık puanları için Skewness=-.517, SE=.109; Kurtosis=-.869, SE=.218; Psikolojik Belirtiler puanları için Skewness=.020, SE=.109; Kurtosis=-1.338, SE=.218; değerleri beklenildiği üzere ± 2 sınırlarında olduğundan verilerin normal dağıldığı kabul edilmiştir (George ve Mallery, 2010).

4.1.2 Doğrulayıcı Faktör Analizi

Ön koşulların sınanmasının ardından, Ruminasyon-Yansıtımlı Düşünme Ölçeği'nin 500 katılımcıdan elde edilen verisi üzerinde Lisrel 8.51 istatistiksel analiz programı aracılığıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) gerçekleştirilmiştir. Yapısal Eşitlik Modeli'nde DFA ile ölçeğin faktör yapısının orijinali ile tutarlılığı değerlendirilirken, ilk olarak örtük ve gözlenen değişkenler arasındaki yordayıcılık ilişkilerinin anlamlı düzeyde olup olmadığı incelenmiştir. Ruminasyon için oluşturulan örtük değişkenin gözlenen değişkenlerini %33-76 aralığında yordadığı, Yansıtımlı Düşünmeye ait örtük değişkenin ise gözlenen değişkenleri %52-73 aralığında yordadığı bulunmuştur. Yapılan analizde Ruminasyon örtük değişkeninin Yansıtımlı Düşünme örtük değişkeni ile negatif yönlü korelasyon gösterdiği bulunmuştur ($r=-.23, p=.03$).

Pek çok gözlenen değişkenden oluşan örtük değişkenlerin veri seti ile uyumunu, bir başka ifadeyle oluşturulmuş olan modelin yeterliliğini, belli başlı uyum indekslerini temel alarak belirlemeyi hedefleyen bir kuramsal alt yapıya dayanan DFA (Şimşek, 2007) için karşılanması gereken uyum istatistiklerine dair ölçütler Tablo 4.1'de verilmiştir. Bu ölçütlere bakıldığında, düzeltme öncesi ölçüm modeli için elde edilen değerlerin büyük çoğunluğunun kabul edilebilir aralıklarda olduğu ($\chi^2/df=2.75$, RMSEA=.078, CFI=.90, sRMR=.076) yalnızca iki indeksin (GFI=.87, AGFI=.83) kabul edilebilir değerler dışında yer aldığı görülmüştür. Ayrıca, %90 CI RMSEA değerlerinin arasında .10 birimden daha

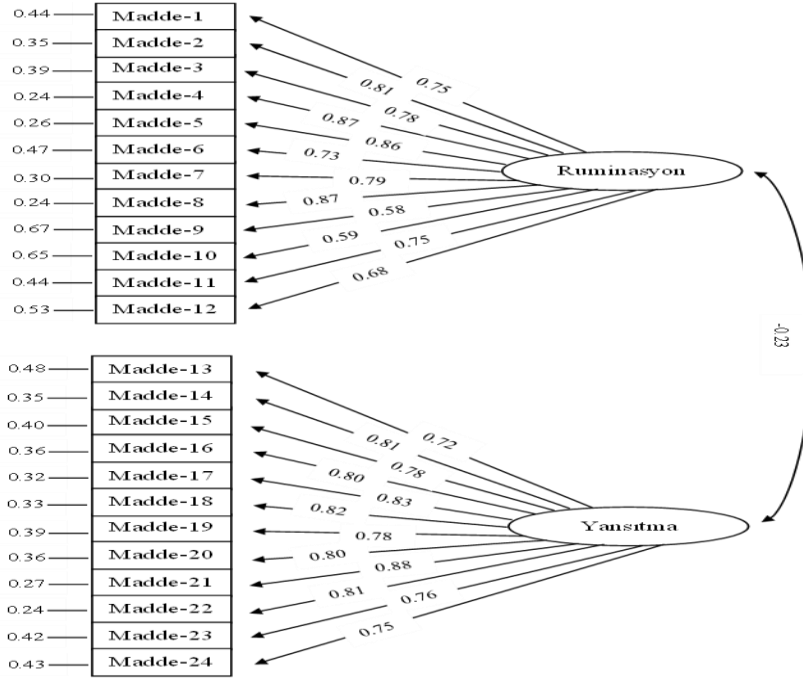
düşük düzeyde fark olduğu bulunmuş (%90 CI=.086-.10); ki bu durum da uyum istatistiklerinin güvenle yorumlanabileceğine işaret etmiştir (Şimşek, 2007).

Tablo 4.1 Uyum İstatistiklerine Dair Ölçütler

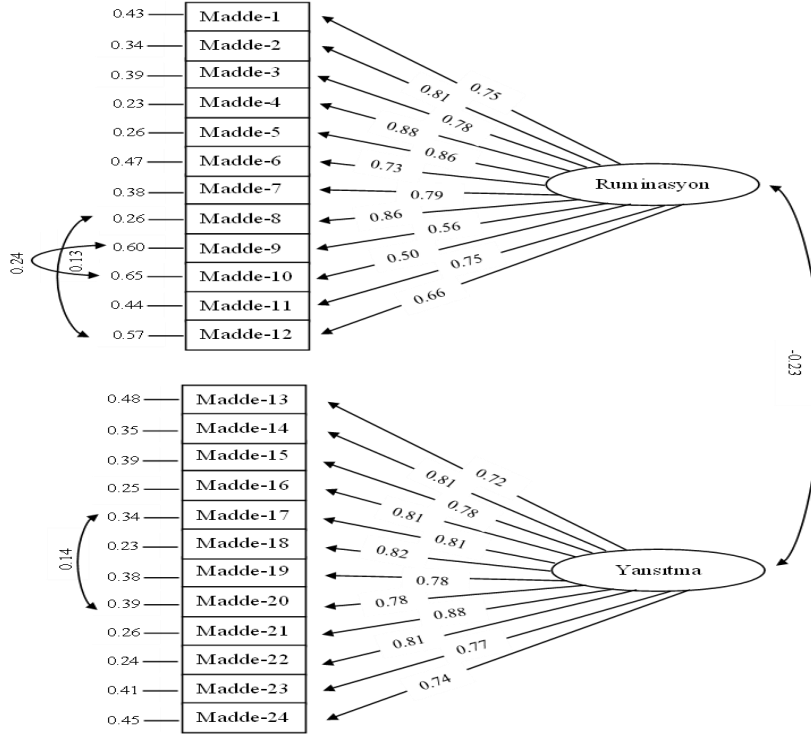
Uyum Endeksleri	İyi Uyum Ölçütleri	Kabul Edilebilir Uyum Ölçütleri
χ^2/df^1	$0 \leq \chi^2 /sd \leq 2$	$2 \leq \chi^2 /sd \leq 5$
RMSEA ²	$.00 \leq RMSEA \leq .05$	$.05 \leq RMSEA \leq .08$
sRMR ³	$.00 \leq SRMR \leq .05$	$.05 \leq SRMR \leq .08$
GFI ⁴	$.95 \leq GFI \leq 1.00$	$.90 \leq GFI \leq .95$
AGFI ⁵	$.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$.85 \leq AGFI \leq .90$
CFI ⁶	$.95 \leq CFI \leq 1.00$	$.90 \leq CFI \leq .95$

1 χ^2/df : Ki kare ile serbestlik derecesinin oranı; 2 RMSEA: Root Mean Square Error of Approximation; 3 sRMR: Standardized Root Mean Square Residual; 4 GFI: Goodness of fit index; 5 AGFI: Adjusted Goodness of Fit Index; 6 CFI: Comparative Fit Index

χ^2 değeri 1000 altında olduğundan dolayı ($\chi^2=690.96$), modelin önerileri kapsamında χ^2 değerinde 20 ve üzeri düşüş sağlayacak olan ve aynı zamanda aynı örtük değişkenin gözlenen değişkenleri arasında olan hata düzeltmeleri gerçekleştirilmiştir. Bu koşulları sağlayan toplam üç düzeltme önerisi doğrultusunda, hatalar yol grafiği üzerinde ilişkilendirilmiştir (9. ve 10., 8. ve 12., 17. ve 20. maddeler arasındaki hata ilişkileri). Gerçekleştirilen düzeltmelerden sonra, örtük ve gözlenen değişkenler arasındaki tüm yordayıcılık ilişkilerinin halen anlamlı düzeyde olduğu görülmüştür. Düzeltme öncesine (Şekil 4.1) ve düzeltme sonrasına (Şekil 4.2) ait yol grafikleri aşağıda incelenebilir.

Şekil 4.1 Düzeltme Öncesi Yol Grafiği

Şekil 4.2 Düzeltme Sonrası Yol Grafiği

Düzeltilme sonrasında elde edilen ölçüm modeli istatistiklerine göre, Ruminasyon için oluşturulan örtük değişkenin gözlenen değişkenlerini %32-87 aralığında yordadığı, Yansıtımlı Düşünmeye ait örtük değişkenin ise gözlenen değişkenleri için %52-74 aralığında bir yordayıcı güce sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, madde yüklerinin Ruminasyon için .64 ile .87, Yansıtımlı Düşünme için ise .73 ile .86 arasında değiştiği görülmüştür. Yapılan analizde Ruminasyon örtük değişkeninin Yansıtımlı Düşünme örtük değişkeni ile yine düzeltme öncesindeki benzer şekilde negatif yönlü zayıf korelasyon gösterdiği bulunmuştur ($r=-.23$, $p=.03$). Düzeltmeler tamamlandıktan sonra elde edilen uyum istatistiği değerleri ise, tüm ölçütlerin kabul edilebilir aralıklarda olduğunu ($\chi^2/df=2.34$, $RMSEA=.077$, $CFI=.92$, $sRMR=.075$, $GFI=.90$, $AGFI=.87$) göstermiştir. Ayrıca, yine %90 CI RMSEA değerlerinin arasında .10 birimden daha düşük düzeyde fark olduğu bulunmuş olup (%90 CI=.073-.091), uyum istatistiklerinin güvenle yorumlanabileceği desteklenmiştir. Hem düzeltme öncesi hem de düzeltme sonrasına ait uyum istatistiklerine dair değerlere Tablo 4.2’de yer verilmiştir.

Tablo 4.2 Düzeltme Öncesi ve Sonrası Uyum İyiliği İstatistikleri

Uyum Endeksleri	Düzeltme Öncesi	Düzeltme Sonrası
χ^2/df^1	2.75	2.34
RMSEA ²	.078	.077
%90 CI for RMSEA ³	.086-.10	.073-.091
sRMR ⁴	.076	.075
GFI ⁵	.87	.90
AGFI ⁶	.83	.87
CFI ⁷	.90	.92

1 χ^2/df : Ki kare ile serbestlik derecesinin oranı; 2 RMSEA: Root Mean Square Error of Approximation; 3 %90 Confidence Interval for RMSEA; 4 sRMR: Standardized Root Mean Square Residual; 5 GFI: Goodness of fit index; 6 AGFI: Adjusted Goodness of Fit Index; 7 CFI: Comparative Fit Index

Bu sonuçlara göre, hataların ilişkilendirilmesi doğrultusunda gerçekleştirilen düzeltmelerden sonra hiçbir madde çıkarılmadan modelin iyileştirildiği ve tüm değerlerin kabul edilebilir uyum ölçütleri içerisinde yer aldığı gözlemlenmiştir. χ^2 fark testi, düzeltme öncesi modele kıyasla düzeltme sonrasında elde edilen modelin uyum iyiliği düzeyinin daha iyi olduğunu göstermiştir ($\chi^2_{(3)} = 110.88, p = .003$). Özetle, Ruminasyon-Yansıtılmalı Düşünme Ölçeği'nin Türkçe uyarlama çalışması kapsamında gerçekleştirilmiş olan Yapısal Eşitlik Modeli'nde DFA sonuçları, 24 maddeden oluşan iki faktörlü Ruminasyon-Yansıtılmalı Düşünme Ölçeği'nin Türkçe uyarlamasının uygulandığı örnekleme kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiğine ilişkin önemli kanıtlar sunmuştur.

4.1.3 Ölçeğin Psikometrik Özellikleri

Ruminasyon-Yansıtılmalı Düşünme Ölçeği'nin Türkçe uyarlama çalışması kapsamında yürütülen Yapısal Eşitlik Modeli'nden elde edilen Doğrulayıcı Faktör Analizi bulguları, ölçeğin Türkçe formunun orijinali ile tutarlı faktör yapısına sahip olduğunu desteklemiştir. Yapı geçerliliğinin doğrulanmasının ardından, ölçeğin Türkçe formunun iç tutarlılık, iki yarım ve test tekrar-test güvenilirliği, yakınsak, ıraksak ve yordama geçerliği kapsamında diğer psikometrik özellikleri incelenmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak, ölçeğin iki alt boyutunun iç tutarlılık katsayıları belirlenmiş olup (Cronbach, 1951), Cronbach Alpha katsayıları Ruminasyon için .95 Yansıtılmalı Düşünme için ise .96 şeklinde bulunmuştur. Ölçeğin 12 maddeden oluşan Ruminasyon alt boyutu için madde-toplam test korelasyonlarının .59 ile .84 arasında değiştiği ve hiçbir maddenin çıkarılmasının ölçek alt boyutunun Cronbach Alpha değerini yükseltmediği tespit edilmiştir. Ölçeğin 12 maddeden oluşan diğer alt boyutu olan Yansıtılmalı Düşünme için ise madde-toplam test korelasyonlarının .70 ile .82 arasında değiştiği ve hiçbir maddenin çıkarılmasının ölçek alt boyutunun Cronbach Alpha değerini yükseltmediği tespit edilmiştir.

Güvenirlilik analizleri kapsamında ikinci olarak, yarıya bölme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem için Ruminasyon ve Yansıtma Düşünme ölçekleri ikişer eş yarıya bölünerek katılımcıların bu yarılarından aldıkları puanlar arasındaki Pearson korelasyon katsayıları hesaplanmıştır (Carmines ve Zeller, 1982). Ruminasyon ve Yansıtma Düşünme ölçeklerinin iki yarım güvenilirlik katsayıları sırasıyla $r=.93$ ve $r=.95$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirlik sınamaları kapsamında son olarak, test-tekrar test güvenirliliği hesaplanmıştır. Bunun için, ölçek katılımcılar arasından 100 kişiye 3-4 haftalık aralıklarla aynı koşullarda ikinci kez uygulanmış ve bu iki uygulama arasındaki korelasyon katsayısına bakılmıştır; ki bu çalışma için bu değer oldukça yüksek bulunmuştur ($r=.91, p<.001$).

Ölçeğin Türkçe formunun geçerlik analizleri kapsamında ilk olarak, ayırt edici geçerlik sınaması için uyarlama ölçeğin iki alt boyutu olan Yansıtma Düşünme ve Ruminasyon arasındaki korelasyon katsayısı hesaplanmış ve bu değer beklenildiği gibi oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir ($r=-.23, p=.03$). Ardından, uyarlama ölçeğin yakınsak geçerlik analizi için yine ölçeğin iki alt boyutunun kuramsal olarak ilişkili olması beklenen değişkenlerle arasındaki korelasyon değerleri incelenmiştir. Buna göre, Ruminasyon ile Nevrotiklik değişkeni arasında beklenildiği şekilde güçlü ve pozitif yönlü bir ilişki bulunurken ($r=.81, p<.001$), Yansıtma Düşünme ile Deneyime Açıklık değişkeni arasında yine beklenildiği şekilde güçlü ve pozitif yönlü bir ilişki saptanmıştır ($r=.76, p<.001$). Ölçeğin yordama geçerliliği analizini gerçekleştirebilmek amacıyla veri setindeki psikolojik belirtiler değişkeninin ortalama değeri belirlenmiş ($Ort=105.17, SS=45.40$), veri setindeki katılımcılar bu ortalama değerinin altında ve üstünde kalanlar olmak üzere ikiye bölünmüş ve buna göre yüksek düzeyde psikolojik belirtiyeye sahip olanlar ve düşük düzeyde psikolojik belirtilere sahip olanlar şeklinde iki grup elde edilmiştir. Ardından, psikolojik belirtilerin düşük ve yüksek düzeylerde olmasına göre uyarlama ölçeğin Ruminasyon ve Yansıtma Düşünme alt boyutlarından alınan puanların farklılaşacağı varsayımıyla iki grup arasındaki farkı görebilmek adına bağımsız gruplar t-testi analizi yürütülmüştür. Bağımsız örneklem t-testi sonuçları,

psikolojik belirti düzeyinin iki grubu arasında ruminasyon seviyesinde anlamlı farklılıklar olduğunu göstermiştir ($t(834,816)=-41.59, p<.001$). Buna göre, psikolojik belirti düzeyi düşük olan grubun ($Ort=27.57, SS=8.42$) ruminasyon seviyesi psikolojik belirti düzeyi yüksek olan gruba ($Ort=47.08, SS=6.10$) kıyasla daha düşüktür. Aynı şekilde, psikolojik belirti düzeyinin iki grubu arasında yansıtımlı düşünme seviyesinde anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür ($t(1008,861)=6.56, p<.001$). Buna göre, psikolojik belirti düzeyi düşük olan grubun ($Ort=42.62, SS=10.62$) yansıtımlı düşünme seviyesi psikolojik belirti düzeyi yüksek olan gruba ($Ort=37.79, SS=12.82$) göre daha yüksektir. Ayrıca, artan geçerlik (incremental validity) analizi kapsamında nevrotiliklik kontrol değişkeni olarak birinci adımda, ruminasyon ise yordayıcı değişken olarak ikinci adımda enter yöntemiyle modele alınmış ve hiyerarşik regresyon analizi yürütülmüştür. Birinci aşamada modele dahil edilen nevrotilikliğin içselleştirme problemlerini istatistiksel olarak anlamlı şekilde yordadığı ($R^2=.57, F(1,498)=647.37, p<.001$) görülmüştür. İkinci aşamada nevrotiliklik kontrol edildiğinde ruminasyonun açıklanan varyansa katkısının istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($R^2=.68, F(2,497)=525.60, p<.001$) bulunmuştur. Bir başka ifadeyle ruminasyon, içselleştirme problemlerini nevrotilikliğin ötesinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordamaktadır ($\Delta R^2=.11, \Delta F(1,497)=176.15, p<.001$). Yine artan geçerlik analizi kapsamında deneyime açıklık kontrol değişkeni olarak birinci adımda, yansıtımlı düşünme ise yordayıcı değişken olarak ikinci adımda enter yöntemiyle modele alınmış ve hiyerarşik regresyon analizi yürütülmüştür. Birinci aşamada modele dahil edilen deneyime açıklığın içselleştirme problemlerini istatistiksel olarak anlamlı şekilde yordadığı ($R^2=.12, F(1,498)=66.61, p<.001$) görülmüştür. İkinci aşamada deneyime açıklık kontrol edildiğinde yansıtımlı düşünmenin açıklanan varyansa katkısının istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($R^2=.15, F(2,497)=43.84, p<.001$) bulunmuştur. Bir başka ifadeyle yansıtımlı düşünme, içselleştirme problemlerini deneyime açıklığın ötesinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordamaktadır ($\Delta R^2=.03, \Delta F(1,497)=18.70, p<.001$).

Tüm bu geçerlik ve güvenilirlik analizlerinden elde edilen veriler, Ruminasyon-Yansıtımlı Düşünme Ölçeği'nin Türkçe formunun yeterli psikometrik özellikler gösterdiğini desteklemiştir.

4.2 ANA ÇALIŞMA

4.2.1 Önkoşulların Sınanması

Ölçek uyarlama çalışmasının ardından, veri toplama süreci örneklem 1012 katılımcı sayısına ulaşana dek devam etmiş ve tez çalışmasının hipotez analizlerine geçilmeden önce, 1012 katılımcıdan toplanmış olan veri seti ile ilk olarak normal dağılım, uç değerler ve çoklu doğrusallık açısından sınanmıştır. Bu doğrultuda, uç değerlerin belirlenmesi amacıyla hem tek değişkenli (univariate) hem de çok değişkenli (multivariate) analizler yürütülmüştür. Tek değişkenli analiz için tüm değişkenlerin Z puanları esas alınmış ve Z puanı ± 3.29 'dan küçük veya büyük ($p < .01$) olan değerlerin uç değerler olduğu kabul edilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Z değerleri incelendiğinde, tüm verilerin ± 3.29 aralığında olduğu görülmektedir; ki bu da veri setinde tek değişkenli uç değer bulunmadığına işaret etmektedir. Çok değişkenli analiz için ise, yine tüm değişkenlerin Mahalanobis Uzaklıkları incelenmiş ve kritik değer dışında kalan tek katılımcı uç değer olarak saptandığından bu katılımcının verisi çalışmadan çıkartılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2013).

Tüm aracı ve sonuç değişkenlerin normal dağılıp dağılmadığı Basıklık (Kurtosis) ve Çarpıklık (Skewness) değerleri ile sınanmıştır. Buna göre, tüm aracı ve sonuç değişkenlerin değerleri beklenildiği üzere ± 2 sınırlarında olduğundan verilerin normal dağıldığı kabul edilmiş olup (George ve Mallery, 2010), ilgili değerler Tablo 4.3'de görülebilir. Buna ek olarak, tüm medyatör ve sonuç değişkenler için histogram grafikleri incelenmiş ve verilerin normal dağılım gösterdiği doğrulanmıştır.

Tablo 4.3 Araştırmada Yer Alan Aracı ve Sonuç Değişkenlerin Basıklık ve arpıklık Değerleri (N=1012)

	Basıklık		arpıklık	
	Değer	Standart Hata	Değer	Standart Hata
Ruminasyon	-1.35	0.15	-0.24	0.08
Yansıtmalı Düşünme	-0.92	0.15	-0.43	0.08
Teslim	-1.19	0.15	0.37	0.08
Telafi	-1.10	0.15	0.31	0.08
Kaçınma	-1.22	0.15	-0.17	0.08
Kişilerarası Problemler	-0.38	0.15	0.07	0.08
Psikolojik Belirtiler	-1.27	0.15	-0.05	0.08
Dışsallaştırma Problemleri	-0.92	0.15	0.40	0.08
İçselleştirme Problemleri	-1.46	0.15	-0.13	0.08

Son olarak, öne sürülen aracılık modellerinin test edilmesinden önce, yordayıcı ve aracı değişkenler arasında çoklu doğrusallığı test etmek amacıyla, tüm yordayıcı ve aracı değişkenler enter yöntemiyle modele alınmış ve çoklu doğrusal regresyon analizi yürütölmüştür. VIF ile Tolerans değerleri incelendiğinde, beklenildiği üzere, VIF'nin 1.00-10.00 değerleri arasında, Toleransın ise .20-1.00 değerleri arasında olduğu göröldüğü için hiçbir aracı ve yordayıcı değişken arasında çoklu doğrusal ilişki olmadığı kabul edilmiştir (Grandiyöz Narsisizm için Tolerans=.382, VIF=2.616; Kırılğan Narsisizm için Tolerans=.294, VIF=3.402; Ruminasyon için Tolerans=.322, VIF=3.106; Yansıtmalı Düşünme için Tolerans=.400, VIF=2.501; Telafi için Tolerans=.413, VIF=2.420; Teslim için Tolerans=.461, VIF=2.171; Kaçınma için Tolerans=.328, VIF=3.052).

4.2.2 Çalışmada Kullanılan Ölçklere Dair Betimleyici İstatistikler

Çalışmadaki değişkenlerin betimleyici istatistikleri (ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri) ve iç tutarlılık ölçütü olan Cronbach Alpha değerleri sırasıyla Tablo 4.4 ve Tablo 4.5’de görülebilir.

Tablo 4.4 Araştırmada Yer Alan Ölçklere Dair Betimleyici İstatistikler
(N=1012)

	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
NKE ¹ -16-GN ²	6.74	4.76	0	16
KNÖ ³ -KN ⁴	25.00	9.57	8	40
RYÖ ⁵ -Ruminasyon	38.08	12.14	15	60
RYÖ-YanDüş ⁶	40.02	12.10	14	60
ŞBÇBÖ ⁷ -Teslim	12.23	6.24	4	24
ŞBÇBÖ-Telafi	12.41	5.80	4	24
ŞBÇBÖ-Kaçınma	14.66	6.07	4	24
KPE-DÖKF ⁸ -Toplam	91.95	24.81	33	159
KSE ⁹ -Toplam	105.17	45.40	10	196

1 NKE: Narsisistik Kişilik Envanteri; 2 GN: Grandiyöz Narsisizm; 3 KNÖ: Kırılgan Narsisizm Ölçeği; 4 KN: Kırılgan Narsisizm Ölçeği; 5 RYÖ: Ruminasyon-Yansıtımlı Düşünme Ölçeği; 6 YanDüş: Yansıtımlı Düşünme; 7 ŞBÇBÖ: Şema Başa Çıkma Biçimleri Ölçeği; 8 KPE-DÖKF: Kişilerarası Problemler Envanteri-Döngüsel Ölçekler Kısa Formu; 9 KSE: Kısa Semptom Envanteri

Tablo 4.5 Araştırmada Yer Alan Ölçeklere Dair İç Tutarlılık Katsayıları
(N=1012)

	Cronbach Alpha
NKE ¹ -16-Grandiyöz Narsisizm	0.67
KNÖ ² -Kırılgan Narsisizm	0.71
RYÖ ³ -Ruminasyon	0.95
RYÖ-Yansıtımlı Düşünme	0.96
ŞBÇBÖ ⁴ -Teslim	0.69
ŞBÇBÖ-Telafi	0.68
ŞBÇBÖ-Kaçınma	0.65
KPE-DÖKF ⁵ -Toplam	0.82
Kısa Semptom Envanteri-Toplam	0.88
Kısa Semptom Envanteri-Depresyon	0.78
Kısa Semptom Envanteri-Anksiyete	0.81
Kısa Semptom Envanteri-Olumsuz Benlik	0.77
Kısa Semptom Envanteri-Somatizasyon	0.65
Kısa Semptom Envanteri-Hostilite	0.72

1 NKE: Narsisistik Kişilik Envanteri; 2 KNÖ: Kırılgan Narsisizm Ölçeği; 3 RYÖ: Ruminasyon-Yansıtımlı Düşünme Ölçeği; 4 ŞBÇBÖ: Şema Başa Çıkma Biçimleri Ölçeği; 5 KPE-DÖKF: Kişilerarası Problemler Envanteri-Döngüsel Ölçekler Kısa Formu

4.2.3 Çalışmanın Tüm Değişkenlerinin Demografik Değişkenler Açısından Grup Farklılıklarının İncelenmesi

Çalışmanın yordayıcı, aracı ve sonuç değişkenlerinin tümünün demografik değişkenler açısından farklılıklarının bulunup bulunmadığını tespit edebilmek amacı ile, bağımsız örneklem t-testi, ANOVA ve MANOVA analizleri yürütülmüştür.

İlk olarak, çalışmanın temel değişkenlerinin üç kategorili (düşük/orta/yüksek) bir değişken olan sosyoekonomik düzeye göre farklılaşp farklılaşmadığını anlamak amacıyla tek yönlü ANOVA gerçekleştirilmiştir.

Buna göre, sonuç değişkenleri olan kişilerarası problemler, $F(2,1009)=.01$, $p=.99$ ve psikolojik belirtilerin, $F(2,1009)=2.59$, $p=.08$, sosyoekonomik düzeye göre farklılaşmadığı görülmüştür. İkinci olarak, çalışmanın yordayıcı değişkenleri olan grandiyöz narsisizm, $F(2,1009)=.84$, $p=.43$ ve kırılğan narsisizmin de, $F(2,1009)=1.77$, $p=.17$, sosyoekonomik düzeye göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Son olarak, çalışmanın aracı değişkenleri olan ruminasyon, $F(2,1009)=1.03$, $p=.36$ ve yansıtmalı düşünmenin de, $F(2,1009)=.50$, $p=.61$, sosyoekonomik düzeye göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Aynı değişkenin birbiriyle ilişkili boyutları olan şema başa çıkma biçimlerinde grup farklılıkları, tip 1 hata ihtimalini kontrol edebilmek adına MANOVA analizi ile incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, yine aracı değişkenler olan telafi, teslim ve kaçınma şema başa çıkma biçimlerinin de sosyoekonomik düzeye göre farklılaşmadığı görülmüştür; Wilks' Lambda=.99, çok değişkenli $F(6,2014)=.99$, $p=.43$.

İkinci olarak, çalışmanın temel değişkenlerinin iki kategorili (kadın/erkek) bir değişken olan cinsiyete göre değişip değişmediğini ölçmek için bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Buna göre, sonuç değişkenleri olan kişilerarası problem, $t(1010)=.68$, $p=.50$ ve psikolojik belirti puanlarının, $t(1010)=-1.34$, $p=.18$, cinsiyete göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Ayrıca, yordayıcı değişkenler olan grandiyöz narsisizm, $t(1010)=.28$, $p=.78$ ve kırılğan narsisizmin de, $t(1010)=-.37$, $p=.72$, cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmüştür. Son olarak, çalışmanın aracı değişkenleri olan ruminasyon, $t(1010)=-.69$, $p=.49$ ve yansıtmalı düşünmenin de, $t(1010)=-.59$, $p=.56$, cinsiyete göre farklılaşmadığı saptanmıştır. Yine aracı değişkenler olan telafi, teslim ve kaçınma şema başa çıkma biçimlerinin de cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmüştür; Wilks' Lambda=1.00, çok değişkenli $F(3,1008)=.87$, $p=.46$.

Üçüncü olarak, çalışmanın temel değişkenlerinin iki kategorili (çalışıyor/çalışmıyor) bir değişken olan çalışma durumuna göre değişip değişmediğini ölçmek için bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Buna göre, sonuç değişkenleri olan kişilerarası problem, $t(1010)=.18$, $p=.86$ ve psikolojik belirti puanlarının, $t(1010)=-.78$, $p=.44$, çalışma durumuna göre farklılaşmadığı

bulunmuştur. Ayrıca, yordayıcı değişkenler olan grandiyöz narsisizm, $t(1010)=-1.11$, $p=.27$ ve kırılğan narsisizmin de, $t(1010)=.51$, $p=.61$, çalışma durumuna göre farklılaşmadığı görülmüştür. Son olarak, çalışmanın aracı değişkenleri olan ruminasyon, $t(1010)=-.32$, $p=.75$ ve yansıtmalı düşünmenin de, $t(956,943)=-.15$, $p=.88$, çalışma durumuna göre farklılaşmadığı saptanmıştır. Yine aracı değişkenler olan telafi, teslim ve kaçınma şema başa çıkma biçimlerinin de çalışma durumuna göre farklılaşmadığı görülmüştür; Wilks' Lambda=1.00, çok değişkenli $F(3,1008)=1.61$, $p=.18$.

Dördüncü olarak, çalışmanın temel değişkenlerinin iki kategorili (büyük yer/küçük yer) bir değişken olan yaşanılan yere göre değişip değişmediğini ölçmek için bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Buna göre, sonuç değişkenlerinden olan kişilerarası problem puanlarının yaşanılan yere göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüş, $t(1010)=1.97$, $p=.05$ ve büyük yerde yaşayanların (Ort=92.98, SS=24.98) küçük yerde yaşayanlara (Ort=89.66, SS=24.32) göre daha yüksek kişilerarası problem puanlarına sahip oldukları tespit edilmiştir. Çalışmanın diğer sonuç değişkeni olan psikolojik belirti puanlarının ise yaşanılan yere göre farklılaşmadığı bulunmuştur, $t(1010)=.78$, $p=.44$. Ayrıca, yordayıcı değişkenler olan grandiyöz narsisizm, $t(1010)=1.50$, $p=.14$ ve kırılğan narsisizmin de, $t(636,619)=-.22$, $p=.83$, yaşanılan yere göre farklılaşmadığı görülmüştür. Son olarak, çalışmanın aracı değişkenleri olan ruminasyon, $t(1010)=.19$, $p=.85$ ve yansıtmalı düşünmenin de, $t(1010)=-.22$, $p=.83$, yaşanılan yere göre farklılaşmadığı saptanmıştır. Yine aracı değişkenler olan telafi, teslim ve kaçınma şema başa çıkma biçimlerinin de yaşanılan yere göre farklılaşmadığı görülmüştür; Wilks' Lambda=1.00, çok değişkenli $F(3,1008)=1.42$, $p=.24$.

Beşinci olarak, çalışmanın temel değişkenlerinin üç kategorili (ön lisans veya lisans öğrencisi veya altı/ön lisans veya lisans mezunu/yüksek lisans veya doktora mezunu) bir değişken olan eğitim seviyesine göre farklılaşp farklılaşmadığını anlamak amacıyla tek yönlü ANOVA gerçekleştirilmiştir. Buna göre, sonuç değişkenleri olan kişilerarası problemler, $F(2,1009)=2.89$, $p=.06$ ve psikolojik belirtilerin, $F(2,1009)=.46$, $p=.63$, eğitim seviyesine göre

farklılaşmadığı görülmüştür. İkinci olarak, çalışmanın yordayıcı değişkenleri olan grandiyöz narsisizm, $F(2,1009)=2.52, p=.08$ ve kırılğan narsisizmin de, $F(2,1009)=.89, p=.41$, eğitim seviyesine göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Son olarak, çalışmanın aracı değişkenlerinden olan yansıtma düşünmenin eğitim seviyesine göre farklılaştığı görülmüştür, $F(2,1009)=5.50, p<.004$. Levene test bulgularının varyansların heterojenliğini gösterdiği gruplar için Tamhane düzeltmesi ile yürütülen post-hoc testi sonuçlarına göre, yüksek lisans veya doktora mezunu olanların (Ort=38.27, SS=12.69) yansıtma düşünme puanlarının ön lisans-lisans öğrencisi veya altı eğitim seviyesine sahip katılımcılara (Ort=41.34, SS=11.85) göre daha düşük olduğu saptanmıştır. Diğer taraftan, çalışmanın diğer aracı değişkenlerinden olan ruminasyonun, $F(2,1009)=1.31, p=.27$, eğitim seviyesine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. MANOVA sonuçları, aracı değişkenlerden şema başa çıkma biçimlerinden en az birinin eğitim seviyesine göre farklılaştığına işaret etmiştir; Wilks' Lambda=.99, çok değişkenli $F(6,2014)=2.17, p=.04$. Bunun üzerine Bonferroni düzeltmesi ile (.05/3) bulunan kritik anlamlılık değeri çerçevesinde tek değişkenli varyans analizi bulguları değerlendirilmiştir. Bonferroni düzeltmesi sonrasında şema başa çıkma biçimlerinin hiçbirinde anlamlı grup farkı bulunmamıştır.

Son olarak, çalışmanın temel değişkenlerinin iki kategorili (ilişkisi var/ilişkisi yok) bir değişken olan ilişki durumuna göre değişip değişmediğini ölçmek için bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Buna göre, sonuç değişkenleri olan kişilerarası problem, $t(1010)=.69, p=.49$ ve psikolojik belirti puanlarının, $t(1010)=-.31, p=.76$, ilişki durumuna göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Ayrıca, yordayıcı değişkenler olan grandiyöz narsisizm, $t(1010)=-.49, p=.63$ ve kırılğan narsisizmin de, $t(1010)=-.31, p=.76$, ilişki durumuna göre farklılaşmadığı görülmüştür. Son olarak, çalışmanın aracı değişkenleri olan ruminasyon, $t(1010)=-.19, p=.85$ ve yansıtma düşünmenin de, $t(1010)=.03, p=.98$, ilişki durumuna göre farklılaşmadığı saptanmıştır. Yine aracı değişkenler olan telafi, teslim ve kaçınma şema başa çıkma biçimlerinin de ilişki durumuna göre

farklılaşmadığı görülmüştür; Wilks' Lambda=1.00, çok değişkenli $F(3,1008)=.470, p=.70$.

4.2.4 Çalışmanın Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Değerleri

Çalışmanın tüm değişkenleri arasındaki ilişkiler değerlendirilmiştir. Bu amaçla gerçekleştirilmiş olan Pearson Korelasyon Testi sonuçları Tablo 4.6'da gösterilmektedir.

Tablo 4.6 Araştırmada Yer Alan Tüm Değişkenlerin Aralarındaki İlişkilere Dair Pearson Korelasyon Katsayıları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Grandiyöz Narsisizm	1									
2. Kırılğan Narsisizm	.13**	1								
3. Yanıtma	-.72**	-.15**	1							
4. Ruminasyon	.13**	.78**	-.20**	1						
5. Teslim	.04	.67**	-.08*	.65**	1					
6. Telifi	.72**	.11**	-.70**	.14**	.03	1				
7. Kaçınma	.15**	.77**	-.17**	.74**	.69**	.13**	1			
8. İçselleştirme Problemleri	.30**	.80**	-.33**	.79**	.71**	.28**	.82**	1		
9. Dışsallaştırma Problemleri	.73**	.14**	-.73**	.15**	.05*	.71**	.14**	.29**	1	
10. Kişilerarası Problemler	.44**	-.49**	-.42**	-.46**	-.49**	.45**	-.49**	-.41**	.43**	1

* $p < 0.05$; ** $p < 0.001$

Tabloda da görüldüğü üzere, hem çalışmanın yordayıcıları olan grandiyöz ve kırılğan narsisizmin hem de tüm aracı değişkenlerin sonuç değişkenler ile olan ilişkilerinin beklenildiği gibi anlamlı ($p < .001$) ve en az .20 gücünde olduğu tespit edilmiştir. Grandiyöz narsisizm ile yansıtma düşünme arasında ($r = -.72$; $p < .001$) negatif yönlü güçlü ve anlamlı bir ilişki bulunmaktayken, telafi başa çıkma biçimi arasında ($r = .72$; $p < .001$) ise pozitif yönlü güçlü ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle, grandiyöz narsisizm arttıkça yansıtma düşünmenin azaldığı, telafi başa çıkma biçiminin ise arttığı anlaşılmaktadır. Grandiyöz narsisizm ile kişilerarası problemler arasında ($r = .44$; $p < .001$) pozitif yönlü orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmekte; ki bu da grandiyöz narsisizm arttıkça kişilerarası problemlerin de arttığı anlamına gelmektedir. Yine benzer şekilde, grandiyöz narsisizm ile bu çalışmada psikolojik belirtilerin alt boyutu olarak alınan hostile/dışsallaştırma problemleri arasında ($r = .73$; $p < .001$) pozitif yönlü güçlü ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuş olup, bu bulgu grandiyöz narsisizm arttıkça düşmancıl davranışların da arttığına işaret etmektedir.

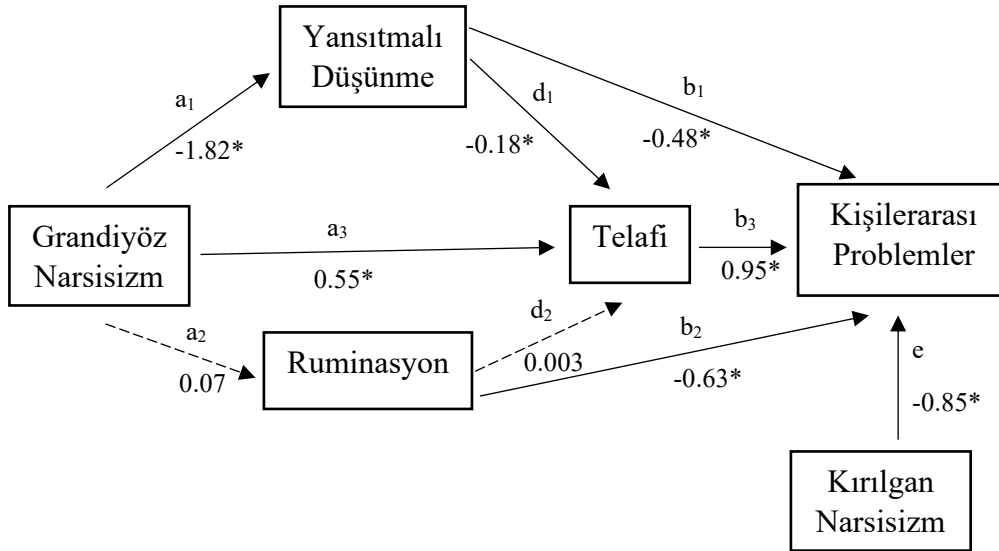
Kırılğan narsisizmin çalışmanın değişkenleri ile ilişkilerine bakıldığında ise, kırılğan narsisizm ile ruminasyon ($r = .78$; $p < .001$), teslim ($r = .67$; $p < .001$) ve kaçınma başa çıkma biçimleri ($r = .77$; $p < .001$) arasında pozitif yönlü güçlü ve anlamlı bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Bu durum, kırılğan narsisizm arttıkça ruminasyon ve teslim ile kaçınma şema başa çıkma biçimlerinin de arttığını ifade etmektedir. Ayrıca yine kırılğan narsisizm ile psikolojik belirtiler arasında da ($r = .78$; $p < .001$) pozitif yönlü güçlü ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmekte; ki bu da kırılğan narsisizm arttıkça psikolojik belirtilerin de arttığı anlamına gelmektedir. Yine benzer şekilde, kırılğan narsisizm ile bu çalışmada psikolojik belirtilerin alt boyutu olarak alınan içselleştirme problemleri arasında ($r = .80$; $p < .001$) pozitif yönlü güçlü ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuş olup, bu bulgu kırılğan narsisizm arttıkça içselleştirme problemlerinin de arttığına işaret etmektedir.

4.2.5 Paralel ve Seri Aracılık Model Testleri

Grandiyöz ve kırılğan narsisizm ile psikolojik belirtiler ve kişilerarası problemler arasındaki farklılaşan ilişkilerde şema başa çıkma biçimleri ve öz-bilincin aracı rolünü test etmek amacıyla SPSS programında Hayes'in (2013) PROCESS Makro eklentisi ile Paralel ve Seri Aracılık Model Testleri (Model 80 ve Model 81) kullanılmıştır. Seri ve paralel aracılık modelini entegre eden üç farklı model ile test edilen aracı etki analizlerinde 1000 kişilik Bootstrapping örnekleme yönteminden yararlanılmış ve sonuçların değerlendirilmesi için güven aralıkları incelenmiştir. Buna göre, güven aralığının alt ve üst değerleri arasında "0" değerinin bulunmadığı koşulda anlamlı bir etkinin var olduğu kabul edilmektedir (MacKinnon vd., 2004). Her bir model için grandiyöz ve kırılğan narsisizm arasındaki ortak yönler ($r=.13$, $p<.001$) göz önünde bulundurularak, ilgili modelde yordayıcı değişken olarak alınan narsisizm türü için diğer narsisizm türü ortak değişken (covariate) olarak modele dahil edilmiş olup, bu sayede sonuç değişkeni üzerindeki olası etkisi istatistiksel olarak kontrol edilmiştir. Ayrıca, Hayes'in (2013) de belirttiği üzere, paralel aracı değişkenler arasında nedenselliğe dayanan bir ilişki beklenmezken, seri aracı değişkenler arasında nedensel ilişki varsayılmakta olup, ilk sırada modele dahil edilen aracı değişken(ler)in, takip eden aracı değişken(ler)deki değişim üzerinde nedensel etkiye sahip olduğu öne sürülmektedir.

Birinci modelin analizi kapsamında; kırılğan narsisizm modele ortak değişken olarak eklendikten sonra, grandiyöz narsisizmin kişilerarası problemler ile ilişkisinde sırasıyla, ilk olarak öz-bilincin alt boyutları olan yansıtıcı düşünme ile ruminasyon ve ardından telafi şema başa çıkma biçiminin aracılık etkilerini sınamak amaçlanmış ve bu doğrultuda Model Testi 80'den yararlanılmıştır. Şekil 4.3'de sunulan birinci modelin analiz sonuçlarına göre model, sonuç değişkenindeki toplam varyansın %58'ini açıklamaktadır ($F(5,1006)=282.73$, $p<.001$). Grandiyöz narsisizm yansıtıcı düşünmeyi negatif yönde (a1 yolu; $B=-1.82$, $S.H.=.06$, $p<.001$), telafi şema başa çıkma biçimini ise pozitif yönde (a3 yolu; $B=.55$, $S.H.=.04$, $p<.001$) anlamlı şekilde yordamaktadır.

Yansıtımlı düşünme (b1 yolu; $B=-.48$, $S.H.=.07$, $p<.001$) ve ruminasyon (b2 yolu; $B=-.63$, $S.H.=.07$, $p<.001$) kişilerarası problemleri negatif yönde yordarken, telafi şema başa çıkma biçimi ise kişilerarası problemleri pozitif yönde anlamlı şekilde yordamaktadır (b3 yolu; $B=.95$, $S.H.=.14$, $p<.001$). Son olarak, yansıtımlı düşünme telafi şema başa çıkma biçimini negatif yönde anlamlı şekilde yordamaktadır (d1 yolu; $B=-.18$, $S.H.=.01$, $p<.001$). Dolaylı etkiler incelendiğinde, grandiyöz narsisizmin yansıtımlı düşünme aracılığıyla kişilerarası problemler üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($B=.88$, $S.H.=.12$, %95 GA [.64, 1.10]). Grandiyöz narsisizmin telafi şema başa çıkma biçimi aracılığıyla kişilerarası problemler üzerindeki dolaylı etkisinin de anlamlı olduğu bulunmuştur ($B=.52$, $S.H.=.08$, %95 GA [.37, .67]). Ayrıca, grandiyöz narsisizmin sırasıyla ilk olarak yansıtımlı düşünme ardından telafi şema başa çıkma biçimi seri aracılığıyla kişilerarası problemler üzerindeki dolaylı etkisinin de anlamlı olduğu görülmüştür ($B=.31$, $S.H.=.05$, %95 GA [.22, .41]).

Şekil 4.3 Grandiyöz Narsisizm ile Kişilerarası Problemler Arasındaki İlişide Sırasıyla İlk Olarak Yansıtımlı Düşünme ile Ruminasyon ve Ardından Telafi Değişkenlerinin Aracı Rolü

Not: Şekildeki değerler standardize edilmemiş beta katsayılarını ifade etmektedir. * $p<0.001$

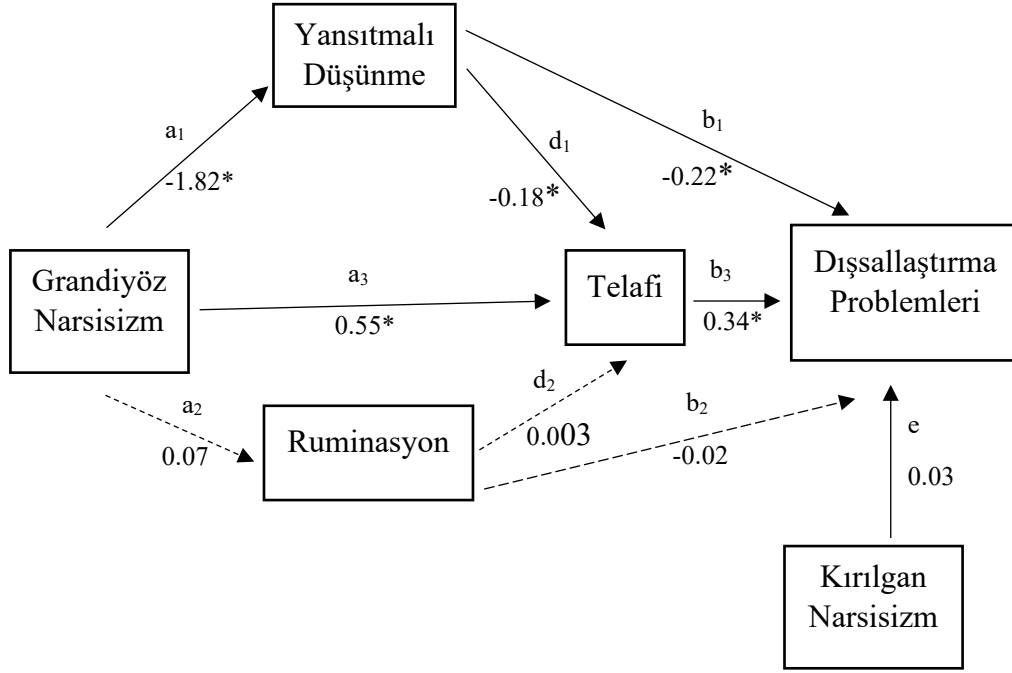
Dolaylı etkilere dair tüm değerler Tablo 4.7’de görülebilir. Son olarak, grandiyöz narsisizmin kişilerarası problemler üzerindeki doğrudan etkisi (c' yolu; B=1.01, S.H.=.17, $p<.001$) ve toplam etkisi (c yolu; B=2.67, S.H.=.12, $p<.001$) anlamlı bulunmuştur. Bu sonuçlar, kırılğan narsisizm kontrol edildiğinde, grandiyöz narsisizm ile kişilerarası problemler arasındaki ilişkide, yansıtmalı düşünmenin aracı etkisinin yanı sıra, yansıtmalı düşünme ve telafi şema başa çıkma biçiminin seri aracılık etkisinin anlamlı olduğunu göstermektedir. Buna göre, grandiyöz narsisizmde artan puanlar önce yansıtmalı düşünmede düşen puanlar ve bunu takiben telafi şema başa çıkma biçiminde artan puanlar aracılığı ile kişilerarası problemlerde artış ile ilişkili bulunmuştur. Ruminasyonun ise, öne sürülen modelde aracı etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür.

Tablo 4.7 Grandiyöz Narsisizmin Kişilerarası Problemler Üzerindeki Dolaylı Etkilerine Dair İstatistiksel Değerler (N=1012)

	Bootstrap Katsayısı	Standart Hata	Alt Limit (%95 Güven Aralığı)	Üst Limit (%95 Güven Aralığı)
Toplam Etki	1.66	0.14	1.36	1.94
a ₁ b ₁	0.88	0.12	0.64	1.10
a ₂ b ₂	-0.05	0.03	-0.11	0.01
a ₃ b ₃	0.52	0.08	0.37	0.67
a ₁ d ₁ b ₃	0.31	0.05	0.22	0.41
a ₂ d ₂ b ₃	0.0002	0.001	-0.003	0.003

İkinci modelin analizi kapsamında; kırılğan narsisizm modele eklendikten sonra, grandiyöz narsisizmin dışsallaştırma problemleri ile ilişkisinde sırasıyla ilk olarak öz-bilincin alt boyutları olan yansıtmalı düşünme ile ruminasyon ve ardından telafi şema başa çıkma biçiminin aracılık etkilerini sınamak amaçlanmış ve bu doğrultuda Model Testi 80’den yararlanılmıştır. Şekil 4.4’de

sunulan ikinci modelin analiz sonuçlarına göre model, sonuç değişkenindeki toplam varyansın %65'ini açıklamaktadır ($F(5,1006) = 371.07, p<.001$). Grandiyöz narsisizm yansıtma düşünmeyi negatif yönde (a1 yolu; $B=-1.82, S.H.=.06, p<.001$), telafi şema başa çıkma biçimini ise pozitif yönde (a3 yolu; $B=.55, S.H.=.04, p<.001$) anlamlı şekilde yordamaktadır. Yansıtma düşünme dışsallaştırma problemlerini negatif yönde yordarken (b1 yolu; $B=-.22, S.H.=.02, p<.001$), telafi şema başa çıkma biçimi dışsallaştırma problemlerini pozitif yönde anlamlı şekilde yordamaktadır (b3 yolu; $B=.34, S.H.=.04, p<.001$). Son olarak, yansıtma düşünme telafi şema başa çıkma biçimini negatif yönde anlamlı şekilde yordamaktadır (d1 yolu; $B=-.18, S.H.=.01, p<.001$). Dolaylı etkiler incelendiğinde, grandiyöz narsisizmin yansıtma düşünme aracılığıyla dışsallaştırma problemleri üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($B=.41, S.H.=.04, \%95 GA [.33, .48]$). Grandiyöz narsisizmin telafi şema başa çıkma biçimi aracılığıyla dışsallaştırma problemleri üzerindeki dolaylı etkisinin de anlamlı olduğu bulunmuştur ($B=.19, S.H.=.02, \%95 GA [.14, .23]$). Ayrıca, grandiyöz narsisizmin sırasıyla ilk olarak yansıtma düşünme ardından telafi şema başa çıkma biçimi aracılığıyla dışsallaştırma problemleri üzerindeki dolaylı etkisinin de yine anlamlı olduğu görülmüştür ($B=.11, S.H.=.02, \%95 GA [.08, .15]$).

Şekil 4.4 Grandiyöz Narsisizm ile Dışsallaştırma Problemleri Arasındaki İlişkide Sırasıyla İlk Olarak Yansıtmalı Düşünme ile Ruminasyon ve Ardından Telafi Değişkenlerinin Aracı Rolü

Not: Şekildeki değerler standardize edilmemiş beta katsayılarını ifade etmektedir. * $p < 0.001$

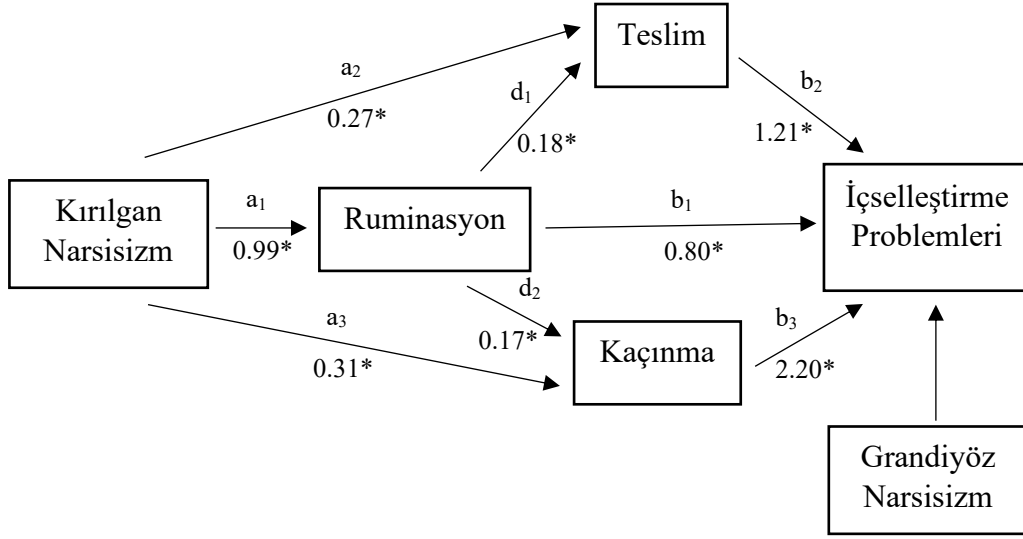
Dolaylı etkilere dair tüm değerler Tablo 4.8’de görülebilir. Son olarak, grandiyöz narsisizmin dışsallaştırma problemleri üzerindeki doğrudan etkisi (c’ yolu; $B=.52$, $S.H.=.05$, $p < .001$) ve toplam etkisi (c yolu; $B=1.22$, $S.H.=.04$, $p < .001$) anlamlı bulunmuştur. Bu sonuçlar, kırılğan narsisizm kontrol edildiğinde, grandiyöz narsisizm ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide, yansıtmalı düşünme ve telafi şema başa çıkma biçiminin seri aracılık etkisinin anlamlı olduğunu göstermektedir. Buna göre, grandiyöz narsisizmde artan puanlar önce yansıtmalı düşünmede düşen puanlar ve bunu takiben telafi şema başa çıkma biçiminde artan puanlar aracılığı ile dışsallaştırma problemlerinde artış ile ilişkili bulunmuştur. Ruminasyonun ise, öne sürülen modelde aracı etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür.

Tablo 4.8 Grandiyöz Narsisizmin Dışsallaştırma Problemleri Üzerindeki Dolaylı Etkilerine Dair İstatistiksel Değerler (N=1012)

	Bootstrap Katsayısı	Standart Hata	Alt Limit (%95 Güven Aralığı)	Üst Limit (%95 Güven Aralığı)
Toplam Etki	0.70	0.04	0.62	0.79
a ₁ b ₁	0.41	0.04	0.33	0.48
a ₂ b ₂	-0.001	0.002	-0.01	0.002
a ₃ b ₃	0.19	0.02	0.14	0.23
a ₁ d ₁ b ₃	0.11	0.02	0.08	0.15
a ₂ d ₂ b ₃	0.0001	0.001	-0.001	0.001

Üçüncü ve son modelin analizi kapsamında ise; grandiyöz narsisizm modele ortak değişken olarak eklendikten sonra, kırılğan narsisizmin içselleştirme problemleri ile ilişkisinde sırasıyla ilk olarak öz-bilincin alt boyutu olan ruminasyon ve ardından teslim ile kaçınma şema başa çıkma biçimlerinin aracılık etkilerini sınamak amaçlanmış ve bu doğrultuda Model Testi 81'den yararlanılmıştır. Şekil 4.5'de sunulan üçüncü modelin analiz sonuçlarına göre model, sonuç değişkenindeki toplam varyansın %81'ini açıklamaktadır ($F(5,1006) = 871.56, p < .001$). Kırılğan narsisizm ruminasyonu (a1 yolu; $B=.99, S.H.=.03, p < .001$), teslim şema başa çıkma biçimini (a2 yolu; $B=.27, S.H.=.02, p < .001$) ve kaçınma şema başa çıkma biçimini (a3 yolu; $B=.31, S.H.=.02, p < .001$) pozitif yönde anlamlı şekilde yordamaktadır. Ruminasyon (b1 yolu; $B=.80, S.H.=.08, p < .001$), teslim şema başa çıkma biçimi (b2 yolu; $B=1.21, S.H.=.14, p < .001$) ve kaçınma şema başa çıkma biçimi (b3 yolu; $B=2.20, S.H.=.17, p < .001$) içselleştirme problemlerini pozitif yönde anlamlı şekilde yordamaktadır. Son olarak ruminasyon, teslim şema başa çıkma biçimi (d1 yolu; $B=.18, S.H.=.02, p < .001$) ve kaçınma şema başa çıkma biçimini (d2 yolu; $B=.17, S.H.=.02, p < .001$) pozitif yönde anlamlı şekilde yordamaktadır. Dolaylı etkiler incelendiğinde, kırılğan narsisizmin ruminasyon aracılığıyla içselleştirme

problemleri üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur (B=.80, S.H.=.09, %95 GA [.61, .99]). Kırılgan narsisizmin teslim şema başa çıkma biçimi aracılığıyla içselleştirme problemleri üzerindeki dolaylı etkisinin de anlamlı olduğu bulunmuştur (B=.32, S.H.=.05, %95 GA [.23, .43]). Kırılgan narsisizmin kaçınma şema başa çıkma biçimi aracılığıyla içselleştirme problemleri üzerindeki dolaylı etkisinin de anlamlı olduğu bulunmuştur (B=.69, S.H.=.07, %95 GA [.54, .83]). Ayrıca, kırılgan narsisizmin sırasıyla ilk olarak ruminasyon ve ardından teslim şema başa çıkma biçimi aracılığıyla içselleştirme problemleri üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür (B=.21, S.H.=.03, %95 GA [.15, .28]). Son olarak, kırılgan narsisizmin sırasıyla ilk olarak ruminasyon ve ardından kaçınma şema başa çıkma biçimi aracılığıyla içselleştirme problemleri üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür (B=.38, S.H.=.04, %95 GA [.30, .47]).

Şekil 4.5 Kırılğan Narsisizm ile İçselleştirme Problemleri Arasındaki İlişkide Sırasıyla İlk Olarak Ruminasyon ve Ardından Teslim ile Kaçınma Değişkenlerinin Aracı Rolü

Not: Şekildeki değerler standardize edilmemiş beta katsayılarını ifade etmektedir. * $p < 0.001$

Dolaylı etkilere dair tüm değerler Tablo 4.9’da görülebilir. Son olarak, Ayrıca, kırılğan narsisizmin içselleştirme problemleri üzerindeki doğrudan etkisi (c' yolu; $B=1.05$, $S.H.=.11$, $p < .001$) ve toplam etkisi (c yolu; $B=3.45$, $S.H.=.08$, $p < .001$) anlamlı bulunmuştur. Bu sonuçlar, grandiyöz narsisizm kontrol edildiğinde, kırılğan narsisizm ile içselleştirme problemleri arasındaki ilişkide, ruminasyon ile teslim şema başa çıkma biçimi seri aracı etkisinin ve ruminasyon ile kaçınma şema başa çıkma biçimi seri aracı etkisinin anlamlı olduğunu göstermektedir. Buna göre, kırılğan narsisizmde artan puanlar önce ruminasyonda artan puanlar ile, bunu takiben teslim şema başa çıkma biçimi ve kaçınma şema başa çıkma biçimindeki artan puanlar seri aracılığı üzerinden içselleştirme problemlerinde artış ile ilişkili bulunmuştur.

Tablo 4.9 Kırılgan Narsisizmin İçselleştirme Problemleri Üzerindeki Dolaylı Etkilerine Dair İstatistiksel Değerler (N=1012)

	Bootstrap Katsayısı	Standart Hata	Alt Limit (%95 Güven Aralığı)	Üst Limit (%95 Güven Aralığı)
Toplam Etki	2.40	0.10	2.20	2.59
a ₁ b ₁	0.80	0.09	0.61	0.99
a ₂ b ₂	0.32	0.05	0.23	0.43
a ₃ b ₃	0.69	0.07	0.54	0.83
a ₁ d ₁ b ₂	0.21	0.03	0.15	0.28
a ₁ d ₂ b ₃	0.38	0.04	0.30	0.47

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde tez araştırmasından elde edilmiş olan bulguların literatür ışığında tartışılmasına yer verilmiştir. Klinik alanda özellikle psikanalitik kuramcılarla kendisine yer bulmaya başlayan narsisizm kavramı, bilhassa son yıllarda ilginin ciddi ölçüde arttığı ve her geçen gün de hızla artmaya devam ettiği bir olgu olmakla beraber günümüzde klinik alanın yanı sıra, psikiyatrik ve sosyal/kişilik gibi farklı alanlara da yayılmıştır (Cain vd., 2008; Miller ve Campbell, 2008). Hem bu yoğun ilgi hem de birçok farklı ölçüm aracının varlığı narsisizm kavramının farklı alt boyutlarla karakterize edilmesinin önünü açmış olup (Wright vd., 2013), bu tez çalışmasının amacı literatürde en yaygın şekilde kabul gören “grandiyöz” ve “kırılgan” narsisizm ayrımını (Besser ve Priel, 2010; Cain vd., 2008; Wink, 1991) vurgulayarak, bu iki narsisizm türünün işlevsel olmayan farklı sonuçlarla ilişkisini ve bu ilişkilerde öz-bilinç ve şema başa çıkma biçimlerinin aracı rolünü incelemektir.

Ruminasyon-Yansıtılmalı Düşünme Ölçeği'nin (Trapnell ve Campbell, 1999) Türkçe uyarlama çalışması bu tez çalışmasının birinci aşamasını oluşturmuştur. Aracı değişken olarak çalışmada yer alan değişkenlerden biri olan öz-bilinç kavramını ölçen Ruminasyon-Yansıtılmalı Düşünme Ölçeği'nin Türkçe formunun faktör yapısının orijinali ile tutarlılığı Doğrulamalı Faktör Analizi ile incelenmiştir. Bulgulara göre ölçeğin Türkçe formu da orijinali gibi Ruminasyon ve Yansıtılmalı Düşünme olmak üzere 12'şer maddelik iki alt boyuttan meydana gelmektedir. Uyum indeksleri temel alınarak yapılan değerlendirmeye göre (Şimşek, 2007), ölçeğin Türkçe formunun aynı örtük değişkenin altında yer alan gözlenen değişkenler arasındaki hata katsayıları ilişkilendirilerek gerçekleştirilen düzeltme sonrasında tüm uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir aralıklarda yer aldığı görülmüştür. Benzer şekilde, ölçeğin İtalyanca (Vannucci ve Chiorri, 2018), Lehçe (Slowinska vd., 2014) ve Çince (Yuan vd., 2010) uyarlamalarında da kabul edilebilir uyum iyiliği değerleri elde edilmiştir. Ayrıca, ölçeğin Türkçe formunda Ruminasyon için .64-.87, Yansıtılmalı

Düşünme için .73-.86 aralığında bulunan madde yüklerinin de yine orijinal ölçekteki benzer aralıklarda olduğu tespit edilmiştir (Ruminasyon .58-.80, Yansıtımlı Düşünme .59-.81). Bu sebeple, ölçekten hiçbir maddenin çıkarılmasına gerek duyulmamış ve orijinal ölçekteki tüm maddeler korunmuştur. Ölçeğin Türkçe formu ve orijinali güvenilirlik analizi bulguları açısından karşılaştırıldığında, benzer Cronbach Alpha değerlerine sahip oldukları görülmüştür. Buna göre, ölçeğin hem orijinali hem de Türkçe formunun her iki alt boyutu da yüksek kabul edirlilik düzeyine işaret eden .90 üzerinde iç tutarlılık katsayılarına sahiptir. Ölçeğin Türkçe formunun hem Ruminasyon hem de Yansıtımlı Düşünme alt boyutları için madde-toplam test korelasyonları orijinaliyle uyumlu şekilde .30 üzerinde bulunmuş olup, hiçbir maddenin çıkarılmasının ölçek alt boyutlarının Cronbach Alpha değerini yükseltmediği görüldüğünden ölçekten herhangi bir madde atılmamıştır. Ayrıca, Türkçe formun Ruminasyon ve Yansıtımlı Düşünme alt boyutlarına dair iki yarım güvenilirlik katsayıları ve 3-4 hafta arayla gerçekleştirilen test-tekrar test güvenilirliği de .90 üzerinde değerler ile yüksek kabul edirlilik düzeyinde bulunmuş olup, yüksek test-tekrar test korelasyon katsayısı öz-bilincin istikrarlılığına işaret etmiştir. Ölçeğin Çince uyarlamasında (Yuan vd., 2010) ise 2 hafta arayla test-tekrar test güvenilirliği ölçülmüş ve .66 bulunmuştur.

Yakınsak geçerlik kapsamında, Ruminasyon ile Nevrotiklik ve Yansıtımlı Düşünme ile Deneyime Açıklık arasında beklenen yönde pozitif ve güçlü korelasyon katsayıları elde edilmiş olup, bu bulgular orijinal ölçekle benzerdir. Yordama geçerliği analizi gerçekleştirildiğinde, ölçeğin Türkçe formunun Ruminasyon ve Yansıtımlı Düşünme alt boyutlarının yüksek ve düşük psikolojik belirtiler gösteren iki grubu birbirinden ayırabildiği saptanmıştır.

Orijinal ölçek bulgularından farklı olarak (Trapnell ve Campbell, 1999), ölçeğin Türkçe formunun alt boyutları arasındaki korelasyonun negatif yönde olduğu görülmüştür. Bu farklılığın sebebinin daha net anlaşılması adına gelecek çalışmalarda benzer ve farklı örneklerle sonuçların tekrar edilmesi ve bu bulgunun Türk kültürüne özel olup olmadığının saptanması mümkün olabilir. Ne var ki, bazı çalışmalar, Ruminasyon-Yansıtımlı Düşünme Ölçeği ile ölçülen

yansıtmalı düşünmenin ruminasyondan tamamen farklı olduğunu ve yansıtmalı düşünmenin depresyon ölçekleriyle yalnızca çok düşük bir korelasyona sahip olduğunu bulmuştur (örn; Siegle vd., 2004). Buna ek olarak, ruminasyon kontrol edildikten sonra, öz-bilincin işlevsel türü olan yansıtmalı düşünmenin psikopatolojilerle ya ilişkili olmadığı ya da sadece düşük güçte bir ilişkiye sahip olduğu görülmüştür (Johnson vd., 2016). Dolayısıyla bu iki yapı kavramsal olarak bağımsız ancak birbirinin karşıtı gibi kabul edilebileceği gibi, ilişkili olduğu çıktılar açısından da zıtlıklar barındırmaktadır. Tez çalışmasında Türkçe uyarlaması gerçekleştirilmiş olan Ruminasyon-Yansıtmalı Düşünme Ölçeği'nin iki alt boyutu olan ruminasyon ve yansıtmalı düşünme arasındaki korelasyonun düşük güçte ve negatif yönlü çıkmasının olası bir sebebi bu olabilir.

Ruminasyon ve yansıtmalı düşünme öz-bilinç boyutlarının arasındaki ilişkinin yönünün uyarlama ölçekte orijinal ölçektekinden farklı olmasının bir diğer olası sebebi de kültürel farklılık olabilir. Foster vd. (2003) tarafından da vurgulandığı üzere, kültürün kişilik özellikleri de dahil birçok psikolojik değişken üzerinde çok önemli bir rolü olmaktadır. Araştırmacılar bilhassa kendilik kavramının kültüre ve etnik kökene bağlı olarak oldukça fazla değişebileceğine dikkat çekmişlerdir. Örneğin; bireyci ve toplulukçu kültürlerin çeşitli psikolojik değişkenler üzerindeki etkisine odaklanan bir meta-analiz çalışmasında, Oyserman vd. (2002) kültürler arasında kendilik kavramı, ilişkisellik, algı ve bilişsel atıf gibi birçok açıdan anlamlı farklılıklar bulunduğunu tespit etmişlerdir. Orijinal ölçek geliştirme çalışmasının gerçekleştirildiği örneklemin de büyük çoğunluğunu bireyci kültürlerden gelen katılımcılar oluşturmuştur. Ölçeği geliştirmiş olan araştırmacıların yaptıkları çoklu çalışmalardan birinde Çinli kök ailelere sahip olan göçmenlere dair sonuçlardan bazılarının Avrupalı kök aileye sahip olan katılımcılardan farklı olduğu saptanmıştır. Bu sebeple, araştırmacılar bu katılımcıların sonuçlarını rapor etmemişlerdir (Trapnell ve Campbell, 1999). Bu durum da bu tez çalışmasında öz-bilinç boyutlarının korelasyonu bakımından orijinal ölçektekinden farklı bir sonuç elde edilmesinin, toplulukçu kültürün de en az bireyci kültür kadar baskın olabildiği, hatta yer yer daha da fazla kendisini

hissettirebildiği, bir ülke olan Türkiye’de yapılmış olmasından kaynaklanabileceğini akla getirmektedir. Bundan ötürü, gelecekte yapılacak olan öz-bilinç çalışmalarında spesifik olarak kültürün etkisine bakmak bu hipotezi test etmek açısından oldukça ufuk açıcı olabilir. Bu amaç doğrultusunda, araştırmacıların Türkiye’nin olabildiğince farklı bölgelerinden veri toplaması ve ölçümlerine bireyci ve toplulukçu kültüre bağlılık seviyelerini ölçen bir araç eklemeleri yerinde olacaktır.

Tüm bu geçerlik ve güvenilirlik analizlerinin sonuçları göz önüne alındığında, Ruminasyon-Yansıtımlı Düşünme Ölçeği’nin Türkçe formunun yeterli psikometrik özellikler gösterdiği söylenebilir.

Ana çalışma kapsamında demografik değişkenler açısından grup farklılıkları çalışmanın tüm yordayıcı, aracı ve sonuç değişkenleri için bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü ANOVA ve MANOVA analizlerinden yararlanılarak incelenmiştir. Buna göre, demografik değişkenlerden yalnızca yaşanan yer ve eğitim seviyesi açısından anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur. Daha spesifik olarak, kişilerarası problem puanlarının yaşanan yere göre farklılaştığı ve büyük yerde yaşayan katılımcıların küçük yerde yaşayanlara kıyasla daha yüksek kişilerarası problem puanlarına sahip oldukları saptanmıştır. Bulunan bu farkın olası bir sebebi büyük yerde yaşayan kişilerin genel olarak daha fazla insanla etkileşime girmek durumunda olması ve rekabetin büyük yerlerde küçük yerlere kıyasla daha fazla olması olabilir (Pan vd., 2013). Özellikle fazla rekabetçi davranan kişilerin çevrelerindeki insanlarla ilişkilerinde oldukça saldırgan ve düşmanlık tavrı sergileyebileceği ve bundan dolayı kişilerarası ilişkilerinde bozulmalar olabileceği literatürde yer almaktadır (Dumbi ve Djuwita, 2023). Tez çalışmasındaki bulguyla paralel şekilde, yakın zamanda Hindistan’da yapılmış olan bir araştırmada, şehirde yaşayan genç erkeklerin kırsal bölgelerde yaşayanlara oranla daha fazla kişilerarası problemler yaşadıkları bulunmuştur (Singh vd., 2020). Bir başka çalışmada da yine şehirde yaşayan kişilerin kırsalda yaşayanlara kıyasla çok daha fazla çatışma ve dışsallaştırma problemleriyle karşılaştıkları görülmüştür (Elgar vd., 2003). Literatürde yer alan bu verilere bakıldığında, tez çalışmasında büyük ve küçük

yerde yaşayan katılımcılar arasında kişilerarası problemler açısından bulunmuş olan bu farklılık mevcut bulguları destekler niteliktedir.

Anlamli fark tespit edilen diğer demografik değişken olan eğitim seviyesi açısından ise, katılımcıların öz-bilincin işlevsel alt boyutu olan yansıtma düşünmeden aldıkları puanların eğitim seviyesine göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Daha spesifik olarak, üç kategoriden oluşan eğitim seviyesinde yüksek lisans veya doktora mezunu olanların, ön lisans-lisans öğrencisi veya altı eğitim seviyesine sahip olan katılımcılardan anlamli ölçüde daha düşük yansıtma düşünme puanlarına sahip oldukları görülmüştür. Bu bulgu her ne kadar beklenmedik yönde gibi görünse de yakın zamanlı bir çalışmadaki bulgular felsefi gelişimi desteklemeyen eğitim sisteminin bu duruma yol açıyor olabileceğini düşündürmektedir. Buna göre, Asakereh ve Yousofi (2018) tarafından İranlı üniversite öğrencileriyle yapılan araştırmada, öğrencilerin yansıtma düşünme becerilerinin akademik seviyeleriyle ilişkili olmadığı görülmüş ve araştırmacılar bu bulguyu eğitim sisteminin ezber dayalı oluşuyla açıklamışlardır. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye’de uygulanmakta olan eğitim sisteminin de İran’daki ile benzer yönleri olduğu düşünülürse, bu bulgu bireylerin eğitim seviyesi yükseldikçe kendi üzerlerine felsefi ve merak içeren sorgulama girişimlerinin körelendiğini gösteriyor olabilir. Ne var ki, farklı çalışmalarda ise tam tersi bulgulara da rastlanmış olup, öğrencilerin akademik başarısının bir yordayıcısı olarak yansıtma düşünme becerilerinin önemli rol oynadığı tespit edilmiştir (örn; Ghanizadeh, 2017). Ayrıca, İran örnekleminde gerçekleştirilen çalışmada yansıtma düşünme ile akademik seviyenin ilişkili olmadığı bulunurken, bu tez çalışmasında eğitim seviyesindeki artış yansıtma düşünmedeki düşüş ile ilişkili bulunmuş olduğundan, bu düşüşü daha iyi anlayabilmek adına daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir. Buna ek olarak, bu düşüşte etkisi olmuş olabilecek ve bu çalışmada ele alınmamış olan herhangi bir karıştırıcı (confounding) değişkenin varlığının da daha iyi anlaşılması adına ek çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Narsisizm literatürüne bakıldığında, bu zamana kadar yapılmış olan birçok çalışmada cinsiyet farklılığı tespit edilmiştir (Foster vd., 2003; Weidmann vd.,

2023). Buna göre, genelde erkekler kadınlara kıyasla daha yüksek narsisistik özellikler sergilemektedirler. Grijalva vd. (2015) gerçekleştirdikleri meta-analiz çalışmasında yalnızca grandiyöz narsisizmi değil, aynı zamanda cinsiyet farkı bakımından daha az araştırılmış olan kırılğan narsisizmi de analizlerine dahil etmişlerdir. Meta-analiz çalışmasının sonuçları, grandiyöz narsisizm değişkeni için literatürle uyumlu şekilde anlamlı bir cinsiyet farkı bulunurken, böyle bir cinsiyet farkının kırılğan narsisizm için geçerli olmadığını göstermiştir. Ne var ki, bu tez çalışmasında ne grandiyöz ne de kırılğan narsisizm türleri açısından herhangi bir cinsiyet farkına rastlanmamıştır. Bunun olası bir sebebi, tez çalışmasını oluşturan örneklemin büyük çoğunluğunun eğitim düzeyi yüksek, büyükşehirde yaşamakta olan, sosyoekonomik düzeyi orta veya yüksek olan katılımcılardan oluşmuş olması olabilir. Önceki çalışmalar (örn; Twenge vd., 2008) kuşaklar boyu narsisizm puanlarının arttığını ve bu artışın bir sebebinin de kadınlar ve erkekler arasındaki narsisizm puan farkının kadınların narsisizm seviyelerinin artması sonucu git gide kapanması olabileceğini öne sürmüşlerdir. Kadınların yıllar içindeki narsisizm seviyelerinin yükselişini ise kadınların toplumdaki sosyal rollerinin zaman içinde değişmesi ile açıklamışlardır. Bu sebeple, bu tez çalışmasında kadın ve erkekler arasında narsisizm düzeyleri açısından herhangi bir fark bulunmamasının olası bir sebebi olarak, örneklemin orta ve yüksek sosyokültürel ve sosyoekonomik düzeye sahip katılımcılardan oluşması gösterilebilir. Nitekim, literatürde narsisizm açısından cinsiyet farkının bulunmadığı, benzer özelliklere sahip örneklerle gerçekleştirilmiş olan çalışmalar yer almaktadır (örn; Bizumic ve Duckitt, 2008; Furnham, 2006).

Paralel ve seri aracılık model testleri ile üç ayrı model sınanması amaçlanmıştır. Öne sürülen bu üç aracılık modeli ile grandiyöz ve kırılğan narsisizm kavramları arasındaki farklılıklara dair hipotezler test edilmiştir. Bu hipotezler, temelde Pincus ve diğerlerinin (2009) ortaya koyduğu ve narsisizmi hem bir “benlik bozukluğu” hem de bir “kişilerarası işlev bozukluğu” olarak tanımlayan argümana dayanmaktadır. Grandiyöz ve kırılğan narsisizm farkına dair literatürde bu zamana kadar yapılmış olan çalışmaların bulguları göz önüne alındığında, grandiyöz narsisizmin işlevsel olmayan yönlerinin, bilhassa

kişilerarası ilişkilerde bozulmalar ve dışarıya yönelik açığa çıkan psikolojik belirtiler boyutlarında kendisini gösterdiği hipotezi öne sürülmüştür. Bu hipotezlere dayanarak test edilmiş olan birinci modelde, grandiyöz narsisizmin kişilerarası problemler ile ilişkisinde sırasıyla ilk olarak öz-bilincin alt boyutları olan yansıtma düşünme ile ruminasyonun (paralel aracılık) ve ardından telafi şema başa çıkma biçiminin (seri) aracılık etkileri sınanmıştır. Bu paralel ve seri aracılık modelinden elde edilen sonuçlar, kırılma narsisizm kontrol edildiğinde, grandiyöz narsisizm ile kişilerarası problemler arasındaki ilişkide sırasıyla ilk olarak yansıtma düşünme ve ardından telafi şema başa çıkma biçiminin seri aracılık etkisini göstermektedir. Bir başka ifadeyle, grandiyöz narsisizmden alınan puanların artması önce yansıtma düşünmede düşen puanlar, sonrasında telafi şema başa çıkma biçiminde artan puanlar aracılığı ile kişilerarası problemlerdeki artış ile ilişkili bulunmuştur.

Öne sürülen ikinci aracılık modelinde ise, grandiyöz narsisizmin dışsallaştırma problemleri ile ilişkisinde sırasıyla ilk olarak yansıtma düşünme ile ruminasyon (paralel) ve ardından telafi şema başa çıkma biçiminin (seri) aracılık etkileri sınanmıştır. Bu paralel ve seri aracılık modelinden elde edilen sonuçlar, kırılma narsisizm kontrol edildiğinde, grandiyöz narsisizm ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide sırasıyla ilk olarak yansıtma düşünme ve ardından telafi şema başa çıkma biçiminin aracılık etkisini göstermektedir. Bir başka ifadeyle, grandiyöz narsisizmden alınan puanların artması önce yansıtma düşünmede düşen puanlar, sonrasında telafi şema başa çıkma biçiminde artan puanlar aracılığı ile dışsallaştırma problemlerindeki artış ile ilişkili bulunmuştur.

Grandiyöz narsisizme dair bu iki modelden elde edilen bulguların literatürdeki bilgilerle örtüştüğü görülmektedir. Örneğin; Perry ve Perry (2004) psikodinamik bir bakış açısıyla yürütmüş oldukları çalışmalarında, grandiyöz narsisizmin tümgüçlülük, değersizleştirme, yansıtma ve inkâr savunma mekanizmalarıyla pozitif ilişkiye sahip olduğunu bulmuşlardır. Bir savunma mekanizması olarak değersizleştirme ve yansıtma düşünüldüğünde, ilkinde karşı tarafın olumsuz özellikleri abartılı şekilde vurgulanıp karşı taraf fazlaca

aşğılanmakta, ikincide ise kişi kendisinde kabul etmekte zorlandığı olumsuz özellikleri karşı tarafa atfetmektedir. Bir başka ifadeyle, her iki savunma mekanizmasının da karşıdakine yönelik “saldırı” olarak nitelenebilecek küçümseyici ve yerici bir tavır içerdđđ düşünülebilir. Bu sebeple, bu tez çalışmasında görüldüğü üzere, grandiyöz narsisistlerin kişilerarası problemler ve agresyon içeren dışsallaştırma problemleri gibi alanlarda sorun yaşamaları anlaşılır hale gelmektedir. Ayrıca, tümgüçlülük savunma mekanizması yine bu bağlamda düşünüldüğünde, telafi şema başa çıkma biçimini her iki modelde de anlamlı aracı etkisinin bulunması, grandiyöz narsisistlerin kendi güç ve becerilerine fazlaca değer yüklediklerini ve yeterince çaba gösterirlerse her şeyi elde edebileceklerine dair inançları ile ilişkili olabilir. Rosenfeld (1964) de benzer şekilde narsisizmdeki nesne ilişkilerinde tümgüçlülüğün çok karakteristik bir özellik olduğuna ve diğerleriyle ilişkilerinde narsisistlerin bu ihtiyacı tatmin etme gibi bir arayışta olduklarına dikkat çekmiştir.

Buradaki çarpıtılmış, yani gerçekçi olmayan, güç atfı yine her iki modelde kendisini yetersiz işlevsel öz-bilinç ile göstermekte olup, bu durum Perry ve Perry'nin (2004) araştırmalarındaki inkâr savunma mekanizmasıyla bağlantılandırılabilir. Benzer biçimde, Miller ve diğerlerinin (2010) de ifade ettiđđ gibi, kişilik patolojisine sahip bireylerin kendi kişiliklerine yönelik yaptıkları değerlendirmelerde düşük içgörüyeye sahip oldukları bilinmektedir. Bu doğrultuda, kişilik bozukluklarından mustarip olan katılımcılar üzerinde gerçekleştirilmiş olan bir meta-analiz çalışması da kişilik bozukluğuna sahip bireylerin öz-değerlendirmeleri ile diğerlerinin bu kişileri değerlendirmeleri arasında ciddi ölçüde farklılıklar olduğunu ve bu uyumsuzluğun en yüksek olduğu grubu Narsisistik Kişilik Bozukluğu'na sahip bireylerin oluşturduğunu ortaya koymuştur (Klonsky vd., 2002). Bu durumun bir sebebi de kişilik bozukluklarının ego-uyumlu (ego-syntonic) yapısı olabilir. Buna göre, kişilik bozukluğuna sahip bireyler kendilerinde var olan kişilik bozukluğu kaynaklı özellikleri benliklerinin bir parçası olarak görmekte, bundan ötürü herhangi bir rahatsızlık duymamakta ve sorun yaratmakta olan özelliklerini fark etmekte zorlanmaktadır (Oltmanns ve Powers, 2012). Ayrıca, Narsisistik Kişilik

Bozukluğu'na sahip bireylerin öz-değerlendirmeleri ile diğerlerinin onlara yönelik yaptıkları değerlendirmeler arasındaki anlamlı fark yalnızca kişilik bozukluğu özelinde kısıtlı kalmamış olup, Büyük Beşli kişilik özellikleri gibi farklı alanlarda da bu uyumsuzluk kendini göstermiş ve grandiyöz narsisistlerin sosyal istenirlik doğrultusunda cevaplar verdiği gözlenmiştir (Miller vd., 2005). Başka bir ifadeyle, grandiyöz narsisistler kendileri hakkında gerçekdışı bir bakış açısına sahip olup, kendi yeterliliklerini olduğundan fazla görürken, yetersizliklerini ise görmezden gelmektedirler; ki bu da kendi iç dünyalarına yönelik açıklık ve merakla bakma konusunda zayıf olduklarına işaret eden düşük yansıtılmalı düşünme puanlarıyla bu tez çalışmasında da desteklenmiştir. Hem literatüre hem de tez çalışmasının bulgularına dayanarak, grandiyöz narsisistlerin kendi eksik ve zayıf yönlerini kabul etmekte zorlandıkları, bunun aksine kendilerinin her şeyin üstesinden gelebilecek güce sahip olduklarını düşünerek diğer insanlara karşı fazlaca saldırgan ve düşmanca bir tutuma büründükleri öne sürülebilir.

Richardson ve Boag (2016) grandiyöz narsisistlerin eyleme dökme savunma mekanizmasına da sıklıkla başvurduklarını göstermişlerdir. Buna göre, grandiyöz narsisistler bilinç düzeyinde farkına varmanın ve sözel yolla ifade etmenin duygusal olarak zorlayıcı olacağı durumları aksiyona vurarak ifade etmektedirler. Bu da, tez çalışmasında her iki modelde de görülen grandiyöz narsisistlerin bozulmuş kişilerarası ilişkileri ve düşmanca davranışlarıyla örtüşmektedir. Daha önce gerçekleştirilmiş çalışmalar da yine grandiyöz narsisizm ile patolojik kumar oynama, alkol kötüye kullanımı, kompulsif satın alma ve antisosyal davranışlar gibi çok çeşitli dışsallaştırma problemi arasındaki güçlü ilişkilere ışık tutmuş (Miller vd., 2010) ve grandiyöz narsisistlerin bu gibi pek çok türde “eyleme dökme” veya yıkıcı olabilen dışsallaştırma davranışlarında bulunmalarının olası sebepleri olarak ödül odaklı yaklaşımları ve diğer insanların duygu ve ihtiyaçlarına yönelik kayıtsız duruşları öne sürülmüştür (Miller vd., 2009). Bu durum, Rosenfeld (1964) tarafından ise grandiyöz narsisistlerin yıkıcı öfkeyi bir savunma biçimi olarak kullanmaları şeklinde betimlenmiştir. Little (2006)'a göre, grandiyöz narsisizmde bireyi

yıkıcılığa ve saldırganlığa götüren şey, kişinin zayıf veya korunmasız hissettiği durumlardan kaçınmak, tümgüçlü hissetmek ve bu sayede de kendisini güvende hissetmeye dair olan arzusudur. Kaufman ve diğerlerinin (2020) de ifade ettiği üzere, grandiyöz narsisizm hayatından memnun bir görüntü sunarken bir yandan da diğer insanlara karşı zararlı olma potansiyeli taşımaktadır. Ayrıca bu durum, grandiyöz narsisistlerin yine kendiliklerine yönelik zorlayıcı durumlarla yüzleşme konusunda ciddi anlamda güçlük çektiklerini gösteriyor olabilir. Bu doğrultuda, Kaufman vd. (2020) de grandiyöz narsisizmin içselleştirme sorunlarını içeren psikopatolojilerle negatif ilişkiye sahip olmasına rağmen, sahte oluş (inauthenticity) ile güçlü bir ilişkiye sahip olduğunu vurgulamışlardır. Bu bulgu yine paralel bir noktadan, grandiyöz narsisistlerin sahte bir kendilik aracılığıyla gerçekte deneyimledikleri olumsuz duyguları ve bilişleri inkâr ederek pozitif bir maske taktıkları ve bu sebeple yapay bir iyilik hali sergiledikleri şeklinde yorumlanabilir.

Benzer şekilde Kampe vd. (2021), grandiyöz narsisizmin kullanmakta olduğu savunmaların onu bir yandan psikolojik stresten koruduğunu ancak diğer yandan ise tam da bunun patolojinin çekirdeğini oluşturduğunu açıklamışlardır. Başka bir deyişle, grandiyöz narsisizmin güçsüz ve yetersiz hissettirebilecek durumlar karşısında kendilik algısını yoğun bir savunmacı kalkanla korumaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Tüm bu literatür bulguları ve tez çalışması bulguları birlikte değerlendirildiğinde, grandiyöz narsisistlerin gerçekçi olmayacak ölçüde pozitif olan kendilik algılarını sürdürüebilmek adına kendi yetersizlikleriyle yüzleşmedikleri ve kendilerine fazlaca güç atfettikleri, bunun ise kişilerarası ilişkilerinde düşmanlı tutumlar sergilemelerine yol açtığı düşünülebilir. Bu açıdan, grandiyöz narsisistik özelliklere sahip olan danışanlarla terapide, kendilerine dönük farkındalıklarını artırmaya yönelik müdahalelere yer vermek önemli olabilir. Bu zamana dek grandiyöz narsisistlerin kişiler arası ilişkileri üzerine yapılmış birçok araştırmada, grandiyöz narsisistlerin sosyal ilişkilerindeki işlevsellik kaybının, ilişkide buldukları kişilerde ciddi ölçüde stres ve acı deneyimine yol açtığı görülmüştür (Miller vd., 2007). Grandiyöz narsisistlerin bilhassa baskıcı, kinci ve fazlaca müdahaleci ilişkisel tutumlarının

kişiler arası alandaki zorluklarında etkili olduğu bulunmuştur (Ogrodniczuk vd., 2009). Kişilerarası ilişkilerde verdikleri zararın farkında olmamaları ve bunu önemsememeleri ise, duygusal zekaya dair becerileri kısıtlı olmasına rağmen grandiyöz narsisistlerin duygusal zekalarının oldukça yüksek olduğuna inandıklarını gösteren bir başka çalışmada vurgulanmıştır (Zajenkowski vd., 2018). Tam da bu sebeple, bu alana yönelik bir müdahale yalnızca grandiyöz narsisistin kendine yönelik farkındalığını arttırmakla kalmayıp, diğer insanlara verdikleri zararı minimuma indirme ve ileride verebilecekleri zararların önüne geçme potansiyeli taşıyabilir.

Grandiyöz narsisizmle kişilerarası problemler arasında bulunan güçlü ilişkinin olası bir açıklaması, Back vd. (2013) tarafından öne sürülen hayranlık ve rekabet kavramları olabilir. Grandiyöz narsisizmin olumlu ve olumsuz yönlerini açıklamak için sırasıyla hayranlık ve rekabeti iki ayrı boyut olarak önermişlerdir. Her iki boyut da şişirilmiş benlik algısını korumaya yönelik gösterilen çabayı yansıtmaya rağmen, arkalarında yatan mekanizmalar birbirinden oldukça farklıdır. Daha spesifik olarak, hayranlık boyutu grandiyöz narsisistin diğer insanların kendisine ilgi göstermesi ve statü atfetmesi için fırsatlar araması ve kendisini diğerlerine iddialı bir şekilde sunması yoluyla kendini gösterir. Rekabet ise tam tersine, grandiyöz narsisistin diğerlerinin gözündeki statü ve hayranlığı kaybetme korkusuyla savunmacı bir tutum benimsemesine neden olur; ki bu da diğer insanları değersizleştirerek, saldırgan ve duyarsız bir şekilde davranarak ve diğerlerine karşı üstünlük kazanmaya çalışarak düşmanca bir biçimde kendini korumasına yol açar. Beklenen bir sonuç olarak, bu tür kişilerarası davranışlar karşısında diğer bireyler çoğunlukla grandiyöz narsisistleri reddeder veya eleştirirler. Bununla bağlantılı olabilecek bir bulgu da grandiyöz narsisistlerin bireysel değerler boyutunda kendi benliklerine dair daha yüksek öz-saygıya sahip olmaları oysa ilişkisel değerler açısından böyle bir ilişki bulunmamasıdır (Campbell vd., 2007). Benzer şekilde, Campbell vd. (2002) de grandiyöz narsisistlerin zekâ ve girişkenlik gibi bireyin kendisine odaklı değerler açısından kendilerini ortalamanın üzerinde değerlendirdiklerini, buna karşın uyumluluk ya da erdemlilik gibi ilişkisel

alanlarda ise kendilerini diğerlerinden daha yüksek bir noktaya koymadıklarını göstermişlerdir. Bu durum da yine grandiyöz narsisistlerin benlik görüşlerinin ilişkisel değerlerden ziyade bireysel değerlerden oluştuğuna ve ilişki kurmaktansa rekabete dayalı bir değer sistemini benimsediklerine işaret ediyor olabilir.

Hayranlık ve rekabet boyutlarına dair gerçekleştirilmiş olan farklı araştırmalar da yine yukarıda bahsedilmiş olan bulguları destekler nitelikte olmuştur. Leckelt vd. (2015) rekabet boyutunun sosyal bağlam içerisinde saldırgan ve kibirli davranışlarla ilişkili olduğunu ve grandiyöz narsisistlerle etkileşime girenlerin bu rekabet nedeniyle onları reddetme olasılığının yüksek olduğunu bulmuşlardır. Bunun aksine, hayranlık boyutu ise sosyal etkileşimlerde baskınlık ve atılganlıkla ilişkilidir ve diğer insanların başlangıçta grandiyöz narsisistlerden hoşlanmasına ve onları sosyal ortamlarına dahil etmesine neden olur. Her ne kadar bu sosyal kabul ve hayranlık grandiyöz narsisistlere yönelik insanların sıklıkla verdikleri ilk tepkiler olsa da araştırmacılar, bu olumlu ilk izlenimin zamanla kaybolduğunu ve yerini diğer insanların grandiyöz narsisisti güvenilmez, agresif ve kibirli olarak algılamasına bıraktığını belirtmişlerdir. Benzer şekilde, Campbell vd. (2000) grandiyöz narsisistlerin kendilerini yüceltme ve öz-saygılarını koruma stratejisi olarak özellikle diğer insanları kendinden aşağıda görme yöntemini kullanmayı tercih ettiklerini göstermişlerdir. Hatta yakın ilişkide buldukları kişilere karşı dahi ilişkiyi tehlikeye atma uğruna bile olsa başarıları kendilerine atfettikleri ve başarısızlıklar için yakınlarını suçladıkları görülmüştür. Lakey vd. (2008) ise, grandiyöz narsisistlerin kendilerine haddinden fazla güvenmeleri ve fazlaca ödül odaklı bir bakış açısına sahip olmaları neticesinde büyük riskler aldıkları ve patolojik kumar oynama davranışında bulduklarını göstererek yine grandiyöz narsisizmin gerçekçi olmaktan uzak benlik algılarının olumsuz sonuçlarla, bu kez dışsallaştırma problemleri bağlamında, ilişkisine vurgu yapmışlardır. Tüm bunlar, grandiyöz narsisistlerin kendilerini olduklarından daha pozitif bir gözle görmelerinin insan ilişkilerindeki bozulmalar gibi olumsuz sonuçlarla ilişkisine

dair oldukça fazla fikir vermektedir; ki bu ilişkiye dair tez çalışmasında da önemli bulgular elde edilmiştir.

Kırılğan narsisistlerin ise grandiyözlerin aksine kendilerine yönelik haddinden fazla ve gerçekçilikten uzak negatif inançlara sahip olduklarına dair bulgular mevcuttur (Miller vd., 2010). Tam da bu sebeple, grandiyöz narsisizmden farklı olarak, kırılğan narsisizmin işlevsel olmayan yönlerinin daha ziyade öze yönelik ifade bulan psikolojik belirtiler boyutunda ortaya çıktığı hipotezi öne sürülmüştür. Bir başka deyişle, kırılğan narsisizmin bir benlik bozukluğu biçiminde kendisini göstereceği varsayılmıştır. Bu hipoteze dayanarak test edilmiş olan üçüncü ve son modelde, kırılğan narsisizmin içselleştirme problemleri ile ilişkisinde sırasıyla ilk olarak ruminasyon ve ardından teslim ile kaçınma şema başa çıkma biçimlerinin aracılık etkileri sınanmıştır. Bu seri ve paralel aracılık modelinden elde edilen sonuçlar, grandiyöz narsisizm kontrol edildiğinde, kırılğan narsisizm ile içselleştirme problemleri arasındaki ilişkiye sırasıyla ilk olarak ruminasyon ve ardından teslim şema başa çıkma biçimi ile kaçınma şema başa çıkma biçiminin aracılık ettiğini göstermektedir. Bir başka ifadeyle, kırılğan narsisizmden alınan puanların artması önce ruminasyonda artan puanlar, sonrasında ise hem teslim hem de kaçınma şema başa çıkma biçiminde artan puanlar aracılığı ile içselleştirme problemlerindeki artış ile ilişkili bulunmuştur.

Kırılğan narsisistlerin içselleştirme problemleri ile olan pozitif ilişkisinde önce ruminasyonun artışı ardından teslim ve kaçınma gibi daha ziyade pasif şema başa çıkma biçimlerindeki artışın aracı rol üstlenmesi, ruminasyonun literatürde sıklıkla bahsedilen özellikleriyle örtüşmektedir. Lyubomirsky ve Tkach (2004) tarafından da belirtildiği üzere, ruminatif düşünme biçimi kişiyi aktif problem çözme veya aksiyon almaya yöneltmeyip, aksine davranışı ketleyen, stresi arttıran ve sosyal desteği azaltan etkiye sahiptir. Bu bulgular dikkate alındığında, bu tez çalışmasında kırılğan narsisizmde artan puanların ruminasyon puanlarındaki artışın ardından teslim ve kaçınma gibi pasif stratejilerle ilişkili bulunması anlamlı hale gelmektedir. Ayrıca, Nolen-Hoeksema ve diğerlerinin (2008) de vurguladıkları gibi, ruminasyon depresyon

riskini, süresini ve semptom şiddetini arttırmaktadır. Oldukça kapsamlı bir meta-analiz çalışması da yine depresyon ve kaygı ile bir duygu düzenleme stratejisi olarak ruminasyon arasında güçlü ilişki bulmuş ve içselleştirme problemlerinin dışsallaştırma problemlerine kıyasla duygu düzenleme stratejileriyle daha yakından ilintili olduğunu göstermiştir (Aldao vd., 2010). Ne var ki, tüm tekrarlı ve öze-dönük düşünme biçimleri benzer negatif sonuçlarla ilişkili olmamakta, hatta tam tersi pozitif çıktılarla da ilişkili olabilmektedir. Başka bir ifadeyle, ruminatif düşünce analitik biçimde değil de daha ziyade deneyimsel ve kişinin özünü merakla anlamaya çalışmasına yönelik olarak gerçekleştiğinde depresif semptomlar üzerinde olumlu etkiler görülebilmektedir (Watkins ve Teasdale, 2004). Bu biçimiyle ruminatif düşünme bireyin stresli durumlarla daha işlevsel şekilde baş edebilmesine ve psikolojik iyi oluşa katkı sağlamakta, bu sebeple de kendine yönelik tekrarlı düşünmenin farklı biçimlerini ayırt etmek önem taşımaktadır (Watkins, 2008). Tez çalışmasında da yansıtımlı düşünme değil ruminasyonun kırılğan narsisizm ile içselleştirme problemleri arasındaki ilişkide aracı rol üstleneceği öne sürülmüş ve bulgularla desteklenmiştir. Sanders ve Lam (2010) da gerçekleştirdikleri çalışmada, ruminasyon yapma eğilimi yüksek olan katılımcıların işlevsel olan öze dönük düşünme biçimine yönlendirildiklerinde daha aktif problem çözümüne başvurduklarını ve depresif semptomlarının da bu sayede azaltılabileceğini veya en başta önlenebileceğini ifade etmişlerdir.

Ruminasyonun birçok farklı psikopatolojinin temelinde yer alan transdiagnostik (tanı-ötesi) bir faktör olduğu öne sürülmüştür (Nolen-Hoeksema ve Watkins, 2011). Örneğin depresyon ve anksiyetenin yüksek komorbiditeye sahip olmasının (Hettema, 2008) arkasında yatan nedenlerden biri olarak ruminasyonun birçok psikopatoloji için genetik bir yatkınlık oluşturması görülmektedir (Johnson vd., 2016). Johnson vd. (2016) yetişkin ikiz katılımcılar üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmalarında bir transdiagnostik faktör olarak ruminasyonun çeşitli psikopatolojilerle ilişkisinde çevresel ve genetik etkilerin rolünü incelemiş ve ruminasyonun bilhassa depresyon ile ciddi düzeyde genetik kesişime sahip olduğunu göstermişlerdir. Yansıtımlı

düşünmenin ise böyle bir rolünün olmadığını, yalnızca ruminasyonun bu şekilde transdiagnostik bir risk faktörü teşkil ettiğini vurgulamışlardır.

Mevcut bulgular literatür ışığında değerlendirildiğinde, kırılabilir narsisistik özelliklere sahip olan bireylerin başta depresyon olmak üzere diğer içselleştirme problemlerine yatkınlıkları çerçevesinde transdiagnostik risk faktörü olarak ruminasyonun göz önünde bulundurulması önemli olabilir. Bu tip bir öze yönelik tekrarlı düşünme biçiminden daha işlevsel olan ve olumlu sağlık sonuçlarıyla ilişkilendirilen yansıtıcı düşünme becerisine yönlendirilmeleri ve buna yönelik klinik müdahale yöntemleri geliştirilmesi oldukça etkili olabilir. Ayrıca, kırılabilir narsisistik özellikleri ağırlıkta olan kişilerin kendilerine yönelik değerlendirmelerinin grandiyöz narsisistlere kıyasla çok daha gerçekçi ve hatta gerçekte olduğundan daha da olumsuz olabileceği düşünülürse (örn; Zajenkowski vd., 2018), geliştirilecek müdahale programlarında olumsuz değerlendirme yanıtlılarının hedef alınması faydalı olabilir. Kendiliklerine dair sürekli negatif olana odaklanmak yerine öze-dönük içten merak ve ilgi içeren yansıtıcı düşünme becerisini arttırmalarına yardımcı olacak müdahaleler yüksek bir etki potansiyeli taşıyabilir. Bir başka ifadeyle, halihazırda sahip oldukları realist bakabilme becerilerini güçlendirmek ancak bunu yaparken olumsuzla fazlaca kayma eğilimlerinin önüne geçmek fayda sağlayabilir.

Grandiyöz ve kırılabilir narsisizme dair tez çalışmasından elde edilen bulgular, daha önce literatürde pek çok kez gösterilmiş olan iki narsisizm türü arasındaki farklılığı, ayırıcı yordayıcı değişkenleri ve aralarındaki işleyişi açıklayarak ortaya koymaya çalışmaktadır. Önceki araştırmalarda da gösterildiği üzere, grandiyöz narsisistler negatif duygulardan ziyade sosyal ilişkilerde sıkıntı yaşamaktayken, kırılabilir narsisistler ise düşük öz-saygı, utanç duyguları ve düşük seviyede olumlu duygulanıma sahip olma gibi içselleştirmeye dair problem alanlarından mustarip olmaktadır (Morf vd., 2017). Yine geçmiş çalışmalar, tez çalışmasının bulgularıyla uyumlu olacak biçimde, kırılabilir narsisizmin değil, yalnızca grandiyöz narsisizmin illegal ve suç teşkil eden davranışlarda bulunma gibi dışsallaştırmaya dair problemlerle ilişkili olduğunu bulmuştur (Vize vd., 2017). Tez çalışmasında öne sürülmüş modellerden elde

edilen bir diğerk anlamlı farklılık olarak, grandiyöz narsisizm öz-bilincin alt boyutlarından biri olan yansıtımalı düşünme ile negatif ilişki gösterirken, kırılğan narsisizmin öz-bilincin adaptif olmayan alt boyutu ruminasyon ile pozitif ilişki göstermesi; kişiler arası ilişki ve dışsallaştırma problemlerini yaşayan grubun neden kırılğan değil grandiyöz narsisistler olduğunu açıklamaya yardımcı olabilir. Nelissen ve diğerklerinin (2013) de belirttiğı gibi, utanç ve suçluluk gibi öz-bilince dair karmaşık bilişsel süreçler içeren duygular, ahlaki yargılarda bulunurken önemli rol oynamaktadır ve araştırmalar utanç ve suçluluk duygularının grandiyöz ve kırılğan narsisizmle farklılaşan ilişkilere sahip olduğunu göstermiştir. Daha spesifik olarak, grandiyöz narsisizmin hem utanç hem de suçluluk ile negatif yönde ilişkili olduğu, kırılğan narsisizmin ise yalnızca utanç ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür (Montebarocci vd., 2004; Morf vd., 2017; Ritter vd., 2014).

Tüm bu bulgularla beraber grandiyöz narsisistlerin utanç ve suçluluk gibi öz-bilince dair duyguları deneyimleme eğilimlerinin düşük olduğu göz önüne alındığında, grandiyöz narsisistlerin çok daha rahat bir şekilde ahlaki ve etik olmayan davranışlarda bulunduğu; bunun aksine utanç duygusunun çok merkezi bir konumda yer aldığı kırılğan narsisizmde ise utancın öze dönük düşünmeyi kolaylaştırıp kişiyi diğerklerine zarar verebilecek aksiyonları almaktan alıkoyan önemli bir faktör olduğu düşünülebilir (Brown vd., 2009; Schröder-Abé ve Fatfouta, 2019). Literatürdeki bulgulara dayanan bu varsayım, tez çalışmasında incelenmiş olan yansıtımalı düşünmenin grandiyöz narsisizm ile negatif ilişkisi ve ruminasyonun kırılğan narsisizm ile pozitif ilişkisi düşünüldüğünde, öze yönelik sorgulamada bulunma eğilimi bu denli düşük olan grandiyöz narsisistlerin değil de, kendi içlerine dönme eğilimi oldukça yüksek olan kırılğan narsisistlerin grandiyözlerden farklı olarak neden dışarıya yönelik alanlardan ziyade kendi duygulanımları (içselleştirme) ağırlıklı olmak üzere benlik sıkıntılarından yakındıklarını açıklamakta yol gösterici olabilir.

Çalışmanın klinik önemi ve uygulama alanına potansiyel katkıları açısından tez çalışmasında iki narsisizm türü arasında bulunan anlamlı farklılıkları tartışmak yerinde olacaktır. Schröder-Abé ve Fatfouta (2019)

tarafından da işaret edildiği gibi, narsisistlerin fırsat bulduklarında genellikle yıkıcı ve etik olmayan yollara başvuracağına dair genel kabul, özellikle de grandiyöz ve kırılğan narsisizm ayrımına bakıldığında, her zaman doğru olmayabilir. Bu genel kabulün aksi yönündeki bulgulara dair en çarpıcı örneklerden biri olarak kırılğan narsisistlerin utanç duygusu aracılığıyla (Ritter vd., 2014) ve eleştirilmeye yönelik sahip oldukları hassasiyet sebebiyle (Miller vd., 2010) ahlaki olmayan yönde hareket etmekten kaçınmaları verilebilir. Ne var ki, diğer yandan, grandiyöz narsisistlerin birçok farklı alanda sıklıkla diğer insanlara zarar verecek biçimde etik dışı davranışlarda buldukları ve bunun ciddi bireysel ve toplumsal sonuçları olabileceği göz ardı edilmemelidir (Jones vd., 2017). Bu potansiyel sorunun önüne geçebilmek adına geliştirilebilecek müdahalelerde suçluluk gibi öz-bilinç süreçleri içeren duyguların ele alınması kritik rol oynayabilir (Motro vd., 2016). Bu doğrultuda, grandiyöz narsisistlerde eksik olan suçluluk duygusunu harekete geçirecek veya bu anlamda grandiyöz narsisistlerin farkındalıklarını yükseltecek müdahalelerde bulunmak bu kişilerin diğerlerine zarar verici davranışları açısından önleyici olabilir (Schröder-Abé ve Fatfouta, 2019).

Schröder-Abé ve Fatfouta (2019), literatürde genel olarak kabul bulan grandiyöz narsisizmin kırılğan narsisizm türüne kıyasla daha sağlıklı ve işlevsel olduğuna yönelik kanının aksine, işlevsellik olgusunun yalnızca kısa süreli değil, aynı zamanda uzun süreli boyutlarının dikkate alınmasının gerekliliğinin altını çizmiş ve grandiyöz narsisizmin bilhassa diğer bireyler için adaptif olmayan yönlerinin uzun süreli boyutta daha görünür hale geldiğini vurgulamışlardır. Bu argüman, Paulhus (1998) tarafından da gösterildiği üzere, grandiyöz narsisistlerin ilk etapta kısa bir süreliğine diğerleri tarafından çekici algılanıp sevildiği ancak bir süre sonra bu olumlu ilk izlenimin kişi grandiyöz narsisist ile daha fazla vakit geçirip daha yakından tanımaya başladıkça gitgide olumsuz hale geldiği bulgusuyla örtüşmektedir. Bunlarla paralel olarak, araştırmacılar literatürde çoğunlukla narsisizmin daha patolojik türü olarak adlandırılan kırılğan narsisizmin ise öz-bilinçle olan yakın ilişkisi sayesinde ilişkiyel yönden oldukça işlevsel olabileceğini açıklamışlardır (Schröder-Abé ve Fatfouta, 2019).

Bu tez çalışmasında test edilen modellerden alınan sonuçlar da yine bu bakış açısını destekler niteliktedir.

Bu tez çalışmasının amaçlarından en önemli ve öncelikli olanı, grandiyöz ve kırılğan narsisizm arasındaki farkı diğer insanlarla nasıl ilişki kurdukları ve psikolojik zorluklarla nasıl baş ettikleri bağlamında göstermek olduğundan, bu amaç doğrultusunda çalışmanın sonuç değişkenleri olarak belirlenmiş olan içselleştirme ve dışsallaştırma (kişiler arası problemler dışsallaştırma problemleri kapsamında değerlendirilmiştir) problemleriyle kurulmuş olan iki farklı aracılık modeli önerilmiştir. Bununla tutarlı bir argüman, narsisizmin hem bir benlik hem de kişilerarası işlev bozukluğu olduğunu ifade eden Pincus vd. (2009) tarafından dile getirilmiştir. Benzer şekilde, Miller vd. (2012) grandiyöz narsisizmin daha çok kendini kişilerarası alanda olumsuz sonuçlarla gösteren bir yapı olduğunu, kırılğan narsisizmin ise kişilerarası ilişkilerle daha az ilgili olduğunu, bunun yerine daha ziyade negatif duygulanımla ilintili bir yapı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Buradan yola çıkarak, klinik alandaki müdahaleler ve/veya önleyici programlar, bu son derece önemli farklılığı göz önünde bulundurarak, narsisizmi tek tip bir kavram olarak ele almak yerine, narsisizm türüne yönelik çok daha özelleştirilmiş hale getirilebilir. Ayrıca, son yıllarda narsisistik kişilik bozukluğu tanısı olan bireylerin yanı sıra sub-klinik narsisistik kişilik özelliklerine sahip kişilerin sayısının artması (Twenge ve Campbell, 2009), etkili müdahalelerin geliştirilmesini ve uygulanmasının önemini her zamankinden daha kritik hale getirmiştir.

Twenge ve Campbell (2009) oldukça geniş çaplı bir örneklem üzerinde yürüttükleri araştırmaları sonucunda, narsisistik özelliklerin 2000’li yıllarda 1980 ve 1990’lı yıllara oranla çok ciddi bir artış gösterdiğini ortaya koymuşlardır. Son yıllardaki bu dramatik artış da düşünüldüğünde, klinik alanda bu bulguların değerlendirilmesi ve uygulanması yönünden Şema Terapi psikoterapistlere özellikle etkili müdahaleler sunma açısından büyük bir kaynak sağlayabilir; çünkü bu terapi yaklaşımının en başta ortaya çıkış amacı kişilik zorlukları gibi kronik sorunları hedef almaktır (Jacob ve Arntz, 2013). Ayrıca, bu tür hayatın her alanına yayılmış kronik sorunları olan danışanlarla çalışmanın

zorluğu düşünülduğünde, özellikle de grandiyöz narsisistlerin sıklıkla tedaviye direnç gösterdikleri ve kendi zayıf yönlerini ve başarısızlıklarını inkâr etme eğilimleri göz önünde bulundurulduğunda, bu danışanların daha az savunmacı bir şekilde kendilerini açmalarını kolaylaştırmak için yeni ve yaratıcı yollar bulmak önem taşımaktadır. Behary ve Dieckmann (2011), narsisistlerle terapi sırasında danışanın modlarını tüm kişiliği olarak görmek yerine yalnızca onun belirli “parçaları” olarak ele almanın, bu farklı taraflarını parçalara ayırarak, etiketleyerek ve en önemlisi normalleştirerek bu kendini açma sürecini kolaylaştırdığını belirtmişlerdir. Bu sayede danışan farklı parçaları hakkında konuşmaya başlayabilir. Örneğin; tetikleyiciler karşısında ortaya çıkan işlevsel olmayan başa çıkma biçimlerinden aşırı telafi eden parçasından bahsederken “sert X” veya kaçınan parçası hakkında konuşurken “donmuş X” diyerek danışan bu parçalarına belirli isimler verebilir. Dolayısıyla, bu farklı işlevsel olmayan parçaların, yani bu tez çalışmasında yer alan şema başa çıkma biçimlerinin, iki narsisizm türü için içselleştirme ve dışsallaştırma problemleriyle ilişkili olarak nasıl ortaya çıktığını daha iyi anlamak klinik bağlamda oldukça anlamlı olabilir.

Terapi sürecinin başlangıcında danışanların baskın olarak kullandıkları başa çıkma biçimlerinin belirlenmesi, klinisyene uygun tedavi stratejilerinin seçimi ve her bir başa çıkma biçimi için özel olarak tasarlanmış müdahalelerin uygulanması konusunda yol göstermesi açısından büyük fayda sağlayabilir (örn; Bamelis vd., 2011; Young vd., 2003). Behary ve Dieckmann (2011), kendilerine ve diğer insanlara yönelik empati duygusunun gelişebilmesini ve böylece diğerleriyle derin ve otantik bağlar kurabilmelerini sağlamak için narsisistin işlevsel olmayan şema başa çıkma modlarını geride bırakmasının gerekli olduğunun altını çizmişlerdir. Şema Terapi perspektifinden bakıldığında, narsisistik kişiliklerin tedavisinde aslında temel amaç uyumsuz şema başa çıkma modlarını törpülemektir. Böylece çekirdekte yatan kırılabilirliğe ulaşılabilir ve terapist tarafından yeniden ebeveynlik yapılarak daha işlevsel hale getirilebilir. Bu yeniden ebeveynlik deneyimi sırasında danışan, bir zamanlar karşılanmamış ihtiyaçlarından kaynaklanan acı verici duygularla baş etmesinde işine yarayan

ancak artık kendi kendini sabote etmeye başlamış olan uyumsuz şema başa çıkma biçimlerinin mevcut sıkıntı verici deneyimleri üzerindeki rolünü anlayabilir (Behary ve Dieckmann, 2011).

Şema Terapi Modeli, her ne kadar şemalar ve modlar yardımıyla kişiliğin işleyişini (bununla beraber işlevsellikteki bozulmayı) açıklama konusunda büyük katkı sağlamış olsa da öze dönük içsel deneyimlerin incelenmesine pek fazla odaklanmamıştır (Bach ve Bernstein, 2018). Oysa ki, öz-bilinç kavramını literatüre kazandıran araştırmacılardan olan Fenigstein vd. (1975) tarafından da belirtildiği üzere, öz-bilinç birçok farklı terapi yöntemi içerisinde kullanılacak etkili bir araç sunabilmekte ve danışanlar üzerinde ciddi bir olumlu terapötik etkiye sahip olabilmektedir. Narsisizm literatüründeki mevcut bulgulara bakıldığında, her ne kadar grandiyöz ve kırılğan ayrımının farklı bağlamlarda ele alınmış olduğu görülse de iki narsisizm türünün birbirine zıt denebilecek (içselleştirmeye karşı dışsallaştırma) problem alanlarından mustarip oldukları ve bu problemlerle başa çıkma biçimleri arasındaki farklı eğilimleri göz önüne alındığında, öz-bilince dair farklılaşan ilişkileri bu tez çalışmasında ilk defa ele alınmıştır. Bu nedenle bu tez çalışması, narsisizmin iki türünün kendi üzerlerine düşünme biçimlerini (ve aynı zamanda bu konuda yaşadıkları zorlanmaları) ruminasyon ve yansıtmalı düşünme alt boyutlarıyla bu denkleme dahil ederek alandaki bu boşluğu doldurmaya çalışmış, bu sayede iki narsisizm türünün işlevselliklerindeki bozulmanın birbirinden farklı biçimlerde ortaya çıktığı ve bunda farklı düşünsel (öz-bilinç türleri) ve davranışsal (şema başa çıkma biçimleri) faktörlerin etkisi vurgulanmıştır. Bu bağlamda önemli bir araştırma Franzoi (1983) tarafından yürütülmüş olup, katılımcıların dışarıdan gelen bilgiyi kendilik görüşlerine uyacak biçimde çarpıttıkları ve bu çarpıtmayı en çok yapan katılımcıların en düşük öz-bilinç puanlarına sahip kişilerden oluştuğu görülmüştür. Buna ek olarak, bu katılımcıların yakınlarının kendileri hakkında dediklerinden çok farklı kendilik tanımlarına sahip olmalarının olası bir sebebi olarak, kendi duygu ve düşüncelerine dikkat etmemeleri öne sürülmüştür. Bu sebeple, bu tez çalışmasının bulgularında da görüldüğü üzere, düşük yansıtmalı düşünme eğilimine sahip grandiyöz narsisistlerin bozulan

kişilerarası ilişkilerinde ve yıkıcı tutumlarında da bu farkındalık eksikliğini göz ardı etmemek önem taşıyabilir. Öz-bilinç düzeyini arttırmaya yönelik yapılmış olan araştırmalar da bu yapının yapılan müdahaleler ile geliştirilebileceğini göstermiştir (Alkal vd., 2019). Ayrıca, yüksek öz-bilinç düzeylerine sahip olmanın kişilerarası çatışmaları yapıcı biçimde çözme eğilimiyle doğrudan ilişkili olduğuna dair bulgular mevcuttur (Çelik ve Çetin, 2014). Tüm bunlar da öz-bilinç düzeylerini, bilhassa da öz-bilincin olumlu bileşeni olan yansıtıcı düşünme düzeylerini arttırmayı hedefleyen müdahale ve yaklaşımların grandiyöz narsisistlerin yıkıcı davranışlarını azaltma konusunda oldukça yardımcı olabileceğine yönelik umut vermektedir.

Grandiyöz narsisizmin yalnızca gündelik veya yakınlarıyla olan kişilerarası ilişkilerde değil, terapötik iş birliği konusunda da zorlanmasının kaçınılmaz olduğunu tahmin etmek zor değildir. Ayrıca, Little (2006) tarafından da ortaya konulduğu üzere, narsisistik özelliklere sahip danışanlar ile terapi sürecini yürütmek oldukça zorlayıcı olabilmekte ve danışanın terapiyi aniden bırakması, terapistle mücadele içerisine girmesi veya tam tersi terapistten ayrılmakta ve terapiyi bırakmakta zorlanması gibi durumlar hiç de nadir olmamaktadır. Klinik alanda “zorlayıcı” bir danışan grubu olabilen narsisistik özelliklere sahip bireylerin içsel deneyimlerini anlamak bu açıdan da oldukça önemli olabilir. Miller vd. (2010) da yine terapötik ilişki ve terapi sürecine katılım bağlamında da grandiyöz ve kırılmalı narsisistler arasında ciddi farklılıklar bulunduğuna dikkat çekmiştir. Örneğin; Pincus vd. (2009) küçük bir danışan örneklemini kullanarak yürüttükleri araştırmalarında, kırılmalı narsisistlerin terapi sürecine daha fazla dahil olduklarını ve seanslara habersiz gelmeme davranışında daha nadir bulduklarını gözlemlemişlerdir. Diğer taraftan, aynı araştırmacılar, grandiyöz narsisistik özellikleri ağır basan danışanların ise tam tersi terapi desteği alma konusunda daha çekimser olduklarını, terapi sürecine bir şekilde başlamış olsalar bile ilaç kullanımına uyum sağlamama, düzensiz katılım, habersiz terapi seansına gelmeme dahil olmak üzere sürece aktif şekilde dahil olmakta daha fazla zorlandıklarını göstermişlerdir. Yine çok benzer şekilde, Ogrodniczuk vd. (2009) de grandiyöz

narsisistlerin tedavi sürecini çok yüksek oranda yarıda bıraktıklarını ortaya koymuşlardır. Grandiyöz narsisizmin düşük yansıtımlı düşünme ile ilişkili olduğunu gösteren mevcut tez çalışması bulguları yukarıda açıklanan literatür bilgileri çerçevesinde yorumlanabilir. Grandiyöz narsisistlerin terapi süreci gibi bireyin kendi içine dönmesini ve kendisinin zaman zaman hoşuna gitmeyebilecek yönleriyle yüzleşmesini, kabullenmesini ve bazen de dönüştürmesini gerektiren çabaların içine girme konusunda bu denli zorlanmalarının kaynağı halihazırda yansıtımlı düşünme yapma becerilerinin düşüklüğüyle alakalı olabilir. Bunun aksine, kırılğan narsisistler zaten yüksek düzeyde ruminasyon eğilimine sahip olduklarından, terapi sürecine daha rahat ve aktif şekilde dahil olabiliyor ve süreç içerisinde kalma konusunda da ciddi bir direnç göstermiyor olabilirler.

Yalnızca terapi sürecine katılım düzeyi ve süreci etkili şekilde sürdürebilme açısından değil, terapistle kurdukları ilişki açısından da iki narsisizm türünün birbirinden ciddi anlamda ayrıldığı bilinmektedir. Bu bağlamda, tez çalışmasından elde edilen bir bulgu olan kırılğan narsisizmin kendi içine çok olumsuz bir bakış açısıyla, yani ruminasyon ile dönmesi ve kendini bu gözle değerlendirip yoğun duygusal acı ve psikolojik sıkıntı çekmesi klinik ortamda göz ardı edilmemelidir. Gabbard (2009) kırılğan narsisistik özellikleri yoğunlukta olan danışanların terapist tarafından kolaylıkla yaralanmış, reddedilmiş ya da yok sayılmış hissedebileceklerini ve buna bir tepki olarak da terapisti değersizleştirebileceklerini vurgulamıştır. Yine, Kohut (1971) kırılğan narsisistlerin ilişkilerde güvenlik ve onay aradıklarını, bunu yaparken de bir taraftan reddedilmeyi beklediklerini açıklamıştır. Reddedilmeye yönelik aşırı ve sürekli hassasiyetlerinden dolayı, kırılğan narsisistler terapistin niyetinden şüphe duyup terapistin içten içe zarar vermek, aşağılamak veya alay etmek gibi bir niyetinin bulunduğu hissiyatına kolayca kapılabilirler (Gabbard, 2009). Buna paralel bir yerden, Rosenfeld (1964) terapi sürecinde de sıklıkla gözlemlenebilen narsisistik hiddetin altında yatanın esasen derindeki bir yara, aşağılanma veya şiddetli bir acı olduğunun altını çizmiştir. Bu sebeple, günlük hayatta olduğu kadar terapi sürecinde de kırılğan narsisisti nelerin tetiklemiş

olabileceği belirlendikten sonra ruminasyonun buradaki rolünü anlamak ve özellikle narsisistik kırılmayı ve buna bağlı olarak narsisistik hiddeti arttırabileceğini göz önünde bulundurmak önemli olabilir.

Grandiyöz narsisistin terapistle geliştirdiği ilişkiye bakıldığında ise, Kohut (1971) grandiyöz narsisistlerin terapötik ilişkiyi gerçek bir yerden değil daha ziyade yüzeysel bir düzlemde kurduklarını ve terapisti kendi öz-saygılarını arttırmak ve zayıflıklarını gizlemek için yalnızca bir araç olarak kullandıklarını belirtmiştir. Buna ek olarak, Gabbard (2009) terapist ile anlamlı bir ilişki kuramamalarının aslında dışarıda diğer insanlarla gerçek anlamda ilişkilenebilmelerinin bir yansıması olduğunu ve bu bireylerin terapistin ne sözel ne de sözel olmayan geribildirimlerine aldırış etmediklerinin altını çizmiştir. Bu durum da haliyle çoğu zaman terapistin iki narsisizm türüne farklı yaklaşımlar sergilemesine yol açabilmektedir. Terapistler psikolojik sıkıntıları ve acıları çok daha görünür olan ve ilişki kurmaya çok daha açık olan kırılğan narsisistlerle genelde daha rahatlıkla empati kurabilirken, grandiyöz narsisistlerin genel olarak insanlara ve aynı zamanda terapi odasında terapistle yönelik bu zorlayıcı ve üstten bakan tutumları terapistin empati duygusunu harekete geçirmesini zorlaştırabilmektedir (Miller vd., 2010). Ne var ki, terapistin buradaki görevi grandiyöz narsisiste yönelik diğerlerinin halihazırda takınmakta oldukları tutumdan farklı ve “onarıcı” bir yerden yaklaşmak olduğundan, bu oldukça zorlayıcı olabilen danışan grubuyla çalışırken terapistlerin grandiyöz narsisistlerin özlerine dönük bakışlarının oldukça taraflı ve fazlaca pozitif olduğunu bilmeleri yardımcı olabilir. Bu açıdan, tez çalışmasının grandiyöz narsisistlerin düşük yansıtımlı düşünme becerisine sahip oldukları ve kişilerarası problemler yaşadıklarına dair bulguları terapi odasında da kendini belli edebilir ve klinisyenlerin hem bu ilişkisel güçlüklerle hem de öze dönük düşünme konusundaki zorlanmalara yönelik müdahaleler geliştirmeleri gerekebilir. Kırılğan narsisistlerin ise, temel sıkıntılarının hem içselleştirme problemleri hem de ruminatif eğilimleri olduğu düşünülürse, işlevsellikte bozulmanın kendi benliklerine dair olduğu, terapistlerin kırılğan narsisist

danışanlarla çalışırken daha ziyade bu konuları önceliklendirmeleri yararlı olabilir.

Yine bu tez çalışmasında gösterilmiş olan grandiyöz narsisistlerin düşük yansıtımlı düşünme becerilerinin onları yoğun telafi davranışlarına götürdüğü ve bunun neticesinde de ilişkisel problemler yaşadıkları bilgisi klinik bağlamda terapistler için yol gösterici olabilir; çünkü bu bulgunun klinik alana yansımaları olduğu düşünülebilir. Nitekim, bu bulguyla tutarlı bir klinik öneri Little (2006) tarafından verilmiştir. Buna göre, terapi sürecinde kaçınılmaz şekilde ortaya çıkacak olan narsisistik öfkenin terapist tarafından aynı şekilde karşılık vermeden anlayışla karşılanması gerektiği ifade edilmiştir. Bu sayede, zamanla terapistin öfkeyi bu şekilde karşılama kapasitesinin danışan tarafından da kazanılması arzulan bir kapasite haline geleceği belirtilmiştir. Eaton vd. (2009) de grandiyöz narsisistik özelliklere sahip olan bireylerin sıklıkla yıkıcı biçimde tepki vermelerinin altında davranışsal repertuarlarının yetersiz olmasının yattığını ileri sürmüşlerdir. Buna ek olarak, Little (2006) narsisistik danışandan gelen yoğun ve yıkıcı öfke fırtınaları karşısında terapistin haddinden fazla sakin kalmasının da bu fırtınaları şiddetlendirebileceğini vurgulamıştır. Bu sebeple, terapistin bu noktada hem mazoşistik şekilde algılanacak biçimde kendisini pasif olarak sunmaması hem de saldırgan algılanmayacak şekilde net ve sarsılmaz bir duruşa sahip olması gerektiğini açıklamıştır. Tez çalışmasının bulguları literatürdeki bu klinik önerilerle beraber düşünüldüğünde, grandiyözlerin yoğun öfkesinin esasen yansıtımlı düşünme becerisindeki eksiklikten ileri gelen bir telafi davranışı olduğu ve bu yoğun öfke terapötik anlamda olması gereken biçimde karşılanırsa terapistin bu tutumunun, bu danışanların yetersiz olan ilişkisel davranış repertuarını genişletebileceği değerlendirilebilir. Buna ek olarak, yansıtımlı düşünme becerilerini geliştirmenin de buradaki olası katkısı görülmektedir.

Çalışmanın kısıtlılıkları ve gelecek çalışmalar için öneriler bakımından ilk olarak tez çalışmasının örnekleme ele alınabilir. Çalışmada kullanılmış olan örneklem, klinik olmayan popülasyondan belirli demografik özelliklere sahip katılımcılardan oluşmaktadır. Her ne kadar bu tez çalışmasında amaç, tanıs

sınıflandırmada yer alan Narsisistik Kişilik Bozukluk kategorisinden ziyade, genel popülasyonda boyutsal süreklilikte gözlemlenebilecek sub-klinik narsisizmin iki türünün birbirinden farklılıklarını incelemek olsa da gelecekte yapılacak olan araştırmalar klinik popülasyonda da benzer sonuçların elde edilip edilemediğine bakabilir. Ne de olsa, farklı araştırmacıların da belirttiği gibi (örn; Ruiz vd., 2001), klinik olmayan popülasyondan elde edilen kişilik özelliklerine dair sonuçlar klinik popülasyonda gözlenen kişilik bozukluklarını anlamlandırmada değerli bir kaynak olabileceği kadar, yetersiz de kalabilir. Ayrıca, klinik örneklerden elde edilecek sonuçlar, narsisizmin daha patolojik boyutlarına dair bulguların, normal popülasyonda da yer alan grandiyöz ve kırılğan narsisizm ayrımındaki örtüşme veya farklılıklara ışık tutabilir. Bu sayede de grandiyöz ve kırılğan narsisizmden hangisinin daha işlevsel (ve yine hangisinin daha patolojik) olduğuna dair tartışmalar (örn; Schröder-Abé ve Fatfouta, 2019) biraz daha netlik kazanabilir. Buna ek olarak, örneklemin demografik özelliklerine bakıldığında, katılımcıların daha ziyade orta ve üst sosyoekonomik ve sosyokültürel bir arka plandan geldikleri dikkat çekmiş olup, bu açıdan da daha heterojen olabilecek bir örnekleme sonuçların tekrarlanması yerinde olabilir.

Çalışmanın bir başka kısıtlılığı olarak, tüm verilerin öz-değerlendirme ölçeklerinden elde edilmiş olması ve bu ölçeklerin ölçtüğü boyutlardan bazılarının iç tutarlılık katsayılarının ancak “kabul edilir” düzeyde olması sayılabilir. Ne var ki, tez çalışmasında kullanılmış olan tüm ölçeklerin iç tutarlılık katsayılarının orijinaleri veya Türkçe uyarlamalarıyla çok benzer değerlere sahip olduğu görülmüş ve bu sebeple, ölçülen boyutların doğaları gereği çok yüksek iç tutarlılığa sahip olamayabilecekleri düşünülmüştür. Örneğin; narsisizm türlerinin düşük iç güvenilirlik değerlerinin olası bir sebebi narsisistlerin yanlı cevap vermeye eğilimli yapıları olabilir. Şema başa çıkma biçimlerinde görülen görece düşük iç tutarlılık katsayılarının ardında yatan olası sebep ise, her bir şema başa çıkma biçiminin oldukça düşük madde sayısına sahip olması olabilir. Ayrıca, öz-değerlendirme ölçeklerinden yararlanmış olmak, katılımcıların farklı başa çıkma biçimlerinden hangisi veya hangilerini

kullanmaya yatkınlıkları olduğunu ve kendi üzerlerine olumlu veya olumsuz açılardan düşünme eğilimlerini anlamının yanı sıra, psikolojik belirtiler ve kişilerarası problemler gibi açık biçimde “sorun” olarak algılanabilecek alanları ölçerken özellikle yanlı cevap vermeyi beraberinde getirmiş olabilir. Bu yanlı cevap verme davranışının kırılğan narsisistlerden ziyade bilhassa grandiyöz narsisistler tarafından gerçekleştirilmiş olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır; çünkü buna dair literatürde birçok bulgu mevcuttur. Cain vd. (2008) grandiyöz narsisizmin temelinde diğerlerinin beğenisini kazanabilmek adına büyüklenmeciliğin yattığını ve bunun da grandiyöz narsisistin kendisini olduğundan daha pozitif bir gözle değerlendirmesiyle sonuçlandığının altını çizmişlerdir. Üniversite öğrencileriyle gerçekleştirdikleri çalışmada, Brunell vd. (2011) grandiyöz narsisistik özellikleri ağır basan üniversite öğrencilerinin kendilerini akademik alanda olduklarından daha başarılı sunabilmek adına kopya çekme davranışında bulduklarını ve bunu yaparken suçluluk duymadıklarını göstermişlerdir. Daha da çarpıcı biçimde, bir başka çalışmada, Schröder-Abé ve Fatfouta (2019) grandiyöz narsisistlerin kimlikleri tamamen anonimken bile, yani dışarıya kendilerini belli bir şekilde sunmalarını gerektirmeyecek durumlarda dahi, kendilerini olduklarından daha pozitif ifade ettiklerini ortaya çıkarmışlardır. Tüm bu bulgular da aslında grandiyöz narsisizmin temelinde yatan sorunlardan biri olarak benliklerine dair doğru değerlendirme yapamıyor oluşlarına işaret ediyor olabilir. Konrath vd. (2014) tarafından geliştirilmiş olan tek maddeli narsisizm ölçeğinin genelde narsisistik özelliklere sahip bireyleri belirleme konusunda geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu görülse de tek maddelik bu ölçümün geçerliliğini değerlendiren bir çalışmada dikkat çekici bulgulara rastlanmıştır. Buna göre, araştırmacılar tek maddelik narsisizm ölçeğinin grandiyözden ziyade kırılğan narsisizmi ölçüyor olabileceğini ve ayrıca, patolojinin boyutu arttıkça kişinin kendisini narsisist olarak adlandırmasının daha olası olduğunu, bunun aksine düşük veya orta düzeylerde narsisistik özelliklere sahip bireylerin narsisist olduklarını ifade etmediklerini veya bunun farkında olmadıklarını bulmuşlardır (Van der Linden ve Rosenthal, 2016). Bu bulgulara bakılarak kırılğan narsisistlerin, bilhassa

yüksek düzeylerde bu özelliğe sahip olanların, kendilerini değerlendirmede, yani narsisist olduklarının farkında olma ve bunu dile getirmede grandiyözlere göre daha ileride oldukları söylenebilir. Bu durum da gelecek çalışmalarda grandiyöz narsisizmin ölçümünde özellikle temkinli olunması gerektiğini düşündürmektedir. Buna ek olarak, genel popülasyondaki ölçümlerde yüksek düzeylerdeki narsisizmden ziyade düşük ve orta düzeylerdeki narsisistik özelliklere rastlanmasının daha olası olduğu, bu sebeple de kişilerin kendilerini değerlendirmelerinin daha yanlı olabileceği göz ardı edilmemelidir.

Öz-değerlendirme ölçekleri bağlamında kişilik özelliklerine ve patolojilerine bakıldığında ise, genellikle kişinin kendi kendisini değerlendirmesi ile bir başkasının kişiyi değerlendirmesi arasında orta güçte bir korelasyon olduğuna dair veriler bulunmaktadır; ancak bu güç özellikle Narsisistik Kişilik Bozukluğu için biraz daha düşüktür (Jones ve Paulhus, 2014; Klonsky vd., 2002). Buradan da yine, grandiyöz narsisistlerin kendilerini narsisistik özellikler anlamında bile değerlendirme konusunda pek objektif olmadıklarını söylemek yerinde olabilir. Ne var ki, araştırmacılar bu şekilde bir yanlılığa dair benzer bir bulguyu kırılğan narsisizm için bulamamışlardır (Schröder-Abé ve Fatfouta, 2019). Bundan ötürü, özellikle grandiyöz narsisizmin dahil edileceği gelecek araştırmalarda, öz-değerlendirme ölçümlerinin yerine veya bu ölçümlere ek olarak katılımcıların yakınlarının veya dışarıdan gözlemcilerin katılımcıları değerlendirdiği yöntemlerden yararlanılması daha kesin sonuçlar alınması açısından faydalı olabilir. Ayrıca, daha önce diğer araştırmacılar tarafından da önerildiği gibi (örn; Miller vd., 2014), saldırganlık gibi dışsallaştırma problemlerini öz-değerlendirme ölçümleri yerine açıkça davranışın ölçülebileceği kontrollü laboratuvar ortamlarında test etmek daha somut veriler sunabilir ve tez çalışmasının sunduğu sonuçları güçlendirebilir. Her ne kadar dış gözlemcilerin değerlendirmelerinin dahil edildiği veya laboratuvar ortamında yürütülen deneysel veya doğal gözleme dayanan yöntemler narsisizmin bilhassa kişilerarası ilişkilerde yaşadığı ve/veya yaşattığı problemleri anlamlandırma konusunda ciddi bir katkı sağlayabilecek olsa da bu konuda yapılmış çalışmalar oldukça az sayıdadır (Wright vd., 2013).

Yakın zamanlı gerçekleştirilmiş doğal ortamda gözleme dayanan bir çalışmada, grandiyöz narsisistik özelliklere sahip olan ayaktan tedavi gören danışanların kendi belirttiklerine kıyasla daha baskın, saldırgan ve öfkeli davrandıkları belirlenmiş olup (Wright vd., 2017), bu bulgu yine grandiyöz narsisistlerin öz-değerlendirmelerinin genelde yanlış olduğunu destekler niteliktedir.

Gelecekte bu konuda çalışma yapmayı planlayan araştırmacı ve klinisyenler, özellikle klinik alanda, Türkçe ölçek uyarlaması yapılmış ve kültürümüze kazandırılmış olan öz-bilinç boyutlarından faydalanarak iki narsisizm türü için spesifik müdahaleler geliştirebilirler. Bir yanda kendi benliğini olduğundan çok daha pozitif ve abartılı bir bakış açısıyla değerlendiren grandiyöz narsisistler, diğer yanda ise kendilik kavramına kolaylıkla negatif yönleri dahil etmeye hazır olan kırılğan narsisistler bulunduğundan, bu iki narsisizm türüne gerçekçi bir kendilik kavramı entegrasyonu sağlamak için birbirinden farklı yöntemlere ihtiyaç olacağı aşikardır. Ne var ki, uygulama alanında, iki narsisizm türünün burada araştırma içerisinde (birini ölçerken diğerini kontrol etme yöntemiyle) birbirinden net biçimde ayrıştırıldığı gibi ayrılmayabileceği, aynı bireyin değişen düzeylerde hem kırılğan hem de grandiyöz narsisistik özellikleri içerisinde barındırabileceği de göz ardı edilmemeli; ancak yine de kişilerdeki baskın türe yönelik müdahalelerde bulunmak önceliklendirilmelidir. Robbins ve Dupont (1992)'un da ifade ettiği gibi, özellikle kişilerarası ilişkiler bağlamında diğerlerinin kendisini nasıl algıladığıyla kendisinin kendini nasıl değerlendirdiği arasında ciddi bir uçurum olan grandiyöz narsisistin kişilerarası problemler yaşamasının sebeplerinden önemli bir tanesi de kişilerarası mesajları ve geribildirimleri doğru şekilde yorumlayamaması ve bundan dolayı da katı ve yıkıcı ilişkisel tepkiler vermesi olabilir. Buna ve tez çalışmasındaki bulgulara dayanarak, gelecek çalışmalar öz-bilincin yansıtılmalı düşünme boyutunun grandiyöz narsisistlere bir beceri olarak kazandırılması konusunda girişimlerde bulunabilir. Diğer taraftan, tez çalışmasında görüldüğü üzere, kırılğan narsisistlerin kendileri hakkında tekrarlı ve katı bir biçimde olumsuz düşünme yatkınlıkları bulunabilmekte ve bu da psikolojik belirtileri oldukça yoğun yaşamalarına yol açabilmektedir. Bu

bulgular göz önünde bulundurularak, gelecek araştırmacılar tarafından kırılğan narsisistlerde öz-bilincin ruminasyon boyutunu törpülemeyi hedefleyen teknikler geliştirilebilir.

Öz-bilincin işlevsel ve işlevsel olmayan iki boyutunu incelemiş olan tez çalışmasının kısıtlılıklarından birinin de öz-bilinç kavramının birçok kavramsallaştırmadan yalnızca birine odaklanmasıdır. Örneğın; “Kendine Yansıtma ve İçgörü Ölçeğı (Self-Reflection and Insight Scale)” (Grant vd., 2002) ile ölçülen öz-bilinç boyutlarına bu tez çalışmasında değinilmemiştir. Bu kavramsallaştırma mevcut tez çalışmasında ele alınan yapı ile benzer olmakla birlikte bazı farklılıkları bulunmaktadır. Grant ve diğerklerinin kendine yansıtma (self-reflection) ve içgörü (insight) boyutlarının, ruminasyon ve yansıtma düşünme kavramlarının aksine, tamamen işlevsel veya işlevsel olmayan boyutlar şeklinde ayırlamayacağına dair bulgular mevcuttur (Silvia ve Philips, 2011). Ayrıca, burada içgörü kavramı ile kast edilen kişinin kendi duygu, düşünce ve davranışlarına yönelik içsel bir anlayışa sahip olmasıdır; oysa tez çalışmasında incelenmesi amaçlanan kavram kişinin içsel süreçlerinin ne kadar farkında olduğundan ziyade, kendi içine ne şekilde (işlevsel/işlevsel olmayan) döndüğüdür. Bunun dışında, bu tez çalışmasında ele alınmamış bir diğerk kavramsal ayrımın da “kendiyle meşguliyet (self-absorption)” olduğub belirtilmelidir. Kendiyle meşguliyet kavramı daha ziyade kişinin dikkatini kendi benliğine ve tüm içsel süreçlerine esnek olmayan ve aşırı biçimde yöneltmesi olarak tanımlanabilir. Her ne kadar bu tanımlama ile ruminasyon kavramına benzer gibi görünse de ruminasyon kişinin bilhassa tekrarlı düşünme biçimini tarif etmekteyken, kendiyle meşguliyet duygu, biliş, tutum, motivasyon gibi çok çeşitli içsel durumları kapsamaktadır (DaSilveira vd., 2015). McKenzie ve Hoyle (2008) tarafından geliştirilmiş olan “Kendiyle Meşguliyet Ölçeğı (Self-Absorption Scale)” kendine yöneltilmiş dikkati yalnızca düşünce boyutuyla değil daha geniş bir perspektiften incelemeyi isteyen araştırmacılar tarafından tercih edilebilir. Ne var ki, kendiyle meşguliyet kavramının öz-bilincin yalnızca psikopatolojik boyutunu kapsadığı ve hem kişinin kendi kendisine yönelik “özel” (private) hem de diğerklerinin kendisini nasıl gördüğüne yönelik “sosyal”

(public) kapsamı içerdiği göz ardı edilmemelidir (McKenzie ve Hoyle, 2008); ki aynı sebepten dolayı bu kavram tez çalışmasının kapsamına dahil edilmemiştir. Bunun nedeni, tez çalışmasında amaçlananın hem adaptif hem de maladaptif öz-bilinç boyutlarını aynı anda inceleyip narsisizmin farklı türlerindeki bu ayrıma dikkati çekmek ve yalnızca özel öz-bilinç kavramı kapsamında kişinin diğerlerinden bağımsız olarak kendisini nasıl değerlendirdiğini araştırmak olmasıdır. Watkins ve Roberts (2020) da ruminasyonun olumsuz birçok sonuçla ilişkisini inceledikleri kapsamlı derleme çalışmalarında, ruminasyonun tanı-ötesi bir risk faktörü (yani aynı risk faktörünün birden çok psikopatolojinin komorbid biçimde görülmesiyle ilişkili olması) olduğuna dikkat çekmiş ve ruminatif düşünme biçiminin alt yapısını oluşturan farklı birçok faktörden oluşan bir model öne sürmüşlerdir. Özellikle klinik bağlamda tanı-ötesi risk faktörlerini incelemeyi amaçlayan gelecek araştırmalarda bu ruminasyon modelinden yararlanılması ve işlevsel olmayan öz-bilinç boyutlarının daha çeşitli ölçekler yardımıyla ölçülmesi faydalı olabilir. Bunlara ek olarak, kırılğan ve grandiyöz narsisizm için tez çalışmasında gösterilmiş olan ruminasyon ve yansıtıcı düşünme boyutları açısından öz-bilince dair farklı bulgular bir çıkış noktası olarak alınarak ilerleyen çalışmalarda daha derinlemesine incelenebilir. Bir başka ifadeyle, kırılğan narsisizm ile ruminasyon ilişkisinde ruminasyonun hangi alt boyutlarının bilhassa ön planda yer aldığı araştırılabilir. Örneğin; Treynor vd. (2003) ruminasyon kavramının iki alt boyuttan oluştuğunu ve “kara kara düşünme (brooding)” alt boyutunun kişinin içinde bulunduğu olumsuz durumun sebepleri üzerine uzunca düşünmesini ifade ederken, “yansıtıcı derin düşünme (reflective pondering)” alt boyutunun ise bireyin daha çok negatif yaşantısının sebeplerini anlamaya yönelik bir çabaya işaret ettiğini vurgulamışlardır. Bu gibi spesifik ayrımların aydınlatılması, kırılğan narsisistlere yönelik ruminasyon bağlamında hedef odaklı müdahaleler geliştirilmesine yardımcı olabilir.

Nasıl ki öz-bilincin işlevsel ve işlevsel olmayan iki boyutu narsisizmin iki türü ile farklı biçimlerde ilişkililiyor ve bu ayrıma paralel yönde klinik uygulamalar geliştirmek anlam kazanıyorsa, gelecek araştırmalarda yine

narsisizm türlerine dair bu ayrımı gözetmek büyük önem taşımaktadır. Bir başka deyişle, narsisizmi toplam puan olarak ele almaktansa ayrı ayrı türlerini veya bileşenlerini incelemek, bu konuyu daha iyi anlamayı hedefleyen araştırmacıların narsisizm üzerine çalışma yürütürken daha doğru ve detaylı bulgular elde edebilmeleri açısından kritik görünmektedir. Bu konunun önemine dair yol gösterici bir çalışma Ruiz vd. (2001) tarafından gerçekleştirilmiş olup, araştırmacılar narsisizmin farklı boyutlarının Kişilerarası Döngüsel Model üzerinde kendilerine nerelerde yer bulduklarını incelemiş ve bunun sonucunda, narsisizmin farklı boyutlarının çok farklı düzlemlerde yer alabildiklerini göstermişlerdir. Buna istinaden de narsisizm toplam puanı yüksek olan bireylerin esasen birbirlerinden çok farklı boyutlardan yüksek puan almış olabileceğini, eğer bu farklılıklar göz ardı edilirse ve sadece narsisizm toplam puanı üzerinden araştırma yürütülürse narsisizmin kişilerarası ve duygusal işlevselliğine (ve aynı zamanda işlevselliğindeki bozulmalara) yönelik hatalı çıkarımlar yapılabileceğinin altını çizmişlerdir (Ruiz vd., 2001). Tam da bu sebeple, bu tez çalışmasının da temel amaçlarından birinin iki narsisizm türünün birbirinden ayrıştıkları noktaları vurgulamak olduğu gibi, gelecekte yapılacak çalışmaların da bu hususa dikkat etmesi ufuk açıcı olabilir.

Narsisizmi grandiyöz ve kırılğan türleri açısından inceleyecek olan gelecekteki çalışmalar, özellikle iki türün çok farklı altyapılardan dolayı farklı sorunlardan mustarip olduklarını unutmamalıdır. Bu tez çalışmasında ortaya çıkarılan sonuçlardan hareketle, bir tarafta çok daha abartılı, baskın ve aktif şema başa çıkma biçimlerine yönelen ve dışsallaştırma problemleriyle kendisini gösteren grandiyöz narsisizm, diğer tarafta ise daha ziyade oldukça boyun eğici, kaçınmacı ve pasif denebilecek şema başa çıkma biçimlerine başvuran ve içselleştirme problemleriyle mücadele etmek durumunda kalan kırılğan narsisizm yer almaktadır. Bu durum, esasen iki narsisizm türünün çok farklı altyapılara sahip olduklarını ve farklı mekanizmalar tarafından motive edildiklerini düşündürmektedir. Bu düşünceye paralel bir noktadan, daha önceki araştırmalar grandiyöz narsisizm, mani, psikopati ve madde kullanım bozuklukları gibi dışsallaştırma sorunlarının hepsinin “baskın davranışsal

sistem” ile ilişkili olduğunu ve bu sistemin biyolojik temelleri olduğunu, ayrıca güç algısına verilen tepkileri etkilediğini ve motivasyonu şekillendirdiğini savunmuştur (Johnson vd., 2012; Stanton vd., 2017). Bunun aksine, depresyon ve kaygı gibi içselleştirme odaklı problemlerin daha çok boyun eğcilik ve edilgenlikle ilintili olduğu öne sürülmüştür (Johnson vd., 2012). Bunlara ek olarak, Roche ve diğerlerinin (2013) çalışmalarından elde ettikleri bulgulara dayanarak öne sürdükleri üzere, grandiyöz narsisistler genelde statülerine yönelik bir tehdit algıladıklarında yüksek tepkiler verirken, kırılğan narsisistler reddedilmeye karşı daha duyarlı davranmaktadırlar. Çok benzer şekilde, grandiyöz ve kırılğan narsisizmin motivasyonel altyapılarını ve bunun davranışsal yansımalarını keşfetmeyi amaçlayan Sturman (2000), grandiyöz narsisistlerin galibiyet ve hükmetme gibi hedeflerle motive olacağını, kırılğan narsisistlerin ise daha yoğunlukla kendilerini diğer insanların sömürüsüne karşı koruma ve savunma yönünde harekete geçeceğini öngörmüş ve çalışmasında bunu göstermeyi başarmıştır. Tüm bunlardan yola çıkılarak, bu tez çalışmasında gösterilmiş olan grandiyöz ve kırılğan narsisizmin farklı şema başa çıkma biçimlerine olan eğilimleri ve sonucunda karşılaştıkları birbirinden neredeyse zıt kutuplarda yer alan sıkıntıların alt yapısına dair incelemelerde etiyojisini daha iyi anlamaya yönelik araştırmalar yapılması yararlı olabilir.

Narsisizm literatürünün öncü ve en önemli teorisyenlerinden biri olan Kohut (1971), narsisizmde kendilik kavramının önemine vurgu yapmış ve kendiliğin büyülenmeci-teşhirci ve idealleştiren olmak üzere iki farklı gelişimsel ihtiyacından bahsetmiştir. Buna göre, büyülenmeci-teşhirci hattaki olgun olmayan kendilik, öz-değerini diğerlerinin takdiri ve hayranlığı vasıtasıyla elde etmeye çalışmaktayken, idealleştiren tarafta yer alan olgunlaşmamış kendilik ise, güçlü olarak algıladığı diğerleri aracılığıyla benliğinin güvenliğini sağlamaya çabalamaktadır (Kohut, 1971). Büyülenmeci-teşhirci hatta bir bozulma baskınlık ve abartılı davranışlara dair sorunları, idealleştiren hatta bir aksama ise aşırı duyarlılık ve geri çekilme şeklinde kendini gösteren sıkıntıları ortaya çıkarmaktadır (Robbins ve Dupont, 1992). Bu tez çalışmasında, Kohut ve önde gelen diğer araştırmacıların yaklaşık yarım asırdan fazla süre önce

çerçevesini çizmiş olduğu grandiyöz ve kırılğan narsisizm ayrımına dair oldukça kritik ve destekleyici yönde bulgular sunulmuştur.

Bu tez çalışmasında grandiyöz ve kırılğan narsisizm ayrımına dair gösterilmiş bir diğer nokta olan işlevsellikteki bozulmanın, iki narsisizm türü için farklı çıktılar aracılığıyla kendini gösterebildiği konusuna gelecekte eğilmeyi arzulayan araştırmacılar için bu tezin sağlam bir çıkış noktası sunabileceğine inanılmaktadır. Bu konuya dair daha önce gerçekleştirilmiş çalışmalardan bazılarında da literatürdeki genel kabulün aksine, grandiyöz narsisizmin adaptif kırılğan narsisizmin ise maladaptif olmayabileceği, esasen kırılğan narsisizm ile (sömürücülük ve hak iddia etme boyutlarıyla kavramsallaştırılan) maladaptif narsisizmin birbirinden farklı kavramlar olduğuna dair bulgular mevcuttur. Örneğin; çalışmalar kırılğan narsisizmin hem yakın ilişki kurmaya hem de güç sahibi olmaya yönelik düşük motivasyona sahip olduğunu; ancak maladaptif narsisizmin ilişkilere dair motivasyonu düşük olmasına rağmen güç ve baskınlık isteğinin oldukça yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Sturman, 2000; Watson vd., 1991). Maladaptif özelliklere sahip olan narsisistler ile kırılğan narsisistlerin her ikisinin de yakınlıktan kaçındıkları ancak bunun motivasyonel sebeplerinin farklı olduğu vurgulanmıştır. Maladaptif narsisistler diğer insanlarla sosyal bağlar kurmak yerine insanları sömürme ve hükmetmeye odaklıyken, kırılğan narsisistlerin diğerlerinden uzak durma nedenlerinin arkasında eleştiriye fazla duyarlılıkları, düşük özgüvenleri ve sosyal kaygıları yatmaktadır (Watson ve Biderman, 1993; Wink, 1991). Benzer şekilde, bu tez çalışmasında da bir narsisizm türünün diğerinden daha işlevsel olduğuna değil, iki narsisizm türünün farklı noktalarda işlevselliklerinin bozulabileceğine dair veriler elde edilmiş ve kırılğan narsisizmin işlevsel olmayan narsisizm türü olduğuna dair genel kabule karşı çikılmıştır. Gelecek çalışmalar buradan yola çıkarak iki narsisizm türünün birbirinden farklı işlevsiz davranışsal ve duygusal yönlerinin ayrı ayrı nasıl en aza indirilip işlevselliklerinin ne şekilde arttırılabileceğine odaklanabilir.

Sonuç olarak, Foster vd. (2003) tarafından da vurgulandığı üzere, kişilerin narsisizm ile beraber gelen yıkıcı etkiler olmadan kendilerine dair pozitif bir

görüŖe sahip olmalarını sağlayabilecek yöntemler geliŖtirmek hem toplumsal hem de bireysel düzeyde oldukça olumlu etkilere sahip olabilir. Bu doğrultuda, tez çalıŖmasında bir tarafta grandiyöz bir “kiŖilerarası iŖlev bozukluğu”, diğer tarafta ise kırılgan bir “benlik bozukluğu” olduğu desteklenmiŖ olan narsisizmin, gelecekte bu konuya eğilecek olan araŖtırmacılar tarafından hem farklı başa çıkma biçimleri hem de öz-bilincin adaptif ve adaptif olmayan iki boyutu dikkate alınarak, narsisizm türüne odaklı müdahalelerle nasıl daha işlevsel hale getirilebileceği araŖtırılabilir. Bu sayede, grandiyöz narsisizmin dışarıya, yani çevresindeki diğer insanlara, kırılgan narsisizmin ise içeriye, yani kendisine, yönelik verdikleri zararları aza indirmek mümkün olabilir. Bu açıdan tez çalıŖmasında iki narsisizm türünün hem Ŗema başa çıkma biçimleri hem de öz-bilinç açısından farklılıklarına odaklanılmıŖ olmasının, ilerideki araŖtırmalar için olduğu kadar başta klinik olmak üzere uygulamalı alanlara önemli katkılar sağlaması umulmaktadır.

KAYNAKLAR

- Achenbach, T. M. (1966). The classification of children's psychiatric symptoms: A factor-analytic study. *Psychological Monographs: General and Applied*, 80(7), 1-37. <https://doi.org/10.1037/h0093906>
- Akhtar, S. (1989). Narcissistic personality disorder: Descriptive features and differential diagnosis. *Psychiatric Clinics of North America*, 12, 505-529.
- Akyunus, M. ve Gençöz, T. (2016). Kişilerarası Problemler Envanteri Döngüsel Ölçekleri kısa formu psikometrik özellikleri: Bir güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 29(1), 36-48.
- Aldao, A., Nolen-Hoeksema, S., & Schweizer, S. (2010). Emotion-regulation strategies across psychopathology: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 30(2), 217–237. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2009.11.004>
- Alkal, A., Akça, M. Ş. ve Korkmaz, O. (2019). Öz-bilinç psiko-eğitim programının üniversite öğrencilerinin öz bilinç düzeylerine etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(70), 569-582. doi.org/10.17755/esosder.417877
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). Washington, DC: Author.
- Ames, D. R., Rose, P., & Anderson, C. P. (2006). The NPI-16 as a short measure of narcissism. *Journal of Research in Personality*, 40(4), 440-450. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2005.03.002>
- Ansell, E. B., & Pincus, A. L. (2004). Interpersonal perceptions of the Five-Factor Model of personality: An examination using the structural

- summary method for circumplex data. *Multivariate Behavioral Research*, 39(2), 167-201. https://doi.org/10.1207/s15327906mbr3902_3
- Appelbaum, S. A. (1973). Psychological-mindedness: Word, concept and essence. *The International Journal of Psychoanalysis*, 54(1), 35–46.
- Asakereh, A., & Yousofi, N. (2018). Reflective thinking, self-efficacy, self-esteem and academic achievement of Iranian EFL students. *International Journal of Educational Psychology*, 7(1), 68-89.
doi:10.17583/ijep.2018.2896
- Aşkun, D., & Çetin, F. (2017). Turkish version of Self-Reflection and Insight Scale: A preliminary study for validity and reliability of the constructs. *Psychological Studies*, 62(1), 21–34. <https://doi.org/10.1007/s12646-017-0390-1>
- Atay, S. (2009). Narsisistik Kişilik Envanteri'nin Türkçe'ye standardizasyonu. *Gazi University Journal of Economics & Administrative Sciences*, 11(1), 181-196.
- Austenfeld, J. L., & Stanton, A. L. (2004). Coping through emotional approach: A new look at emotion, coping, and health-related outcomes. *Journal of Personality*, 72, 1335–1363.
- Bach, B., & Bernstein, D. P. (2018). Schema therapy conceptualization of personality functioning and traits in ICD-11 and DSM-5. *Current Opinion in Psychiatry*, 32(1), 38–49.
<https://doi.org/10.1097/YCO.0000000000000464>
- Bach, B., Lockwood, G., & Young, J. E. (2018). A new look at the schema therapy model: Organization and role of early maladaptive schemas. *Cognitive Behaviour Therapy*, 47(4), 328–349.
<https://doi.org/10.1080/16506073.2017.1410566>

- Back, M. D., Küfner, A. C., Dufner, M., Gerlach, T. M., Rauthmann, J. F., & Denissen, J. J. (2013). Narcissistic admiration and rivalry: Disentangling the bright and dark sides of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology, 105*(6), 1013–1037. <https://doi.org/10.1037/a0034431>
- Bamelis, L. L., Renner, F., Heidkamp, D., & Arntz, A. (2011). Extended schema mode conceptualizations for specific personality disorders: An empirical study. *Journal of Personality Disorders, 25*(1), 41–58. <https://doi.org/10.1521/pedi.2011.25.1.41>
- Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology, 61*, 226–244.
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., & Vohs, K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles?. *Psychological Science in the Public Interest: A Journal of the American Psychological Society, 4*(1), 1–44. <https://doi.org/10.1111/1529-1006.01431>
- Baumeister, R. F., Smart, L., & Boden, J. M. (1996). Relation of threatened egotism to violence and aggression: The dark side of high self-esteem. *Psychological Review, 103*(1), 5–33.
- Bayoğlu, F. ve Duy, B. (2020). Şema Başa Çıkma Biçimleri Ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 16*(31), 4289-4316. <http://dx.doi.org/10.26466/opus.805108>
- Behary, W. T., & Dieckmann, E. (2011). Schema therapy for narcissism. In W. K Campbell and J. D. Miller (Eds.), *The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder*. John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1002/9781118093108.ch40>

- Bernstein, I. H., Teng, G., & Garbin, C. P. (1986). A confirmatory factoring of the Self-Consciousness Scale. *Multivariate Behavioral Research, 21*, 459–475.
- Besser, A., & Priel, B. (2010). Grandiose narcissism versus vulnerable narcissism in threatening situations: Emotional reactions to achievement failure and interpersonal rejection. *Journal of Social and Clinical Psychology, 29*(8), 874–902. <https://doi.org/10.1521/jscp.2010.29.8.874>
- Billings, A. G., & Moos, R. H. (1981). The role of coping responses and social resources in attenuating the stress of life events. *Journal of Behavioral Medicine, 4*, 157-189.
- Bizumic, B., & Duckitt, J. (2008). “My group is not worthy of me”: Narcissism and ethnocentrism. *Political Psychology, 29*, 437–453. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-9221.2008.00638.x>
- Brown, R. P., Budzek, K., & Tamborski, M. (2009). On the meaning and measure of narcissism. *Personality and Social Psychology Bulletin, 35*(7), 951-964. <https://doi.org/10.1177/0146167209335461>
- Brummelman, E., Thomaes, S., Nelemans, S. A., Orobio de Castro, B., Overbeek, G., & Bushman, B. J. (2015). Origins of narcissism in children. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 112*(12), 3659–3662. <https://doi.org/10.1073/pnas.1420870112>
- Brunell, A. B., Staats, S., Barden, J., & Hupp, J. M. (2011). Narcissism and academic dishonesty: The exhibitionism dimension and the lack of guilt. *Personality and Individual Differences, 50*(3), 323–328. <http://dx.doi.org/10.1016/j.paid.2010.10.006>
- Bucknell, K. J., Kangas, M., & Crane, M. F. (2022). Adaptive self-reflection and resilience: The moderating effects of rumination on insight as a

mediator. *Personality and Individual Differences*, 185, 1-7.

doi:10.1016/j.paid.2021.111234

- Bushman, B. J., Baumeister, R. F., Thomaes, S., Ryu, E., Begeer, S., & West, S. G. (2009). Looking again, and harder, for a link between low self-esteem and aggression. *Journal of Personality*, 77, 427–446.
- Cain, N. M., Pincus, A. L., & Ansell, E. B. (2008). Narcissism at the crossroads: Phenotypic description of pathological narcissism across clinical theory, social/personality psychology, and psychiatric diagnosis. *Clinical Psychology Review*, 28(4), 638–656.
<https://doi.org/10.1016/j.cpr.2007.09.006>
- Campbell, W. K., Bosson, J. K., Goheen, T. W., Lakey, C. E., & Kernis, M. H. (2007). Do narcissists dislike themselves "deep down inside?" *Psychological Science*, 18(3), 227–229. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2007.01880.x>
- Campbell, W. K., Goodie, A. S., & Foster, J. D. (2004). Narcissism, confidence, and risk attitude. *Journal of Behavioral Decision Making*, 17, 297–311.
- Campbell, W. K., Reeder, G. D., Sedikides, C., & Elliot, A. J. (2000). Narcissism and comparative self-enhancement strategies. *Journal of Research in Personality*, 34, 329–347.
- Campbell, W. K., Rudich, E., & Sedikides, C. (2002). Narcissism, self-esteem, and the positivity of self-views: Two portraits of self-love. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 358–368.
- Carmines, E. G., & Zeller, R. A. (1982). *Reliability and validity assessment* (5th ed.). Sage Publications Inc.

- Çelik, D. A., & Çetin, F. (2014). The role of mindfulness and self-consciousness on interpersonal conflict resolution approaches. *Research Journal of Business and Management*, 1(1), 29-38.
- Cheng, J. T., Tracy, J. L., Foulsham, T., Kingstone, A., & Henrich, J. (2013). Two ways to the top: Evidence that dominance and prestige are distinct yet viable avenues to social rank and influence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 104(1), 103-125.
<https://doi.org/10.1037/a0030398>
- Christensen, U., Schmidt, L., Kriegbaum, M., Ørsted H. C., & Holstein, B. E. (2006). Coping with unemployment: Does educational attainment make any difference? *Scandinavian Journal of Public Health*, 34(4), 363–370.
<http://www.jstor.org/stable/45149760>
- Ciesla, J. A., & Roberts, J. E. (2002). Self-directed thought and response to treatment for depression: A preliminary investigation. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 16, 435–453.
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1992). The five-factor model of personality and its relevance to personality disorders. *Journal of Personality Disorders*, 6(4), 343–359. <https://doi.org/10.1521/pedi.1992.6.4.343>
- Cowden, R. G., & Meyer-Weitz, A. (2016). Self-reflection and self-insight predict resilience and stress in competitive tennis. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 44(7), 1133–1150.
<https://doi.org/10.2224/sbp.2016.44.7.1133>
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16, 297–334. <https://doi.org/10.1007/BF02310555>
- DaSilveira, A., DeSouza, M. L., & Gomes, W. B. (2015). Self-consciousness concept and assessment in self-report measures. *Frontiers in Psychology*, 6, 930. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.00930>

- Derogatis, L. R. (1992). SCL-90-R: Administration, scoring and procedures manual-II, for the R (revised) version and other instruments of the psychopathology rating scale series (2nd ed.). *Clinical psychometric research*. Inc. Towson.
- Dickinson, K. A., & Pincus, A. L. (2003). Interpersonal analysis of grandiose and vulnerable narcissism. *Journal of Personality Disorders, 17*(3), 188–207. <https://doi.org/10.1521/pedi.17.3.188.22146>
- Dowgwillo, E. A., & Pincus, A. L. (2017). Differentiating Dark Triad traits within and across Interpersonal Circumplex Surfaces. *Assessment, 24*(1), 24–44. <https://doi.org/10.1177/1073191116643161>
- Drageset, S., & Lindstrøm, T. C. (2005). Coping with a possible breast cancer diagnosis: Demographic factors and social support. *Journal of Advanced Nursing, 51*(3), 217–226. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2005.03495.x>
- Dumbi, K., & Djuwita, R. (2023). The moderating role of academic self-efficacy in the relationship between social comparison and hypercompetitiveness: The different effects among urban and rural group students in Indonesia. *Jurnal Kependidikan: Jurnal Hasil Penelitian dan Kajian Kepustakaan di Bidang Pendidikan, Pengajaran dan Pembelajaran, 9*(4), 1083-1091. <https://doi.org/10.33394/jk.v9i4.9226>
- Eaton, N. R., South, S. C., & Krueger, R. F. (2009). The Cognitive-Affective Processing System (CAPS) approach to personality and the concept of personality disorder: Integrating clinical and social-cognitive research. *Journal of Research in Personality, 43*(2), 208-217. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2009.01.016>
- Edershile, E. A., & Wright, A. G. C. (2021). Grandiose and vulnerable narcissistic states in interpersonal situations. *Self and Identity: The*

Journal of the International Society for Self and Identity, 20(2), 165–181.
<https://doi.org/10.1080/15298868.2019.1627241>

- Elgar, F. J., Arlett, C., & Groves, R. (2003). Stress, coping, and behavioural problems among rural and urban adolescents. *Journal of Adolescence*, 26(5), 574–585. [https://doi.org/10.1016/s0140-1971\(03\)00057-5](https://doi.org/10.1016/s0140-1971(03)00057-5)
- Elliot, A. J., & Thrash, T. M. (2002). Approach-avoidance motivation in personality: Approach and avoidance temperaments and goals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 804-818.
- Emmons, R. A. (1987). Narcissism: Theory and measurement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 11-17.
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.1.11>
- Fenigstein, A., Scheier, M. F., & Buss, A. H. (1975). Public and private self-consciousness: Assessment and theory. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 43(4), 522–527. <https://doi.org/10.1037/h0076760>
- Ferster, C. B. (1973). A functional analysis of depression. *American Psychologist*, 28, 857–870.
- Flett, G. L., Madorsky, D., Hewitt, P. L., & Heisel, M. J. (2002). Perfectionism cognitions, rumination, and psychological distress. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, 20(1), 33–47.
<https://doi.org/10.1023/A:1015128904007>
- Fossati, A., Borroni, S., Eisenberg, N., & Maffei, C. (2010). Relations of proactive and reactive dimensions of aggression to grandiose and covert narcissism in nonclinical adolescents. *Aggressive Behavior*, 36, 21–27.
- Foster, J. D., Campbell, W. K., & Twenge, J. M. (2003). Individual differences in narcissism: Inflated self-views across the lifespan and around the

world. *Journal of Research in Personality*, 37(6), 469–486.

[https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(03\)00026-6](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(03)00026-6)

Franzoi, S. L. (1983). Self-concept differences as a function of private self-consciousness and social anxiety. *Psychology Faculty Research and Publications*, 17, 275-287.

https://epublications.marquette.edu/psych_fac/384

Freud, S. (1957). On narcissism: An introduction. In J. Strachey (Ed. and Trans.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (67-104). Hogarth. (Original work published 1914)

Furnham, A. (2006). Personality disorders and intelligence. *Journal of Individual Differences*, 27, 42–46. <http://dx.doi.org/10.1027/1614-0001.27.1.42>

Gabbard, G. O. (1998). Transference and countertransference in the treatment of narcissistic patients. In E. Ronningstam (Ed.), *Disorders of narcissism: Diagnostic, clinical, and empirical implications* (125–145). American Psychiatric Press.

Gabbard, G. O. (2009). Transference and countertransference: Developments in the treatment of narcissistic personality disorder. *Psychiatric Annals*, 39, 129–136.

Gençöz, T., & Öncül, Ö. (2012). Examination of personality characteristics in a Turkish sample: Development of Basic Personality Traits Inventory. *Journal of General Psychology*, 139(3), 194–2216.

<https://doi.org/10.1080/00221309.2012.686932>

George, D., & Mallery, M. (2010). *SPSS for windows step by step: A simple guide and reference, 17.0 update*. Pearson.

- Ghanizadeh, A. (2017). The interplay between reflective thinking, critical thinking, self-monitoring, and academic achievement in higher education. *Higher Education, 74*, 101–114.
<https://doi.org/10.1007/s10734-016-0031-y>
- Golenkova, Z. T., Kosharnaya, G. B., & Kosharnyy, V. P. (2018). Influence of education on improved competitiveness of employees in the labour market. *Integration of Education, 22*(2), 263-404.
- Gore, W. L., & Widiger, T. A. (2016). Fluctuation between grandiose and vulnerable narcissism. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment, 7*(4), 363-371.
- Grant, A. M., Franklin, J., & Langford, P. (2002). The Self-Reflection and Insight Scale: A new measure of private self-consciousness. *Social Behavior and Personality: An International Journal, 30*(8), 821–835.
<https://doi.org/10.2224/sbp.2002.30.8.821>
- Grijalva, E., Newman, D. A., Tay, L., Donnellan, M. B., Harms, P. D., Robins, R. W., et al. (2015). Gender differences in narcissism: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin, 141*(2), 261–310.
<https://doi.org/10.1037/a0038231>
- Grove, J. L., Smith, T. W., Girard, J. M., & Wright, A. G. (2019). Narcissistic admiration and rivalry: An interpersonal approach to construct validation. *Journal of Personality Disorders, 1-25*.
- Harrington, R., & Loffredo, D. A. (2011). Insight, rumination, and self-reflection as predictors of well-being. *The Journal of Psychology, 145*(1), 39–57. <https://doi.org/10.1080/00223980.2010.528072>.
- Harter, S. (1999). *The construction of the self: A developmental perspective*. Guilford Press.

- Hayes, A. F. (2013). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. Guilford Press.
- Hendin, H. M., & Cheek, J. M. (1997). Assessing hypersensitive narcissism: A reexamination of Murray's Narcissism Scale. *Journal of Research in Personality, 31*(4), 588-599. <https://doi.org/10.1006/jrpe.1997.2204>
- Hettema J. M. (2008). What is the genetic relationship between anxiety and depression? *American Journal of Medical Genetics. Part C, Seminars in Medical Genetics, 148C*(2), 140–146. <https://doi.org/10.1002/ajmg.c.30171>
- Hilt, L. M., Cha, C. B., & Nolen-Hoeksema, S. (2008). Non-suicidal self-injury in young adolescent girls: Moderators of the distress-function relationship. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 76*, 63–71.
- Holahan, C. J., & Moos, R. H. (1987). Personal and contextual determinants of coping strategies. *Journal of Personality and Social Psychology, 52*(5), 946-955. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.5.946>
- Horowitz, L. M., Alden, L. E., Wiggins, J. S., & Pincus, A. L. (2003). *Inventory of Interpersonal Problems Manual*. The Psychological Corporation.
- Horton, R. S., Bleau, G., & Drwecki, B. (2006). Parenting narcissus: What are the links between parenting and narcissism? *Journal of Personality, 74*(2), 345–376. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2005.00378.x>
- Hyatt, C. S., Sleep, C. E., Lynam, D. R., Widiger, T. A., Campbell, W. K., & Miller, J. D. (2018). Ratings of affective and interpersonal tendencies differ for grandiose and vulnerable narcissism: A replication and extension of Gore and Widiger (2016). *Journal of Personality, 86*(3), 422–434. <https://doi.org/10.1111/jopy.12325>

- Ingram, R. E. (1990). Self-focused attention in clinical disorders: Review and a conceptual model. *Psychological Bulletin*, *107*(2), 156–176.
<https://doi.org/10.1037/0033-2909.107.2.156>
- Jacob, G. A., & Arntz, A. (2013). Schema therapy for personality disorders – A review. *International Journal of Cognitive Therapy*, *6*, 171–185.
- Jacobs, I., Lenz, L., Wollny, A., & Horsch, A. (2020). The higher-order structure of schema modes. *Journal of Personality Disorders*, *34*(3), 348–376. https://doi.org/10.1521/pedi_2018_32_401
- Johnson, D. P., Rhee, S. H., Friedman, N. P., Corley, R. P., Munn-Chernoff, M. A., Hewitt, J. K., et al. (2016). A twin study examining rumination as a transdiagnostic correlate of psychopathology. *Clinical Psychological Science: A Journal of the Association for Psychological Science*, *4*(6), 971–987. <https://doi.org/10.1177/2167702616638825>
- Johnson, M. (2003). The vulnerability status of neuroticism: Over-reporting or genuine complaints. *Personality and Individual Differences*, *35*, 877–887.
- Johnson, S. L., Leedom, L. J., & Muhtadie, L. (2012). The dominance behavioral system and psychopathology: Evidence from self-report, observational, and biological studies. *Psychological Bulletin*, *138*, 692–743. <https://doi.org/10.1037/a0027503>
- Joireman, J. A., Parrott III, L., & Hammersla, J. (2002). Empathy and the self-absorption paradox: Support for the distinction between self-rumination and self-reflection. *Self and Identity*, *1*, 53–65.
<https://doi.org/10.1080/152988602317232803>
- Jones, B. D., Woodman, T., Barlow, M., & Roberts, R. (2017). The darker side of personality: Narcissism predicts moral disengagement and antisocial

- behavior in sport. *Sport Psychologist*, 31(2), 109–116.
<http://dx.doi.org/10.1123/tsp.2016-0007>.
- Jones, D. N., & Paulhus, D. L. (2014). Introducing the Short Dark Triad (SD3): A brief measure of dark personalities. *Assessment*, 21, 28-41.
- Jones, N. P., Papadakis, A. A., Hogan, C. M., & Strauman, T. J. (2009). Over and over again: Rumination, reflection, and promotion goal failure and their interactive effects on depressive symptoms. *Behaviour Research and Therapy*, 47(3), 254–259. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2008.12.007>
- Kampe, L., Bohn, J., Remmers, C., & Hörz-Sagstetter, S. (2021). It's not that great anymore: The central role of defense mechanisms in grandiose and vulnerable narcissism. *Frontiers in Psychiatry*, 12, 661-689.
<https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.661948>
- Kaufman, S. B., Weiss, B., Miller, J. D., & Campbell, W. K. (2020). Clinical correlates of vulnerable and grandiose narcissism: A personality perspective. *Journal of Personality Disorders*, 34(1), 107–130.
https://doi.org/10.1521/pedi_2018_32_384
- Kernberg, O. F. (1998). Pathological narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical background and diagnostic classification. In E. Ronningstam (Ed.), *Disorders of narcissism: Diagnostic, clinical, and empirical implications* (29–51). American Psychiatric Press.
- Klonsky, E. D., Oltmanns, T. F., & Turkheimer, E. (2002). Informant-reports of personality disorder: Relation to self-reports and future research directions. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 9(3), 300–311.
<https://doi.org/10.1093/clipsy.9.3.300>
- Kohut, H. (1966). Forms and Transformations of Narcissism. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 14(2), 243–272.
<https://doi.org/10.1177/000306516601400201>

- Kohut, H. (1971). *The analysis of the self*. International Universities Press.
- Konrath, S., Meier, B. P., & Bushman, B. J. (2014). Development and validation of the Single Item Narcissism Scale (SINS). *PloS One*, *9*(8), e103469. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0103469>
- Kross, E., Ayduk, O., & Mischel, W. (2005). When asking “why” does not hurt distinguishing rumination from reflective processing of negative emotions. *Psychological Science*, *16*(9), 709–715. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2005.01600.x>
- Lakey, C. E., Rose, P., Campbell, W. K., & Goodie, A. S. (2008). Probing the link between narcissism and gambling: The mediating role of judgment and decision-making biases. *Journal of Behavioral Decision Making*, *21*(2), 113-137. <https://doi.org/10.1002/bdm.582>
- Lam, D., Smith, N., Checkley, S., Rijdsdijk, F., & Sham, P. (2003). Effect of neuroticism, response style and information processing on depression severity in a clinically depressed sample. *Psychological Medicine*, *33*, 469–479.
- Leary, T. (1957). *Interpersonal diagnosis of personality: A functional theory and methodology for personality evaluation*. Ronald Press.
- Leckelt, M., Küfner, A. C. P., Nestler, S., & Back, M. D. (2015). Behavioral processes underlying the decline of narcissists’ popularity over time. *Journal of Personality and Social Psychology*, *109*(5), 856–871. <https://doi.org/10.1037/pspp0000057>
- Little, R. (2006). Treatment considerations when working with pathological narcissism. *Transactional Analysis Journal*, *36*(4), 303-317. <https://doi.org/10.1177/036215370603600405>

- Lobbestael, J., Baumeister, R. F., Fiebig, T., & Eckel, L. A. (2014). The role of grandiose and vulnerable narcissism in self-reported and laboratory aggression and testosterone reactivity. *Personality and Individual Differences, 69*, 22-27. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.05.007>
- Lobbestael, J., Van Vreeswijk, M. F., & Arntz, A. (2008). An empirical test of schema mode conceptualizations in personality disorders. *Behaviour Research and Therapy, 46*(7), 854–860. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2008.03.006>
- Lobbestael, J., Vreeswijk, M. V., & Arntz, A. (2007). Shedding light on schema modes: A clarification of the mode concept and its current research status. *Netherlands Journal of Psychology, 63*, 69-78.
- Lyke, J. A. (2009). Insight, but not self-reflection, is related to subjective well-being. *Personality and Individual Differences, 46*, 66–70. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2008.09.010>.
- Lyubomirsky, S., Tucker, K. L., Caldwell, N. D., & Berg, K. (1999). Why ruminators are poor problem solvers: Clues from the phenomenology of dysphoric rumination. *Journal of Personality and Social Psychology, 77*, 1041–1060.
- Lyubomirsky, S., & Tkach, C. (2004). The consequences of dysphoric rumination. In C. Papageorgiou & A. Wells (Eds.), *Depressive rumination: Nature, theory, and treatment* (21-41). John Wiley & Sons.
- MacKinnon, D. P., Lockwood, C. M., & Williams, J. (2004). Confidence limits for the indirect effect: Distribution of the product and resampling methods. *Multivariate Behavioral Research, 39*(1), 99-128.
- Manavipour, D., & Shahhosieni, A. (2016). Investigation of psychometric properties of Rumination-Reflection Scale. *The Neuroscience Journal of Shefaye Khatam, 4*, 7-16. (In Persian)

- Marin, K. A., & Rotondo, E. K. (2015). Rumination and self-reflection in stress narratives and relations to psychological functioning. *Memory (Hove, England)*, 25(1), 44–56. <https://doi.org/10.1080/09658211.2015.1124122>
- Masterson, J. F. (1993). *The emerging self: A developmental, self, and object relations approach to the treatment of the closet narcissistic disorder of the self*. Brunner/Mazel.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 81–90. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.1.81>
- McKenzie, K., & Hoyle, R. H. (2008). The self-absorption scale: Reliability and validity in non-clinical samples. *Personality and Individual Differences*, 45, 726–731. doi: 10.1016/j.paid.2008.07.020
- Mechanic, K. L., & Barry, C. T. (2015). Adolescent grandiose and vulnerable narcissism: Associations with perceived parenting practices. *Journal of Child and Family Studies*, 24(5), 1510–1518. <https://doi.org/10.1007/s10826-014-9956-x>
- Miller, J. D., & Campbell, W. K. (2008). Comparing clinical and social-personality conceptualizations of narcissism. *Journal of Personality*, 76(3), 449–476. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2008.00492.x>
- Miller, J. D., Campbell, W. K., & Pilkonis, P. (2007). Narcissistic personality disorder: Relations with distress and functional impairment. *Comprehensive Psychiatry*, 48, 170–177.
- Miller, J. D., Campbell, W. K., Young, D. L., Lakey, C. E., Reidy, D. E., Zeichner, A., et al. (2009). Examining the relations among narcissism,

impulsivity, and self-defeating behaviors. *Journal of Personality*, 77, 761–794.

Miller, J. D., Dir, A., Gentile, B., Wilson, L., Pryor, L. R., & Campbell, W. K. (2010). Searching for a vulnerable dark triad: Comparing Factor 2 psychopathy, vulnerable narcissism, and borderline personality disorder. *Journal of Personality*, 78(5), 1529–1564.

<https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2010.00660.x>

Miller, J. D., Gentile, B., & Campbell, W. K. (2013). A test of the construct validity of the Five-Factor Narcissism Inventory. *Journal of Personality Assessment*, 95(4), 377–387.

<https://doi.org/10.1080/00223891.2012.742903>

Miller, J. D., Gentile, B., Wilson, L., & Campbell, W. K. (2013). Grandiose and vulnerable narcissism and the DSM–5 pathological personality trait model. *Journal of Personality Assessment*, 95, 284–290.

Miller, J. D., Hoffman, B. J., Gaughan, E. T., Gentile, B., Maples, J., & Campbell, K. W. (2011). Grandiose and vulnerable narcissism: A nomological network analysis. *Journal of Personality*, 79(5), 1013–1042.

<https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2010.00711.x>

Miller, J. D., Lynam, D. R., & Leukefeld, C. (2003). Examining antisocial behavior through the use of the five factor model facets. *Aggressive Behavior*, 29, 497–514.

Miller, J. D., Lynam, D. R., Hyatt, C. S., & Campbell, W. K. (2017). Controversies in Narcissism. *Annual Review of Clinical Psychology*, 13, 291–315. <https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-032816-045244>

Miller, J. D., McCain, J., Lynam, D. R., Few, L. R., Gentile, B., MacKillop, J., et al. (2014). A comparison of the criterion validity of popular measures of narcissism and narcissistic personality disorder via the use of expert

ratings. *Psychological Assessment*, 26(3), 958–969.

<https://doi.org/10.1037/a0036613>

Miller, J. D., Pilkonis, P. A., & Clifton, A. (2005). Self- and other-reports of traits from the five-factor model: Relations to personality disorder. *Journal of Personality Disorders*, 19, 400–419.

Miller, J. D., Price, J., Gentile, B., Lynam, D. R., & Campbell, W. K. (2012). Grandiose and vulnerable narcissism from the perspective of the interpersonal circumplex. *Personality and Individual Differences*, 53(4), 507–512. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2012.04.026>

Miller, J. D., Widiger, T. A., & Campbell, W. K. (2010). Narcissistic personality disorder and the DSM-V. *Journal of Abnormal Psychology*, 119(4), 640–649. <https://doi.org/10.1037/a0019529>

Millon, T. (1981). *Disorders of personality*. Wiley.

Millon, T., Grossman, S., Millon, C., Meagher, S., & Ramnath, R. (2004). *Personality disorders in modern life* (2nd ed.). Wiley & Sons.

Montebarocci, O., Surcinelli, P., Baldaro, B., Trombini, E., & Rossi, N. (2004). Narcissism versus proneness to shame and guilt. *Psychological Reports*, 94(3), 883-887. <https://doi.org/10.2466/PR0.94.3.883-887>

Mor, N., & Winkquist, J. (2002). Self-focused attention and negative affect: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 128, 638–662.

Morf, C. C. (2006). Personality reflected in a coherent idiosyncratic interplay of intra- and interpersonal self-regulatory processes. *Journal of Personality*, 76, 1527–1556.

- Morf, C. C., & Rhodewalt, F. (2001). Unraveling the paradoxes of narcissism: A dynamic self-regulatory processing model. *Psychological Inquiry, 12*(4), 177-196. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1204_1
- Morf, C. C., Schürch, E., Küfner, A., Siegrist, P., Vater, A., Back, M., et al. (2017). Expanding the nomological net of the Pathological Narcissism Inventory: German validation and extension in a clinical inpatient sample. *Assessment, 24*(4), 419–443. <http://dx.doi.org/10.1177/1073191115627010>.
- Motro, D., Ordóñez, L. D., Pittarello, A., & Welsh, D. T. (2016). Investigating the effects of anger and guilt on unethical behavior: A dual-process approach. *Journal of Business Ethics, 152*(1), 133-148. <http://dx.doi.org/10.1007/s10551-016-3337-x>
- Nelissen, R. M. A., Breugelmans, S. M., & Zeelenberg, M. (2013). Reappraising the moral nature of emotions in decision making: The case of shame and guilt. *Social and Personality Psychology Compass, 7*(6), 355–365. <http://dx.doi.org/10.1111/spc3.12030>
- Nesse, R. M. (2000). Is depression an adaptation? *Archives of General Psychiatry, 57*, 14–20.
- Nolan, S. A., Roberts, J. E., & Gotlib, I. H. (1998). Neuroticism and ruminative response style as predictors of change in depressive symptomatology. *Cognitive Therapy and Research, 22*, 445–455.
- Nolen-Hoeksema, S., & Harrell, Z. A. (2002). Rumination, depression, and alcohol use: Tests of gender differences. *Journal of Cognitive Psychotherapy, 16*, 391–403.
- Nolen-Hoeksema, S., & Morrow, J. (1991). A prospective study of depression and posttraumatic stress symptoms after a natural disaster: The 1989

Loma Prieta earthquake. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 115–121.

Nolen-Hoeksema, S., & Watkins, E. R. (2011). A heuristic for developing transdiagnostic models of psychopathology: Explaining multifinality and divergent trajectories. *Perspectives on Psychological Science: A Journal of the Association for Psychological Science*, 6(6), 589–609.

<https://doi.org/10.1177/1745691611419672>

Nolen-Hoeksema, S., Larson, J., & Grayson, C. (1999). Explaining the gender difference in depressive symptoms. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(5), 1061–1072.

Nolen-Hoeksema, S., Parker, L., & Larson, J. (1994). Ruminative coping with depressed mood following loss. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 92–104.

Nolen-Hoeksema, S., Stice, E., Wade, E., & Bohon, C. (2007). Reciprocal relations between rumination and bulimic, substance abuse and depressive symptoms in female adolescents. *Journal of Abnormal Psychology*, 116, 198–207.

Nolen-Hoeksema, S., Wisco, B. E., & Lyubomirsky, S. (2008). Rethinking rumination. *Perspectives on Psychological Science*, 3(5), 400–424.

<https://doi.org/10.1111/j.1745-6924.2008.00088.x>

O'Boyle, E. H., Forsyth, D. R., Banks, G. C., Story, P. A., & White, C. D. (2015). A meta-analytic test of redundancy and relative importance of the Dark Triad and Five-Factor Model of personality. *Journal of Personality*, 83(6), 644–664. <https://doi.org/10.1111/jopy.12126>

Ogrodniczuk, J. S., Piper, W. E., Joyce, A. S., Steinberg, P. I., & Duggal, S. (2009). Interpersonal problems associated with narcissism among psychiatric outpatients. *Journal of Psychiatric Research*, 43, 837–842.

- Oltmanns, T. F., & Powers, A. D. (2012). Knowing our pathology. In S. Vazire & T. D. Wilson (Eds.), *Handbook of self-knowledge* (258–273). The Guilford Press.
- Otway, L. J., & Vignoles, V. L. (2006). Narcissism and childhood recollections: A quantitative test of psychoanalytic predictions. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *32*(1), 104–116. <https://doi.org/10.1177/0146167205279907>
- Oyserman, D., Coon, H. M., & Kemmelmeier, M. (2002). Rethinking individualism and collectivism: Evaluation of theoretical assumptions and meta-analyses. *Psychological Bulletin*, *128*, 3–72.
- Pan, W., Ghoshal, G., Krumme, C., Cebrian, M., & Pentland, A. (2013). Urban characteristics attributable to density-driven tie formation. *Nature Communications*, *4*(1), 19-61.
- Paulhus D. L. (1998). Interpersonal and intrapsychic adaptiveness of trait self-enhancement: A mixed blessing? *Journal of Personality and Social Psychology*, *74*(5), 1197–1208. <https://doi.org/10.1037//0022-3514.74.5.1197>
- Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2002). The dark triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, *36*, 556–563.
- Perry, J. D., & Perry, J. C. (2004). Conflicts, defenses and the stability of narcissistic personality features. *Psychiatry*, *67*(4), 310–330. <https://doi.org/10.1521/psyc.67.4.310.56570>
- Pincus, A. L., & Lukowitsky, M. R. (2010). Pathological narcissism and narcissistic personality disorder. *Annual Review of Clinical Psychology*, *6*, 421–446. <http://dx.doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.121208.131215>

- Pincus, A. L., & Wiggins, J. S. (1990). Interpersonal problems and conceptions of personality disorders. *Journal of Personality Disorders, 4*, 342-352.
- Pincus, A. L., Ansell, E. B., Pimentel, C. A., Cain, N. M., Wright, A., & Levy, K. N. (2009). Initial construction and validation of the Pathological Narcissism Inventory. *Psychological Assessment, 21*, 365–379.
- Pulver, S. E. (1970). Narcissism: The term and the concept. *Journal of the American Psychoanalytic Association, 18*(2), 319–341.
<https://doi.org/10.1177/000306517001800204>
- Raskin, R., & Terry, H. (1988). A principal-components analysis of the Narcissistic Personality Inventory and further evidence of its construct validity. *Journal of Personality and Social Psychology, 54*(5), 890–902.
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.54.5.890>
- Rasmussen K. (2016). Entitled vengeance: A meta-analysis relating narcissism to provoked aggression. *Aggressive Behavior, 42*(4), 362–379.
<https://doi.org/10.1002/ab.21632>
- Rathvon, N., & Holmstrom, R. W. (1996). An MMPI-2 portrait of narcissism. *Journal of Personality Assessment, 66*(1), 1–19.
https://doi.org/10.1207/s15327752jpa6601_1
- Richardson, E. N., & Boag, S. (2016). Offensive defenses: The mind beneath the mask of the dark triad traits. *Personality and Individual Differences, 92*, 148-152. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.12.039>
- Rimes, K. A., & Watkins, E. (2005). The effects of self-focused rumination on global negative self-judgements in depression. *Behaviour Research and Therapy, 43*(12), 1673–1681.
- Ritter, K., Vater, A., Rüsçh, N., Schröder-Abé, M., Schütz, A., Fydrich, T., et al. (2014). Shame in patients with narcissistic personality disorder.

Psychiatry Research, 215(2), 429–437.

<https://doi.org/10.1016/j.psychres.2013.11.019>

- Robbins, S. B., & Dupont, P. (1992). Narcissistic needs of the self and perceptions of interpersonal behavior. *Journal of Counseling Psychology*, 39(4), 462–467. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.39.4.462>
- Roche, M. J., Pincus, A. L., Conroy, D. E., Hyde, A. L., & Ram, N. (2013). Pathological narcissism and interpersonal behavior in daily life. *Personality Disorders*, 4(4), 315–323. <https://doi.org/10.1037/a0030798>
- Rose, P. (2002). The happy and unhappy faces of narcissism. *Personality and Individual Differences*, 33(3), 379–392. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(01\)00162-3](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(01)00162-3)
- Rosenfeld, H. (1964). On the psychopathology of narcissism: A clinical approach. *International Journal of Psychoanalysis*, 45, 332-337.
- Røvik, J.O. (2001). Overt and covert narcissism: Turning points and mutative elements in two psychotherapies. *British Journal of Psychotherapy*, 17, 435-447.
- Rugancı, R. N. (1995). Private and public self-consciousness subscales of the Fenigstein, Scheier and Buss Self-Consciousness Scale: A Turkish translation. *Personality and Individual Differences*, 18(2), 279-282.
- Ruiz, J. M., Smith, T. W., & Rhodewalt, F. (2001). Distinguishing narcissism and hostility: Similarities and differences in interpersonal circumplex and five-factor correlates. *Journal of Personality Assessment*, 76(3), 537–555. https://doi.org/10.1207/S15327752JPA7603_12
- Şahin, N. H. ve Durak, A. (1994). Kısa Semptom Envanteri: Türk gençleri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31), 44-56.

- Samuel, D. B., & Widiger, T. A. (2004). Clinicians' personality descriptions of prototypic personality disorders. *Journal of Personality Disorders, 18*, 286-308.
- Sanders, W. A., & Lam, D. H. (2010). Ruminative and mindful self-focused processing modes and their impact on problem solving in dysphoric individuals. *Behaviour Research and Therapy, 48*(8), 747–753.
<https://doi.org/10.1016/j.brat.2010.04.007>
- Scandell, D. J. (1998). The personality correlates of public and private self-consciousness from a five-factor perspective. *Journal of Social Behavior and Personality, 13*, 579–592.
- Schröder-Abé, M., & Fatfouta, R. (2019). Shades of narcissistic dishonesty: Grandiose versus vulnerable narcissism and the role of self-conscious emotions. *Journal of Economic Psychology, 71*, 148–158.
<https://doi.org/10.1016/j.joep.2018.06.003>
- Sedikides, C., Rudich, E., Gregg, A., Kumashiro, M., & Rusbult, C. (2004). Are normal narcissists psychologically healthy? Self-esteem matters. *Journal of Personality and Social Psychology, 87*, 400–416.
- Seegerstrom, S. C., Tsao, J. C. I., Alden, L. E., & Craske, M. G. (2000). Worry and rumination: Repetitive thought as a concomitant and predictor of negative mood. *Cognitive Therapy and Research, 24*, 671–688.
- Sengul, B. Z., Unal, E., Akca, S., Canbolat, F., Denizci, M., & Bastug, G. (2015). Validity and reliability study for the Turkish adaptation of the Hypersensitive Narcissism Scale (HSNS). *Düşünen Adam: The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences, 28*, 231-241. doi:
[10.5350/DAJPN2015280306](https://doi.org/10.5350/DAJPN2015280306)
- Siegle, G. J., Moore, P. M., & Thase, M. E. (2004). Rumination: One construct, many features in healthy individuals, depressed individuals, and

individuals with lupus. *Cognitive Therapy and Research*, 28(5), 645–668.
<https://doi.org/10.1023/B:COTR.0000045570.62733.9f>

Silvia, P. J., & Philips, A. G. (2011). Evaluating self-reflection and insight as self-conscious traits. *Personality and Individual Differences*, 50, 234–237. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2010.09.035>.

Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş: Temel ilkeler ve LISREL uygulamaları*. Ekinoks.

Singh, G. P., Singh, T., Deepti, S. S., Devgun, S., Gupta, V., & Arora, H. (2020). A comparative study of interpersonal relationships of male adolescents among rural and urban population of Amritsar district of Punjab. *Journal of Advanced Medical and Dental Sciences Research*, 8(12), 205-210.

Slowinska, A., Runaway, A., & Oleszkowicz, A. (2014). Rumination-Reflection Questionnaire (RRQ) by Paul D. Trapnell and Jennifer D. Campbell-Polish adaptation of the method. *Polish Psychological Forum*, 19(4), 457-478. (In Polish)

Smith, J. M., Alloy, L. B., & Abramson, L.Y. (2006). Cognitive vulnerability to depression, rumination, hopelessness, and suicidal ideation: Multiple pathways to self-injurious thinking. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 36, 443–454.

Spasojevic, J. & Alloy, L. B. (2001). Rumination as a common mechanism relating depressive risk to depression. *Emotion*, 1, 25–37.

Stanton, A. L., Kirk, S. B., Cameron, C. L., & Danoff-Burg, S. (2000). Coping through emotional approach: Scale construction and validation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 1150–1169.

- Stanton, K., Cruitt, P., Kent, A., Stasik-O'Brien, S. M., Ellickson-Larew, S., & Watson, D. (2017). Measures of psychopathology characterized by dominance: Articulating their structure and relations with personality and other psychopathology. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 39(4), 605–619. <https://doi.org/10.1007/s10862-017-9615-9>
- Sturman, T. S. (2000). The motivational foundations and behavioral expressions of three narcissistic styles. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 28(4), 393–408. <https://doi.org/10.2224/sbp.2000.28.4.393>
- Sullivan, H. S. (1953). *The interpersonal theory of psychiatry*. Norton.
- Tabachnick, B., & Fidell, L. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Pearson.
- Takano, K., & Tanno, Y. (2008). Development of Japanese-version Rumination-Reflection Questionnaire. *Japanese Journal of Personality*, 16, 259-261. (In Japanese). <http://doi.org/10.2132/personality.16.259>
- Takano, K., & Tanno, Y. (2009). Self-rumination, self-reflection, and depression: Self-rumination counteracts the adaptive effect of self-reflection. *Behavior Research and Therapy*, 47, 260–264. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2008.12.008>
- Thimm J. C. (2010). Mediation of early maladaptive schemas between perceptions of parental rearing style and personality disorder symptoms. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 41(1), 52–59. <https://doi.org/10.1016/j.jbtep.2009.10.001>
- Thomaes, S., Brummelman, E., Reijntjes, A., & Bushman, B. J. (2013). When narcissus was a boy: Origins, nature, and consequences of childhood narcissism. *Child Development Perspectives*, 7(1), 22–26. <https://doi.org/10.1111/cdep.12009>

- Thomaes, S., Bushman, B. J., Orobio de Castro, B., & Stegge, H. (2009). What makes narcissists bloom? A framework for research on the etiology and development of narcissism. *Development and Psychopathology, 21*(4), 1233–1247. <https://doi.org/10.1017/S0954579409990137>
- Thomas, K. M., Wright, A. G. C., Lukowitsky, M. R., Donnellan, M. B., & Hopwood, C. J. (2012). Evidence for the criterion validity and clinical utility of the Pathological Narcissism Inventory. *Assessment, 19*, 135–145.
- Trapnell, P. D., & Campbell, J. D. (1999). Private self-consciousness and the five-factor model of personality: Distinguishing rumination from reflection. *Journal of Personality and Social Psychology, 76*(2), 284–304. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.76.2.284>
- Treynor, W., Gonzalez, R., & Nolen-Hoeksema, S. (2003). Rumination reconsidered: A psychometric analysis. *Cognitive Therapy and Research, 27*(3), 247–259. <https://doi.org/10.1023/A:1023910315561>
- Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2003). "Isn't it fun to get the respect that we're going to deserve?" Narcissism, social rejection, and aggression. *Personality and Social Psychology Bulletin, 29*(2), 261–272. <https://doi.org/10.1177/0146167202239051>
- Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2009). *Living in the age of entitlement: The narcissism epidemic*. Free Press.
- Twenge, J. M., & Foster, J. D. (2008). Mapping the scale of the narcissism epidemic: Increases in narcissism 2002-2007 within ethnic groups. *Journal of Research in Personality, 42*(6), 1619–1622. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2008.06.014>

- Twenge, J. M., Konrath, S., Foster, J. D., Campbell, W. K., & Bushman, B. J. (2008). Egos inflating over time: A cross-temporal meta-analysis of the Narcissistic Personality Inventory. *Journal of Personality, 76*(4), 875–928. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2008.00507.x>
- Van der Linden, S., & Rosenthal, S. A. (2016). Measuring narcissism with a single question? A replication and extension of the Single-Item Narcissism Scale (SINS). *Personality and Individual Differences, 90*, 238–241. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.10.050>
- Van Wijk-Herbrink, M. F., Bernstein, D. P., Broers, N. J., Roelofs, J., Rijkeboer, M. M., & Arntz, A. (2018). Internalizing and externalizing behaviors share a common predictor: The effects of early maladaptive schemas are mediated by coping responses and schema modes. *Journal of Abnormal Child Psychology, 46*(5), 907–920. <https://doi.org/10.1007/s10802-017-0386-2>
- Vannucci, M., & Chiorri, C. (2018). Individual differences in self-consciousness and mind wandering: Further evidence for a dissociation between spontaneous and deliberate mind wandering. *Personality and Individual Differences, 121C*, 57-61. doi: 10.1016/j.paid.2017.09.022
- Vernon, P.A., Villani, V.C., Vickers, L.C., & Harris, J.A. (2008). A behavioral genetic investigation of the Dark Triad and the Big 5. *Personality and Individual Differences, 44*, 445-452.
- Vize, C. E., Collison, K. L., Crowe, M. L., Campbell, W. K., Miller, J. D., & Lynam, D. R. (2017). Using dominance analysis to decompose narcissism and its relation to aggression and externalizing outcomes. *Assessment, 26*(2), 260-270. <http://dx.doi.org/10.1177/1073191116685811>

- Vize, C. E., Lynam, D. R., Collison, K. L., & Miller, J. D. (2018). Differences among dark triad components: A meta-analytic investigation. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 9(2), 101–111. <https://doi.org/10.1037/per0000222>
- Vize, C. E., Miller, J. D., Collison, K. L., & Lynam, D. R. (2021). Untangling the relation between narcissistic traits and behavioral aggression following provocation using an FFM framework. *Journal of Personality Disorders*, 35(2), 299–318. https://doi.org/10.1521/pedi_2020_34_321
- Vreeswijk, van, M. F., & Broersen, J. (2006). *Schemagerichte therapie: Werken in groepen (handleiding)*. Bohn Stafleu van Loghum, Houten.
- Watkins E. R. (2008). Constructive and unconstructive repetitive thought. *Psychological Bulletin*, 134(2), 163–206. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.134.2.163>
- Watkins, E. R., & Roberts, H. (2020). Reflecting on rumination: Consequences, causes, mechanisms and treatment of rumination. *Behaviour Research and Therapy*, 127, 1-28. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2020.103573>
- Watkins, E., & Teasdale, J. D. (2004). Adaptive and maladaptive self-focus in depression. *Journal of Affective Disorders*, 82(1), 1–8. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2003.10.006>
- Watson, P. J., & Biderman, M. D. (1993). Narcissistic Personality Inventory factors, splitting, and self-consciousness. *Journal of Personality Assessment*, 61(1), 41-57. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa6101_4
- Watson, P. J., Little, T., Sawrie, S. M., & Biderman, M. D. (1992). Measures of the narcissistic personality: Complexity of relationships with self-esteem and empathy. *Journal of Personality Disorders*, 6(4), 434–449. <https://doi.org/10.1521/pedi.1992.6.4.434>

- Watson, P. J., Morris, R. J., Ramsey, A., Hickman, S. E., & Waddell, M. G. (1996). Further contrasts between self-reflectiveness and internal state awareness factors of private self-consciousness. *Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*, *130*, 183–192.
- Watson, P. J., Sawrie, S. M., & Biderman, M. D. (1991). Personal control, assumptive worlds, and narcissism. *Journal of Social Behavior and Personality*, *6*(4), 929–941.
- Watson, P. J., Trumpter, N., O'Leary, B. J., Morris, R. J., & Culhane, S. E. (2006). Narcissism and self-esteem in the presence of imagined others: Supportive versus destructive object representations and the continuum hypothesis. *Imagination, Cognition and Personality*, *25*, 253–268.
- Weidmann, R., Chopik, W. J., Ackerman, R. A., Allroggen, M., Bianchi, E. C., Brecheen, C., et al. (2023). Age and gender differences in narcissism: A comprehensive study across eight measures and over 250,000 participants. *Journal of Personality and Social Psychology*, *124*(6), 1277–1298. <https://doi.org/10.1037/pspp0000463>
- Wink, P. (1991). Two faces of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology*, *61*(4), 590–597. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.61.4.590>
- Wright, A. G. C., Stepp, S. D., Scott, L. N., Hallquist, M. N., Beeney, J. E., Lazarus, S. A., et al. (2017). The effect of pathological narcissism on interpersonal and affective processes in social interactions. *Journal of Abnormal Psychology*, *126*(7), 898–910. <https://doi.org/10.1037/abn0000286>
- Wright, A. G., Pincus, A. L., Thomas, K. M., Hopwood, C. J., Markon, K. E., & Krueger, R. F. (2013). Conceptions of narcissism and the DSM-5 pathological personality traits. *Assessment*, *20*(3), 339–352. <https://doi.org/10.1177/1073191113486692>

- Yılmaz, H. A. (2022). Öz farkındalık ve öz bilinç: Sosyal psikoloji bakış açısıyla bir derleme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 14(4), 437-445.
doi.org/10.18863/pgy.1029405
- Young, J. E., Klosko, J. S., & Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's guide*. The Guilford Press.
- Yuan, L., Peng, M., Huang, J.-h., & Zhou, R.-l. (2010). The Chinese version of Rumination-Reflection Questionnaire in college students: Validity and reliability. *Chinese Journal of Clinical Psychology*, 18(6), 701–703.
- Zajenkowski, M., Maciantowicz, O., Szymaniak, K., & Urban, P. (2018). Vulnerable and grandiose narcissism are differentially associated with ability and trait emotional intelligence. *Frontiers in Psychology*, 9, 1606.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01606>
- Zanon, C., & Teixeira, M. A. P. (2006). Adaptation of the Rumination and Reflection Questionnaire (RRQ) to Brazilian university students. *Interação Psicologia*, 10(1), 75–82. (In Portuguese)
- Zeigler-Hill, V. (2006). Discrepancies between implicit and explicit self-esteem: Implications for narcissism and self-esteem instability. *Journal of Personality*, 74, 119–143.

EKLER

EK A. IŞIK ÜNİVERSİTESİ ETİK KURUL ONAYI

**FMV IŞIK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ DOKTORA PROGRAMI
ETİK KURUL ALT KOMİSYON RAPORU**

Klinik Psikoloji Doktora Programı 219DPY9040 öğrenci no'lu, Seren Saltoğlu tarafından yürütülecek olan “Grandiyöz ve Kırılgan Narsisizm ile Psikolojik Belirtiler ve Kişilerarası Problemler Arasındaki Farklılaşan İlişkilerde Şema Başa Çıkma Biçimleri ve İçgörünün Aracı Rolü” başlıklı tez araştırma protokolüne ait dosyanın incelenmesi sonucunda; tez araştırmasında katılımcıların risklerinin bulunmadığı, katılımcı/örneklem seçiminin yeterli olduğu, savunmasız herhangi bir katılımcının bulunmadığı, katılımcıların gönüllü olarak katıldığını belgeleyen bilgilendirilmiş onay formunun düzenlendiği, katılımcıların gizlilik ilkesine uygun olarak bilgi ve verilerinin korunduğu, kimlik bilgilerinin saklı tutularak bulguların sadece bilimsel amaçla ve toplum yararı için kullanılacağına açıklandığı belirlenmiş ve etik yönden uygun bulunmuştur. 16.06.2022

Prof. Dr. Gülden Güvenç

Dr. Öğr. Üyesi Ezgi Deveci

Dr. Öğr. Üyesi Miray Akyunus

EK B. BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Katılımcı için Bilgiler:

Tarih: 09/06/2022

Bu araştırmanın amacı, bireylerin farklı kişilik özellikleri ile psikolojik belirtiler ve başa çıkma biçimleri arasındaki ilişkileri daha iyi anlamaktır.

Araştırma için sizden yapmanızı istediğimiz, size ilettiğimiz formlardaki her soruyu tek tek okuyarak size en uygun yanıtları vermenizdir. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırmaya katılmanız halinde kişisel bilgilerinizin gizliliğine saygı gösterilecek, araştırma sonuçlarının bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında da özenle korunacaktır. Veriler, kimlik bilgileriniz gizli kalmak koşuluyla bu ve farklı araştırmalarda kullanılacaktır.

Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahiptir.

Bu yazıyı okuduktan sonra araştırmamıza gönüllü olarak katılmak istiyorsanız aşağıdaki onay bölümünü doldurunuz ve imzalayınız.

Katılımcının Beyanı:

Işık Üniversitesi Klinik Psikoloji Doktora Programı'nda Dr. Öğr. Üyesi Miray Akyunus danışmanlığında Klinik Psikolog Seren Saltoğlu tarafından yürütülen bu çalışma hakkında verilen yukarıdaki bilgileri okudum. Yapılan tüm açıklamaları ayrıntıları ile anlamış bulunuyorum. Araştırma sonuçlarının eğitim ve bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda bana yeterli güven verildi.

Bu koşullarla söz konusu araştırmaya kendi isteğimle katılmayı kabul ediyorum.

EK C. RUMINATION-REFLECTION QUESTIONNAIRE

RRQ

Instructions:

For each of the statements located on the next two pages, please indicate your level of agreement or disagreement by circling one of the scale categories to the right of each statement. Use the scale as shown below:

	Strongly Disagree	Disagree	Neutral	Agree	Strongly Agree
	1	2	3	4	5
1. My attention is often focused on aspects of myself I wish I'd stop thinking about.....	1	2	3	4	5
2. I always seem to be "re-hashing" in my mind recent things I've said or done.....	1	2	3	4	5
3. Sometimes it is hard for me to shut off thoughts about myself.	1	2	3	4	5
4. Long after an argument or disagreement is over with, my thoughts keep going back to what happened.	1	2	3	4	5
5. I tend to "ruminate" or dwell over things that happen to me for a really long time afterward.	1	2	3	4	5
6. I don't waste time re-thinking things that are over and done with.	1	2	3	4	5
7. Often I'm playing back over in my mind how I acted in a past situation.	1	2	3	4	5
8. I often find myself re-evaluating something I've done.....	1	2	3	4	5
9. I never ruminate or dwell on myself for very long.	1	2	3	4	5
10. It is easy for me to put unwanted thoughts out of my mind.	1	2	3	4	5
11. I often reflect on episodes in my life that I should no longer concern myself with.	1	2	3	4	5
12. I spend a great deal of time thinking back over my embarrassing or disappointing moments.	1	2	3	4	5
<hr/>					
13. Philosophical or abstract thinking doesn't appeal to me that much.....	1	2	3	4	5
14. I'm not really a meditative type of person.	1	2	3	4	5
15. I love exploring my "inner" self.	1	2	3	4	5
16. My attitudes and feelings about things fascinate me.	1	2	3	4	5
17. I don't really care for introspective or self-reflective thinking.	1	2	3	4	5
18. I love analyzing why I do things.....	1	2	3	4	5
19. People often say I'm a "deep", introspective type of person.	1	2	3	4	5
20. I don't care much for self-analysis.....	1	2	3	4	5
21. I'm very self-inquisitive by nature.	1	2	3	4	5
22. I love to meditate on the nature and meaning of things.....	1	2	3	4	5
23. I often love to look at my life in philosophical ways.....	1	2	3	4	5
24. Contemplating myself isn't my idea of fun.	1	2	3	4	5

EK D. RUMİNASYON-YANSITMALI DÜŞÜNME ÖLÇEĞİ TÜRKÇE UYARLAMASI

Lütfen aşağıda yer alan her bir ifade için, ifadelerin sağındaki ölçeklendirmelerden birini işaretleyerek, ne ölçüde katılıp katılmadığınızı belirtiniz.

Kesinlikle Katılmıyorum
Katılmıyorum
Nötr/Kararsızım
Katılıyorum
Kesinlikle Katılıyorum

- 1.Çoğu zaman dikkatim, düşünmeyi bırakmak isteyeceğim yönlerime odaklanır.
- 2.Yakın zamanda söylemiş ya da yapmış olduğum şeyleri, hep zihnimde tekrar tekrar düşünüp duruyor gibiyim.
- 3.Kendi hakkımdaki düşünceleri susturmak bazen benim için güçtür.
- 4.Bir tartışma ya da anlaşmazlık sona erdikten çok sonra, düşüncelerim olan bitene geri dönmeyi sürdürür.
- 5.Başıma gelenlerin ardından, gerçekten uzun bir süre olanlar üzerinde durma ya da "ruminasyon" yapma (tekrar tekrar aynı düşünceleri zihninde döndürüp durma) eğilimindeyimdir.
- 6.Bitmiş ya da yapılmış şeyleri yeniden düşünerek zaman kaybetmem.
- 7.Geçmiş bir durumda nasıl davrandığımı zihnimde sık sık yeniden canlandırırım.
- 8.Sık sık kendimi yapmış olduğum bir şeyi tekrar değerlendirirken bulurum.
- 9.Hiçbir zaman çok uzun süre kendi üzerimde durmam ya da ruminasyon (tekrar tekrar aynı düşünceleri zihninde döndürüp durma) yapmam.
- 10.İstenmeyen düşünceleri zihnimden atmak benim için kolaydır.
- 11.Artık meşgul olmam gerek. (Eyen hayat tecrübelerimi sık sık derinlemesine düşündürürm.
- 12.Utanç verici veya hayal kırıklığı yaratan anlarım üzerine geri dönüp düşünerek ciddi zaman harcarım.
- 13.Felsefi ya da soyut düşünme beni pek fazla cezbetmez.
- 14.Derin düşünen bir insan pek sayılmam.
- 15."İçsel/Saklı" kendiliğimi keşfetmeyi severim.
- 16.Bir şeyler hakkındaki tutumlarım ve duygularım merakımı çok çeker.
- 17.İçebakış veya öz-düşünme (kişinin kendi iç dünyasını, duygu ve düşüncelerini merakla incelemesi) dayalı düşünmeyi pek önemsemem.
- 18.Bir şeyleri neden yaptığımı analiz etmeyi severim.
- 19.İnsanlar sık sık benim "derin", içebakış bir insan olduğumu söylerler.
- 20.Kendi kendini analiz etmeye pek önem vermem.
- 21.Yapım gereği kendime yönelik oldukça meraklıyım.
- 22.Bir şeylerin doğası ve anlamı üzerine enine boyuna düşünmeyi severim.
- 23.Hayatıma sık sık felsefi biçimlerde bakmayı severim.
- 24.Kendimle ilgili kafa yormak bana eğlenceli gelmez.

EK E. NARSİSİSTİK KİŞİLİK ENVANTERİ-16

Yönerge: Aşağıdaki her bir tutum çifti içinden, lütfen size en uygun olanı belirtiniz.

1	İnsanlar bana iltifat ettiklerinde bazen utanırım.
	İyi biri olduğumu biliyorum, çünkü herkes böyle söyler.
2	Kalabalık içinde herkesten biri olmayı tercih ederim.
	İlgi merkezi olmayı severim.
3	Pek çok insandan ne daha iyi ne de daha kötüyüm.
	Özel biri olduğumu düşünüyorum.
4	İnsanlar üzerinde otorite kurmaktan hoşlanırım.
	Emirlere uymaktan rahatsız olmam.
5	İnsanları kolayca manipüle ederim.
	İnsanları manipüle ettiğimi fark ettiğimde rahatsız olurum.
6	Layık olduğum saygıyı elde etme konusunda ısrarcıyım.
	Hak ettiğim saygıyı genellikle görürüm.
7	Gösterişten kaçırım.
	Genellikle fırsatım bulduğunda şov yaparım.
8*	Her zaman ne yaptığımı bilirim.
	Bazen yaptığım şeyden emin değilimdir.
9	Bazen iyi hikaye anlatırım.
	Herkes hikayelerimi dinlemekten hoşlanır.
10	İnsanlardan çok şey beklerim.
	Başkaları için bir şeyler yapmaktan hoşlanırım.
11	İlgi merkezi olmaktan hoşlanırım.
	İlgi merkezi olmak beni rahatsız eder.
12	Otorite olmanın benim için pek bir anlamı yoktur.
	İnsanlar daima otoritemi kabul ediyor görünürler.
13	Önemli bir insan olacağım.
	Başarılı olmayı umuyorum.
14	İnsanlar söylediklerimin bazılarına inanır.
	İnsanları istediğim her şeye inandırabilirim.
15	Kendi kendime yeterim.
	Başkalarından öğrenebileceğim çok şey var.
16	Herkes gibi biriyim.
	Sıra dışı biriyim.

EK F. KIRILGAN NARSİSİZM ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıdaki soruları, her bir maddenin sizin duygu ve davranışlarınızı ne dereceye kadar tanımladığına karar vererek cevaplandırınız. Altta yazılı derecelendirme ölçeğinden bir rakam seçerek her bir maddenin yanındaki boşluğu doldurunuz.

1 = Hiç tanımlamıyor / Doğru değil / Kesinlikle katılmıyorum

2 = Yansıtıyor

3 = Ne tanımıyor ne tanımlamıyor / Kararsızım

4 = Yansıtıyor

5 = Oldukça tanımıyor / Doğru / Kesinlikle katılıyorum

- ___ 1. Duygularım, başkalarının alayları veya aşağılayıcı sözleriyle kolayca incinir.
- ___ 2. Bir mekâna girdiğimde sıklıkla kendimin farkında olur ve başkalarının gözlerinin benim üzerimde olduğunu hissedirim.
- ___ 3. Diğer insanların sorunları hakkında endişelenmeksizin kendimde yeterince sorun olduğunu hissedirim.
- ___ 4. Mizaç olarak çoğu insandan farklı olduğumu hissedirim.
- ___ 5. Sıklıkla başkalarının görüşlerini kişisel olarak yorumlarım.
- ___ 6. Kendimi kolayca kendi uğraşlarıma kaptırır ve başkalarının varlığını unuturum.
- ___ 7. Bir gruptaki kişilerin en az biri tarafından takdir edildiğimi bilmezsem, o grupla beraber olmaktan hoşlanmam.
- ___ 8. Diğer insanlar sorunları için zamanımı ve acılarını paylaşmamı isteyerek bana geldiklerinde içten içe kızgın ya da rahatsız olurum.

EK G. ŞEMA BAŞA ÇIKMA BİÇİMLERİ ÖLÇEĞİ

		1. Benim için hiç uygun değil	2. Benim için nadiren uygun	3. Benim için biraz uygun	4. Benim için genellikle uygun	5. Benim için oldukça uygun	6. Benim için tamamen uygun
Açıklama: Aşağıda bireylere özgü bazı davranışları tanımlayan ifadeler yer almaktadır. Lütfen her cümleyi dikkatli bir şekilde okuyup, her bir ifadenin sizi ne derece yansıttığını, yan tarafta bulunan ilgili seçeneği (X) işaretleyerek belirtiniz.							
1.	Başkaları tarafından eleştirildiğimde çoğu zaman savunmaya geçerim.						
2.	Çoğu zaman aklımdan 'ben biliyordum' veya 'tam da beklediğim gibi' düşünceleri geçer.						
3.	Ne zaman mutsuz veya kızgın hissetsem başkalarından uzaklaşıyorum.						
4.	Stres altındayken çoğu zaman fiziksel belirtiler yaşarım.						
5.	Başkalarının ihtiyaç ve isteklerini çoğunlukla kendiminkilerin önüne koyarım.						
6.	İnsanların bana verdikleri tepkileri analiz etmek için çok zaman harcarım.						
7.	Dikkatimi dağıtmanın bir yolu olarak TV veya bilgisayar/cep telefonu karşısında çok fazla zaman harcarım.						
8.	Kendimi eleştirme konusunda çok acımasızım ve bir şeylerin iyi gitmesi için sürekli çabalarım.						
9.	Endişe ettiğim her şeyin er ya da geç gerçekleşeceğine inanırım.						
10.	Çoğunlukla gerçekte olduğumdan daha iyi hissediyormuşum gibi davranırım.						
11.	Başkaları tarafından sıklıkla hayal kırıklığına uğranırım.						
12.	Ne zaman kendimi kötü hissetsem, genellikle uyurum ya da dikkatimi dağıtmaya çalışırım.						

EK H. KİŞİLERARASI PROBLEMLER ENVANTERİ-DÖNGÜSEL ÖLÇEKLER KISA FORMU

İnsanlar başkalarıyla ilişkilerinde aşağıda belirtilen problemleri yaşadıklarını ifade etmektedirler. Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyun ve her maddeyi hayatınızdaki **HERHANGİ BİR ÖNEMLİ KİŞİYLE** (aile bireyleri, dostlar, iş arkadaşları gibi) **İLİŞKİNİZDE** sizin için problem olup olmadığına göre değerlendirin. Problemin **SİZİN İÇİN NE KADAR RAHATSIZ EDİCİ OLDUĞUNU** numaralandırılmış daireleri yuvarlak içine alarak belirtiniz.

Aşağıdaki ifadeler başkalarıyla ilişkilerinizde yapmakta ZORLANDIĞINIZ şeylerdir.	Hiç değil	Biraz	Orta derecede	Oldukça	Fazlasıyla
Benim için,					
1. Başkalarına "hayır" demek zordur.	1	2	3	4	5
2. Gruplara katılmak zordur.	1	2	3	4	5
3. Bir şeyleri kendime saklamak zordur.	1	2	3	4	5
4. Birine beni rahatsız etmemesini söylemek zordur.	1	2	3	4	5
5. Kendimi yeni insanlara tanıtmak zordur.	1	2	3	4	5
6. İnsanları ortaya çıkan problemlerle yüzleştirmek zordur.	1	2	3	4	5
7. Başkalarına kendimi rahatlıkla ifade etmek zordur.	1	2	3	4	5
8. Başkalarına kızgınlığımı belli etmek zordur.	1	2	3	4	5
9. Başkalarıyla sosyalleşmek zordur.	1	2	3	4	5
10. İnsanlara sıcaklık/ şefkat göstermek zordur.	1	2	3	4	5
11. İnsanlarla anlaşmak/ geçinmek zordur.	1	2	3	4	5
12. Başkalarıyla ilişkimde, gerektiğinde kararlı durabilmek zordur.	1	2	3	4	5
13. Başka birisi için sevgi/ aşk hissetmek zordur.	1	2	3	4	5
14. Başka birinin hayatındaki amaçları için destekleyici olmak zordur.	1	2	3	4	5
15. Başkalarına yakın hissetmek zordur.	1	2	3	4	5
16. Başkalarının problemlerini gerçekten umursamak zordur.	1	2	3	4	5
17. Başkalarının ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarımdan öne koymak zordur.	1	2	3	4	5
18. Başka birinin mutluluğundan memnun olmak zordur.	1	2	3	4	5
19. Başkalarından benimle sosyal amaçla bir araya gelmesini istemek zordur.	1	2	3	4	5
20. Başkalarının duygularını incitmekten endişe etmeksizin kendimi rahatlıkla ifade etmek zordur.	1	2	3	4	5

Aşağıdaki ifadeler ÇOK FAZLA yaptığınız şeylerdir.	Hiç değil	Biraz	Orta derecede	Oldukça	Fazlasıyla
21. İnsanlara fazlasıyla açılırım/ içimi dökerim.	1	2	3	4	5
22. Başkalarına karşı fazlasıyla agresifim/ saldırganım.	1	2	3	4	5
23. Başkalarını memnun etmek için fazlasıyla uğraşırım.	1	2	3	4	5
24. Fark edilmeyi fazlasıyla isterim.	1	2	3	4	5
25. Başkalarını kontrol etmek için fazlasıyla uğraşırım.	1	2	3	4	5
26. Sıklıkla (fazlasıyla) başkalarının ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarımdan önüne koyarım.	1	2	3	4	5
27. Başkalarına karşı fazlasıyla cömertim.	1	2	3	4	5
28. Kendi istediğimi elde edebilmek için başkalarını fazlasıyla yönlendiririm.	1	2	3	4	5
29. Başkalarına kişisel bilgilerimi fazla anlatırım.	1	2	3	4	5
30. Başkalarıyla fazlasıyla tartışırım.	1	2	3	4	5
31. Sıklıkla (fazlasıyla) başkalarının benden faydalanmasına izin veririm.	1	2	3	4	5
32. Başkalarının ıstırabından/ mağduriyetinden fazlasıyla etkilenirim.	1	2	3	4	5

EK I. KISA SEMPTOM ENVANTERİ

Aşağıda insanların bazen yaşadıkları belirtiler ve yakınmaların bir listesi verilmiştir. Listedeki her maddeyi lütfen dikkatle okuyun. Daha sonra o belirtinin sizi bugün dahil, **son bir haftadır** ne kadar rahatsız ettiğini yandaki kutulardan uygun olanının için [2] işaretleyerek gösterin. Her belirti için sadece bir yeri işaretlemeye ve hiçbir maddeyi atlamamaya özen gösterin. Fikir değiştireniz ilk yanıtınızın üstünü karalayın.

	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Oldukça fazla	Ciddi derecede
1. İçinizde sınırlık ve titreme hali	☐	☐	☐	☐	☐
2. Baygınlık, baş dönmesi	☐	☐	☐	☐	☐
3. Bir başka kişinin sizin düşüncelerinizi kontrol edebileceği inancı	☐	☐	☐	☐	☐
4. Başınıza gelen sıkıntılardan dolayı başkalarının suçlu olduğu düşüncesi	☐	☐	☐	☐	☐
5. Olayları hatırlamada güçlük	☐	☐	☐	☐	☐
6. Çok kolayca kızıp öfkelenme	☐	☐	☐	☐	☐
7. Göğüs (kalp) bölgesinde ağrılar.	☐	☐	☐	☐	☐
8. Meydanlık (açık) alanlardan korkma duygusu	☐	☐	☐	☐	☐
9. Yaşamınıza son verme düşünceleri	☐	☐	☐	☐	☐
10. İnsanların çoğuna güvenilmeceği düşüncesi	☐	☐	☐	☐	☐
11. İştahsızlıklar	☐	☐	☐	☐	☐
12. Hiç bir nedeni olmayan ani korkular	☐	☐	☐	☐	☐
13. Kontrol edemediğiniz duygu patlamaları	☐	☐	☐	☐	☐
14. Başka insanlarla beraberken bile yalnızlık hissetme	☐	☐	☐	☐	☐
15. İşleri bitirme konusunda kendini engellemiş hissetme	☐	☐	☐	☐	☐
16. Yalnızlık hissetme	☐	☐	☐	☐	☐
17. Hüznü, kederli hissetme	☐	☐	☐	☐	☐
18. Hiçbir şeye ilgi duymama	☐	☐	☐	☐	☐
19. Ağlamaklı hissetme	☐	☐	☐	☐	☐
20. Kolayca incinebilme, kırılma	☐	☐	☐	☐	☐
21. İnsanların sizi sevmediğine kötü davranacağına inanmak	☐	☐	☐	☐	☐
22. Kendini diğerlerinden daha aşağı görme	☐	☐	☐	☐	☐
23. Mide bozukluğu, bulantı	☐	☐	☐	☐	☐
24. Diğerlerinin sizi gözlediği ya da hakkınızda konuştuğu inancı	☐	☐	☐	☐	☐
25. Uykuya dalmada güçlük	☐	☐	☐	☐	☐
26. Yaptığınız şeyleri tekrar tekrar doğru mu diye kontrol etme	☐	☐	☐	☐	☐
27. Karar vermede güçlükler	☐	☐	☐	☐	☐
28. Otobüs, tren, metro gibi umumi vasıtalarla seyahat etmekten korkma	☐	☐	☐	☐	☐
29. Nefes darlığı, nefessiz kalma	☐	☐	☐	☐	☐
30. Sık sık, soğuk baskınları	☐	☐	☐	☐	☐
31. Sizi korkuttuğu için bazı eşya, yer, etkinliklerden uzak kalmaya çalışma	☐	☐	☐	☐	☐
32. Kefalinizin birden bombuş kalması	☐	☐	☐	☐	☐
33. Bedeninizin bazı bölgelerinde uyuşmalar, karıncalanmalar	☐	☐	☐	☐	☐
34. Günahlarınız için cezalandırılmamız gerektiği düşüncesi	☐	☐	☐	☐	☐
35. Gelecekle ilgili umutsuzluk duyguları içinde olmak	☐	☐	☐	☐	☐
36. Kanseransiyonda (dikkatli bir şey üzerinde toplamada) güçlük zorlanma	☐	☐	☐	☐	☐
37. Bedenin bazı bölgelerinde zayıflık, güçsüzlük hissi	☐	☐	☐	☐	☐
38. Kendini gergin ve tedirgin hissetme	☐	☐	☐	☐	☐
39. Ölüm ve ölmek üzerine düşünceler	☐	☐	☐	☐	☐
40. Birini dövmeye, ona zarar verme, yaralama isteği	☐	☐	☐	☐	☐
41. Bir şeyleri kama/dokme isteği	☐	☐	☐	☐	☐
42. Diğerlerinin yanındayken kendini çok fazla gözlemek, yanlış bir şeyler yapmamaya çalışmak	☐	☐	☐	☐	☐
43. Kelabalıklarda rahatsızlık duymak	☐	☐	☐	☐	☐
44. Bir başka insana hiç yakınlık duymamak	☐	☐	☐	☐	☐
45. Dehşet ve panik nöbetleri	☐	☐	☐	☐	☐
46. Sık sık terlemeye gime	☐	☐	☐	☐	☐
47. Yalnız bırakıldığında kalıncığında sınırlık hissetme	☐	☐	☐	☐	☐
48. Başkalarının için diğerlerinden yeterince takdir görmediğiniz düşüncesi	☐	☐	☐	☐	☐
49. Yerinde duramayacak kadar gergin ve tedirgin hissetme	☐	☐	☐	☐	☐
50. Kendini değersiz görme, değersizlik hissi	☐	☐	☐	☐	☐
51. İzin verdiğiniz takdirde insanların sizi sömüreceği düşüncesi	☐	☐	☐	☐	☐
52. Suçluluk duyguları	☐	☐	☐	☐	☐
53. Akılınızda bir bozukluk olduğu düşünceleri	☐	☐	☐	☐	☐

EK J. TEMEL KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ ÖLÇEĞİ

YÖNERGE:

Aşağıda size uyan ya da uymayan pek çok kişilik özelliği bulunmaktadır. Bu özelliklerden her birinin sizin için ne kadar uygun olduğunu ilgili rakamı daire içine alarak belirtiniz.

Örneğin;

Kendimi çok çok çok çok çok biri olarak görüyorum.

Hiç uygun değil Uygun değil Kararsızım Uygun Çok uygun
1 2 3 4 5

Hiç uygun değil
Uygun değil
Kararsızım
Uygun
Çok uygun

Hiç uygun değil
Uygun değil
Kararsızım
Uygun
Çok uygun

1 Aceleci	1 2 3 4 5	24 Pasif	1 2 3 4 5
2 Yapmacık	1 2 3 4 5	25 Disiplinli	1 2 3 4 5
3 Duyarlı	1 2 3 4 5	26 Açgözlü	1 2 3 4 5
4 Konuşkan	1 2 3 4 5	27 Sinirli	1 2 3 4 5
5 Kendine güvenen	1 2 3 4 5	28 Canayakın	1 2 3 4 5
6 Soğuk	1 2 3 4 5	29 Kızgın	1 2 3 4 5
7 Utanacak	1 2 3 4 5	30 Sabit fikiri	1 2 3 4 5
8 Paylaşıcı	1 2 3 4 5	31 Görgüsüz	1 2 3 4 5
9 Geniş / rahat	1 2 3 4 5	32 Durgun	1 2 3 4 5
10 Cesur	1 2 3 4 5	33 Kaygılı	1 2 3 4 5
11 Agressif(Saldırgan)	1 2 3 4 5	34 Terbiyesiz	1 2 3 4 5
12 Çalışkan	1 2 3 4 5	35 Sabırsız	1 2 3 4 5
13 İçten pazarlıklı	1 2 3 4 5	36 Yaratıcı (Üretken)	1 2 3 4 5
14 Girişken	1 2 3 4 5	37 Kaprisli	1 2 3 4 5
15 İyi niyetli	1 2 3 4 5	38 İçine kapanık	1 2 3 4 5
16 İçten	1 2 3 4 5	39 Çekingen	1 2 3 4 5
17 Kendinden emin	1 2 3 4 5	40 Alıngan	1 2 3 4 5
18 Huysuz	1 2 3 4 5	41 Hoşgönülü	1 2 3 4 5
19 Yardımsever	1 2 3 4 5	42 Düzenli	1 2 3 4 5
20 Kabiliyetli	1 2 3 4 5	43 Titiz	1 2 3 4 5
21 Üşengeç	1 2 3 4 5	44 Tedbiri	1 2 3 4 5
22 Sorumsuz	1 2 3 4 5	45 Azimli	1 2 3 4 5
23 Sevecen	1 2 3 4 5		

ÖZGEÇMİŞ

